

revista d'informació i estudis socials

Barcelona societat /1

perfil social evolució social a la ciutat de Barcelona durant la

dècada 81-91 **radiografia** característiques i condicions de vida

de les dones de Barcelona **dossier** la gent gran a Barcelona

monografies actituds dels barcelonins envers els immigrants

d'altres cultures / la gent gran al districte de Sant Martí / la realitat de les

minories ètniques al districte de Ciutat Vella / l'enquesta de victimització i

opinió sobre la seguretat ciutadana / joves sense llar o els itineraris de

pobresa / dimensió i estructura del sector cultural a Barcelona

referències informació i bases de dades en les ciències socials



SUMARI

3 Presentació

Perfil social de Barcelona

- 4 Evolució social a la ciutat de Barcelona durant la dècada 81-91
JOSEP GÓMEZ

Radiografia

- 17 Característiques i condicions de vida de les dones de Barcelona
MARINA SUBIRATS, MARTA MASATS I PILAR CARRASQUER

Dossier

- 40 Reflexions sobre el canvi en l'estructura per edats dels residents a la ciutat de Barcelona
ANNA CABRÉ I FRANCESC M. MUÑOZ
- 51 La situació econòmica de la gent gran a Barcelona
JÚLIA MONTSERRAT
- 65 Indicadors de les necessitats socials de la gent gran de Barcelona
CONCHA DONCEL
- 74 Mapes : l'envelliment a Barcelona
- 83 La jubilació i el lleure de la població barcelonina
PEP MAITÍ
- 90 Implicacions socials i sanitàries de la demència senil a Barcelona
ANTONI ARIAS

Monografies

- 94 Actituds dels barcelonins envers els immigrants d'altres cultures
ANTONI RAMON
- 99 La gent gran al districte de Sant Martí
ANTONI RAMON
- 107 La realitat de les minories ètniques al districte de Ciutat Vella
CARLOTA SOLÉ
- 111 L'enquesta de victimització i opinió sobre la seguretat ciutadana
JOSEP M. LAHOSA
- 117 Joves sense llar o els itineraris de pobresa
ISABEL SÁNCHEZ
- 121 Dimensió i estructura del sector cultural a Barcelona

Referències

- 124 Informació i bases de dades en les ciències socials
MARTA RAFALES
- 127 Novetats bibliogràfiques
Recerca documental: la qualitat de vida de la gent gran
- 130 Resumen/Summary

Consell editorial

El Consell editorial de la revista és la Comissió de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona. Aquesta comissió, presidida per la Tinent d'Alcalde de Benestar Social, està formada pels regidors d'Afers Socials, Esports, Estat del Carrer, Salut Pública, Joventut, Educació, Cultura, Promoció Econòmica i Descentralització; i també pel Comissionat per a la Defensa dels Drets Civils i el Secretari de la Comissió Tècnica de Seguretat Urbana.

Comitè de direcció

Txema Castiella, director.
Isabel Sánchez, cap de redacció.
Pep Gómez, cap d'informació.
Jaume Capsada, cap de producció.

Consell de redacció

Ramon M^a. Canals (Departament d'Estadística)
Joaquim Costa (Àrea d'Afers Socials i Joventut).
Francesc Íñiguez (Àrea d'Educació).
Josep M. Lahosa (Consell Tècnic de Seguretat Urbana).
Jesús Marcos (Àrea d'Esports).
Antoni Plasencia (Àrea de Salut Pública).
Marta Ràfales (Biblioteca Municipal).
Raimon Ribera (Drets Civils).
Conxa Rodà (Àrea de Cultura).
Margarida Tossas (Àrea de Promoció Econòmica).
Anna Ventura (Servei d'Estadística Municipal).

Secretària de redacció

Montse Marco.

Assessorament lingüístic

Centre de Normalització Lingüística de Barcelona.

Disseny i maquetació

Propaganda

Impressió

Exp.: 9228968 – Impremta Municipal
ISBN: 84-7609-622-4
Dipòsit legal: B. 21.686-1993

Edició

Gerència de l'Àmbit de Benestar Social.
C/ Ciutat, 4 5a. planta.
08002 Barcelona.
Telèfon 4023220-3204.

© Ajuntament de Barcelona.

"Barcelona societat" té una periodicitat semestral.
Es permet reproduir les dades i la informació provinents de fonts municipals, citant "Barcelona Societat - Ajuntament de Barcelona".

Els articles inclosos en aquesta publicació són responsabilitat exclusiva dels seus autors.

L'Ajuntament de Barcelona no s'identifica necessàriament amb el seu contingut.

PRESENTACIÓ

El desenvolupament de polítiques públiques, en una societat cada dia més complexa i amb fenòmens interdependents, exigeix un bon coneixement de la realitat social. És en l'àmbit de les polítiques i programes socials on aquesta interdependència dels fenòmens socials és més palesa, malgrat la fragmentació administrativa de les xarxes de serveis. No fem cap descoberta, doncs, si reafirmem la relació entre les taxes d'atur i els nivells d'instrucció, entre les condicions socio-econòmiques i l'accés a l'habitatge, entre la pràctica esportiva i la promoció de la salut, entre la transformació de l'estructura d'edats de la població i noves necessitats socials.

En aquest context de gran interrelació dels fenòmens socials, de creixent importància de la informació i del seu paper imprescindible per a qualsevol activitat de gestió, pública o privada, apareix el primer número de la revista «Barcelona Societat». Amb el convenciment, també, que la perspectiva urbana aporta claus i alternatives a molts dels problemes socials que avui tenim plantejats.

La informació s'ha diversificat, les fonts són múltiples i disperses, les mesures dels fenòmens socials són diferents en funció de les fonts que les esmenten i la interpretació és sovint interessada. En aquest escenari de vegades costa retenir la informació que considerem rellevant o necessària per al nostre treball.

«Barcelona Societat» vol ser, en primer lloc, una plataforma de difusió i projecció dels estudis i les investigacions socials relacionats directament amb la

ciutat de Barcelona. L'Ajuntament de Barcelona disposa d'instruments valuosos que ajuden a un millor coneixement de la realitat social de la nostra ciutat: registres, censos, enquestes i estudis propis sovint recolzats en l'activitat estadística d'altres organismes i administracions. La major projecció, interna i externa, d'aquests estudis suposa un esforç per augmentar la seva eficàcia i rendibilitat.

La revista vol ser també un instrument de comunicació entre les diferents disciplines i estaments que actuen sobre la política social i que, molt sovint, analitzen des de la seva perspectiva fenòmens que tenen transcendència per a altres professions o àmbits d'intervenció. Es tracta, en aquest sentit, d'una eina amb una confessada voluntat interdepartamental, simbolitzada en el Consell editorial i el propi Consell de Redacció, format per tècnics de diferents àmbits i especialitats.

Pretén ser, en darrer terme, una eina útil per a la presa de decisions i, per tant, és una publicació que fa una opció per la informació i no solament per l'anàlisi i la interpretació teòrica dels fenòmens. La informació i el coneixement de la realitat social no és un fi en si mateix, sinó un mitjà per millorar la planificació, la programació i la gestió de serveis.

La revista constarà d'una sèrie de seccions fixes: el Perfil social, on es reflectiran els principals indicadors socials; la Radiografia, on s'analitzaran en profunditat les característiques i condicions de vida d'un sector de la població o

d'una zona de la ciutat; el Dossier, on es tractarà un tema de fons des de diferents perspectives; les Monografies, on es recollirà el resum i síntesi de resultats de diferents estudis elaborats des de l'Ajuntament de Barcelona; i, finalment, les Referències, on apareixeran ressenyes de llibres, centres d'estudis i bancs de dades.

Amb motiu de la celebració de l'Any Europeu de la Gent Gran, el Dossier d'aquest primer número es dedica a l'anàlisi de la situació de les persones grans de la ciutat de Barcelona.

Finalment, és obvi que el coneixement de la realitat social no és patrimoni exclusiu de cap administració. Tampoc ho és, per tant, de l'Ajuntament de Barcelona. Amb aquest convenciment, obrim les portes de la revista a les col·laboracions dels experts, els investigadors, les entitats, les administracions, els centres d'estudi i les universitats que amb la seva tasca contribueixen al progrés social. ■

EULÀLIA VINTRÓ I CASTELLS
Tercera Tinent d'Alcalde i
Presidenta de la Comissió de Benestar Social.

EVOLUCIÓ SOCIAL A LA CIUTAT DE BARCELONA DURANT LA DÈCADA 81-91

perfil S

PEP GÓMEZ. Psicòleg. Àmbit de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona

Introducció

Hi ha moltes bases de dades que es nodreixen d'enquestes i estudis més o menys sistemàtics. No és habitual, però, trobar presentacions d'aspectes de la realitat social que integrin informació provinent de diferents fonts. Sovint la informació s'obté, s'utilitza i es transmet de forma fragmentada.

La secció «Perfil social de Barcelona» vol contribuir a facilitar la integració de diverses fonts d'informació, per tal de permetre a responsables polítics i tècnics, investigadors i experts, una visió de conjunt de determinades tendències o fenòmens socials, estretament relacionats entre ells.

La secció s'alimenta d'un sistema d'informació integrat que agrupa una selecció dels indicadors que, segons el parer dels seus gestors, són més rellevants per a la planificació de polítiques públiques. Aquests indicadors pertanyen a dimensions aparentment tan diverses com la demografia, l'economia, la salut, l'educació, l'habitatge, l'esport i la cultura, la participació, la seguretat ciutadana i la protecció social en general. La seva estructura és territorialitzada i permet, per tant, establir comparacions entre la ciutat, els districtes, les zones estadístiques i, en alguns casos, les zones censals. D'altra banda, el fet que la selecció d'indicadors sigui reduïda permet la comparació amb altres unitats territorials superiors com ara Catalunya, Espanya o Europa.

En el primer número de «Barcelona Societat», hem volgut inaugurar la secció

amb una visió panoràmica de l'evolució social de la ciutat de Barcelona al llarg de la darrera dècada, prenent com a referència dos extrems que coincideixen amb l'elaboració del cens i del padró (81-86-91). Tanmateix, com es veurà, no tota la informació prové d'aquestes fonts registrals, sinó que, com s'ha dit, es combinen, sota la nostra responsabilitat, informacions i dades sorgides d'enquestes, estudis o investigacions diverses.

Població

Barcelona ha experimentat, els darrers anys, canvis importants en l'estructura i dimensió de la població. La ciutat, que va viure un important creixement en la dècada dels 60, va començar posteriorment a perdre població com a resultat de diferents fenòmens socio-demogràfics.

Entre 1960 i 1980, Barcelona creix en 200.000 persones i s'atura a partir dels

70 amb una xifra al voltant dels 1.750.000 habitants.

La ciutat començà a perdre població per primera vegada en aquest segle entre els anys 1981 i 1986. Aquesta pèrdua s'accentua els darrers anys i l'any 1991 Barcelona té 1.643.542 habitants. Si en termes relatius això significa una disminució del 6,2% de la població, en termes absoluts la pèrdua d'aquest últim decenni és de 109.085 persones (taula 1).

No obstant això, la població de Barcelona representa encara el 27,12% del total de la població de Catalunya, el 36% de la població de la província de Barcelona i aglutina el 71% de la població de la comarca del Barcelonès (gràfic 1).

Els motius que millor ens ajudarien a entendre aquesta davallada de població són: les migracions, la baixada de la natalitat i l'augment de la mortalitat.

L'emigració és la causa principal d'aquest descens demogràfic. El saldo

TAULA 1
EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE DRET A BARCELONA, 1981-1991

Població de dret		
1981	1986	1991
1.752.627	1.701.812	1.643.542

Període	Creixement absolut	% Creixement
81/86	-50.851	-2,8
86/91	-58.270	-3,4
86/91	-109.085	-6,2

Font: Generalitat de Catalunya. Avançament del cens 1991.

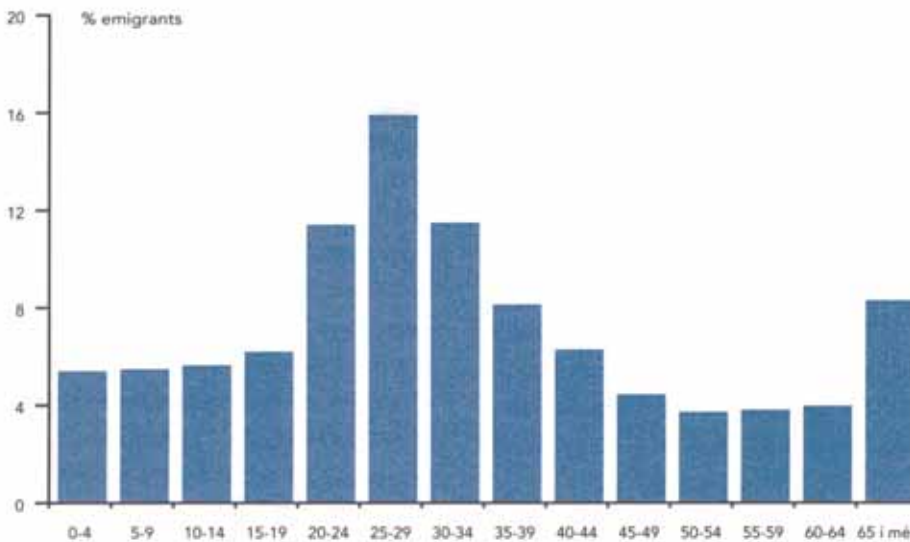
TAULA 2
MOVIMENT MIGRATORI 1981-1991

Any	Immigrants	Emigrants	Saldo migratori
1981	5.218	8.790	-3.572
1982	5.598	15.236	-9.638
1983	9.269	20.134	-10.865
1984	11.198	21.103	-9.905
1985	13.214	21.824	-8.610
1986	8.932	15.919	-6.987
1987	10.365	21.374	-11.009
1988	11.310	24.593	-13.283
1989	12.900	26.813	-13.913
1990	14.932	28.936	-13.974
1991	8.746	20.793	-12.047
Totals 81-91	111.712	225.515	-113.803

Font: Anuari estadístic de la ciutat de Barcelona 1991. Servei d'Estadística Municipal. Ajuntament de Barcelona.

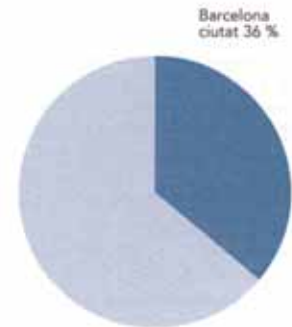
GRÀFIC 2
EMIGRANTS PER GRUPS D'EDAT

Ciutat de Barcelona



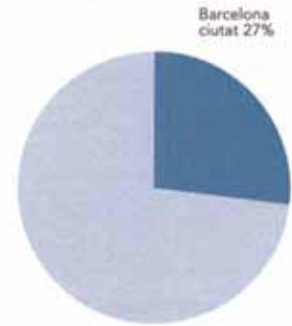
GRÀFIC 1
PES DE LA POBLACIÓ DE BARCELONA CIUTAT

Província de Barcelona



Resta de la província
Barcelona 64%

Catalunya



Resta de Catalunya 73%

migratori va començar a ser negatiu a finals de la dècada dels setanta; des de llavors fins al 1991 aquesta tendència negativa s'ha anat consolidant. Fins a la primera meitat de la dècada dels vuitanta el creixement vegetatiu, és a dir, la diferència entre els naixements i les defuncions, era positiu i força significatiu com per compensar les pèrdues de l'emigració.

TAULA 3
EMIGRANTS PER GRUPS D'EDAT

Edat	Nombre absolut	Percentatge
De 0 a 4	1.120	5,4
De 5-9	1.135	5,5
De 10-14	1.164	5,6
De 15-19	1.293	6,2
De 20-24	2.376	11,4
De 25-29	3.309	15,9
De 30-34	2.399	11,5
De 35 a 39	1.685	8,1
De 40 a 44	1.311	6,3
De 45 a 49	921	4,4
De 50 a 54	759	3,7
De 55 a 59	787	3,8
De 60 a 64	809	3,9
65 i més	1.275	8,3
Total	20.793	100

Font: Anuari estadístic de la ciutat de Barcelona 1991. Servei Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Des de l'any 1985 el creixement vegetatiu és també de signe negatiu i, per tant, aquest factor també determina en el decreixement poblacional (taula 2).

La densitat d'habitants, la saturació de l'espai i les dificultats d'accés a l'habitatge, entre altres, són fenòmens que influeixen en el procés migratori.

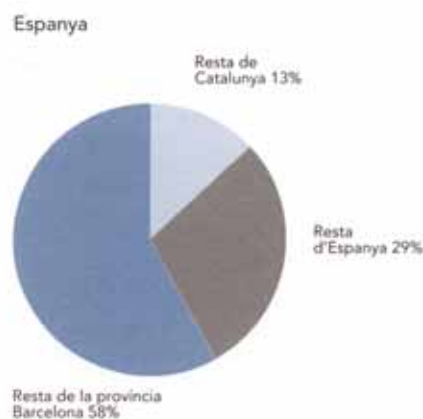
Dels col·lectius de persones que abandonen la ciutat, el comprès entre els quinze i quaranta-cinc anys és el que té més pes específic. Segons el padró del 91 aquest col·lectiu representa prop del 60%

de tots els emigrants (taula 3, gràfic 2). Aquest fet té un doble efecte sobre el contingent poblacional; d'una banda suposa una pèrdua immediata de població i d'una altra implica una limitació de creixement futur, ja que aquest 60% és la part del grup en edat fèrtil.

Segons aquestes mateixes dades, el 58% dels emigrants de la ciutat té com a lloc de destinació la província de Barcelona, un 13% la resta de Catalunya i un 29% la resta d'Espanya (gràfic 3).

A Barcelona, tot i que el saldo mi-

GRÀFIC 3
EMIGRANTS PER LLOC DE DESTINACIÓ



Font: Anuari estadístic de la ciutat de Barcelona 1991. Elaboració pròpia. ELAB.

gratori és negatiu des de fa molt de temps, l'any 1991 van arribar-hi 8.746 persones, el 61% d'elles tenien com a lloc d'origen Catalunya, el 9,3% Andalusia, el 9% l'estranger i el 20,7% restant va arribar de les altres comunitat autònomes, amb uns percentatges que no superarien el 3% per a cap d'elles.

El nombre de població amb nacionalitat estrangera empadronada a la ciutat també ha augmentat els darrers anys, ja que si a l'any 86 hi havia 19.401 estrangers, que representaven l'1,1% de la població total, l'any 91 n'hi havia 23.329, que representen el 1,4%.

Dels 23.329 estrangers censats a Barcelona l'any 1.991, el 34% prové de l'Europa Comunitària, el 5% de la resta d'Europa, el 35% del continent americà, el 5% de Filipines, l'11% d'Àsia incloent el Japó, el 7% del Marroc i prop d'un 3% de la resta d'Àfrica.

Pel que fa a la natalitat, ha anat baixant any darrera any. El 1981 van haver-hi 19.123 naixements de residents, la qual cosa representa una taxa de 10,88 naixements per cada 1.000 habitants. El 1.991 el nombre de naixements va ser de 12.667, cosa que traduïda a taxa significa un 7,73 (taula 4).

Com era d'esperar, la fecunditat també ha tingut importants modificacions en els seus paràmetres. Els dos canvis més significatius són el descens i l'augment de l'edat de la mare al naixement dels fills.

Per grups d'edat, han estat les adolescents compreses entre els 15 i 19 anys les que han sofert una disminució més dràstica de la seva fecunditat, que ha passat de 6,8 fills per cada 1.000 dones d'aquesta cohort el 1986 a 3,5 l'any 1991, cosa que representa una disminució del 49% (taula 5).

Les dones de 20 a 24 anys també han reduït la seva fecunditat de manera contundent, ja que aquesta ha passat de tenir un valor de 34,5 el 86 a un de 20,7 el 91, que suposa un decreixement perceptual del 41%. El següent grup quinquenal de dones en edat fèrtil també ha tingut un descens del 22,5% al llarg d'aquest període de temps.

En canvi, les dones de 30 a 34 anys no solament han incrementat la seva fecunditat en un 13%, sinó que a l'any 91 han passat a ser el grup més prolífer, amb una taxa que se situa al voltant de 80 naixements per cada 1.000 dones. El grup de 30 a 35 anys també ha augmentat els valors de la seva taxa de fecunditat

TAULA 4
NATALITAT 1981-1991

Any	Població	Natalitat	
		N. absolut	Per 1.000 habitants
1981	1.761.235	19.123	10,88
1982	1.771.998	17.973	10,19
1983	1.770.296	16.440	9,26
1984	1.769.014	15.598	8,81
1985	1.701.812	15.190	8,58
1986	1.703.744	14.413	8,47
1987	1.714.355	13.843	8,10
1988	1.712.350	13.556	7,90
1989	1.707.286	13.376	7,83
1990	1.696.795	12.689	7,45
1991	1.643.542	12.667	7,73

TAULA 6
MORTALITAT

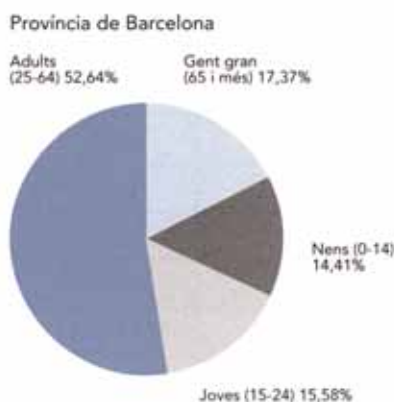
Any	Població	Mortalitat	
		N. absolut	Per 1.000 habitants
1981	1.761.235	14.302	8,14
1982	1.771.998	14.007	7,94
1983	1.770.296	14.908	8,40
1984	1.769.014	14.812	8,36
1985	1.701.812	16.057	9,07
1986	1.703.744	16.089	9,45
1987	1.714.355	15.292	8,95
1988	1.712.350	16.121	9,40
1989	1.707.286	15.901	9,31
1990	1.696.795	16.919	9,94
1991*	1.643.542	15.568	9,50

Font: Anuari estadístic de Barcelona. Servei d'Estadística Municipal. A partir de 1980, la data de referència és el 31 de març de l'any següent. A partir d'aquest any, la rectificació padronal fa referència a l'1 de gener de l'any següent.
* Any padronal, població referida a l'1 de març de 1991.

GRÀFIC 4
NAIXEMENTS DE RESIDENTS SEGONS LA PROFESSIONI DE LA MARE



GRÀFIC 5
PES DE LA POBLACIÓ PER GRUPS D'EDAT. 1991



TAULA 5. FECUNDITAT PER GRUPS D'EDAT

Dones	1986	1988	1991	Variació percentual 86 - 91
15-19 anys	6,86	5,80	3,50	-48,97%
20-24 anys	34,49	26,76	20,71	-40,82%
25-29 anys	96,74	85,01	75,00	-22,47%
30-34 anys	70,69	70,24	79,83	13,00%
38-39 anys	26,28	25,03	28,22	7,38%

Font: Padró 86. Lectura actualitzada 88. Padró 91. Elaboració pròpia.
 Fecunditat per grups d'edat: $\frac{\text{Nombre naixements (any)} \cdot 1000}{\text{Nombre dones del grup quinquennal}}$

TAULA 7. EVOLUCIÓ DE L'ESPERANÇA DE VIDA 1980-1989

Anys	Homes	Dones
1980-81	72,9	79,4
1985-86	73,1	79,6
1986	73,1	79,8
1987	73,6	80,2
1988	73,3	80,6
1989	73,2	81,1
1990	73,3	80,7

Font: Anuari estadístic de la ciutat de Barcelona.

en un 7,4%. Si tenim en compte la professió de la mare, pel que fa al període 86 a 90 trobem que prop del 46% dels nascuts són fills de mestresses de casa, un 25% ho són d'administratives i venedores, el 7% de tècniques superiors, el 6,4 de professionals liberals, l'1,9% de treballadores de la indústria i la resta quedaria diluït entre percentatges menys significatius (gràfic 4).

La mortalitat, com ja hem assenyalat anteriorment, és l'altre factor que ha influït en la disminució dels efectius de població. La taxa bruta de mortalitat general, que l'any 1981 era de 8,14 morts per 1000 habitants, ha passat a ser de 9,50 al 1991. És evident que aquest increment en la taxa de mortalitat (taula 6) està afectat pels canvis en l'estructura poblacional, és a dir, per l'augment del nombre de persones d'edat avançada.

La conjunció dels efectes de la natalitat, l'evolució de l'esperança de vida en néixer (taula 7) i les migracions, han donat lloc, també, a la transformació demogràfica més important de les darreres dècades: l'envelliment de la població barcelonina.

Aquesta combinació de fenòmens fa créixer els efectius de persones més grans de 65 anys i augmentar el seu pes en relació amb la resta de la població (gràfic 5). Fins fa unes dècades la contribució d'aquest col·lectiu a l'estructura d'edats era baixa. Aquelles que el 1900 només representaven el 3,8% de la població van passar a ser el 13,3% el 1981, el 14,8% el 1986 i representen ja el 17,4% el 1991 (taula 8).

TAULA 8. GRANS GRUPS D'EDAT:

	1981	%	1986	%	1991	%
Nens (0-14)	376.956	21,3	305.316	17,9	236.828	14,4
Joves (15-24)	265.757	15,0	265.776	15,6	256.097	15,6
Adults (25-64)	887.946	50,2	878.431	51,6	865.136	52,6
(65 i més)	235.980	13,3	252.289	14,8	285.481	17,4
No consta	1.557	0,1	-	-	-	-
Total	1.768.196	100,0	1.701.812	100,0	1.643.542	100,0

Font: Servei d'Estadística Municipal. Ajuntament de Barcelona.

TAULA 9. EVOLUCIÓ DEL NOMBRE TOTAL DE PERSONES DE 65 I MÉS ANYS PER DISTRICTE

Districtes	1981 N. absolut	%*	1986 N. absolut	%*	1991 N. absolut	%*
Ciutat Vella	25.699	21,4	23.928	23,6	23.913	26,39
L'Eixample	58.804	18,8	57.816	20,0	61.018	22,24
Sants-Montjuïc	26.150	14,0	27.677	15,1	31.111	17,33
Les Corts	7.994	9,5	9.443	10,5	11.473	12,78
Sarrià-Sant Gervasi	29.611	13,7	22.488	14,8	25.645	17,29
Gràcia	23.040	16,5	24.133	18,1	26.273	20,42
Horta-Guinardó	19.216	9,6	21.979	11,4	26.505	14,36
Nou Barris	17.541	8,4	20.759	10,5	26.327	13,94
Sant Andreu	14.312	9,5	16.659	11,3	20.306	14,00
Sant Martí	24.389	10,9	27.417	12,6	32.910	15,36
Barcelona ciutat	246.756	13,3	252.299	14,8	285.481	17,36

*% = % respecte a la població total de referència (districte o ciutat) Font: Servei d'Estadística Municipal. Elaboració pròpia.

Encara que l'augment del pes específic de les persones de la tercera edat a la nostra ciutat és constant, no tots els districtes tenen la mateixa proporció de persones d'aquest grup poblacional. El districte de l'Eixample és el que té més

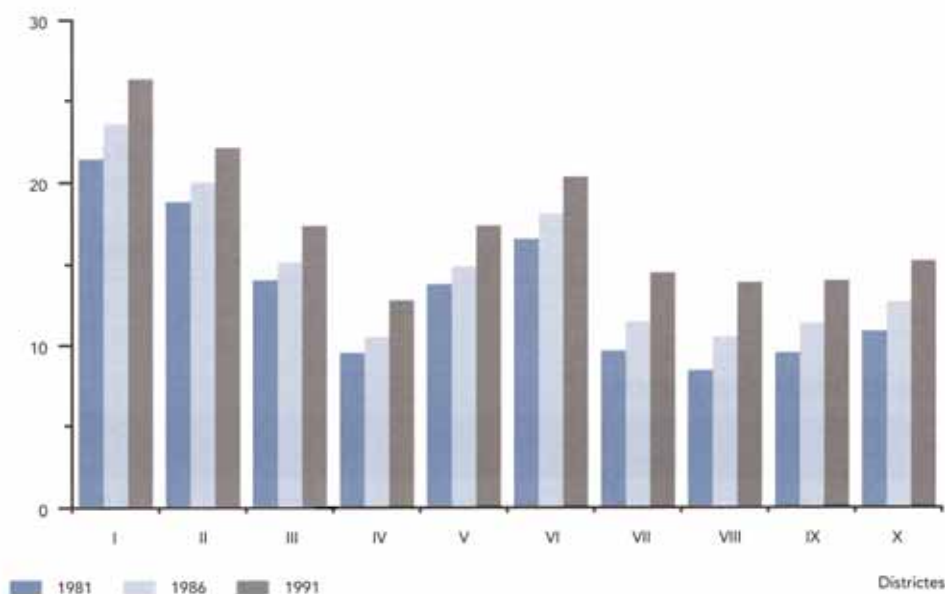
quantitat de persones d'aquest sector de població, 61.018; però és Ciutat Vella a on el pes d'aquest grup és el més elevat de tot Barcelona, ja que a l'any 1991 aquestes persones representaven el 26,39% de la població. El districte més jo-

ve és Les Corts, amb 11.473 persones de 65 i més anys, és a dir, un 12,78% del total de la població (taula 9, gràfic 6).

Una altra manera de mesurar l'envelliment és mitjançant l'índex d'envelliment, que consisteix a posar en relació

GRÀFIC 6
EVOLUCIÓ DEL PES DE LA POBLACIÓ DE 65 I MÉS ANYS PER DISTRICTES

Ciutat de Barcelona



TAULA 10
EVOLUCIÓ DE L'ÍNDEX D'ENVELLIMENT

Districtes	1981	1986	1991
Ciutat Vella	140,4	187,2	248,7
L'Eixample	106,4	134,7	177,5
Sants-Montjuïc	69,0	84,0	115,4
Les Corts	38,5	50,1	77,5
Sarrià-Sant Gervasi	66,2	88,6	125,5
Gràcia	86,0	109,8	153,5
Horta-Guinardó	38,7	57,8	96,7
Nou Barris	33,7	52,5	92,6
Sant Andreu	39,0	54,0	80,0
Sant Martí	47,8	64,9	98,1
Barcelona ciutat	62,4	82,6	120,5

Font: Servei d'Estadística Municipal. Elaboració pròpia.

les persones de 65 i més anys amb les persones de 0-14 anys.

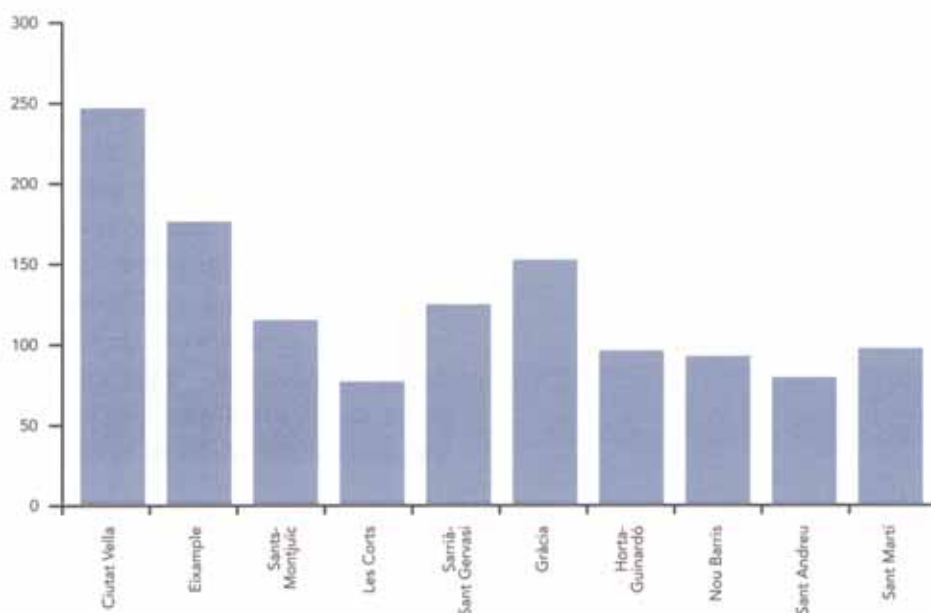
A Barcelona, els efectius més joves disminueixen de manera inversa a com ho fan els efectius de gent gran. Els de 0 a 14 anys, que el 1981 eren 376.956 individus i representaven el 21,3% de la població, l'any 1991 eren 236.828 i representaven el 14,4% (taula 9). Això ha provocat que la relació vells/joves s'hagi decantat de forma vertiginosa cap als primers, és a dir, si el 1981 hi havia 62 vells per cada 100 nens, el 1991 hi ha 120 vells per cada 100 nens i, com succeeix amb moltes altres variables sociològiques, aquesta distribució és molt desigual per als diferents territoris de la ciutat, ja que a Ciutat Vella, per exemple, l'índex d'envelliment és de 248 i a Les Corts és de 77,5 (taula 10, gràfic 6).

A causa de l'augment de la longevitat s'incrementa el nombre de persones de 75 i més anys; si el 1981 hi havia 90.215 persones de 75 i més anys, la qual cosa implicava un índex de sobreenvelliment del 38%, el 1991 el nombre de persones d'aquest col·lectiu és de 120.071, que representa un índex del 42%. És a dir, de cada 100 persones de més de 65 anys, 42 tenen més de 75 anys. La seva variabilitat oscil·la entre el 35,1 per a Nou Barris i el 47,1 per a l'Eixample (taula 11).

Un altre grup de població, el comprès entre els 15 i 24 anys, s'ha mantingut estable durant aquest decenni. El quart de milió de joves que hi havia l'any 81 a Barcelona significava el 15% de la població total; els 256.097 joves que hi ha al 91 representen el 15,6% de la població.

GRÀFIC 7
EVOLUCIÓ DE L'ÍNDEX D'ENVELLIMENT

Índex d'envelliment per districtes. 1991



Font: Servei d'Estadística Municipal. Elaboració pròpia

TAULA 11. EVOLUCIÓ DE L'ÍNDEX DE SOBREENVELLIMENT 1981-1991

Districtes	Índex de sobreenvelliment			N. absolut 1991
	1981	1986	1991	
Ciutat Vella	37,7	422,0	43,4	10.384
L'Eixample	40,3	45,0	47,1	28.629
Sants-Montjuïc	36,9	41,0	41,2	12.823
Les Corts	36,6	38,7	40,2	4.616
Sarrià-Sant Gervasi	40,5	43,9	45,1	11.495
Gràcia	39,0	43,6	46,0	12.086
Horta-Guinardó	38,0	40,6	39,3	10.420
Nou Barris	35,1	36,2	35,1	99.246
Sant Andreu	36,9	39,2	38,6	7.840
Sant Martí	35,7	37,8	38,1	12.540
Barcelona ciutat	38,2	41,6	42,1	120.071

Índex de sobreenvelliment = Persones de 75 anys i més/persones de 65 anys i més. Font: Servei d'Estadística Municipal. Elaboració pròpia.

El descens de la natalitat de la segona meitat dels 70 comença a notar-se en el grup de 15-19 i, especialment, en el de 10-14.

Estructura de la llar

En els darrers anys, la ciutat de Barcelona ha experimentat un important canvi en l'estructura i dimensió de les llars. Ha disminuït el nombre de membres per llar, han perdut importància les llars complexes, s'han incrementat les llars nuclears, en especial les parelles sense fills, i ha augmentat el nombre de persones que viuen soles.

Entre els anys 1985 i 1990 es produeix, segons dades de l'enquesta metropolitana, un important descens en la dimensió de les llars, que de 3,6 membres de mitjana per llar l'any 1985 ha passat a una mitjana de 3,3 l'any 1990.

A la ciutat de Barcelona la proporció de les llars d'una i dues persones passa d'un quart a un terç del total, ja que si al 1986 les llars unipersonals eren el 6,4% ara són el 7,8%, i la de llars on viuen 2 persones passa del 19,3% de 1986 al 24,4% del 1991. Contràriament, disminueix el pes de les llars de 5 i més persones. La disminució del tamany de les llars coincideix amb la consolidació a Barcelona del model de família nuclear, format per una parella amb els seus ascendents o descendents. Segons la mateixa font, gairebé les tres quartes parts de les llars barcelonines es corresponen amb aquest model; d'aquestes, el 70% estan formades per una parella i els seus

TAULA 12

Tipologia de les llars	%
Llars unipersonals	7,80
Llars sense nucli familiar	4,30
Parella sense fill	17,80
Parella amb fills	50,30
Llars monoparentals	4,80
Llars d'un nucli amb altres persones	13,60
Llar amb dos o més nuclis	1,40
Total	100%

Font: Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990.

TAULA 13

LLARS UNIPERSONALS PER GRUPS D'EDAT I SEXE, 1991

Grups d'edat	Homes	%	Dones	%	Total
24 i més anys	1.197	48%	1.295	52%	2.492
25 a 44 anys	11.793	52%	10.898	48%	22.691
45 a 64 anys	9.463	37%	16.162	63%	25.655
65 a 74 anys	4.518	16%	23.015	84%	27.533
75 i més anys	1.104	15%	22.417	84%	26.521
Total ciutat	31.075	30%	73.810	70%	104.892

Font: Servei d'Estadística Municipal. Elaboració pròpia.

fills, el 25% per parelles sense cap fill i el 5% per parelles sense els fills però amb altres persones.

Les llars sense fills signifiquen ja el 17,8% del total i, d'aquestes, més del 70% corresponen a llars on el cap de casa té més de 55 anys. Un 4,3% dels ciutadans viuen en llars sense nucli, llars on con-

viuen diverses persones sense parentiu (taula 12).

L'Enquesta metropolitana de 1990 detecta que el 4,8% del entrevistats pertanyen a famílies monoparentals, és a dir, famílies constituïdes per menors amb un progenitor. En el 80% dels casos el progenitor és una dona.

Segons dades facilitades pel Servei d'Estadística Municipal, a l'any 1991 a Barcelona hi ha 104.892 persones que viuen soles. Aquesta condició de solitud es comporta de forma diferencial segons el sexe i l'edat (taula 13). El 70% de les persones que viuen soles a la ciutat són dones i, d'aquestes, més d'un 60% tenen més de 65 anys. El nombre d'homes que viuen sols és bastant inferior, ja que només representen l'altre 30%. Dins del grup de la gent gran, per cada home que viu sol hi ha vuit dones en aquesta situació. Hi ha més de 54.000 persones més grans de 65 anys que viuen soles; d'aquestes, el 50% té més de 75 anys.

Evolució dels nivells educatius

El nivell d'instrucció és una de les variables que contribueix de forma important a l'estratificació social i és la base de moltes situacions de desigualtat.

Els avenços, en aquest sentit, es fan palesos en la millora considerable dels nivells educatius de la població barcelonina en els darrers anys, atesa la forta davallada de l'analfabetisme, la disminució del nombre de persones amb l'educació bàsica incompleta i el lleuger augment del nombre de titulats superiors (taula 14).

L'any 1981 Barcelona tenia, segons el cens d'habitants, 45.866 analfabets entre 15 i 64 anys, cosa que representava una taxa d'analfabetisme del 4%. L'any 1986, segons el padró d'habitants, el nombre d'analfabets ja era de 26.625, cosa que indicava una disminució de

TAULA 14. EVOLUCIÓ DELS NIVELLS D'INSTRUCCIÓ 1986 - 1991

	1986		1991	
	N. absoluts	%	N. absoluts	%
No sap llegir	54.779	3,9	5.461	0,4
Primària incompleta	331.694	23,8	256.185	18,5
Primària completa	306.946	22,0	384.522	27,8
Batxillerat elemental	228.001	16,3	177.127	12,8
Formació Professional	114.780	8,2	117.127	8,5
Batxillerat superior	179.207	12,8	187.021	13,5
Títol de grau mitjà	83.166	6,0	92.222	6,7
Títol superior	95.976	6,9	101.620	7,4
No consta	1.947	0,1	60.163	4,4
Total	1.396.496	100	1.382.110	100

Font: Servei d'Estadística Municipal. Avanç del padró 1991.

Nota: Pel 1986, població classificada a partir de 15 anys. Pel 1991, població classificada a partir de 16 anys.

TAULA 15. TITULATS SUPERIORS PER DISTRICTES

	Total titulats	% Titulats en pobl. de + de 16 anys
Ciutat vella	2.713	3,4
Eixample	26.266	11,1
Sants	5.802	3,9
Les Corts	10.487	14,3
Sarrià-Sant Gervasi	26.297	20,9
Gràcia	10.212	9,3
Horta-Guinardó	6.879	4,5
Nou Barris	3.232	2,1
Sant Andreu	4.102	3,5
Sant Martí	5.630	3,2
Barcelona	101.620	7,3

Font: Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990.

19.241 persones i una taxa del 2,3%. Segons aquesta mateixa font, a l'any 91 hi ha 2.037 analfabets entre 15 i 64 anys, cosa que, traduïda a taxa, dona un valor del 0,18%.

Del total d'analfabets més grans de 16 anys, el 80,3% són dones i el 19,6% homes, segons dades del padró de 1991. Per grups d'edat s'observa que més del 60% de l'analfabetisme es concentra en el sector de població més gran de 65 anys. La combinació d'ambdues variables, el sexe i l'edat, contribueix a explicar l'analfabetisme de la ciutat, ja que el 53% del total d'analfabets són dones més grans de 65 anys.

El nivell d'instrucció de la ciutat ha pujat, però encara a l'any 1991 el 47% dels més grans de 16 anys tenen instrucció insuficient; és a dir, o tenen com a màxim 5 anys d'escolaritat, o no han anat mai a l'escola, o no saben llegir ni escriure. És important ressaltar aquesta dada, ja que en aquest contingent trobarem els grups de persones que tindran més dificultat d'inserció laboral i seran els primers a patir qualsevol situació de crisi i, per tant, els més susceptibles de viure els efectes de les desigualtats socials.

En conjunt, la població masculina apareix més qualificada que la femenina, ja que les dones presenten taxes més elevades d'analfabetisme i d'estudis primaris inacabats, mentre que les taxes de titulats superiors són més altes dintre del col·lectiu dels homes.

L'analfabetisme i el baix nivell d'instrucció prenen més intensitat en les zo-

TAULA 16
EVOLUCIÓ TAXA D'ATUR 1987-1992

	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Barcelona (1)	17,57	14,27	10,38	9,74	9,74	10,21
Catalunya (2)	18,13	15,18	11,55	10,91	10,55	11,11
Espanya (2)	20,94	18,83	16,25	15,63	15,35	15,53

(1) Atur total registrat x 100/població activa total. Padró 1986.

(2) La població activa utilitzada és la de l'Enquesta de població activa EPA.

Font: Estadístiques del Mercat de treball de Barcelona, Àrea de Promoció Econòmica i Ocupació, Gabinet d'estudis i avaluacions.

nes més deficitàries de la ciutat, com són alguns territoris de Ciutat Vella, Nou Barris o Sant Martí. Per contra, el nivell de titulats superiors es distribueix de forma inversa i el seu pes és superior en les zones més benestants (taula 15). Només dos districtes de la ciutat, l'Eixample i Sarrrià, concentren el 50% dels titulats de tota la ciutat, quan el pes específic de la població d'aquests dos districtes sobre el total de la ciutat és del 25%.

Evolució de la situació econòmica

Si la dècada anterior al 85 va estar marcada per la pèrdua d'ocupació, com a efecte de la destrucció de llocs de treball en el camp de la indústria i la desconcentració de la producció cap a altres poblacions de l'entorn metropolità, els anys posteriors al 86 estaran marcats per la reactivació econòmica de Barcelona, que es reflectirà en el descens de l'atur (taula 16), en bona mesura fruit del procés de terciarització.

El mercat de treball, doncs, va experimentar una tendència molt positiva a

partir de 1986. Segons el cens de població dels anys 81 i 91 i el padró d'habitants del 86, la taxa d'atur de la ciutat de Barcelona, que el 81 era del 16,2%, va passar a ser del 21,4% el 86, i es va situar al voltant del 13,7% el 91.

Malgrat tot, la millora de l'economia de la ciutat no ha afectat de la mateixa manera els diferents col·lectius; els darrers anys l'atur ha tendit a concentrar-se en els sectors més febles davant les exigències del mercat de treball: en els joves, les dones i els treballadors poc qualificats.

El 1990 i 1991 comença a apreciar-se l'alentiment de la caiguda de l'atur; disminueixen els aturats però no amb el mateix ritme dels anys anteriors (taula 17, gràfic 8). A partir de juliol de 1992 comença a notar-se una tendència alcista de la taxa d'atur; i aquesta, que al començament del semestre tenia un valor del 8,95%; ha anat augmentant, mes darrera mes fins a agafar un valor, el desembre d'aquest mateix any, del 10,21% (taula 18, gràfic 9).

Pel que fa a la dependència econò-

TAULA 17
EVOLUCIÓ TAXA GENERAL D'ATUR. BARCELONA

Juliol 87	17,44
Desembre 87	17,57
Juliol 88	14,83
Desembre 88	14,27
Juliol 89	11,98
Desembre 89	10,38
Juliol 90	9,27
Desembre 90	9,74
Juliol 91	9,21
Desembre 91	9,74
Juliol 92	8,95
Desembre 92	10,21

Font: Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990.

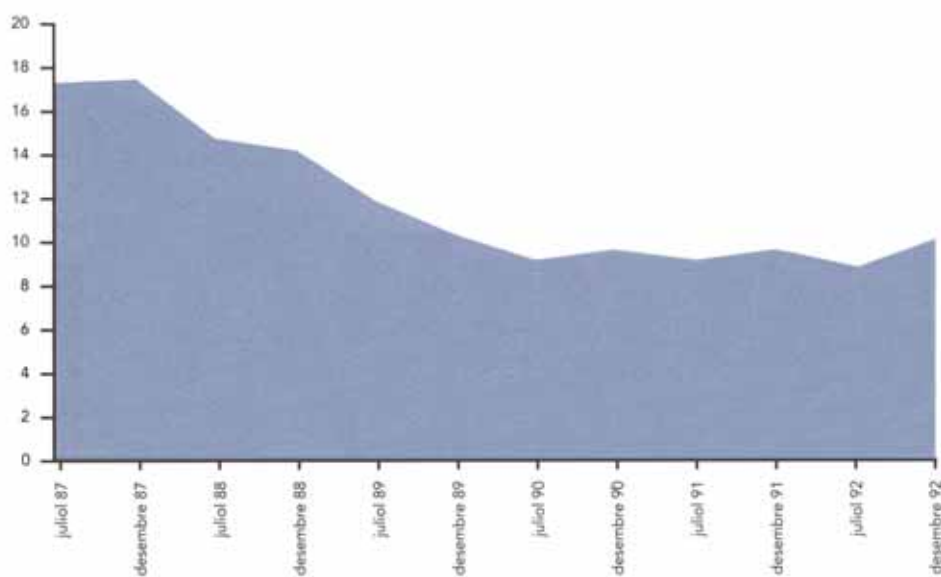
TAULA 18
TAXA D'ATUR A BARCELONA

Any 1992	Taxa atur
Gener	9,82
Febrer	9,73
Març	9,71
Abril	9,62
Maig	9,47
Juny	9,21
Juliol	8,95
Agost	9,17
Setembre	9,52
Octubre	9,92
Novembre	10,12
Desembre	10,21

Taxa atur = atur registrat/població activa. Padró 86

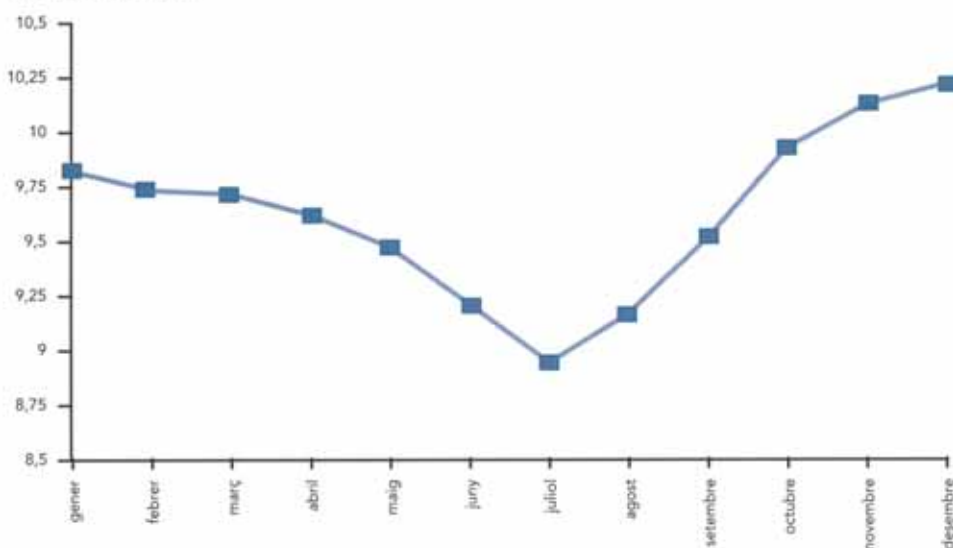
GRÀFIC 8
EVOLUCIÓ TAXA GENERAL D'ATUR

Ciutat de Barcelona



GRÀFIC 9
TAXA D'ATUR A BARCELONA, 1992

Ciutat de Barcelona



Taxa atur = atur registrat / població activa padró 86

mica, és a dir, la relació entre els ocupats i els no ocupats, el 1986 a la ciutat de Barcelona, amb 1.701.812 habitants, hi havia 534.540 ocupats, segons el padró d'habitants, que representen el 32% del total. Podem dir, per tant, que aquests últims suportaven el pes de tota la resta, és a dir, per cada persona que treballava n'hi havia dues que no ho feien. Del 1.167.272 de població no activa, el 26% eren nens de 0 a 14 anys, el 21% persones de més de 65 anys, el 17% mestresses de casa, el 12% persones en situació d'atur amb edats compreses entre 15 i 64 anys, i el 24% restant correspon a estudiants, joves que compleixen el servei militar i altres situacions. El 1991 a Barcelona, amb una població de 1.643.542 habitants, hi havia, segons el cens d'habitants, 623.930 ocupats, cosa que representava un 44% del total, és a dir, per cada dues persones que treballen n'hi ha tres que no ho fan. De les 1.019.612 persones no actives, el 23% són nens de 0 a 14 anys, el 28% persones de més de 65 anys, el 14% mestresses de casa, el 9,7% persones en situació d'atur amb edats compreses entre 15 i 64 anys, i el 25% restant estudiants, joves que fan el servei militar i altres situacions.

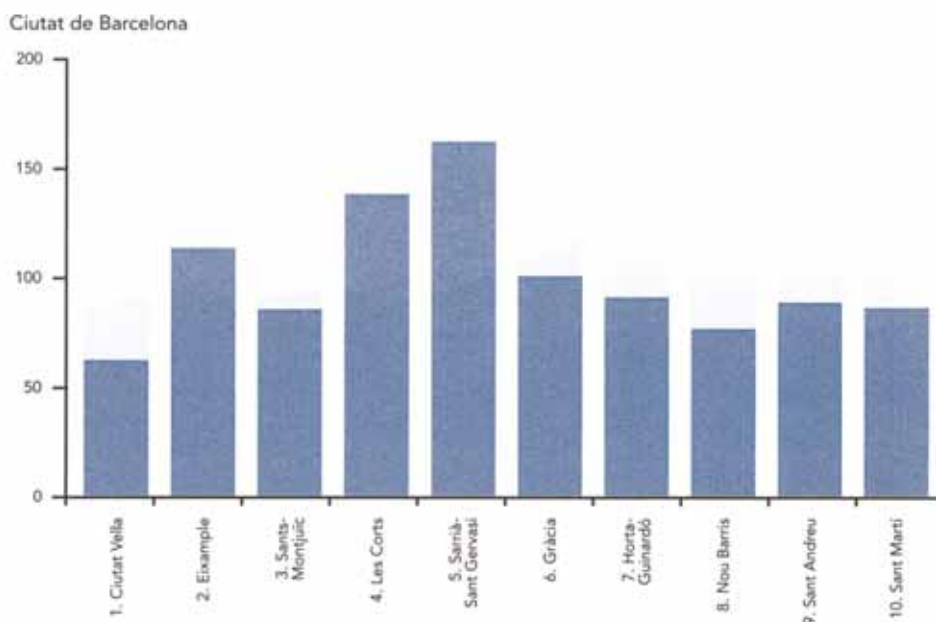
L'Ajuntament de Barcelona i la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona van publicar, l'any 1991, un estudi que fa una estimació de la capacitat econòmica familiar, utilitzant com a unitat d'anàlisi les 1.919 seccions censals de la ciutat.

L'estimació de la capacitat econòmica familiar s'ha dut a terme mitjançant la construcció d'un índex sintètic. Per

TAULA 19
ÍNDEX DE CAPACITAT ECONÒMICA FAMILIAR (ICEF) PER DISTRICTES

Any 1992	Taxa atur
1. Ciutat Vella	62,70
2. Eixample	114,36
3. Sants -Monjuïc	86,14
4. Les Corts	138,80
5. Sarrià-Sant Gervasi	162,67
6. Gràcia	100,98
7. Horta - Guinardó	91,71
8. Nou Barris	77,35
9. Sant Andreu	88,84
10. Sant Martí	88,84
11. Barcelona	100

GRÀFIC 10
ÍNDEX DE CAPACITAT ECONÒMICA FAMILIAR (ICEF) PER DISTRICTES



Font: Índex de capacitat econòmica familiar a la ciutat de Barcelona. Ajuntament de Barcelona, Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona

calcular el valor d'aquest índex s'han utilitzat sis variables: status social, potència fiscal mitjana del turismes per família, edat mitjana dels turismes, valor mitjà cadastral dels serveis i la construcció dels locals, valor mitjà cadastral del sòl dels locals, i despesa mensual mitjana de les famílies en telèfon. Les dades utilitzades per mesurar aquests paràmetres corresponen als anys 1987 i 1988.

Els valors assolits per aquest índex posen de manifest les diferències socioeconòmiques que hi ha a la ciutat. Si es considera que la mitjana de capacitat econòmica de la ciutat és 100, es poden observar a partir d'aquí les zones que no hi arriben i les zones que la superen. A

tall de síntesi, trobem que el 2,5% de les famílies de Barcelona tenen una capacitat econòmica que duplica i triplica la mitjana de la ciutat. El 20% de les famílies registra un nivell de capacitat econòmica que està més de 25 punts per sota de la mitjana, i el 38% se situa al voltant de la mitjana, és a dir, entre 90 i 120 punts.

Considerant la situació econòmica detectada per aquest índex, veiem que 7.085 famílies, l'índex de les quals no arriba a 45 punts, es troben sota mínims, 27.172 famílies es troben en situació molt precària amb un índex entre 45 i 60 punts, i 78.019 famílies es troben entre 60 i 75 punts.

Si tenim en compte els deu districtes veurem que només Sarrià, Les Corts i L'Eixample tenen un índex superior al de la mitjana de la ciutat (taula 19, gràfic 10). A l'altre extrem se situen Horta, Sant Martí, Sant Andreu, Sants, Nou Barris i Ciutat Vella; aquest últim allunyat en quasi 40 punts de la mitjana de la ciutat. El districte de Gràcia es comporta de forma similar al conjunt de la ciutat, això vol dir que a dins del seu territori tornen a reproduir-se diferències significatives entre les diferents seccions censals o zones estadístiques. 🔑

CARACTERÍSTIQUES I CONDICIONS DE VIDA DE LES DONES DE BARCELONA

MARINA SUBIRATS, MARTA MASATS, PILAR CARRASQUER. Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona

A Barcelona, segons el padró de 1991, hi ha 867.554 dones, que representen el 52% del total de ciutadans. Aquestes dones tenen necessitats, interessos i formes de vida diferents segons la seva edat, la seva estracció social i el seu cicle de vida.

Aquesta radiografia⁽¹⁾ ofereix una descripció de les característiques de les dones barcelonines i de llurs condicions de vida, i reflecteix les situacions de desigualtat a què estan sotmeses, en termes de recursos, educació i oportunitats d'inserció en el mercat de treball.

L'estudi de les condicions de vida de les dones possibilita conèixer, d'una banda, la mesura de la desigualtat en termes de recursos i possibilitats respecte als homes del seu grup social, objectiu clàssic en aquest tipus de recerca, i d'una altra permet posar de manifest els processos de canvi que s'estan produint en les formes de vida i, especialment, en les estructures familiars, que ens mostren fins a quin punt estem assistint a una transformació dels models socials de feminitat.

Es comença analitzant quines són les situacions familiars de les barcelonines, essent el punt de partida allò que les definia en el passat: tenir o no tenir parella; ser solteres, casades o vídues; tenir o no tenir fills, etc. A partir d'aquí s'analitza quines són les seves condicions de vida i les seves possibilitats individuals respecte l'educació, el treball productiu i el domèstic, els recursos econòmics, les formes de relació i de lleure, etc. Es tracta de donar una informació tan acurada

com sigui possible de la situació de les dones, una comparació amb la dels homes i també veure com ha evolucionat en els anys que van de 1985 a 1990⁽²⁾.

Els vincles familiars de les dones

Els canvis esdevinguts en les estructures de les llars estan en estreta relació amb el canvi del rol social de les dones i la transformació, lenta però paulatina, dels models de feminitat.

Es constata, en primer lloc, un descens del nombre de membres dels nuclis familiars barcelonins, que passen de tenir una mitjana de 3,6 membres l'any 1985-86 a una mitjana de 3,3 membres l'any 1990; és a dir, es produeix una disminució de gairebé un 10%. Aquest fet és degut a l'augment del percentatge de persones que viuen soles, que passa del 6,4% al 7,8%, a un augment de les llars on conviuen 2 persones i al descens de les llars de 5 membres i més. S'acusa, en aquest sentit, la disminució de la natalitat en els últims anys, com també l'envel·liment de la població. Amb tot, les causes d'aquesta disminució són diverses: probablement hi juga un canvi d'actitud de les dones joves, com també factors econòmics, atès que les llars de categoria socio-professional alta comprenen una mitjana de persones més elevada que les llars de categoria socio-professional mitjana, i les llars de categoria socio-professional baixa són les que comprenen menys membres.

El tipus de família més estès és el de la família nuclear: les tres quartes parts

de les persones entrevistades viuen en aquest tipus de família; les llars extenses, que comprenen dos nuclis, gairebé han desaparegut, atès que comprenen únicament l'1,3% del total; i un 4,3% dels barcelonins i barcelonines viuen en llars on cohabituen persones sense vincles de parentiu. Entre les llars nuclears, però, hi ha també diverses situacions, segons el moment del cicle familiar en què es troben: de fet, només un 50% de les persones viuen en llars formades per una parella amb fills; i, entre elles, la situació més freqüent és la de tenir fills adolescents o joves, mentre que, comparativament, les llars amb fills nadons o en edats pre-escolars i escolars són menys nombroses, i han disminuït en els últims cinc anys. La convivència amb ascendents del cap de casa és ja molt limitada: aproximadament una de cada 10 persones conviu amb un dels pares o sogres del cap de casa. Aquesta configuració familiar, i l'evolució que s'apunta, mostra que la imatge tradicional de la dona com a mare amb fills petits no correspon a la situació ma-

(1) Les dades de la radiografia de les dones s'han extret de l'estudi sobre «Les condicions de vida de les dones a la ciutat de Barcelona» elaborat, per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona, per l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona i que va ser publicat el mes de novembre de 1992. Les dades que s'han utilitzat s'han tret de l'Enquesta Metropolitana de 1990, que per a Barcelona ciutat comptava amb una mostra de 2.190 individus més grans de 18 anys, la qual cosa representa un error del 2% i un nivell de confiança de 2 sigma.

(2) La primera «Enquesta Metropolitana sobre hàbits i condicions de vida de la població» es va realitzar al 1985-86 i va comptar per a Barcelona amb una mostra de 2.928 individus més grans de 28 anys, amb un error del 2% per a un nivell de confiança de 2 sigma.

majoritària de les dones, atès que només una de cada 4 dones, aproximadament, més grans de 18 anys es trobava, l'any 1990, en aquesta situació familiar.

Pel que fa a la situació d'aparellament, el volum relatiu es manté estable entre 1985 i 1990: el 68% dels homes estan aparellats, enfront del 60% de les dones, aproximadament (taula 1). En aquest mateix període augmenta el percentatge de persones separades o divorciades, superior entre les dones que entre els homes, però continua sent, de tota manera, una situació molt minoritària, de manera que no es pot parlar d'un procés ràpid de descomposició dels nuclis familiars. Hi ha, d'altra banda, més solters que solteres, proporcionalment, i moltes més vídues que vidus.

La figura del cap de casa continua sent majoritàriament acceptada pels entrevistats/ades, i recau, en un 84% dels casos, en un home; 9 de cada 10 homes caps de família tenen parella. Només en un 14'1% dels casos el cap de família és una dona, i 9 de cada 10 d'aquestes dones no tenen parella; es tracta de llars amb menys membres que quan el cap de família és un home, i, en molts casos són dones que viuen soles o són caps de famílies monoparentals. Quant al paper de mestressa de casa, aproximadament la meitat dels barcelonins viu en una llar on una dona declara assumir aquest paper; no s'observa, però, una relació clara entre el moment del cicle reproductor de la família i la presència d'una mestressa de casa. De fet, en les generacions més joves el percentatge de dones mestresses de

casa disminueix dràsticament, dada que mostra que aquest paper es troba més vinculat a formes culturals de determinats moments històrics que a les tasques concretes que les dones assumeixen en

el cicle reproductiu; concretament s'observa l'existència d'un trencament generacional en les llars on el cap de família té 46 anys o més (gràfic 1).

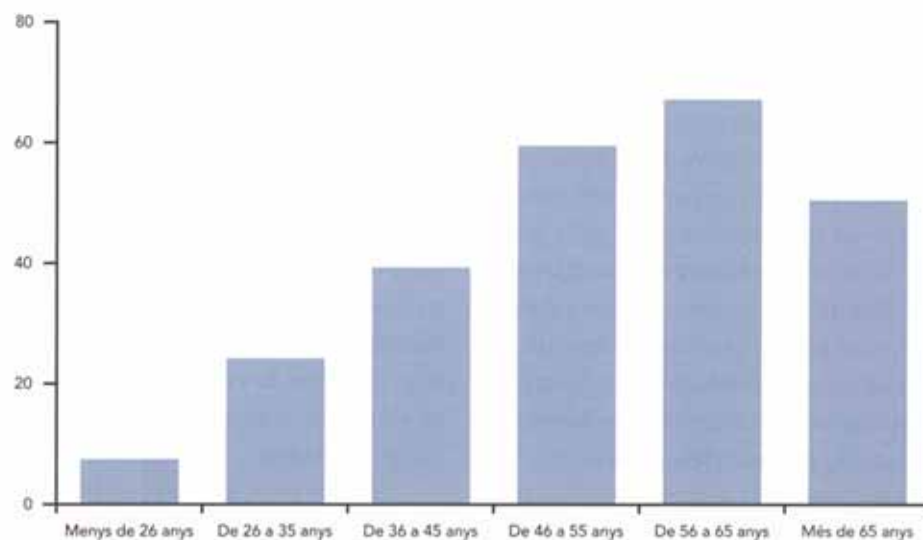
Pel que fa a les persones que viuen

TAULA 1
SITUACIÓ D'APARELLAMENT SEGONS EL SEXE DELS LES PERSONES ENTREVISTADES.

	1985-86		1990	
	Homes	Dones	Homes	Dones
Solter/a	26,7	23,5	25,9	21,4
Aparellat/da	68,8	60,8	68	60,4
Desaparellat/da	1,3	2,4	2,8	3,3
Vidu/a	3,2	13,2	3,5	14,8
TOTAL	100%	100%	100%	100%

GRÀFIC 1
LLARS AMB MESTRESSA DE CASA SEGONS L'EDAT DEL CAP DE FAMÍLIA

Ciutat de Barcelona



soles, el 7,8% del total de les entrevistades, la tendència observada és a l'augment en els cinc anys transcorreguts, entre 1985 i 1990. Tres de cada quatre persones soles són dones, la majoria d'elles més grans de 60 anys i amb condicions de vida especialment precàries. (taula 2). De fet, el perfil típic de les persones que viuen soles és el de la dona vídua, gran, amb pocs recursos i de nivell educatiu baix (gràfic 2). Amb tot, ha tendit a augmentar, en aquest període, el percentatge de solitàries amb nivell d'estudis universitaris, fet que mostra que ha hi ha un contingent, encara petit però amb tendència a créixer, de dones relativament joves i d'alts nivells de qualificació que viuen soles per raons diferents a les tradicionals de viduïtat.

Finalment, cal que ens referim a les llars monoparentals. A Barcelona viu en llars monoparentals el 4,8% de les persones entrevistades, és a dir, aproximadament una de cada 20.

En gairebé el 82% dels casos, d'aquest tipus de llar el cap de família és una dona; 3 de cada 4 d'aquestes dones són vídues i relativament grans, i una de cada 5 separada (taules 3 i 4, gràfic 3). Així doncs, el trencament del nucli familiar es deu, sobretot, a la mort del marit; els casos de mares solteres són, segons les nostres dades, extremadament poc freqüents.

En conjunt, les llars monoparentals tenen condicions econòmiques molt més precàries que la mitjana i es troben en els districtes més pobres, molt particularment a Ciutat Vella (taula 5).

TAULA 2

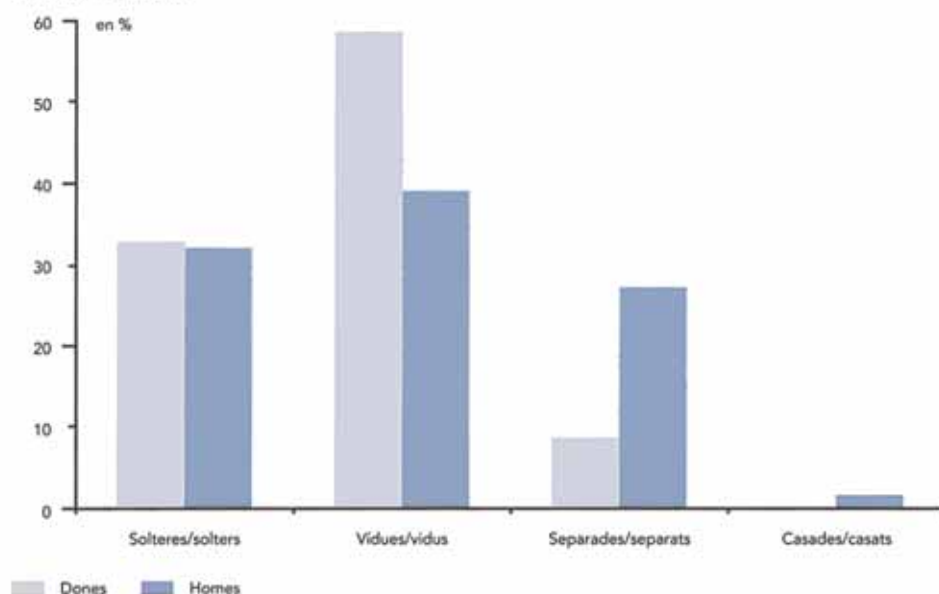
EDATS DE LES PERSONES ENTREVISTADES QUE VIUEN SOLES, SEGONS EL SEXE

Edat	Sexe		Total
	Homes	Dones	
Menys de 26 anys	0 %	7 %	6 %
De 26 a 35 anys	20,6 %	4,50 %	8,3 %
De 36 a 45 anys	16,1 %	11,9 %	12,9 %
De 46 a 55 anys	9,4 %	2,3 %	3,9 %
De 56 a 65 anys	10,5 %	16,9 %	15,4 %
Més de 65 anys	43,5 %	63,6 %	58,9 %
Total	23,2 %	76,8 %	100,0 %
	(40)	(131)	(170)

GRÀFIC 2

ESTAT CIVIL DE LES PERSONES ENTREVISTADES PERTANYENTS A LLARS UNIPARENTALS, SEGONS EL SEXE

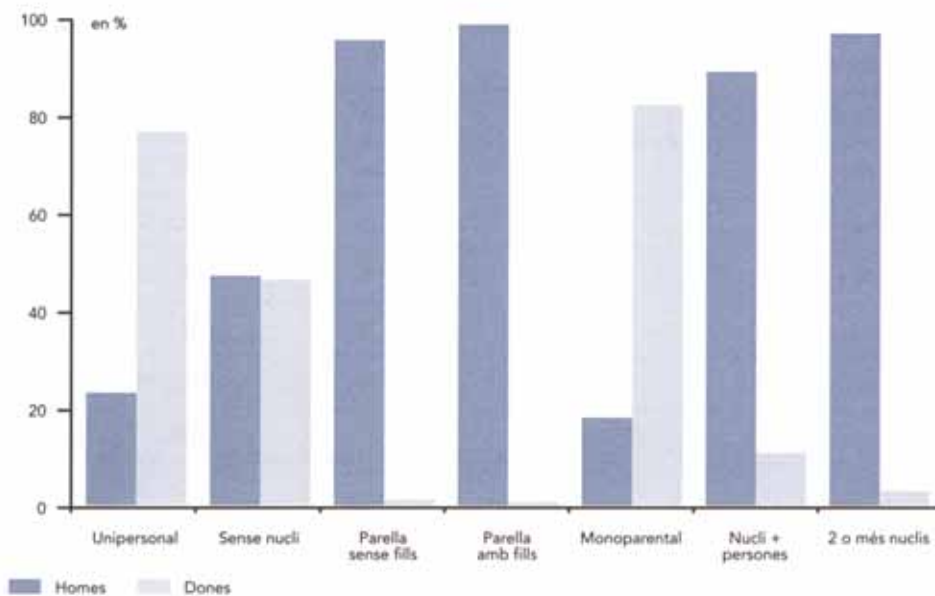
Ciutat de Barcelona



GRÀFIC 3

SEXE DEL CAP DE FAMÍLIA SEGONS LA TIPOLOGIA FAMILIAR

Ciutat de Barcelona



TAULA 3

EDATS DELS CAPS DE FAMÍLIA DE LES LLARS MONOPARENTALS, SEGONS EL SEXE

Edat de cap de família	Sexe del cap de família		Total
	Homes	Dones	
De 26 a 35 anys	0%	2,4%	2,0%
De 36 a 45 anys	9,70%	13,3%	12,6%
De 46 a 55 anys	4,3%	20,7%	17,7%
De 56 a 65 anys	28,0%	32,5%	31,6%
Més de 65 anys	58,0%	30,2%	35,3%
NS/NC	0%	1,0	8%
Total	18,2%	81,8%	100,0%
	(19)	(87)	(106)

Els nivells educatius de les dones

Els nivells educatius de les dones de Barcelona són encara inferiors als dels homes: les dones analfabetes i sense estudis representen el doble que els homes en la mateixa situació; hi ha una proporció menor de dones amb estudis secundaris i universitaris que d'homes. En conjunt, és encara evident, per tant, la discriminació educativa que han patit les dones durant un llarg període històric i que ha dificultat i dificulta encara la seva inserció en el mercat de treball en igualtat de condicions (taula 6 i gràfic 4).

Amb tot, la tendència actual fa que augmenti molt ràpidament el nivell educatiu de les dones, de manera que en el període 1985-1990 han disminuït les diferències i, proporcionalment, ha augmentat més el nombre de dones universitàries que el d'homes. En les generacions joves, les diferències de nivell educatiu són molt limitades, i fins i tot en el grup de persones menors de 26 anys el percentatge de dones amb estudis és més elevat que el d'homes universitaris, fet que probablement es deu a un major retard dels homes en l'acabament dels estudis (taula 7).

El nivell d'estudis de les dones, com el dels homes, depèn en gran mesura del nivell educatiu i socio-econòmic de la llar d'origen. El nivell d'estudis de la mare és més determinant del nivell d'estudis de les filles que el del pare.

Si bé en les generacions joves les barcelonines estan assolint nivells educatius similars als dels barcelonins, la tria

TAULA 4. ESTAT CIVIL DELS CAPS DE FAMÍLIA DE LES LLARS MONOPARENTALS, SEGONS EL SEXE

Estat civil del cap de família	Sexe del cap de família		Total
	Homes	Dones	
Solter/a	12,3%	4,5%	5,9%
Casat/da	0%	2,5%	2,0%
Vidu/a	73,7%	71,2%	71,7%
Separat/da de fet	4,9%	3,6%	3,9%
Separat/da judicial	4,7%	7,8%	7,2%
Divorciat/da	4,3%	10,4%	9,3%
Total	18,2%	81,8%	100,0%
	(19)	(87)	(106)

TAULA 5. CATEGORIA SÓCIO-ECONÒMICA DEL CAP DE FAMÍLIA DE LES LLARS MONOPARENTALS, SEGONS EL SEXE

Categoria socio-econòmica del cap de família	Sexe del cap de família		Total
	Homes	Dones	
Categories altes	17,9%	3,3%	6,0%
Categories mitjanes	42,7%	33,0%	34,7%
Categories baixes	3,4%	45,2%	44,2%
No classificables	0%	18,4%	15,1%
Total	18,2%	81,8%	100,0%
	(19)	(87)	(106)

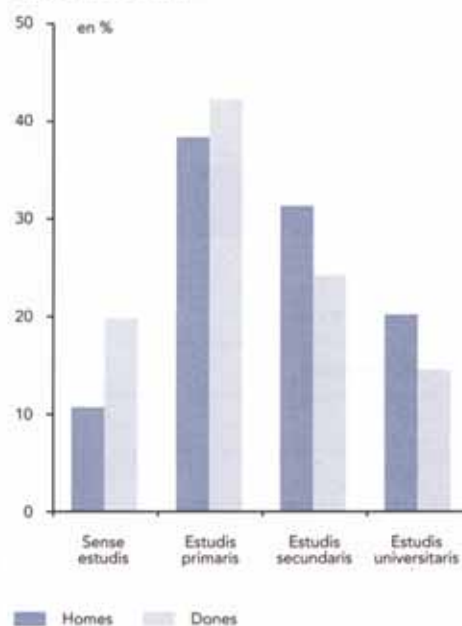
TAULA 6. NIVELL D'ESTUDIS DE LA PERSONA ENTREVISTADA SEGONS EL SEXE

Nivell d'estudis	Sexe		Total
	Homes	Dones	
Sense estudis	10,6%	19,6%	15,5%
Estudis primaris	38,1%	42,0%	40,2%
Estudis secundaris	31,2%	24,0%	27,3%
Estudis universitat	20,1%	14,4%	17,0%
Total	45,8%	54,2%	100,0%
	(1003)	(1188)	(2190)

GRÀFIC 4

NIVELL D'ESTUDIS DELS ENTREVISTATS SEGONS EL SEXE

Ciutat de Barcelona



d'estudis encara no és igualitària. Les dones continuen gairebé absents dels estudis tècnics, i es concentren en les titulacions mitjanes de caràcter social, alhora que trien els estudis d'humanitats en una proporció doble que els homes.

Entre les persones de més de 20 anys hi ha més dones que homes cursant estudis i, sobretot, hi ha més dones que cursen estudis no universitaris, fet que cal posar en relació amb el més baix nivell d'estudis de les dones grans.

El nivell d'estudis té una influència molt directa en les posicions en el mercat de treball de les dones; a un nivell d'estudis més alt, més gran és la taxa d'ocupació, fet relacionat tant amb l'edat com

TAULA 7

NIVELL D'ESTUDIS DE LA PERSONA ENTREVISTADA, SEGONS EL SEXE I L'EDAT

Homes	Menys de 26 anys	26-35 anys	36-45 anys	46-55 anys	56-65 anys	Més de 65 anys	Total
Analfabet	0	0	0	2,1	3,2	5,3	1,8
Primària incompleta	0	0	1,7	12,1	17,6	19,8	8,8
EGB o similar	17,7	25,3	36,7	40,5	52,2	51,6	38,1
FP	21,2	17,1	16,6	13,0	4,8	5,0	12,5
BUP	6,6	9,4	8,2	6,7	5,3	5,8	7,1
COU	47,0	16,7	8,1	3,2	0,7	3,7	11,6
Escola universitària	4,5	10,2	9,5	10,4	8,2	3,8	7,9
Facultat/Escola tècnica superior	3,0	21,3	19,1	12,2	8,0	5,1	12,1
	100% (116)	100% (218)	100% (157)	100% (152)	100% (178)	100% (182)	100% (1003)
Dones	Menys de 26 anys	26-35 anys	36-45 anys	46-55 anys	56-65 anys	Més de 65 anys	Total
Analfabeta	0	0	0,6	3,9	4,2	10,3	3,7
Primària incompleta	0	0,8	6,6	12,8	26,6	35,7	15,9
EGB o similar	19,6	30,7	45,7	51,6	51,2	44,6	42,9
FP	24,9	21,8	12,0	11,7	6,3	1,7	11,7
BUP	4,0	6,2	7,0	6,3	5,3	1,0	4,8
COU	38,1	11,3	3,9	4,1	1,4	0,3	7,6
Escola universitària	5,5	10,8	10,0	5,4	4,2	4,8	6,8
Facultat/Escola tècnica superior	7,7	18,5	14,1	4,3	0,8	1,6	7,6
	100% (127)	100% (198)	100% (215)	100% (168)	100% (218)	100% (262)	100% (1188)

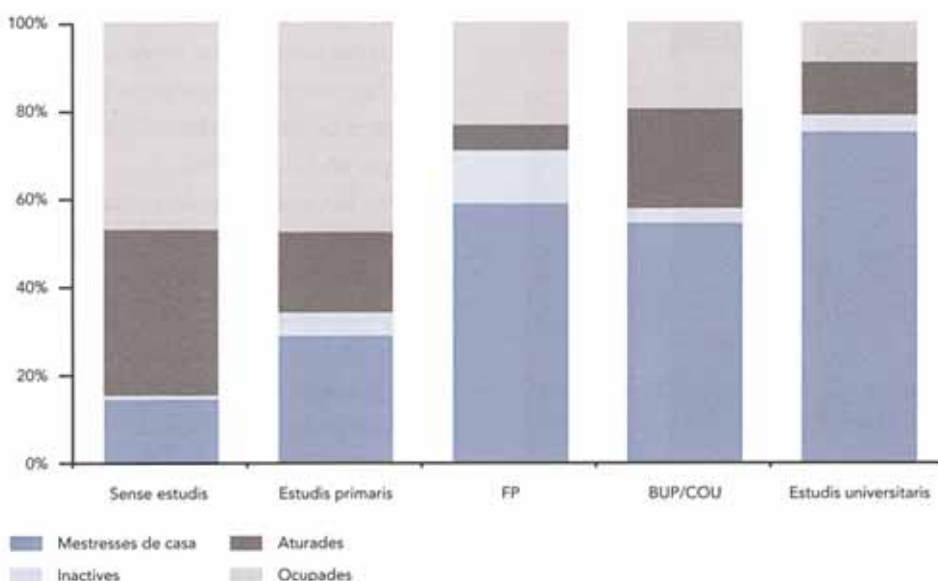
TAULA 8

SITUACIÓ LABORAL DE LES DONES, SEGONS EL NIVELL D'ESTUDIS AGRUPAT

Situació Laboral	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis Universitaris	Total
Ocupada	14,3%	28,9%	57,1%	75,3%	39,5%
Aturada	7%	5,5%	7,6%	3,8%	4,8%
Inactiva	37,9%	17,9%	13,7%	12,0%	19,9%
Mestresa de casa	41,1%	47,8%	21,6%	8,9%	35,8%
TOTAL	19,6% (232)	42,0% (499)	24,0% (286)	14,4% (171)	100,0% (1188)

GRÀFIC 5
SITUACIÓ LABORAL DE LES DONES SEGONS EL SEU NIVELL EDUCATIU

Ciutat de Barcelona



amb les oportunitats del mercat de treball (taules 8 i 9, gràfic 5).

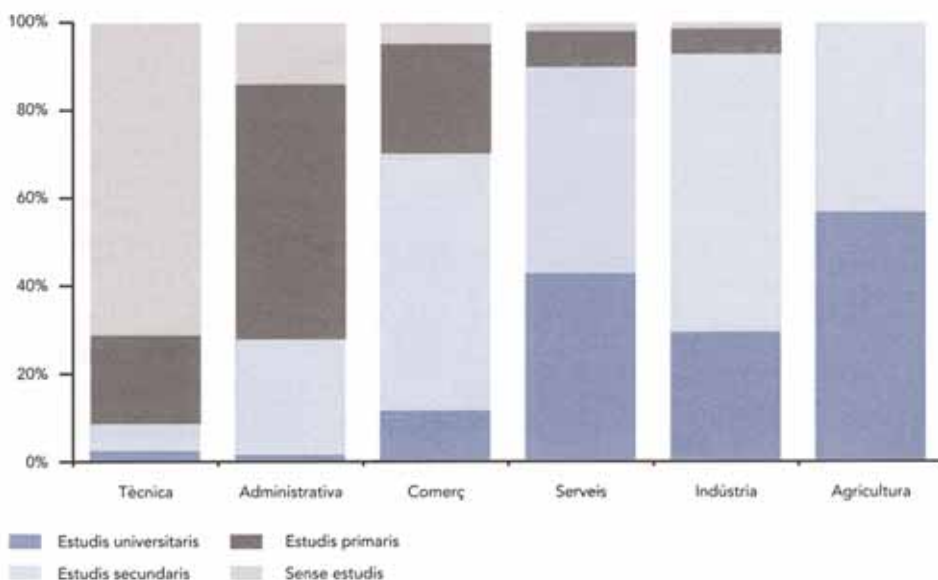
Amb tot, el rendiment de les diverses titulacions, en termes d'ocupació i d'estatus dins del mercat de treball, és més baix per a les dones que per als homes; la formació professional és un tipus de titulació especialment poc favorable per a les dones, atès que entre les que la tenen s'observen les taxes d'atur més elevades (gràfic 6).

En conjunt es pot concloure, per tant, que la situació de les barcelonines pel que fa al seu nivell educatiu és més desfavorable que la dels homes, però que s'estan produint processos de canvi que tendeixen a equilibrar les oportunitats, si bé encara ens trobem lluny de la igualtat total.

TAULA 9
ESTUDIS ACABATS, SEGONS LA SITUACIÓ LABORAL DE LES DONES ENTREVISTADES

Estudis acabats	Situació laboral dona				Total
	Activa	Aturada	Inactiva	Mestressa de casa	
Analfabeta	8%	0%	7,1%	5,5%	3,7%
Primària incompleta	6,3%	3,0%	30,1%	20,3%	15,9%
EGB o similar	30,7%	47,8%	37,6%	56,1%	42,0%
FP	17,3%	29,8%	3,5%	7,6%	11,7%
BUP	6,4%	1,5%	2,5%	4,7%	4,8%
COU	11,1%	6,5%	10,6%	2,2%	7,6%
Escola Universitària	12,6%	2,7%	4,5%	2,2%	6,8%
Facult./Esc. Tec. Sup.	14,8%	8,7%	4,1%	1,4%	7,6%
TOTAL	39,5% (469)	4,8% (57)	(237)	35,8% (425)	100,0% (1188)

GRÀFIC 6
NIVELL EDUCATIU DE LES ENTREVISTADES SEGONS LA SEVA OCUPACIÓ
 Ciutat de Barcelona



Participació de les dones en el treball productiu

Hem considerat el treball productiu -que cal diferenciar del treball reproductiu- realitzat sense remuneració econòmica. La comparació amb les dades obtingudes l'any 1985 mostra que l'any 1990 havia augmentat el percentatge d'ocupats i ocupades i d'inactius i inactives i havia disminuït l'atur. En ambdues dades, el percentatge d'homes actius era molt més elevat que el de dones actives, però s'apunta una disminució de la diferència: en 5 anys, mentre la taxa d'activitat masculina, per als homes que tenen entre 18 i 65 anys, baixa lleugerament, la taxa d'activitat de les dones de la mateixa edat ha passat del 49,6% al 56,2%, és a

dir, ha experimentat un avanç importantíssim. Així, l'any 1990 ja més de la meitat de les barcelonines en edat laboral eren actives (taula 10).

Aquest augment de la taxa d'activitat es deu a un progressiu canvi d'actitud de les dones joves; en efecte, la taxa d'activitat, entre les dones, varia fortament amb l'edat. Entre les menors de 26 anys és, fins i tot, més elevada que la taxa masculina; entre les dones de 26 a 35 anys arriba gairebé al 80% i, a partir d'aquí, disminueix ràpidament fins al 25% (taula 11 i gràfic 7).

La comparació amb 1985 mostra l'elevat creixement d'aquestes taxes d'activitat en les edats joves. És a dir, les dones joves s'han incorporat massivament al mercat de treball en els últims anys,

fins i tot en edats de fortes càrregues reproductives. Treballar, en el sentit habitual del terme, equivalent a realitzar un treball regulat pel mercat i generalment remunerat, sembla que s'està convertint no en una opció possible per a les dones, sinó en una opció indiscutible, tal com ho és per als homes joves.

Ara bé, si en lloc de considerar les taxes d'activitat considerem les d'ocupació, la situació varia una mica. Les taxes d'ocupació de les dones són inferiors a les dels homes, en termes relatius; això es deu a la major incidència de l'atur entre les dones joves. L'augment de l'ocupació entre 1985 i 1990 ha beneficiat més els homes joves que les dones joves. Pel que fa a la incidència del nivell d'estudis en les taxes d'ocupació femenina, és interessant constatar que són les dones sense estudis i les que tenen estudis universitaris les que aconseguixen taxes d'atur més baixes (gràfic 8).

Les condicions de treball de les dones són, en conjunt, més precàries que les dels homes; entre les dones ocupades, 8 de cada 10 treballen a jornada completa, i 2 a jornada parcial o variable, mentre la proporció per als homes és molt inferior. Son també les dones joves i les que tenen estudis universitaris les que més treballen a jornada completa.

La taxa d'atur femenina, per a dones en edat laboral, és gairebé del 12%, mentre que per als homes és aproximadament del 8%, ara bé, les variacions per edats són, entre les dones, molt elevades. Fins a 35, anys l'atur femení continuava sent, l'any 1990, molt elevat, i havia dis-

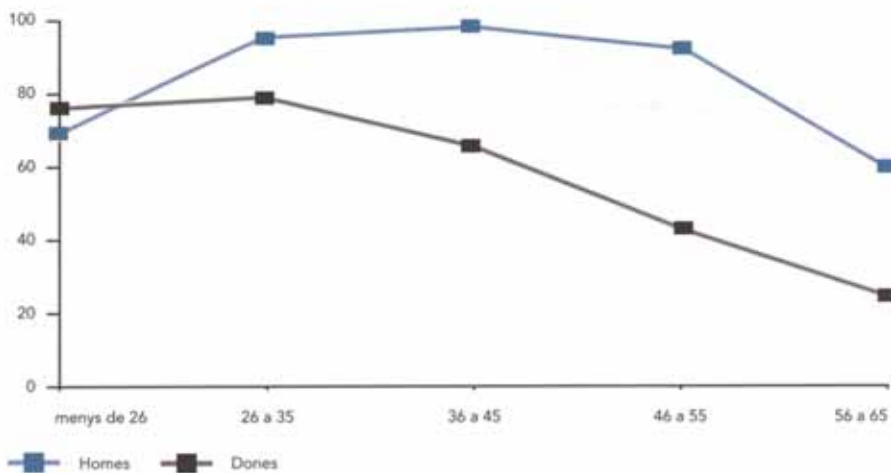
TAULA 10. SITUACIÓ LABORAL DE LA POBLACIÓ POTENCIALMENT ACTIVA SEGONS EL SEXE. COMPARACIÓ 1985-86 I 1990.

	1985-86			1990		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Ocupats/des	87,9	85,1	86,8	92,1	88,1	90,1
Aturats/des	12,1	14,9	13,2	7,9	11,9	9,9
Total actius/ves	84,8	49,6	66,2	83,9	56,2	69,2
Inactius/ves	15,2	50,4	33,8	16,1	43,8	30,8
TOTAL	100%	100%	100%	100%	100%	100%

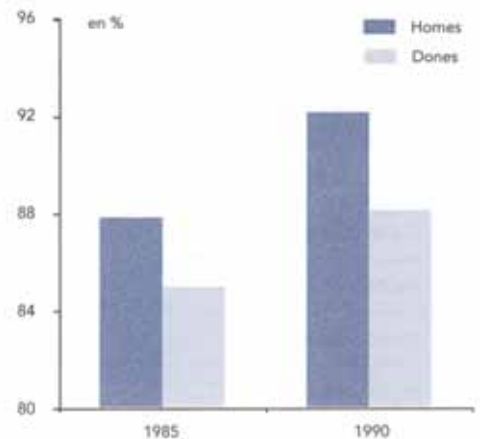
TAULA 11. TAXES D'ACTIVITAT DE LA POBLACIÓ POTENCIALMENT ACTIVA SEGONS L'EDAT. COMPARACIÓ 1985-86 I 1990.

	1985-86		1990	
	Homes	Dones	Homes	Dones
Menys de 26 anys	70,6	58,6	68,8	76,2
De 26 a 35 anys	97,9	72,2	90,6	79,2
De 36 a 45 anys	99,6	56,1	98,4	65,7
De 46 a 55 anys	96,0	43,7	92,0	42,7
De 56 a 65 anys	59,0	24,6	59,2	24,6

GRÀFIC 7
TAXES D'ACTIVITAT DE LA POBLACIÓ POTENCIALMENT ACTIVA SEGONS L'EDAT



GRÀFIC 8
TAXES D'OCCUPACIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA SEGONS EL SEXE
Comparació 1985 i 1990



minuït molt menys que entre els homes de la mateixa edat (taula 12). A partir d'aquesta edat, les taxes d'atur femenines són una mica inferiors a les masculines, i van experimentar una forta disminució en comparació amb el que passava cinc anys abans. Cal recordar, però, que en augmentar l'edat disminueix la presència de les dones en el mercat de treball, de manera que és possible que es tracti d'un atur encobert. Les dones universitàries són les que tenen una taxa d'atur més baixa.

Les causes per les quals les dones esdevenen aturades són, en primer lloc, la finalització del contracte, que té relació amb la precarització de la mà d'obra i les noves formes de contractació laboral; i, en segon lloc, la baixa voluntària; només en tercer lloc esmenten l'acomiadament, primera causa entre els homes. L'atur té, per a les dones, una durada més llarga que per als homes: el 45% de les aturades porta més de 3 anys en aquesta situació, enfront de tan sols el 14% dels aturats. Alhora, només un 40% de les aturades té algun tipus de presta-

ció social, enfront del 55% dels aturats.

En conjunt, per tant, les dones es troben en una situació molt més vulnerable en relació amb l'atur: atur de més llarga durada i menor cobertura d'ajuda i, alhora, estan més disposades a acceptar qualsevol feina, encara que tenen menys tendència a buscar una nova ocupació, i, quan ho fan, es dirigeixen més sovint a les institucions, mentre que els homes mostren més iniciativa personal en la recerca de noves ocupacions.

Gairebé el 44% de les dones en edat de treballar es declaren inactives; les taxes d'inactivitat, però, augmenten molt a partir dels 46 anys, i mostren el canvi de mentalitat entre dues generacions de dones (gràfic 9). Dos terços de les dones inactives són mestresses de casa, i una de cada 4 és jubilada (gràfic 10). Només una de cada 20 està estudiant.

Les causes d'inactivitat també han variat: mentre que les dones de més de 45 anys van abandonar la feina sobretot en el moment del casament, les dones més joves ho van fer o bé per embaràs i criança o bé per acomiadament; és a dir,

el casament no és, i cada vegada més, un motiu per deixar la feina (gràfic 11). Les inactives relativament grans i les més joves són les que tenen més tendència a treballar ocasionalment i, de fet, un 5% de les dones inactives van treballar ocasionalment durant els dos mesos anteriors a la realització de l'enquesta. Amb tot, les dones grans mostren poca propensió a treballar, de manera que la seva reincorporació al treball després de l'etapa més intensa del treball reproductiu no sembla, a Barcelona, una pauta generalitzada entre les dones d'edat madura.

Si després d'analitzar les situacions individuals s'observa la situació laboral de les llars, apareixen dos tipus d'informacions de gran interès. D'una banda, la situació laboral de les dones caps de família: només una de cada 3 treballa, però aquest fet apareix sobretot com a conseqüència de la seva elevada edat. D'altra banda, cal considerar la situació laboral de conjunt de les parelles, que és molt poc coneguda i per a la que l'enquesta ens ofereix dades.

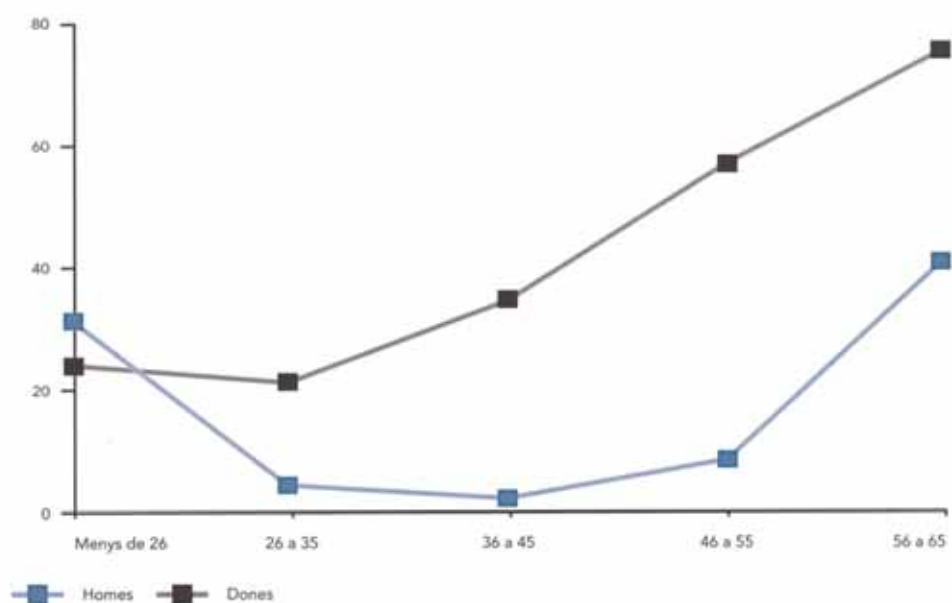
Vet aquí diverses situacions:

TAULA 12

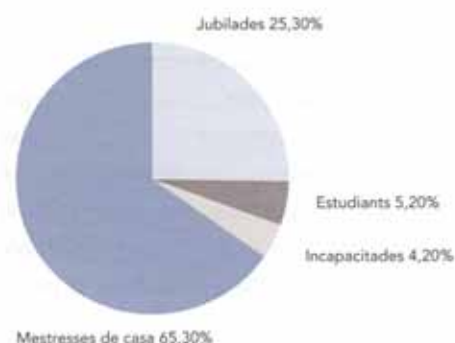
TAXA D'ATUR DE LA POBLACIÓ ACTIVA SEGONS EL SEXE I L'EDAT. COMPARACIÓ 1985-86 I 1990

	1985-86		1990	
	Homes	Dones	Homes	Dones
Menys de 26 anys	17,2	21,0	13,9	17,5
De 26 a 35 anys	9,3	14,4	3,8	14,8
De 36 a 45 anys	3,2	14,2	6,1	6,7
De 46 a 55 anys	11,1	9,1	7,8	6,1
De 56 a 65 anys	16,9	14,1	13,9	6,1

GRÀFIC 9
TAXES D'INACTIVITAT DE LA POBLACIÓ POTENCIALMENT ACTIVA SEGONS L'EDAT



GRÀFIC 10
SITUACIÓ DE LES DONES INACTIVES



a) La situació més freqüent en les famílies és que estiguin formades per una parella en què hi ha un membre actiu, respecte al treball productiu, i un altre no. Això es produeix en el 35,3% dels casos, és a dir, en una mica més d'un terç de les famílies. En 9 de cada 10 casos l'actiu és l'home.

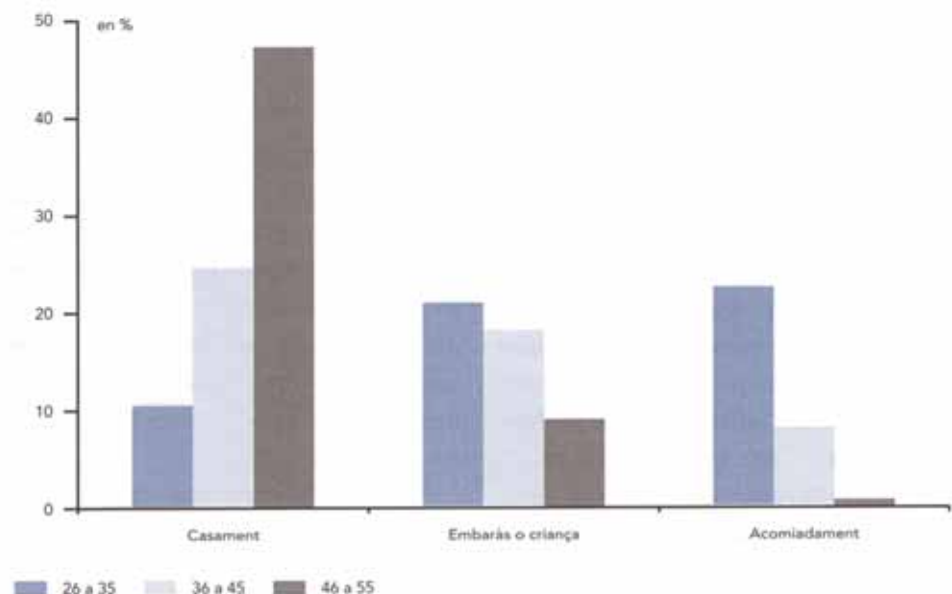
b) El segon tipus de situació més freqüent és aquella en què són actius els dos membres de la parella. Això succeeix en el 24,5% dels casos, és a dir, en 1 família de cada 4.

c) El tercer tipus més freqüent és aquell en què els dos membres de la parella són inactius; es produeix en un 19,4% de les famílies, aproximadament 1 de cada 5.

d) Una quarta situació és aquella en què el cap de família, sigui home o dona, no té parella. Això succeeix en el 19,3% de les famílies. Aquests caps de família són, majoritàriament, inactius, perquè són d'edat avançada, tot i que també trobem entre ells ocupats i aturats.

GRÀFIC 11
RAONS D'ABANDONAMENT DE LA FEINA DE LES DONES INACTIVES SEGONS L'EDAT

Ciutat de Barcelona



e) Finalment hi ha un petit grup de llars, només un 1,5% de casos, on no hi ha una persona reconeguda com a cap de família, la qual cosa dificulta l'exploració d'aquest tipus de situacions.

En resum, es pot dir que el fet que en una llar de cada quatre hi visquin una parella els dos membres de la qual fan treball productiu, mostra la ja molt àmplia penetració de la pauta del doble salari i la tendència a consolidar el paper actiu de les dones sigui quina sigui la seva situació familiar.

La professió de les dones i les condicions de treball

Per comparació amb els homes, les dones es concentren només en unes quantes categories socio-professionals, algunes d'elles molt feminitzades, mentre que en les altres la seva presència és molt més reduïda. Es constata que la gran majoria de dones queda classificada en quatre categories professionals (taula 13):

a) Aproximadament un 15% de les actives treballen pel seu compte com a empresàries o autònomes, en una proporció una mica inferior a la dels homes.

b) Un 20'6%, és a dir, 1 de cada 5 treballa com a tècnica superior .

c) En tasques d'administració treballa un 26'1%, és a dir, 1 de cada 4.

d) Un 23'4%, també aproximadament 1 de cada 4, és treballadora dels serveis, en nivells molt poc qualificats.

S'observa, per tant, que les dones són presents en tres nivells jeràrquics de classificació, a més de les que treba-

TAULA 13
CATEGORIA SÒCIO-PROFESIONAL DE LA POBLACIÓ ACTIVA, SEGONS EL SEXE

	Homes	Dones	Total
Empresari amb assalariats	3,6	1,7	2,8
Empresari sense assalariats	6,7	5,5	6,2
Autònom amb assalariats	2,5	2,8	2,5
Autònom sense assalariats	6,1	4,9	5,7
Professional liberal	3,1	1,5	2,3
Director o gerent	4,2	1,3	3,0
Tècnic alt	16,4	20,6	18,2
Tècnic mitjà	6,1	3,6	5,0
Administratiu	11,0	26,1	17,5
Contramestre	4,4	1,1	3,0
Obrer qualificat	16,1	4,9	11,5
Obrer no qualificat	5,0	2,5	4,0
Treballador dels serveis	12,7	23,4	17,2
FAAA i CSE	1,7	0	1,0
TOTAL	100% (638)	100% (470)	100% (1108)

llen per compte propi.

L'evolució de la situació professional de les dones és molt clara: les de més edat són, sobretot, personal poc qualificat, treballadores dels serveis; entre les dones joves, en canvi, està creixent la proporció de tècniques superiors i mitjanes, i també la d'administratives, professió aquesta darrera que de tota manera es troba més repartida entre totes les edats. Tot demostra, per tant, que el major nivell educatiu de les dones joves està

tenint una influència decisiva a l'hora de situar-les millor en el mercat de treball; amb tot, encara hi ha posicions gairebé del tot tancades per a les dones, com són sobretot les de direcció i comandament. Alhora, continua sent cert que les dones necessiten un nivell educatiu superior al dels homes per poder ocupar un mateix lloc de treball.

Pel que fa a les condicions socials que emmarquen el treball de les dones, veiem que la seva taxa de salarització ha

cregut des del 1985 en major proporció que la dels homes, i que el 1990 són, proporcionalment, més assalariades que aquests. Tres de cada quatre dones treballen en el sector privat, però la seva presència en el sector públic és percentualment una mica més elevada que la dels homes, fet que confirma que el sector públic és menys discriminatori per raó de sexe que el privat. El tipus de contracte més freqüent és l'indefinit, però una de cada 5 treballadores té contracte eventual o temporal, i una de cada 50 té contracte de pràctiques o formació. Així mateix, una dona de cada deu treballa sense contracte, proporció molt superior a la dels homes, atès que només un 1,5% dels ocupats es troba en aquesta situació.

Les dones tenen tendència a treballar més a prop de la llar que els homes, i només una de cada deu treballadores es desplaça fora de Barcelona, mentre que entre els homes n'hi ha un de cada 4. En conjunt, les dones treballen en empreses relativament petites, on la capacitat de negociació és més feble. Les exigències dels seus llocs de treball també són lleugerament diferents: la principal és la capacitat d'iniciativa i creativitat, capacitat que, de tota manera, és menys exigida que als homes, a l'igual que el nivell de qualificació, malgrat que, com hem vist, a la pràctica les dones necessiten una major qualificació que els homes per ocupar el mateix lloc de treball. En canvi, l'habilitat manual és més esmentada per les dones que pels homes com una exigència important en la seva feina. Tot confirma, per tant, la diferent utilització

laboral que es fa, encara, de les forces de treball femenina i masculina, i el confinament de les dones en papers més subordinats, si bé es tracta d'una situació en evolució. Alhora, tot confirma la major precarietat de les condicions laborals de les dones, que senten més en perill que els homes el seu lloc de treball a causa de la finalització del contracte.

La desigualtat en els ingressos

Els ingressos individuals són un bon indicador de l'autonomia o de la dependència econòmica de les dones. Es comparen els ingressos dels homes i de les dones per tal de copsar les possibles diferències i per veure si les causes són degudes a la qualificació d'uns i altres, als seus nivells educatius o als

llocs de treball que ocupen.

De cada 10 persones més grans de 18 anys que a Barcelona no tenen cap ingrés individual, 9 són dones. Només dues tercers parts de les barcelonines tenen ingressos propis procedents del seu treball o de diferents tipus de pensions i subsidis. Mentre que els homes que no tenen ingressos són en la seva majoria joves menors de 26 anys, les dones sense ingressos són, sobretot, dones grans, casades, que s'identifiquen com a mestresses de casa, o bé aturades de llarga durada (taula 14).

Pel que fa a les persones que tenen ingressos individuals, l'origen d'aquests ingressos d'homes i dones és relativament semblant: dos terços, aproximadament, procedeixen del treball i un terç d'altres fonts, com subsidis i pensions.

TAULA 14
INGRESSOS MENSUALS INDIVIDUALS, SEGONS EL SEXE

	Homes	Dones
Cap ingrés	6,4	35,2
Fins a 20.800 pts.	1,1	2,9
De 20.801 a 40.000 pts.	6,7	17,6
De 40.001 a 60.000 pts.	8,4	10,6
De 60.001 a 90.000 pts.	23,1	13,4
De 90.001 a 140.000 pts.	27,1	10,4
De 140.001 a 200.000	10,7	3,7
Més de 200.000 pts.	11,0	1,5
Total	100% (951)	100% (1134)

Amb tot, la proporció d'homes que reben ingressos procedents del treball és superior a la proporció de dones, mentre que en el cas de les pensions la relació és inversa (taula 15).

Tenint en compte tant les persones amb recursos propis com les que no en tenen, la diferència entre els nivells d'ingressos dels homes i les dones és molt notable: així com aproximadament 1 de cada 5 homes té ingressos que van de 0 a 60.000 pessetes mensuals, 7 de cada 10 dones es troben en aquesta situació. Alhora, mentre 1 de cada 10 homes, aproximadament, guanya més de 200.000 pessetes mensuals, només 3 de cada 200 dones es troba en aquesta franja d'ingressos. Es pot afirmar, per tant, que els nivells d'ingressos de les dones estan molt per sota dels obtinguts pels homes, i que els nivells d'ingressos de les dones és tan baix que les manté, majoritàriament, en la dependència econòmica (gràfic 12).

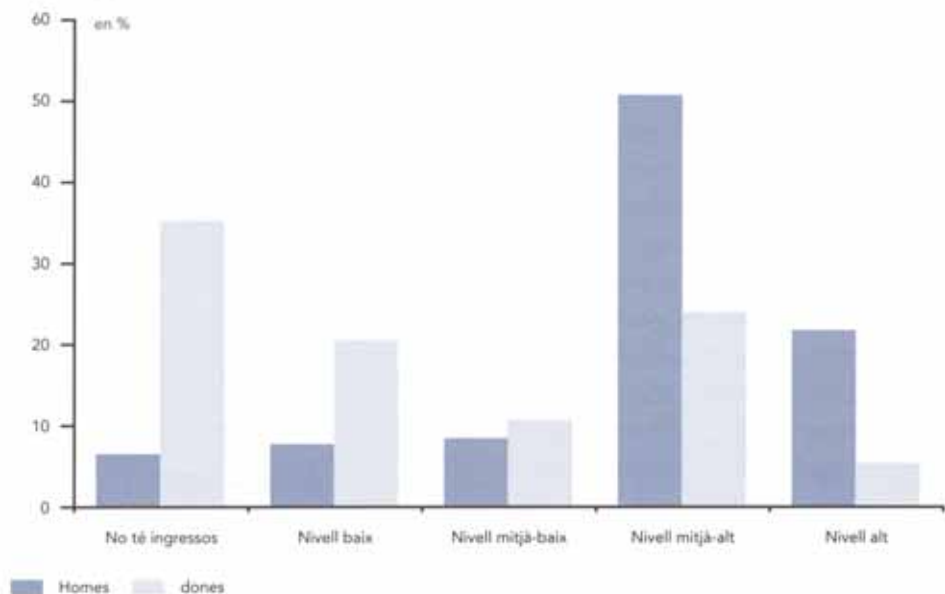
Es podria pensar que el baix nivell d'ingressos de les dones es deu a la major incidència de les pensions; però si es consideren únicament els ingressos de les persones ocupades, les diferències continuen manifestant-se. I es mantenen encara quan es comparen exclusivament els ingressos d'ocupats i ocupades en jornada completa: més de la meitat de les ocupades en jornada completa té sous que no superen les 90.000 pessetes mensuals, mentre que únicament una quarta part dels homes, aproximadament, es troba en aquesta franja d'ingressos (taula 16).

TAULA 15.
PROCEDÈNCIA DELS INGRESSOS INDIVIDUALS, SEGONS EL SEXE DELS ENTREVISTATS

	Homes	Dones	Total
Treball	69,7	62,8	66,7
Rendes	0,7	13	0,9
Mixte	1,0	0,1	0,6
Pensions	25,7	32,3	28,7
Subsidis	2,1	2,7	2,4
Ajuts	0,2	0,2	0,2
Altres	0,2	0,3	0,3
TOTAL	100%	100%	100%

GRÀFIC 12
NIVELL D'INGRESSOS MENSUALS DELS ENTREVISTATS SEGONS EL SEXE

Ciutat de Barcelona



Les diferències d'ingressos, negatives per a les dones, es mantenen encara quan es comparen els ingressos d'homes i dones dins d'una mateixa categoria socio-professional o per a un mateix nivell d'estudis. És a dir, totes les dades confirmen que els menors nivells d'ingressos individuals de les dones no són únicament atribuïbles a menors nivells de qualificació, sinó que hi ha elements de discriminació salarial que es mantenen fins i tot en igualtat de qualificacions (taula 17).

Tot demostra, per tant, que no s'ha aconseguit la igualtat d'oportunitats econòmiques entre homes i dones, i que el treball d'uns i altres rep diferents retribucions d'acord amb formes discriminatòries vigents en el mercat de treball.

Aquesta situació condueix al fet que, quan el cap de família és una dona la seva llar tingui nivells econòmics molt més baixos que quan el cap de família és un home. És especialment greu la precarietat econòmica de les dones grans que viuen soles, com també, encara que no tan greu, la situació de les llars monoparentals regides per dones.

El treball domèstic

Un 35% de les barcelonines més grans de 18 anys s'identifica com a mestressa de casa, de manera que aquestes dones, facin o no facin algun tipus de treball remunerat, consideren que la seva dedicació prioritària és el treball domèstic. Aquest col·lectiu, però, tendeix a envellir; en les generacions joves dismi-

TAULA 16
INGRESSOS MENSUALS DELS OCUPATS EN JORNADA COMPLETA, SEGONS EL SEXE

	Homes	Dones
Cap ingrés	1,6	3,5
Fins a 20.800 pts	0,3	0,5
De 20.801 a 40.000 pts.	1,4	2,6
De 40.001 a 60.000 pts.	4,4	14,4
De 60.001 a 90.000 pts	20,2	31,8
Dde 90.001 a 140.000 pts.	35,4	28,7
De 140.001 a 200.000	15,3	9,0
Més de 200.000 pts.	16,2	2,9
Total	100% (598)	100% (370)

TAULA 17
NIVELL D'INGRESSOS MENSUALS EN JORNADA COMPLETA SEGONS EL SEXE I LA CATEGORIA SOCIO-PROFESSIONAL

	Tècnics alts		Personal administratiu		Personal de serveis	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
Cap ingrés	1,6	3,5	3,0	5,1	0	4,1
De 20.801 a 40.000 pts.	4,1	0,9	2,2	1,6	5,7	4,1
De 40.001 a 60.000 pts.	0,8	2,0	2,5	10,2	5,4	31,7
De 60.001 a 90.000 pts	14,2	17,8	28,6	41,9	40,1	34,5
Dde 90.001 a 140.000 pts.	28,7	49,7	47,3	34,7	22,6	14,8
De 140.001 a 200.000	24,1	20,1	11,4	1,9	9,2	2,7
Més de 200.000 pts.	18,5	5,4	2,9	1,9	10,7	2,4
Ns/Nc	5,6	2,8	2,1	1,9	6,3	2,4
Total	100% (93)	100% (80)	100% (69)	100% (120)	100% (77)	100% (64)

nueix ràpidament el percentatge de dones que es consideren mestresses de casa, de manera que, de 1985 a 1990, s'ha passat d'un 30% de mestresses de casa menors de 45 anys a només un 23% en aquesta franja d'edat. La figura de la mestressa de casa, entesa en el sentit tradicional del terme, probablement desapareixerà en el transcurs de les properes generacions.

Aquesta desaparició paulatina de les mestresses de cada no significa, però, que les dones hagin deixat de dedicar-se al treball domèstic. Quan s'analitza qui cuina, qui compra els aliments i qui s'ocupa de la roba, s'observa que són majoritàriament dones les que ho fan en un 79,5%, un 72,5% i un 81,6% dels casos, respectivament (taula 18). Les reparacions domèstiques continuen sent considerades majoritàriament com una tasca

masculina, mentre l'administració dels diners és sovint compartida. En les generacions joves s'observa més tendència que en les velles a compartir algunes de les tasques domèstiques que sempre havien fet les dones, però les variacions són tan petites que de cap manera no es pot considerar que s'hagi arribat a una situació de corresponsabilitat en el treball domèstic. Són les parelles joves, sense fills, les que més comparteixen les tasques; a partir del naixement dels fills, però, sembla restablir-se l'ordre tradicional, tant si la dona treballa fora de la llar com si no, si bé quan treballa fora hi ha una major tendència a compartir algunes de les tasques (taula 19).

Són també les dones les que majoritàriament s'ocupen dels fills; més de la meitat de les dones amb fills se n'ocupen elles gairebé exclusivament; en una ter-

cera part dels casos hi ha corresponsabilització entre pare i mare, i només en un 12% se n'ocupen prioritàriament els pares (gràfic 13). La corresponsabilització és una mica més elevada quan pare i mare treballen fora de casa, però continua havent-hi un percentatge important de dones que treballen fora de casa i que s'ocupen de tenir cura dels nens i nenes.

La mesura del treball domèstic, pel que fa a de les hores que se li dediquen, demostra que només un 5% de les barcelonines majors de 18 anys no participa en tasques domèstiques; el 95% hi dedica algunes hores diàries, amb una durada variable; el 21%, més de 7 hores diàries. És a dir, les jornades laborals dedicades a treball domèstic són llargues i fins i tot molt llargues (taula 20). El nombre d'hores dedicades per les dones a treball domèstic és molt superior al nombre

TAULA 18.
REPARTIMENT DE LES DIVERSES TASQUES DOMÈSTIQUES

	Rentar roba	Reparacions de llar	Cuinar	Comprar aliments	Administració diners
Principalment la dona	78,8	9,6	76,6	70,0	48,5
Mare/filles	3,6	0,3	2,8	2,5	0,4
Subtotal dones	81,6	9,9	79,5	72,5	48,9
Principalment l'home	2,0	47,2	3,4	4,9	12,5
Ambdós conjuntament	5,5	6,3	8,9	16,0	34,5
Tota la família	1,8	2,6	2,4	2,3	2,8
Personal extern	6,1	28,5	2,3	1,4	0,1
TOTAL	100% 2190	100% 2190	100% 2190	100% 2190	100 2190

TAULA 19

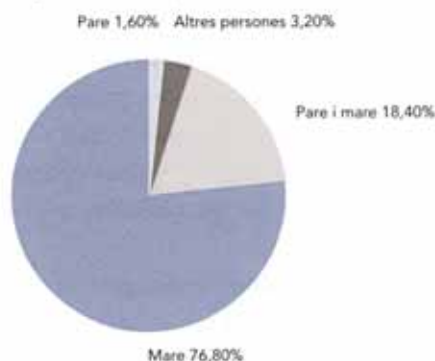
REPARTIMENT DE LES TASQUES DOMÈSTIQUES SEGONS LA SITUACIÓ LABORAL DELS MEMBRES DE LA PARELLA

	Rentar roba	Reparacions de llar	Cuinar	Comprar aliments	Administració diners
Cap de família ocupat					
Principalment dones	83,9	19,3	82,8	79,7	51,7
Principalment homes	2,0	49,3	2,6	3,2	13,7
Ambdós conjuntament	1,9	5,5	4,8	8,9	30,8
Altres	12,2	34,8	9,8	8,1	3,8
Cap de família i conyuge ocupats					
Principalment dones	66,0	5,4	63,2	57,9	36,0
Principalment l'home	0,6	57,0	3,3	3,6	11,8
Ambdós conjuntament	13,2	8,5	19,3	29,4	49,3
Altres	20,3	29,1	14,2	9,0	2,9

GRÀFIC 13

PERSONA QUE TÉ CURA DELS NENS SEGONS ELS MEMBRES DE LA LLAR OCUPATS

Cap de família ocupat



TAULA 20

HORES DE TREBALL DOMÈSTIC SEGONS SEXE

	Homes	Dones	Total
Cap / No ho fa	43.9%	5.5%	23.1%
D'una a 21 hores	50.0%	40.4%	44.8%
De 22 a 24 hores	4.0%	30.4%	18.3%
De 43 a 70 hores	5%	16.6%	9.2%
Més de 70 hores	6%	4.4%	2.7%
NS/NC	1.0%	2.7%	1.9%
TOTAL	100% 1003	100% 1188	100% 2190

d'hores que hi dediquen els homes, i, d'altra banda, tendeix a disminuir amb l'edat; les dones joves dediquen menys temps que les madures a les tasques domèstiques, i només a partir dels 65 anys baixa considerablement el temps esmerçat en les feines de la llar.

El nombre d'hores dedicades a les feines de la llar disminueix per a les dones que fan també treballs remunerats, però no desapareix. Les dones que treballen a jornada completa fora de casa solen fer, a més, d'1 a 3 hores de feina domèstica, però hi ha més d'un 20% que en fa entre 4 i 6.

Les dones pertanyents a llars on el cap de família té una categoria socio-professional baixa són les que dediquen més hores al treball domèstic; a l'altre extrem, com més elevada és la categoria socio-professional de la llar, menys hores dediquen les dones a aquest tipus de tasques. Però no perquè siguin substituïdes pels homes, sinó perquè disposen d'una persona que les ajuda. Un 21% de les llars barcelonines compta amb una assistenta a hores, i un 2,6% amb una assistenta interina. En canvi, les persones fixes que conviuen a la llar segons el model tradicional del «servei» gairebé han desaparegut: només en un 0,7% de les llars hi ha persones en aquesta posició. Disposar d'una assistenta a hores és una possibilitat molt vinculada al nivell econòmic de la llar i, per tant, aquesta figura és pràcticament absent de les llars de categoria socio-professional baixa, que, en tot cas, són les que ofereixen aquestes prestacions.

Pel que fa a l'equipament domèstic que permet d'alleugerir la feina quotidiana, gairebé el 95% de les llars barcelonines té rentadora; però altres aparells que també eliminen feina habitual per a les dones, com el rentaplats, són encara relativament excepcionals, atès que només en un 20% de les llars, aproximadament, n'hi ha. En conjunt, per tant, podem concloure que les dones de Barcelona estan afrontant la seva incorporació al mercat de treball sense comptar amb solucions suficients per a la realització del treball domèstic: si bé s'ha produït una certa modernització en la manera de realitzar-lo, no disposen, en la seva majoria, de tots els aparells que el simplifiquen, ni s'ha produït una corresponsabilització generalitzada en la feina de la llar. Això sense tenir en compte tots els vessants de la feina reproductiva, atès que aquí només hem explorat alguns dels aspectes del treball domèstic. El conflicte entre la modernització del paper de les dones, que les porta al treball productiu, i l'escassa modernització del paper dels homes, que no els ha conduït encara a assumir el treball reproductiu, és, avui, una de les majors fonts de tensió i d'estrès de les barcelonines, i una de les qüestions cabdals que ha de resoldre la nostra societat.

Les relacions socials i les xarxes de sociabilitat

L'anàlisi de les relacions socials mantigudes per homes i dones amb persones de fora de la seva llar mostra que

només una persona de cada 100, aproximadament, no es relaciona amb ningú. Gairebé la meitat de la població, fonamentalment dones grans, mestresses de casa o inactives i de nivell educatiu baix, té un sol tipus de vincle relacional basat habitualment en el parentiu, que és, encara ara, el tipus de vincle més freqüent com a base de la relació entre les persones. En conjunt, les dones tenen un tipus de relacions basades més en aquests vincles familiars i de veïnatge, i més localitzades en un entorn espacial proper, mentre que per als homes són més importants els amics i els companys de feina, fins i tot quan viuen en espais més allunyats del propi domicili. Amb tot, la comparació amb les dades obtingudes l'any 1985 mostra que s'està produint una evolució que tendeix a substituir les relacions basades en el parentiu per relacions basades en l'amistat, i això tant per als homes com per a les dones (taula 21). L'augment de l'ocupació i dels nivells d'estudis entre les dones joves facilita aquest traspàs cap a un model relacional de caire més modern i ciutadà. En les edats joves predominen els grups secundaris en les xarxes de sociabilitat, és a dir, amics i companys de feina i estudis. A partir dels 36 anys s'observen diferències en el tipus de xarxa de sociabilitat i comencen a predominar els grups primaris, la família en primer lloc i el veïnat a continuació (gràfic 14).

Pel que fa als diversos tipus de dificultats econòmiques o familiars que pateixen les persones, i per les quals necessiten suports personals, s'observa que,

TAULA 21

XARXES DE SOCIABILITAT SEGONS EL SEXE DE LA PERSONA ENTREVISTADA. COMPARACIÓ 1985-86 I 1990 ⁽¹⁾

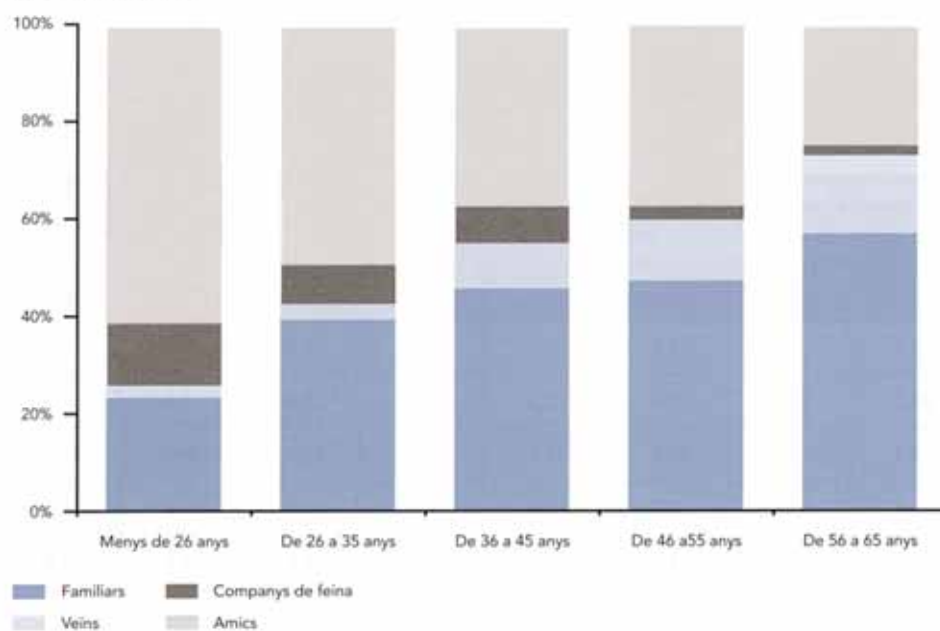
	1985-86			1990		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Familiars	47,6	53,0	50,6	38,5	46,5	42,9
Amics	29,8	26,0	27,7	39,4	34,3	36,6
Veïns	5,6	10,7	8,3	9,7	12,2	11,1
Companys feina	11,9	5,5	8,4	9,6	5,3	7,3
Xicot/a	4,2	3,8	4,0	2,5	1,3	1,8
Altres	0,8	1,0	0,9	0,3	0,4	0,3
TOTAL	100% 2343	100% 2771	100% 5113	100% 1502	100 1798	100% 3300

(1) El nombre d'efectius és superior al nivell d'entrevistes perquè es van donar dues opcions de resposta

GRÀFIC 14

XARXES DE RELACIÓ DE LES ENTREVISTADES SEGONS L'EDAT

Ciutat de Barcelona



en general, les dones declaren haver tingut més dificultats que els homes, amb l'excepció de la manca de feina, cosa que s'explica per la menor presència de les dones en el mercat de treball, atès que, de fet, les seves dificultats laborals són també superiors (taula 22). Amb tot, les dificultats han disminuït entre 1985 i 1990, en part perquè la millora de la conjuntura econòmica i el descens de l'atur semblen haver provocat també una disminució de les tensions personals i familiars.

Davant les diverses dificultats, tant homes com dones recorren sobretot als familiars, que componen encara les xarxes de solidaritat més sòlides. Però s'observen certes diferències: en cas de malaltia, els homes recorren molt més a la seva parella i les dones a altres familiars, fet que mostra de nou la naturalitat amb que s'accepta el paper de cura dels altres

per part de les dones i la no reciprocitat per part dels homes.

En cas de dificultats econòmiques o atur, en canvi, els vincles de parentiu perden protagonisme i en guanyen altres vincles, com els d'amistat; els homes es troben més ben situats per fer-hi front; i a l'inrevés, en cas de problemes personals o desavinences familiars, les dones

semblen disposar, a través dels vincles de parentiu, de més recursos de suport que els homes (taula 23).

És a dir, els resultats mostren com també en el nivell de les relacions de sociabilitat i solidaritat es detecta encara la diferència produïda per la distinció de gèneres, però, alhora, es veu com aquesta diferència tendeix a disminuir en les

TAULA 22
DIVERSES SITUACIONS DE DIFICULTAT DELS ENTREVISTATS SEGONS EL SEXE

	Homes	Dones	Total
Malaltia	77,3	82,3	80,0
Manca de recursos	51,0	58,6	55,2
Problemes de feina	37,3	32,8	34,9
Problemes personals	50,7	56,2	53,7
Problemes familiars	27,9	32,3	30,3

TAULA 23
XARXES DE SOLIDARITAT

Xarxes de solidaritat	En cas de malaltia		En cas de manca de recursos econòmics		En cas de problemes personals		En cas de desavinences familiars		En cas de recerca de Treball	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
Parella	51,7	33,5	5,1	7,6	33,8	25,7	23,0	19,3	3,5	5,7
Familiars	12,1	29,5	21,5	28,4	10,9	22,3	16,1	21,4	8,0	7,8
Amics	1,3	2,7	5,1	2,9	20,4	18,1	16,4	15,3	39,7	29,5
Veïns	0,6	3,2	0,6	1,1	0,2	1,6	0,0	1,1	0,5	1,5
Professionals	1,2	1,4	6,6	4,9	2,2	3,7	1,8	4,0	12,6	13,2
Ningú	7,6	7,5	21,7	21,0	24,5	17,8	34,3	30,3	25,5	34,5

(1) El nombre d'efectius és superior al nivell d'entrevistes perquè es van donar dues opcions de resposta

generacions més joves, en què les dones van adoptant pautes de comportament més similars a les dels homes.

Pel que fa a l'associacionisme cal dir, si prenem el conjunt de població de més de 18 anys, que la taxa de pertinença a alguna entitat associativa és del 43,3% (taules 24 i 25).

Ara bé, els homes tenen molta més tendència a associar-se que les dones: mentre el 54% dels homes estan associats, només ho estan el 34% de les dones. Les dones amb més tendència a associar-se són les ocupades, les que tenen nivells d'estudis més alts i les que pertanyen a categories socio-econòmiques altes, fet que confirma que la tendència associativa està molt vinculada a un tipus

de vida tendent a la professionalitat i a l'afebliment del món familiar.

El perfil de les associacions a les quals estan afiliades les dones és similar al de les associacions a les que pertanyen els homes: el més freqüent, també entre les dones, és la pertinença a un club esportiu, seguida de la pertinença a associacions de pares d'alumnes (taula 26). No hi ha, per tant, unes entitats o tipus d'associacions especialment significatives per a les dones; destaca, únicament, una afiliació lleugerament superior a la dels homes en associacions religioses i de consumidors, però en qualsevol cas són formes associatives molt minoritàries. La vinculació de les dones a entitats polítiques i sindicals és també molt infe-

rior a la dels homes, trobant-se, en ambdós casos, molt per sota de la meitat en percentatge d'afiliats.

TAULA 24
PERTINENÇA A ASSOCIACIONS SEGONS SEXE

Pertinença associacions	Homes	Dones	Total
No associat	43.9%	5.5%	23.1%
Associat	50.0%	40.4%	44.8%
TOTAL	100% 1003	100% 1188	100% 2190

TAULA 25
PERTINENÇA A ASSOCIACIONS DE LES DONES PER EDATS

Pertinença associacions	Edat de l'entrevistada en grups de 10 anys						Total
	Menys de 26 anys	De 26 a 35 anys	De 36 a 45 anys	De 46 a 55 anys	De 56 a 65 anys	Més de 65 anys	
No associada	70.6%	56.1%	51.6%	69.6%	81.6%	67.9%	66.0%
Associada	29.4%	43.9%	48.4%	30.4%	18.4%	32.1%	34.0%
Total	100.0% (127)	100.0% (198)	100.0% (215)	100.0% (168)	100.0% (218)	100.0% (262)	100.0% (1188)

TAULA 26
TAXES ASSOCIATIVES SEGONS EL TIPUS D'ASSOCIACIONS I EL SEXE DELS ENTREVISTATS

	Homes	Dones
Club esportiu	25,1	9,8
Ass. pares d'alumnes	11,3	8,3
Casal d'avis	6,2	6,4
Associació professional	12,6	5,5
Associació cultural	6,3	4,0
Associació religiosa	2,5	3,3
Sindicat	8,9	2,4
Centre excursionista	2,3	1,8
Casal/esplai de joves	1,1	1,5
Partit polític	3,0	1,2
Ass. de consumidors	0,5	1,0
Associació solidària	1,5	0,9
Associació regional	1,3	0,1

La disponibilitat de temps lliure i les activitats de lleure de les dones

La sensació de disposar de temps lliure ha crescut en la població barcelonina entre 1985 i 1990, però aquest creixement es deu sobretot a l'augment de l'edat mitjana de la població. De fet, però, les diferències de l'ús del temps són molt importants en la població, sobretot segons de l'edat, però també del sexe: les dones disposen, en conjunt, de menys temps lliure que els homes.

Ara bé, també varia el temps lliure de les barcelonines segons l'edat: les dones de més de 65 anys tenen molt temps lliure, mentre que les joves en tenen poc. La franja d'edat en què les dones tenen menys temps lliure és la de 26 a 45 anys. Les dones ocupades tenen també menys temps lliure que els inactives, i menys temps lliure que les homes ocupats. I, en general, dins de cada nivell professional, les dones disposen de menys temps lliure que els homes, opinió que posa de manifest aquest «treball ocult» que són les feines domèstiques.


Les activitats de lleure d'homes i dones segueixen perfils bastant similars, tot i que presenten algunes diferències substancials. Dins de casa, els homes fan més activitats de lleure que les dones, fet que demostra que la casa continua sent, per a la majoria de les dones, un àmbit de treball. Les activitats que fan uns i altres són relativament semblants: veure la televisió, llegir, etc; però les dones es dediquen també, en una proporció impor-

TAULA 27
ACTIVITATS DE LLEURE DELS ENTREVISTATS REALITZADES DINS DE CASA SEGONS EL SEXE

	Homes	Dones	Total
Veure TV o vídeo	58,9	53,8	56,1
Llegir	57,6	53,4	55,3
Escoltar la ràdio	8,8	10,4	9,7
Escoltar música	22,1	15,4	18,4
Afeccions	12,3	3,4	7,5
Cura de les plantes	2,7	2,5	2,6
Rebre visites	2,1	2,5	2,3
Cura del cos	2	1,6	1,8
Repòs	14,3	11,2	12,6
Jugar amb els nens	8,5	5,1	6,7
Fer labors	0,8	31,7	17,5
Act. artístiques	5	4,2	4,6
Feina de la llar	5,1	5,5	5,3
Estudiar	2,2	1,3	1,8

tant, a fer labors, sobretot les dones grans (taula 27).

Fora de casa, les activitats són bastant similars, en part perquè moltes són compartides per homes i dones (taula 28). Les dones tenen més tendència a fer visites i anar a comprar, i els homes a practicar esport o a «sortir». Respecte als esports, el 38% dels homes diuen que en practica, enfront de només el 18% de les dones, que fan una pràctica esportiva sensiblement diferent a la d'aquells (taula 29).

En conjunt s'observa, per tant, una pràctica del lleure poc diferenciada en la mesura en què és compartida per homes i dones, i més diferenciada quan es tracta d'opcions individualitzades. 

TAULA 28
ACTIVITATS DELS ENTREVISTATS REALITZADES FORA DE CASA, SEGONS EL SEXE

	Homes	Dones	Total
Fer visites	16,7	24,0	20,7
Anar al cinema	15,4	19,2	17,5
Anar al teatre	4,9	5,3	5,1
Restaurants	10,5	11,9	11,3
Dicoteques	5,6	3,5	4,4
Sortir	18,7	11,75	14,9
Passejar	54,6	53,9	54,2
Comprar	8,1	22,0	15,6
Anar a la 2ª residència	9,5	9,7	9,6
Excursions	20,4	17,9	19,1
Xerrades	1,0	0,9	1,0
Bingo	0,4	0,5	0,5
Veure esports	3,1	0,7	1,8
Centre civic	1,5	1,2	1,3
Casal d'avis	2,7	2,0	2,3
Concerts	1,0	1,6	1,3
Espectacles musicals	0,6	1,3	1,0
Museus	2,4	2,9	2,6
Actes religiosos	1,1	3,3	2,3
Voluntariat social	0,4	0,7	0,6
Practicar esport	9,9	2,8	6,0
Camp/platja	2,0	2,0	2,0
Afeccions	1,0	0,3	0,6

TAULA 29
ESPORTS PRACTICATS PELS ENTREVISTATS, SEGONS EL SEXE

	Homes	Dones
Gimnàstica	6,0	40,5
Natació	7,6	20,9
Tennis	15,2	9,3
Squash	5,2	3,7
Esquí	4,5	2,6
Ciclisme	4,2	1,4
Futbol/futbol sala	16,8	0,0
Altres	40,5	21,6
Total	100% (382)	100% (215)

REFLEXIONS SOBRE EL CANVI EN L'ESTRUCTURA PER EDATS DELS RESIDENTS A LA CIUTAT DE BARCELONA

ANNA CABRÉ I FRANCESC M. MUÑOZ. Centre d'Estudis Demogràfics

En un esforç inspirat per l'èmfasi que en altres països s'ha convingut a donar a l'anomenat vocabulari "políticament correcte", el títol d'aquest article ha estat curiosament mesurat i intencionadament escollit per substituir-ne un altre, més espontani i potser més entenedor: "El problema de l'envelliment a la ciutat de Barcelona". Ens acollim, doncs, i amb molt de gust, a la moda del llenguatge objectiu per significar ben clarament, i de bon principi, que ni el canvi estructural és solament envelliment, ni allò que en diuen envelliment ha de ser forçosament un problema, ni el que s'entén per "ciutat de Barcelona" es limita exclusivament al seus residents legals.

Aclarit tot això, ens proposem prendre com a punt de partida per a la nostra reflexió la més recent piràmide d'edats dels habitants de Barcelona, que situarem en la línia de la seva evolució històrica (1900-1991), per centrar-nos seguidament en l'anàlisi de la població de més de 65 anys, descriure les diferents realitats que componen la ciutat (districtes) i contextualitzar les dades barcelonines mitjançant una comparació adequada amb altres unitats dels àmbits català, espanyol, europeu i mundial.

La piràmide d'edats dels habitants de Barcelona

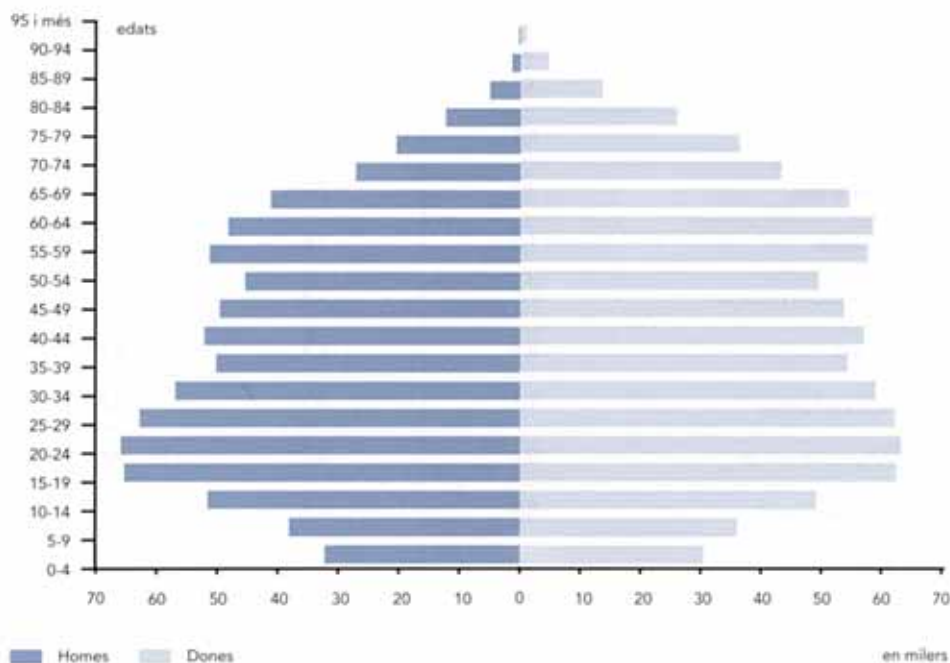
Les dades resultants del Cens de 1991, representades en forma de piràmide d'edats en el gràfic 1, mostren que a la ciutat de Barcelona, per primera vegada en la seva història, el nombre de perso-

nes de més de 65 anys (17,37% de la població) supera, i ben clarament, el nombre d'infants menors de 15 anys (14,41% de la població). Només cinc anys abans, els resultats de la renovació de padró de 1986 encara mostraven resultats inversos (14,85% i 17,63% respectivament). Aquest capgirament resulta de la combinació de tres tipus de fenòmens: el progressiu allargament de la vida, que té per efecte l'augment del nombre de persones grans; la pèrdua emigratòria, continua des de 1975 i centrada en la població d'adults i d'infants; i la feblesa de la natalitat durant els darrers quinze anys, que

ha conduït a un creixement vegetatiu negatiu des de 1985. Els tres elements, esmentats per ordre de menor a major importància, han configurat una estructura per edats que té com a tret més espectacular la manca d'infants; en la població femenina, en particular, les generacions que tenen de 10 a 14 anys són ultrapassades en nombre per totes les de 15 a 69 anys; les de 5 a 9 anys són fins i tot superades per les de 70 a 74 anys, i les de 0 a 4 anys compten menys efectius que les de 75 a 79 anys.

El dèficit infantil es veu més acusat, en termes relatius, per l'abundor de les

GRÀFIC 1
BARCELONA, PIRÀMIDE D'EDATS (GRUPS QUINQUENALS) 1991



Font: Anuari estadístic de la ciutat de Barcelona, 1991

TAULA 1
BARCELONA. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ, L'ESTRUCTURA PER EDATS I EL CREIXEMENT

Anys	Pobl.	Estructura			Creixement		
		Infants	Adults	Grans	Període	Absolut	TCAA(%)(1)
1900	533.000	28,26	67,92	3,82	1857- 900	349.213	2,51
1910	587.411	25,26	70,33	3,42	1901-10	54.411	0,98
1920	710.335	22,60	72,13	5,27	1911-20	122.924	1,92
1930	1.005.565	23,18	71,49	5,33	1921-30	295.230	3,5
1940	1.081.175	21,37	71,89	6,74	1931-40	75.610	0,73
1950	1.280.179	19,30	72,84	7,88	1941-50	199.004	1,70
1960	1.557.863	21,50	69,50	9,00	1951-60	277.684	1,98
1970	1.745.142	23,50	65,50	11,00	1961-70	187.279	1,14
1975	1.751.136	21,69	66,21	12,10	1971-75	5.994	0,07
1981	1.752.627	21,30	65,30	13,30	1976-80	1.491	0,02
1986	1.701.812	17,63	67,52	14,85	1981-85	-50.815	-0,59
1991	1.643.542	14,41	68,22	17,37	1986-90	-58.270	-0,69

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos i padrons de població.
 (1) Taxa de creixement anual acumulatiu.

generacions immediatament anteriors, les dels joves de 15-29 anys, que constitueixen els grups demogràficament més importants de la població barcelonina. Aquests grups de joves i els de les persones madures, que l'any 1991 tenien entre 55 a 69 anys, es troben visiblement sobrerrepresentats i contribueixen a definir, fins i tot visualment, el paisatge humà de la ciutat.

Pel que fa als efectius dels dos sexes, s'observa una línia divisòria en el nivell dels 55 anys: per sota d'aquesta edat, els efectius es troben notablement equili-

brats; per damunt, l'excedent de dones és molt clar, tractant-se no sols d'un fenomen general en les poblacions desenvolupades, sinó d'un tret heretat del passat demogràfic de la ciutat de Barcelona, tal i com es podrà veure a continuació.

Efectivament, a la taula 1 es pot observar l'evolució de l'estructura per edats dels habitants de Barcelona durant el segle, resumida en tres grans grups d'edat: infants (0-14 anys), persones d'edat activa (15-64 anys) i persones grans (65 anys i més). També hi figuren els efectius de la població en cada moment i les taxes de

creixement anual acumulatiu durant els períodes intercensals corresponents. Com es pot observar i com sol produir-se en les grans ciutats del món desenvolupat, al llarg del segle XX la població de Barcelona s'ha decantat molt clarament cap a la banda de les dones. Fins al 1950, la sobrerrepresentació femenina es concentrava principalment en les edats adultes joves, mentre que a partir d'aquesta data els excedents de dones es van desplaçant en el sentit de l'edat i tendeixen a minvar. Resulta interessant comprovar, en aquest sentit, que l'any

1991 tots els grups d'edat (tret del 35-39) tenien una relació de masculinitat (homes/dones) superior o igual a la de 1975, fins i tot en aquells grups que comprenen les generacions particularment afectades per la sobremortalitat masculina de la guerra civil. Així doncs, la forta feminització de la població de Barcelona ja no és més que un record històric del qual queda com testimoni la població de més edat.

S'observa al llarg del segle una gran variabilitat, fruit dels diferents ritmes de les onades migratòries i dels cicles de fecunditat. L'evolució es pot resumir en tres grans períodes: 1900-1950, 1950-1975, 1975-1991.

Durant el primer període, la base de la piràmide es va estrenyent a conseqüència de la progressiva reducció de la fecunditat, particularment aguda durant el període 1936-1950. Resulta, però, interessant constatar que aquest procés és interromput entre 1920 i 1930 com a conseqüència del moviment immigratori i del lleuger augment de la natalitat que acompanyaven la conjuntura econòmica alta dels anys 20.

Durant el període 1950-1975, a causa d'una nova onada immigratòria fins al 1970 i d'un molt notable augment de la natalitat que es mantindrà fins als voltants de 1975, la població de Barcelona sembla cicatritzar les ferides del passat, compensant dèficits i dotant-se d'una base sorprenentment ampla: mai, des de 1900 no havia estat el grup de menors de 5 anys el més nombrós del conjunt, com ho va ser al 1975; però la caiguda abismal

de la fecunditat, agreujada pel canvi de sentit dels moviments migratoris que es produí alhora, provoca una extraordinària transformació de l'estructura per edats de la ciutat, que condueix a les característiques de la piràmide de 1991, ja comentades.

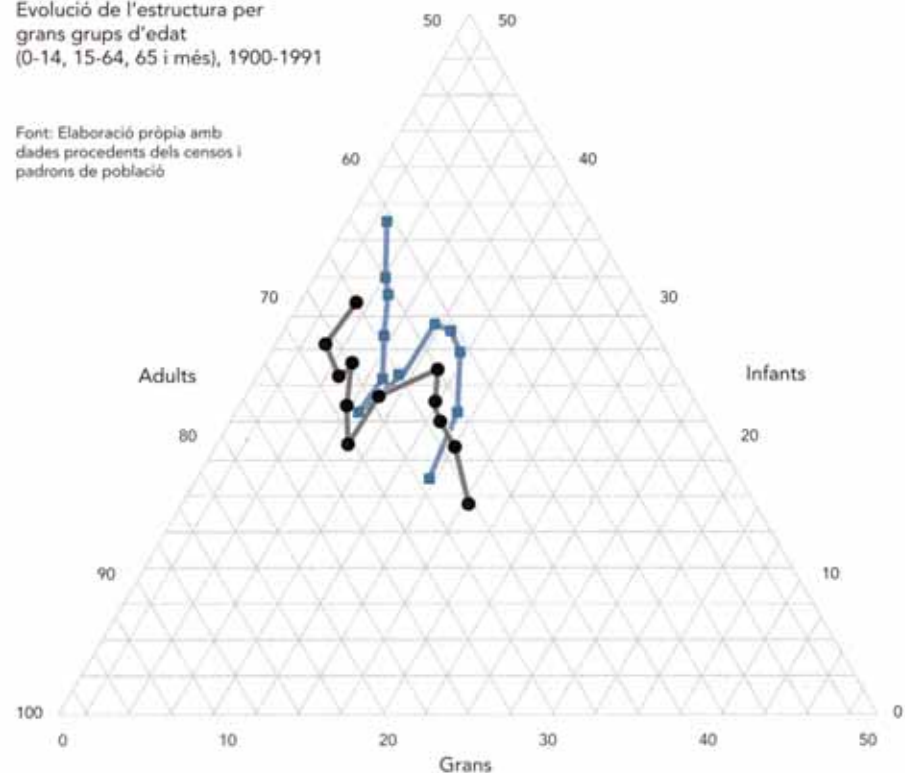
Per tal de sintetitzar l'evolució de l'estructura per edats al llarg del segle, el gràfic 2 presenta la trajectòria, en un diagrama triangular, del punt que resumeix la distribució de la població de Barcelona en tres grans grups d'edat. Com a referència, i amb fins comparatius, es

presenta igualment la trajectòria corresponent a la població de Catalunya. Com es pot observar, la importància dels grups passa per alts i baixos, segons les tendències que s'han descrit més amunt i mostrant un important paral·lelisme entre Barcelona i Catalunya. Cal assenyalar, però, que mentre que, a tots dos àmbits el pes dels infants i dels adults mostren progressions i regressions, que són complementàries, el pes de les persones grans no disminueix en cap moment (tret de la dubtosa excepció de 1910), encara que el ritme de la seva progressió pugui

GRÀFIC 2
DIAGRAMA TRIANGULAR. BARCELONA I CATALUNYA

Evolució de l'estructura per grans grups d'edat (0-14, 15-64, 65 i més), 1900-1991

Font: Elaboració pròpia amb dades procedents dels censos i padrons de població



variar d'un moment a un altre. Així doncs, aquesta part del canvi estructural, a què se sol donar el nom d'envelliment, ha constituït en el passat, com sens dubte ha de constituir en el futur, l'element més incommovible en el seguit de transformacions de la piràmide d'edats dels habitants de Barcelona. Vegem-ne a continuació alguns aspectes.

Evolució de la població de més de 65 anys

De les dades de la taula 1 es desprèn que, entre els habitants de Barcelona, el pes de les persones de més de 65 anys s'ha multiplicat per 4,5 entre 1900 i 1991, mentre que el pes dels menors de 15 anys ha disminuït a la meitat i el de les persones d'edat activa s'ha mantingut pràcticament idèntic. Si s'observa el de-

tall d'aquesta evolució, es pot constatar que per regla general l'envelliment ha estat lent en els períodes de fort creixement demogràfic i ràpid quan la població s'ha estancat o ha disminuït. Això ha estat particularment aparent durant la dècada dels vuitanta, quan Barcelona ha anat perdent més de 10.000 habitants per any de mitjana i la proporció de més grans de 65 anys ha passat del 13,30% al 17,37% de la població. Està clar que, en aquest cas, l'augment del pes de la gent gran es deu en bona part a la disminució del pes de la gent petita, encara que aquesta no en sigui l'única raó.

Independentment de quina hagi estat l'evolució dels altres grups, el nombre de persones grans no ha deixat mai d'augmentar. En una població total decreixent, els més grans de 65 anys han passat de 211.933 l'any 1975 a 285.481

l'any 1991, cosa que representa un increment de prop del 35%. Aquest increment no ha estat, però, repartit igualment a l'interior dels subgrups de persones grans, tal com es desprèn de les dades de les taules 2 i 3. Així, els darrers quinze anys, la població de vells-joves, d'edat compresa entre 65 i 74 anys, ha augmentat només en 30.000 persones, cosa que representa un increment del 23%, mentre que la població de vells-grans ha augmentat en més de 43.000 persones, cosa que representa un increment superior al 56%. Per tant, els vells-grans han passat a representar el 42% del total de persones grans, en lloc del 36% que representaven el 1975. Si portéssim l'anàlisi de l'edat a un nivell més detallat, veuríem que el major creixement dels grups més vells se segueix aplicant: el grup més gran, el de persones més grans de 85 anys, és el que

TAULA 2

BARCELONA. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE MÉS DE 65 ANYS I LA SEVA DISTRIBUCIÓ PER EDATS. VALORS ABSOLUTS I RELATIUS

Edats	1975		1981		1986		1991	
	Pobl.	Pobl./65 i +%	Pobl.	Pobl./65 i +%	Pobl.	Pobl./65 i +%	Pobl.	Pobl./65 i +%
65-69	75.640	35,69	79.430	33,94	79.607	31,51	95.272	33,37
70-74	59.545	28,10	65.235	27,88	68.080	26,94	70.138	24,57
75-79	41.179	19,43	46.628	19,93	52.688	20,85	56.378	19,75
80-84	22.197	10,47	27.251	11,65	32.424	12,83	37.973	13,30
85 i +	13.372	6,31	15.457	6,61	19.872	7,86	25.720	9,01
Total 65 i +	211.933	100,00	243.001	100,00	252.671	100,00	285.481	100,00
65-74	135.185	63,79	144.665	61,82	147.687	58,45	165.410	57,94
75 i +	76.748	36,21	89.336	38,18	104.984	41,55	120.071	42,06

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos i padrons de població.

TAULA 3
BARCELONA. EVOLUCIÓ DE LA DISTRIBUCIÓ PER EDATS I SEXE DE LES PERSONES MÉS GRANS DE 65 ANYS. VALORS RELATIUS.

Edats	1975		1981		1986		1991	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
65-69	39,18	33,68	37,20	31,56	34,79	29,47	38,14	30,49
70-74	29,01	27,57	29,07	27,53	28,43	26,11	25,24	24,16
75-79	18,65	19,88	18,92	20,66	20,06	21,35	18,96	20,22
80-84	8,75	11,47	10,00	12,54	10,93	13,96	11,40	14,45
85 i més	4,41	7,41	4,81	7,71	5,79	9,11	6,26	10,68
Total 65 i més	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
65-74	68,19	61,24	66,27	59,09	63,21	55,58	63,38	54,65
75 i més	31,81	38,76	33,73	40,91	36,79	44,42	36,62	45,35

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos i padrons de població.

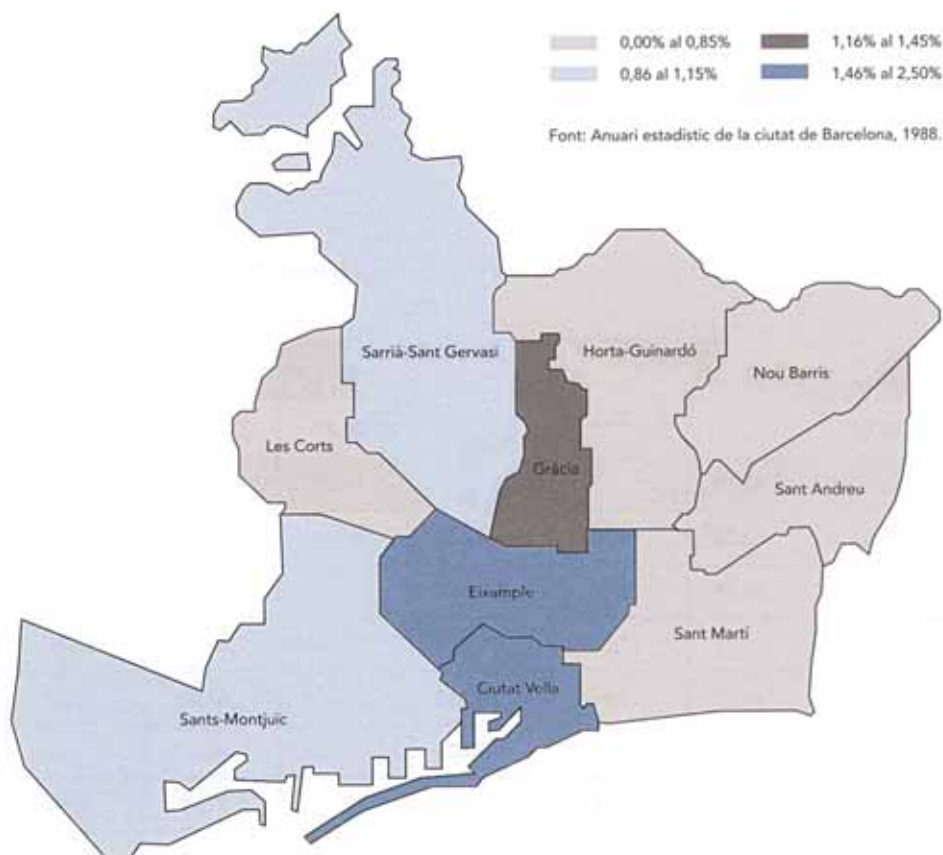
TAULA 4
BARCELONA I DISTRICTES. DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER GRANS GRUPS D'EDAT (1988). VALORS ABSOLUTS I RELATIUS.

Districtes	Pobl. 1988	0-14	15-64	65 i més	0-10 (%)	15-64 (%)	65 i més (%)
Ciutat Vella	101.963	11.612	64.057	26.294	11,39	62,82	25,79
Eixample	294.538	39.383	191.826	63.329	13,37	65,13	21,50
Sants-Montjuïc	187.028	30.241	125.491	31.296	16,17	67,10	16,73
Les Corts	93.435	17.080	65.278	11.077	18,28	69,86	11,86
Sarrià-Sant Gervasi	158.122	23.061	109.441	25.620	14,58	69,21	16,20
Gràcia	134.766	19.495	88.651	26.620	14,47	65,78	19,75
Horta-Guinardó	195.234	32.794	136.862	25.578	16,80	70,10	13,10
Nou Barris	197.751	33.513	139.216	25.022	16,95	70,40	12,65
Sant Andreu	149.839	27.668	102.724	19.447	18,47	68,56	12,98
Sant Martí	221.825	38.366	151.442	32.017	17,30	68,27	14,43
Total Barcelona	1.734.501	273.213	1.174.988	286.300	15,75	67,74	16,51

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Anuari estadístic de la ciutat de Barcelona, 1988.

GRÀFIC 3

DISTRICTES DE BARCELONA. ÍNDEX D'ENVELLIMENT, 1988



més ha crescut, passant de 13.372 a 25.720 persones, cosa que equival a una virtual duplicació. Aquesta creixent representació de les persones molt grans s'observa en tots dos sexes.

No es pot oblidar, però, que una població de la grandària que estem considerant recobreix una gran varietat de situacions, com la que presenten els 10 districtes de Barcelona. Les dades dels districtes, corresponents a l'any 1988, figuren a la taula 4 i queden il·lustrades, de manera sintètica, en el mapa del gràfic 3. Com es pot veure, les diferències d'estructura entre els districtes de Barcelona són força més importants que les que separen, per exemple, la ciutat de Barcelona del conjunt de Catalunya, o fins i tot que les que diferencien Barcelona d'altres ciutats grans de l'àmbit espanyol.

Ja s'ha dit que en el conjunt de Barcelona el pes dels més grans de 65 anys supera el pes dels menors de 15 anys; això ja era així el 1988, però les diferències no eren gaire accentuades entre tots dos grups: 16,51% i 15,75% del total de la població, respectivament. Aquesta situació es reproduïa en cinc dels deu districtes de Barcelona: Ciutat Vella, Eixample, Sants-Montjuïc, Sarrià-Sant Gervasi i Gràcia. Les diferències de magnituds eren, però, molt importants: mentre a Sants-Montjuïc la relació vells/joves era de 103/100, a Ciutat Vella, on la gent gran supera el quart de la població i els infants en són solament un 11,4%, la relació entre tots dos grups és de l'ordre del 225/100. Aquesta relació, anomenada "índex d'envelliment", es representa en el gràfic 3.

Encara que un comentari aprofundit hauria d'entrar en les particularitats d'una anàlisi territorial més detallada, a escala de barri o d'illa, es pot assenyalar, només a partir de les dades que aquí s'exposen, que l'índex d'envelliment sembla estar molt en relació amb l'antiguitat del poblament en cadascun dels districtes, antiguitat que es podria expressar amb certa precisió per un indicador com fóra l'edat mitjana del parc immobiliari a cadascuna de les àrees considerades. No podem fer-ho aquí, però suggerim l'estudi de la relació habitants/habitatges com un tema d'investigació que hauria de produir, sens dubte, interessants resultats.

La situació comparativa de Barcelona

Ha quedat ben establert que l'evolució de la piràmide d'edats a Barcelona mostra, a part d'altres variacions estructurals de gran interès, el progressiu augment del pes de les persones grans. Ara bé, ¿què representa aquest pes si es compara la nostra ciutat amb altres àmbits de referència? Les taules 5, 6, 7 i 8 fan possibles aquestes comparacions. Per tal de moure'ns en un mateix horitzó temporal s'han utilitzat, en tots els àmbits, dades de 1980 o 1981.

La taula 5 permet comparar Barcelona, els anys 1981 i 1991, amb les capitals i ciutats catalanes de més de 100.000 habitants (dimensió de 1991). Les seves dades ens diuen que tant el 1981 com el 1991, Barcelona tenia més alta proporció

TAULA 5

CAPITALS I CIUTATS CATALANES DE MÉS DE 100.000 HABITANTS. DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER GRANS GRUPS D'EDAT (1981 I 1991). VALORS RELATIUS

Ciutat	1981				1991			
	Pobl.	0-14(%)	15-64(%)	65 i + (%)	Pobl.	0-14(%)	15-64(%)	65 i + (%)
Badalona	229.780	27,68	64,32	8,00	218.725	20,47	68,84	10,69
Barcelona	1.725.627	21,43	65,22	13,35	1.643.542	14,43	68,09	17,48
Girona	86.624	25,56	63,26	11,18	68.656	20,18	65,76	14,06
l'Hospitalet	295.074	25,68	66,18	8,14	272.578	16,55	71,99	11,46
Lleida	106.814	23,97	64,78	11,26	112.093	19,03	67,11	13,86
Mataró	97.008	25,55	64,57	9,88	101.510	20,27	67,62	12,10
Sabadell	186.123	25,00	64,65	10,35	189.404	18,23	68,62	12,85
Santa Coloma de Gramenet	140.613	26,76	63,72	6,51	133.138	19,12	71,28	9,60
Tarragona	109.112	25,97	64,62	9,41	110.153	20,26	67,69	12,05
Terrassa	155.614	24,43	65,08	10,49	158.063	18,82	67,73	13,45
Catalunya	5.956.414	24,96	64,06	10,48	6.059.494	17,83	67,87	14,31

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos de població 1981-1991.

de vells i més baixa proporció de joves que cap de les altres ciutats. Cal assenyalar, però, que aquest tipus de ciutat a Catalunya té, en general, una estructura també més jove que el conjunt de Catalunya. L'any 1981, a totes, excepte Lleida i Terrassa, els infants hi pesaven més que a Catalunya i a totes, excepte Girona i Lleida, els vells hi pesaven menys. L'any 1991 la situació és encara més clara, car solament L'Hospitalet té una proporció d'infants inferior a la de Catalunya i cap ciutat no supera la proporció de vells.

Es produeix una situació anàloga pel que fa a les grans ciutats espanyoles,

considerant com a tals les que tenen més de 300.000 habitants l'any 1991 i que presenta la taula 6. S'observa, efectivament, que ja des de 1981, com molt probablement continua produint-se en la situació actual, Barcelona té una proporció d'infants més baixa i una proporció de vells més alta que les de qualsevol altra de les 12 ciutats espanyoles considerades. També en aquest cas cal observar que aquestes ciutats són particularment joves pel que fa al conjunt de la població espanyola: només Bilbao i Madrid se situen lleugerament per sota en la proporció d'infants i cap no presenta una proporció de gent gran més elevada; Madrid

i València solament la igualen.

Els resultats de la comparació varien considerablement de sentit quan ens desplaçem a l'àmbit europeu (taula 7). De les 17 grans ciutats europees considerades, només Dublín, Madrid i Roma tenien proporcions de vells inferiors a les de Barcelona, i només les dues primeres ciutats comptaven amb efectius d'infants relativament més importants. Així, Barcelona, que l'any 1981 podia considerar-se indiscutiblement com la més vella de les grans ciutats de Catalunya i d'Espanya era, a escala de les grans ciutats europees, un conjunt relativament jove. Encara que no disposem de dades

TAULA 6

CIUTATS ESPANYOLES DE MÉS DE 300.000 HABITANTS.
DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER GRANS GRUPS D'EDAT (1981). VALORS RELATIUS.

Ciutat	Pobl.	0-14(%)	15-64(%)	65 i + (%)	Pobl 65 i+.	75+/65+ (%)
Barcelona	1.752.627	21,43	65,22	13,35	234.001	38,18
Bilbao	433.123	23,05	66,53	10,43	45.166	37,73
Còrdova	279.389	28,51	61,99	9,51	26.560	358,96
Les Palmas	360.098	29,77	62,92	7,31	26.311	32,65
Madrid	3.158.820	23,11	65,68	11,22	354.273	35,83
Màlaga	502.225	29,37	61,77	8,87	44.531	33,97
Múrcia	284.582	29,54	61,15	9,30	26.473	37,72
Palma	290.367	26,32	63,01	10,68	31.002	35,48
Sevilla	645.811	28,50	61,99	9,51	61.392	35,25
Valencia	744.746	24,73	64,08	11,19	83.342	35,15
Valladolid	320.296	28,55	62,86	8,59	27.511	35,86
Saragossa	571.848	24,17	65,15	10,67	61.039	35,54
Catalunya	5.956.414	24,96	64,06	10,98	653.449	37,11
Espanya	3.7683.363	23,87	64,88	11,24	4.236.723	37,23

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos de població 1981.

comparables corresponents als anys noranta, no és massa agosarat pensar que els resultats no foren gaire diferents: si Barcelona ha conegut en la dècada dels vuitanta una disminució dràstica del nombre de naixements i un important augment dels efectius de persones grans, aquesta evolució ha estat també la norma en el conjunt de les poblacions urbanes europees. Això fa probable que s'hagi conservat bastant invariable el ranking de 1980, en particular pel que fa a la pro-

porció de persones grans, que es mou amb una inèrcia molt superior a la de la proporció d'infants.

Finalment, la selecció de grans ciutats mundials de fora d'Europa (taula 8), mostra una gran diversitat de situacions, des de la població explosivament jove d'Alger (prop de 45% d'infants) i les també molt joves de Bogotà, Mèxic i Manila (33% a 37% d'infants, menys de 4% de persones grans), fins a poblacions que s'aproximen força a la de Barcelona: Tò-

kió, Buenos Aires i, en general, les grans ciutats d'Amèrica del Nord. No obstant, és interessant assenyalar que, mentre que en l'àmbit europeu la classificació de les estructures per edats (respecte de Barcelona) donava llistes similars tant si es partia de la proporció d'infants com de la de persones grans, en el cas de les ciutats madures extraeuropees la coincidència no és tan precisa: només Nova York i Filadèlfia, amb valors molt pròxims als de Barcelona, i Buenos Aires,

TAULA 7
CIUTATS EUROPEES. DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER GRANS GRUPS D'EDAT (1981). VALORS RELATIUS.

Ciutat	Pobl.	0-14(%)	15-64(%)	65 i + (%)	Pobl 65 i +.	75+/65+ (%)
Amsterdam	712.365	14,91	69,21	15,88	113.140	41,48
Barcelona	1.752.627	21,43	65,22	13,35	234.001	38,18
Budapest	2.059.347	17,98	66,18	15,84	326.194	34,19
Copenhaguen	587.137	12,20	63,93	23,87	140.161	41,07
Dublin	525.882	23,91	64,96	11,13	58.537	35,96
Frankfurt	631.287	13,76	68,80	17,44	110.086	39,77
Gènova	774.643	15,33	66,77	17,90	136.352	37,88
Glasgow	774.068	19,40	64,85	15,75	121979	37,39
Lisboa	807.937	18,94	66,76	14,30	115.520	36,41
Lió	456.037	15,81	67,73	16,46	67.884	49,15
Madrid	3.158.821	23,10	65,68	11,22	354.274	35,83
Marsella	872.264	18,42	65,98	15,60	136.120	45,17
Milà	1.602.623	16,48	68,66	14,86	238.559	35,05
París*	2.176.243	13,44	69,51	17,05	371.132	49,79
Roma	2.916.414	20,12	68,35	11,53	327.679	33,81
Rotterdam	579.187	16,75	66,09	17,16	99.370	39,92
Viena	1.531.346	14,73	64,76	20,51	314.168	42,93

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta Urbana de les Grans Ciutats del Món.
 * 1982

més diferenciada, resulten més envellides des de tots dos punts de vista; només Xicago resulta més jove en tots dos aspectes. En canvi, Tòquio, Los Angeles i Montreal (molt similar a Toronto, que no figura a la taula), disposen de proporcions menors tant d'infants com de persones grans.

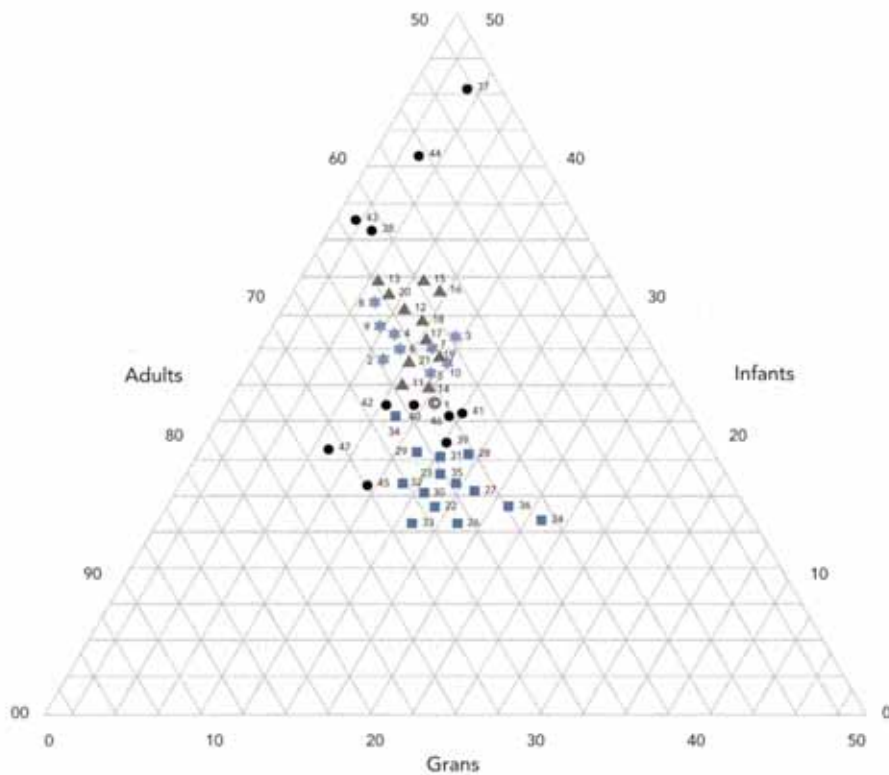
Les dades de les quatre taules que hem comentat queden il·lustrades conjuntament en el gràfic 4, que resulta força interessant d'observar tant per les regularitats que s'hi posen de manifest com pel fet que Barcelona se situa al bell mig del núvol de punts que representa l'univers considerat. El seguiment dels

diferents grafismes utilitzats per simbolitzar les unitats dels quatre àmbits geogràfics ens permet no sols definir la posició de Barcelona tal i com s'ha fet més amunt, sinó constatar també les grans línies que resumim esquemàticament de la manera següent:

- les ciutats catalanes tenen més

GRÀFIC 4
DIAGRAMA TRIANGULAR. CIUTATS CATALANES, ESPANYOLES, EUROPEES I MUNDIALS

Comparació de l'estructura per grans grups d'edat (0-14, 15-64, 65 o més)



Llista de les ciutats comparades amb Barcelona (©1)

Ciutats catalanes		Ciutats espanyoles	
Badalona	2	Bilbao	11
Girona	3	Còrdova	12
L'Hospitalet	4	Las Palmas	13
Lleida	5	Madrid	14
Mataró	6	Màlaga	15
Sabadell	7	Múrcia	16
Sta. Coloma de Gram.	8	Palma	17
Tarragona	9	Sevilla	18
Terrassa	10	València	19
		Valladolid	20
		Saragossa	21
Ciutats europees		Ciutats del món	
Amsterdam	22	Alger	38
Budapest	23	Bogotà	39
Copenhaguen	24	Buenos Aires	40
Dublin	25	Chicago	41
Frankfurt	26	Filadèlfia	42
Gènova	27	Los Angeles	43
Glasgow	28	Manila	44
Lisboa	29	Mèxic	45
Lió	30	Montreal	46
Madrid	31	Nova York	47
Marsella	32	Tòquio	48
Milà	33		
Paris	34		
Roma	35		
Rotterdam	36		
Viena	37		

Font: Elaboració pròpia amb dades dels cens de població i l'enquesta urbana de les grans ciutats del món

TAULA 8
CIUTATS DEL MÓN. DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER GRANS GRUPS D'EDAT (1980). VALORS RELATIUS.

Ciutat	Pobl.	0-14(%)	15-64(%)	65 i + (%)	Pobl 65 i+.	75+/65+ (%)
Alger*	1.354.000	44,68	51,63	3,69	50.000	30,00
Barcelona	1.752.627	21,43	65,22	13,35	234.001	38,18
Bogotà	4.096.307	33,89	63,17	2,94	105.771	29,00
Buenos Aires	2.922.829	19,00	66,12	14,88	435.185	36,63
Chicago	3.015.072	23,12	65,48	11,40	342.511	37,97
Filadèlfia	1.688.210	20,66	65,27	14,07	237.370	38,44
Los Angeles	2.966.850	20,44	68,97	10,59	314.216	39,92
Manila	1.630.485	33,03	64,27	2,70	43.904	26,21
Mèxic	8.831.079	37,03	58,99	3,98	351.438	36,85
Montreal	1.018.610	15,27	71,83	12,90	131.485	36,19
Nova York	7.071.639	20,15	66,39	13,46	951.732	40,05
Tokyo	8.351.893	19,24	72,53	8,23	686.483	33,31

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta Urbana de les Grans Ciutats del Món.
 * 1977

adults que les espanyoles i menys que les europees.

- les ciutats catalanes i espanyoles tenen més infants i menys vells que el conjunt de les europees.

- les ciutats "mundials" es dispersen en tres grups: les que tenen més joves i menys vells que cap altra grup, les que tenen tan pocs infants com les europees i tan pocs vells com les catalanes i espanyoles i, finalment, les que ocupen, juntament amb Barcelona, un lloc centrat entre els diferents conjunts.

Tres idees, per concloure


Voldríem, per acabar, resumir les reflexions inspirades per tot el que acabem de veure en tres idees principals que entronquen amb les afirmacions que s'han avançat en la introducció i que ara reprenem en ordre invers, és a dir: ni la població de Barcelona es limita als residents legals, ni l'envelliment s'ha de veure forçosament com un problema, ni el canvi en l'estructura per edats de la població és solament envelliment. De les moltes idees que era possible desenvolupar, aquestes ens han semblat possiblement les més fecundes, tant en el terreny de les idees com en el de l'acció.

La població de Barcelona no es limita als seus residents habituals, sinó que la componen, en un sentit ampli, tots els qui hi treballen, hi estudien o s'hi relacionen d'alguna manera regular i ininterrompuda. Aquesta població, en un sentit ampli és, sens dubte, més jove i més semblant a la de les grans ciutats catala-

nes i espanyoles que no pas ho donen a entendre les característiques dels habitants legals. En aquest sentit, caldria interpretar el superior envelliment de la població barcelonina en els àmbits català i espanyol, no sols com una característica demogràfica pròpiament dita, sinó com una característica urbanística relacionada amb la petita extensió de l'espai barceloní i amb l'antiguitat del seu procés d'urbanització, causants principals d'una saturació molt anticipada en el temps respecte de les unitats amb qui se la compara. Per aquesta raó, fóra aconsellable que els estudis concrets sobre l'estructura per edats barcelonina, orientats cap a finalitats operatives, s'acompanyessin sempre dels corresponents a un àmbit ampliat.

Diguem, en segon lloc, que l'envelliment se'ns presenta gairebé sempre com un problema; la comparació a nivell internacional porta, però, a considerar-lo com el que realment és, com la manifestació estadística d'un privilegi. Pràcticament, totes les ciutats que podríem pensar de prendre com a model, pels seus millors indicadors de desenvolupament humà, social i econòmic, són ciutats més velles que Barcelona. La correlació entre envelliment demogràfic i desenvolupament és aclaparadora, particularment en els àmbits urbans. Res no ens impedeix continuar comparant-nos, com implícitament se sol fer, no amb altres realitats existents, sinó amb una utopia tècnica-ment impossible en què la vida fóra llarga, la població jove i el creixement moderat. Més útil fóra, amb tota seguretat,

començar a considerar allò que en diuen envelliment (cosa per a la qual caldria anar cercant un mot més avinent) com el que realment és: el resultat fructuós de la lluita continuada contra la mortalitat i de la recerca d'un equilibri demogràfic més econòmic i més respectuós per a la vida concreta de les persones concretes. Així podríem plantejar-nos una actuació conseqüent en el sentit de dotar de nous horitzons aquells segments avançats de l'edat que ara ens entestem a considerar solament com culpables de creixents càrregues socials.

Finalment, cal insistir que el canvi en l'estructura per edats no es dona i no es donarà solament per la part alta de la piràmide. La població de Barcelona, com la de Catalunya i la d'Espanya, continuarà mostrant en el futur una estructura sotragada, causant de repetits i més o menys previsibles "efectes d'acordi". Saber treure el millor partit de les pressions fluctuants que aniran implicant progressivament tots els aspectes de la vida social que depenen de l'edat, com fins ara ho han fet en l'àmbit del món escolar, és força més útil i interessant que lamentar-se indefinidament sobre un tret tan poc sorprenent com és l'augment progressiu del pes de les persones grans. En concret, no s'ha de perdre de vista la gran importància que tenen encara, a Barcelona, els joves d'edats compreses entre 15 i 30 anys. Això representa un element molt important i positiu en vista al futur, sempre que la ciutat pugui retenir-los i associar-los activament a la seva renovació. 

JÚLIA MONTSERRAT CODORNIU. Consultoria i Estudis d'Economia Social

Introducció

Diferents factors contribueixen a definir les condicions de vida de la gent gran: l'augment de la longevitat, la solitud lligada als canvis en les estructures de les llars, la jubilació i la baixa capacitat adquisitiva, el deteriorament físic i la progressiva pèrdua d'autonomia funcional... De tots aquests factors, la precarietat econòmica és, segurament, el més determinant.

La transformació de l'estructura de població i el procés d'envelliment demogràfic comporta que generacions senceres de la població s'incorporin de cop a la categoria de pensionistes i, a la vegada, hi hagi menys persones actives que cotitzin per cada jubilat.

Es posa de manifest com el sistema de pensions i protecció social condiciona, i en molts casos determina, la situació socio-econòmica i les condicions de vida de les persones més grans de 65 anys, de manera que es fa difícil parlar de la situació de la gent gran sense tenir en compte aquest aspecte.

Les fonts d'ingressos

De les diverses fonts d'ingressos del col·lectiu de gent de més de 65 anys, el recurs més important són les pensions de la Seguretat Social en els seus diversos vessants de pensió de jubilació, de viudetat i, en alguns casos, subsidis de favor a familiars.

Les pensions no constitueixen l'únic recurs econòmic però sí el més impor-

tant, no només per la dimensió de la despesa sinó també pel nombre de persones que reben aquest recurs.

A més a més de les pensions, cal esmentar altres fonts d'ingressos, com ara les rendes de capital mobiliari -dividends derivats de la propietat d'accions, interessos d'obligacions o de deute públic, etc-; i altres ingressos derivats de les rendes de capital immobiliari -lloguers de pisos, de locals, etc-. També tenim els estalvis acumulats al llarg de tota la vida productiva i, finalment, les rendes derivades de plans de pensions de jubilació.

Així, entre les diferents fonts d'ingressos de la gent gran a Barcelona, segons una enquesta realitzada per INITS l'any 1991⁽¹⁾ a una mostra de 800 persones entre 50 i 70 anys (quadre 1), figura com a primera font d'ingressos dels ju-

bilats les pensions de jubilació (87%).

Els altres conceptes de renda són bastant insignificants, inclosos els ingressos derivats de plans de jubilació, probablement pel curt temps que fa que gaudeixen de bonificacions fiscals (Llei de 1987).

Els pensionistes

A Barcelona hi trobem un índex d'envelliment (% de gent de més de 65 anys respecte del total de la població) del 17,4 %, l'any 1991, havent experimentant un increment de 2,6 punts respecte l'any 1986 (14,8%) (gràfic 1). Això fa que el col·lectiu de més de 65 anys sigui de 285.481 persones.

La tendència a l'augment en el nombre total de pensionistes (vellesa i

QUADRE 1
FONTS D'INGRESSOS

	Jubilat	%
Pla de jubilació privat	7	3,5
Pensió de jubilació	176	87,0
Pensió de jubilació de la seva parella	6	3,0
Pensió de viudetat	3	1,5
Sou de la parella	1	0,5
Cap	1	0,5
Ajuts familiars	2	1,0
Altres estalvis	6	3,0
NS/NC	-	0,0
Total	202	100,0

Font: INITS (1991). Les expectatives de la població de Barcelona envers la jubilació laboral. Ajuntament de Barcelona.

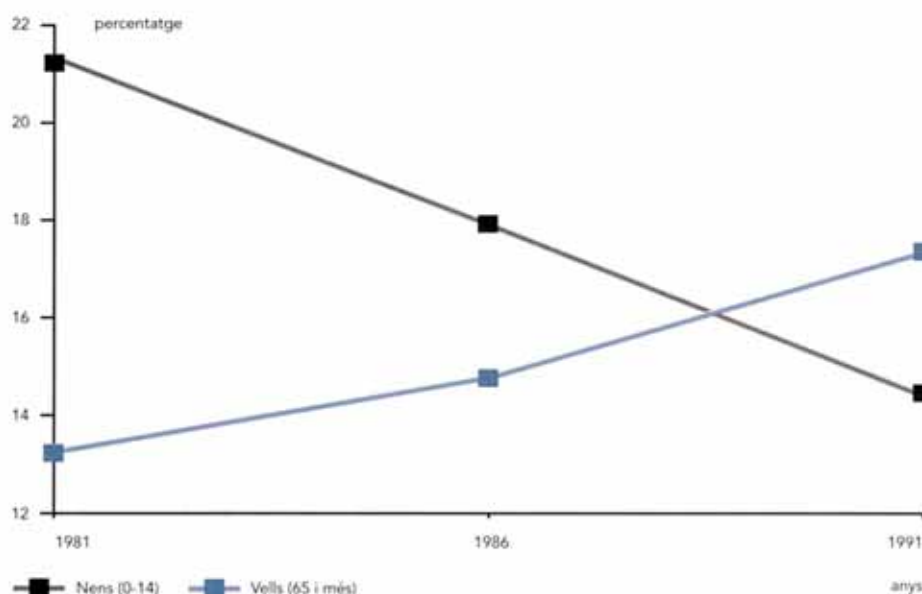
invalidesa) es palesa quan comparem dades de l'any 1986 i del 1991. Podem veure un increment de 2,3 punts durant aquest període de temps, atribuïble principalment a l'increment de persones de més de 65 anys (quadre 2 i gràfic 2).

Així doncs, mentre que la proporció entre població activa i passiva mostra una disminució de la població passiva de 3,9 punts (del 59,5% al 55,6%), també és cert que dintre aquest grup són els pensionistes els qui han experimentat un creixement de 2,6 punts, passant del

(1) INITS, S.A.: *Les expectatives de la població de Barcelona envers la jubilació laboral*. Ajuntament de Barcelona, 1991.

(2) INITS, S.A.: *Les pensions de l'Institut Nacional de la Seguretat Social a Barcelona en 1991*. Consell Municipal de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona, 1992.

GRÀFIC 1
EVOLUCIÓ GRUPS D'EDAT

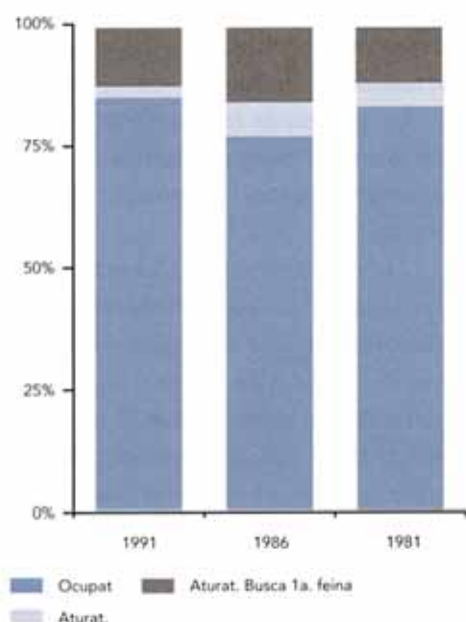


QUADRE 2
LA SITUACIÓ LABORAL DE LA POBLACIÓ DE BARCELONA 1981-1991

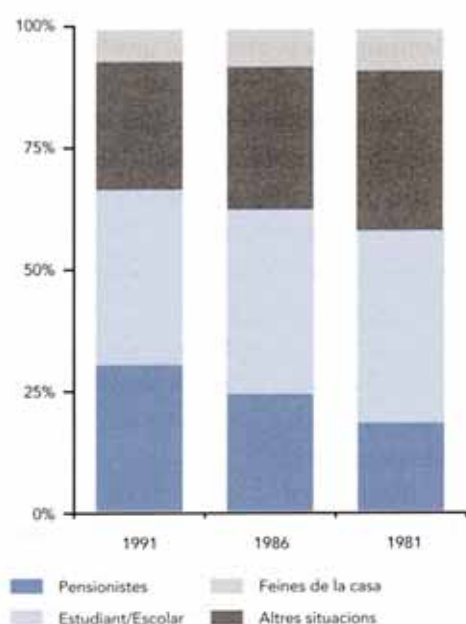
Situació laboral	1991			1986			1981		
	Total	%		Total	%		Total	%	
TOTAL POBLACIÓ	1.643.542	100,0		1.701.812	100,0		1.768.196	100,0	
Servei Militar	6.979	0,4		9.061	0,5		12.773	0,7	
POBLACIÓ ACTIVA	722.870	44,0		680.330	40,0		677.043	38,3	
Ocupat	623.930	38,0		534.540	31,4		567.161	32,1	
Aturat. Busca primera feina	19.447	1,2		51.139	3,0		33.161	1,9	
Aturat	79.493	4,8		94.651	5,6		76.721	4,3	
POBLACIÓ NO ACTIVA	913.693	55,6		1.012.421	59,5		1.078.380	61,0	
Pensionistes (Jubilats/Invalidesa)	219.230	13,3		253.759	14,9		214.096	12,1	
Altres pensionistes	63.604	3,9		-	-		-	-	
Incapacitats permanents	8.662	0,5		16.533	1,0		-	-	
Estudiant/Escolar	339.058	20,6		380.985	22,4		423.668	24,0	
Feines de la llar	232.964	14,2		287.745	16,9		351.324	19,9	
Altres situacions	50.175	3,1		73.399	4,3		89.292	5,0	

Font: Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona. Padrons d'Habitants 1981 i 1986. IEC. Cens de població 1991.
(1) Al 1986 i 1981 aquest concepte inclou els pensionistes per altres conceptes diferents als de jubilats i invalidesa.

GRÀFIC 2
EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA



EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ NO ACTIVA



QUADRE 3
CIUTAT DE BARCELONA. PENSIONS DE L'INSTITUT NACIONAL DE LA SEGURETAT SOCIAL. 1991

	N° Pensions	%	Pensió Mitjana
Barcelona	321.513	100,0	51.303
Pensions/100 habitants (sobre població 1986)	19,9		
Per sexe			
Home	134.496	41,8	66.273
Dona	187.017	58,2	39.089
Per grups d'edat			
Menors de 50	12.872	4,0	48.140
De 50 a 54	5.433	1,7	53.687
De 55 a 59	11.088	3,4	54.790
De 60 a 64	33.171	10,3	58.215
De 65 a 70	84.046	26,1	61.797
Majors de 70	174.904	54,4	45.516
Pensió dels homes per grups d'edat			
Menors de 50	5.880	4,4	52.040
De 50 a 54	2.132	1,6	66.214
De 55 a 59	4.174	3,1	72.497
De 60 a 64	17.409	12,9	71.687
De 65 a 70	41.816	31,1	79.529
Majors de 70	63.085	46,9	61.175
Pensió de les dones per grups d'edat			
Menors de 50	6.992	3,7	44.792
De 50 a 54	3.301	1,8	45.487
De 55 a 59	6.913	3,7	44.065
De 60 a 64	15.762	8,4	43.300
De 65 a 70	42.230	22,6	44.228
Majors de 70	111.819	59,8	35.702
Per règim			
Règim General	256.538	79,8	54.026
Autònom	46.057	14,3	40.645
Agrari "Aliena"	2.271	0,7	35.792
Agrari "Pròpia"	3.412	1,1	34.775
Empleada de la Llar	6.961	2,2	39.016
Accident de Treball	4.240	1,3	48.843
Altres Règims	2.033	0,6	45.606
Per tipus de prestació			
Invalidesa	52.811	16,4	51.998
Jubilació	177.549	55,2	58.307
Viudat	83.014	25,8	36.663
Orfandat	5.362	1,7	30.299
Favor familiar	519	0,2	36.616

Font: INITS. Les pensions de l'Institut Nacional de la Seguretat Social a Barcelona en 1991. Consell Municipal de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona

14,8% al 17,4%; mentre que la resta del grup de la població no activa (estudiants i feines de la llar) ha sofert un decrement.

El 80% de les pensions de l'INSS a Barcelona (321.513) són rebudes per persones de més de 65 anys (258.950) (quadre 3).

Aquesta xifra, comparada amb el nombre de persones de més de 65 anys, mostra una cobertura del 91% aproximadament. L'any 1991 hi havia un percentatge de persones que no percebien cap pensió contributiva de la Seguretat Social. Aquestes persones, o bé tenen recursos propis o una part d'elles són beneficiàries de les pensions assistencials del FAS.

La distribució per sexes del nombre de pensionistes mostra una proporció de dones més alta que la dels homes; així, mentre que el segon grup és de 104.901, el primer és de 154.049. El col·lectiu de dones és superior en un 46,85% al dels homes (quadre 3).

La pensió mitjana

La pensió mitjana de les pensions contributives de la Seguretat Social era el 1991 de 51.303 ptes. al mes.¹⁷

Les dades facilitades per l'INSS no permetien un desglossament per trams per tal de conèixer els diferents nivells de pensions i la seva proporció.

La informació de la pensió mitjana, si bé és una dada valuosa, ens proporciona una imatge borrosa de la realitat. Això és com l'exemple que se sol posar als estudiants, que la mitjana de consum d'una po-

blació és de mig pollastre per càpita, però hi ha uns a qui els toca un pollastre sencer i uns altres a qui no els toca res.

Això no obstant, la informació de la pensió mitjana sí que està desglossada per sexes, per règims de la Seguretat Social i per tipus de prestació.

La distribució de la pensió mitjana per sexes mostra que es produeix una discriminació respecte al sexe femení, ja que la pensió mitjana dels homes és de 68.273 ptes/mes, i això representa 29.184 ptes. més que la de les dones, que és de 39.089 ptes/mes.

El motiu d'aquesta desproporció ve del fet que un percentatge elevat de les dones rep la pensió de viduïtat de 36.663 ptes/mes de mitjana (una de les més baixes), mentre que el grup d'homes rep, generalment, la pensió de jubilació més alta, 58.307 ptes/mes (quadre 3).

Així doncs, la distribució de les pensions per edat i sexe permet detectar un segment de pensionistes especialment discriminat, com és el de les dones més grans de 70 anys, les quals perceben una pensió molt baixa, que en la majoria dels casos és de viduïtat.

La pèrdua del poder adquisitiu de les pensions

La pensió de jubilació és, des del vessant econòmic, una renda diferida de les contribucions a la Seguretat Social que s'han efectuat durant el cicle de la vida productiva.

La legislació actual (Llei de Pensions 26/1985) determina que, amb caràcter

general, s'arriba a la jubilació als 65 anys i sempre que s'hagi cotitzat durant un període mínim de 15 anys. Aquest període quedava reduït als 10 anys abans de l'actual Llei de Pensions.

La quantia de les pensions està en relació amb la categoria professional, els ingressos declarats i el nombre d'anys cotitzats.

Així doncs, si només s'ha cotitzat 15 anys, la pensió serà del 60% de la base reguladora, que està en funció del salari base declarat a la Seguretat Social. Caldrà, doncs, haver cotitzat 35 anys per rebre el 100 % del salari base pel qual es cotitzava i que, generalment, no es correspon amb el sou real.

La pèrdua del poder adquisitiu és evident; el pensionista passarà a percebre de mitjana, entre un 60 i un 90%, de les remuneracions que cobrava en actiu.

L'evidència de la pèrdua del poder adquisitiu ens la mostra el quadre nº. 4, en un estudi realitzat per Alfonso Barrada, «Taxes brutes de substitució de les pensions», entenent aquest concepte com el percentatge entre la pensió íntegra en el primer any de la jubilació i el salari brut que cobrava en el darrer any de la vida activa. «La taxa de substitució neta» de les pensions és més elevada, atès que la fiscalitat és progressiva i afecta més intensament a les rendes més elevades (quadre 5).

El quadre nº 4 assenyala que la taxa de substitució bruta de les pensions oscil·la entre el 63% i el 90%, segons els diferents supòsits de les remuneracions en la vida activa. Aquests percentatges

QUADRE 4
TAXES BRUTES DE SUBSTITUCIÓ DE LES PENSIONS

	Països Baixos	Alemanya	Bèlgica	Luxemburg	França	Portugal	Espanya
Amb salari = 2/3 del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	72	53	73	76	78	83	90
Sense esposa	50	53	59	76	78	76	90
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	72	-	31	39	42	57	71
Sense esposa	50	-	25	39	42	50	63
Amb salari = 100% del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	48	53	58	67	69	81	90
Sense esposa	33	53	47	67	69	76	90
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	48	-	31	37	38	47	63
Sense esposa	33	-	25	37	38	42	63
Amb salari = 200% del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	24	39	43	54	59	79	90
Sense esposa	17	39	36	54	59	76	90
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	24	-	24	30	37	45	63
Sense esposa	17	-	19	30	37	42	63

Font: Barrada, Alfonso. Revista de Economía y Sociología del Trabajo. N° 15-16/92

QUADRE 5
TAXES NETES DE SUBSTITUCIÓ DE LES PENSIONS

	Països Baixos	Alemanya	Bèlgica	Luxemburg	França	Portugal	Espanya
Amb salari = 2/3 del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	90	66	91	85	94	94	96
Sense esposa	66	72	81	86	96	88	98
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	90	-	39	45	51	64	75
Sense esposa	49	77	73	78	88	90	97
Amb salari = 100% del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	67	69	80	77	83	94	98
Sense esposa	49	77	73	78	88	90	97
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	67	-	43	44	46	55	73
Sense esposa	49	-	39	48	50	50	73
Amb salari = 200% del salari mitjà de l'obrer de la indústria manufacturera:							
Amb carrera laboral completa:							
Amb esposa	37	55	62	65	73	96	97
Sense esposa	27	63	53	69	75	95	97
Amb 20 anys de cotització:							
Amb esposa	37	-38	39	47	49	54	71
Sense esposa	27	-	34	44	49	54	71

Font: Barrada, Alfonso. Revista de Economía y Sociología del Trabajo. N° 15-16/92

QUADRE 6
VOLUM D'INGRESSOS MENSUALS NETS

	Jubilat	%	Treballa	%
Menys de 50.000 ptes.	57	28,2	9	3,0
50.000 a 75.000 ptes.	42	20,8	20	6,7
75.001 a 100.000 ptes.	45	22,3	50	16,7
100.001 a 150.000 ptes.	23	11,4	81	27,0
150.001 a 200.000 ptes.	1	0,5	37	12,3
Més de 200.000 ptes.	1	0,5	28	9,3
NS/NC	33	16,3	75	25,0
Total	202	100,0	300	100,0

Font: INITS. Les expectatives de la Població de Barcelona envers la jubilació laboral. Ajuntament de Barcelona.

COMPARACIÓ PENSIONS MÍNIMES 1992-1993 (PESSETES/ANY)

Concepte	1992		1993	
	Amb cònj.	Sense cònj.	Amb cònj.	Sense cònj.
JUBILACIÓ				
Amb 65 o més anys	742.280	630.840	780.150	663.040
Menys de 65 anys	649.530	530.550	682.710	578.690
INVALIDESA PERMANENT				
Gran invalidesa	1.113.420	946.260	1.170.260	994.560
Absoluta	742.280	630.840	780.150	663.040
Total amb 65 o més anys	72.280	630.840	780.150	663.040
VIDUITAT				
Amb 65 i més anys		630.840		663.040
De 60 a 64 anys		550.550		578.690
Menys de 60 anys		420.000		441.420
ORFANDAT				
Un beneficiari		186.480		196.000
Absoluta		606.480		637.420
A FAVOR DE FAMILIARS				
Un beneficiari		186.480		196.000
Si no existeix vidua ni orfe pensionista:				
Beneficiari amb 65 o més anys		480.620		505.190
Beneficiari amb menys de 65 anys		420.000		441.420
SUBSIDI D'INVALIDESA PROVISIONAL	468.780	401.220	492.720	421.740
QUANTIES DEL SOVI				
Vellesa		451.010		474.040
Invalidesa		451.010		474.040
Viduat amb 65 anys i més		451.010		474.040
Viduat amb menys de 65 anys		451.010		474.040

Font: Gente de Oro, 1-15 de febrero de 1993

s'incrementen si considerem les taxes de substitució neta de les pensions.

Sembla que les «Taxes brutes de substitució» són més baixes com més alts són els salaris de partida i, també, com més curt sigui el període cotitzat.

Dintre de la comparació internacional, tal com podem veure, és Espanya la que gaudeix de taxes de substitució més elevades, és a dir, la que garanteix, teòricament, un poder adquisitiu de les pensions més elevat.

Això no obstant, cal matisar que a Espanya, generalment, els sous declarats a efectes de cotitzar a la Seguretat Social, són més baixos que en la realitat; així doncs, els percentatges de les pensions respecte als salaris reals seran inferiors als teòrics i els situa, amb tota probabilitat, en una «taxa de substitució» entre el 60% i el 80%.

Paral·lelament, les pensions es desvaloritzen any darrera any, atès que, malgrat que la Llei de Pensions garanteix la revalorització anual d'acord amb la inflació, l'increment, en fer-se sobre una base més petita que la del salari real, fa que cada cop la quantia de la pensió es distanciï més del que es cobrava quan s'estava en actiu.

Aquesta disminució del poder adquisitiu de les pensions a Barcelona la podem observar en el quadre núm. 6, que mostra els diferents nivells d'ingressos del col·lectiu que està en actiu i dels jubilats.

Així, mentre que «menys de 50.000 ptes» les cobra només un 3% dels treballadors en actiu, aquesta mateixa quanti-

tat és la que percep, pràcticament, un 30% de la població jubilada.

A l'inrevés succeeix quan ens fixem en la part alta dels ingressos. És inapreciable el percentatge de jubilats que reben uns ingressos superiors a les 150.000 ptes. mensuals, mentre que hi ha un 20% de treballadors en actiu que tenen rendes superiors a aquesta xifra.

Per tant, l'any 1991 el 70% dels pensionistes de Barcelona cobrava menys de 100.000 ptes. al mes, dels quals un 28 % se situava en menys de 50.000 ptes. Si comparem aquestes xifres amb la dels treballadors en actiu, podem concloure que el col·lectiu del pensionistes de més de 65 anys, de mitjana, tenen un poder adquisitiu de la meitat o menys del que tenen els treballadors en actiu.

El consum dels pensionistes

L'anàlisi del consum és una de les vies emprades per descriure i analitzar les condicions de vida de la població.

El posicionament de categories socio-econòmiques en diferents trams de despesa permet conèixer les desigualtats socials a través del consum. La fràgil capacitat adquisitiva del pensionista estandard queda palesa si comparem la pensió mitjana 51.300 ptes/mes amb el consum mitjà per càpita que, segons dades de l'INE (període 1990-1991) resulta ser de 628.000 ptes. l'any, és a dir, 52.000 ptes. al mes.

Així doncs, un pensionista amb una pensió de viduïtat (mitjana de 36.663 ptes/mes) o, fins i tot amb una pensió de

QUADRE 8

DESPESES ANUALS DE CONSUM DE LES FAMÍLIES PER GRUPS DE DESPESA EN 1990-91

	Despesa total (Milions de pessetes)	Despesa mitjana		% de participació
		Per llar (pessetes)	Per persona (pessetes)	
Aliments, begudes i tabac	6.863.652	607.411	178.305	28,4
Vestit i calçat	2.700.869	239.018	70.163	11,2
Habitatge, calefacció i enllumenat	2.435.321	215.518	63.265	10,1
Mobiliari, parament i conservació llar	1.545.789	136.797	40.157	6,4
Serveis mèdics i despeses sanitàries	736.898	65.213	19.143	3,0
Transports i comunicacions	3.431.842	303.707	89.153	14,2
Esbargiment, ensenyament i cultura	1.719.112	152.136	44.659	7,1
Altres béns i serveis	3.578.518	316.687	92.963	14,8
Altres despeses no mencionades anteriorment	1.186.198	104.975	30.815	4,9
Total	24.198.200	2.141.462	628.623	100,0

Font: Institut Nacional d'Estadística

jubilació (58.307 ptes/mes de mitjana), no pot afrontar el nivell de consum que li correspondria si estigués en actiu.

L'anàlisi de l'estructura del consum per components de despesa ens mostra que els percentatges més importants es concentren en aquells conceptes de consum «imprescindible» per viure, com ara: «alimentació, begudes i tabac» un 28,4%, «vestit i calçat» un 11,2% i «habitatge, calefacció i enllumenat» un 10,1% (quadre 8).

A més a més, quan s'observa la despesa mitjana de consum per comunitats autònomes, es veu que Catalunya està entre les que registren un consum per persona superior a la mitjana, i que se situa en el tram de «més de 650.000 ptes/any»

(mapa1); i que la província de Barcelona és la que té un consum per càpita més elevat, aproximadament 65.000 ptes/mes. Catalunya se situa en un 25,3% superior a la mitjana segons dades de l'INE.

El baix poder adquisitiu dels pensionistes es corrobora quan analitzem els resultats de l'Enquesta Metropolitana (1990) en què un 41,7% de la població inactiva (pensionistes) concentren el seu nivell de consum en les franges baixes, especialment entre 36.000-55.900 ptes/mes. (quadre 9).

El percentatge de la despesa en un consum bàsic com «alimentació» augmenta en proporció inversa a la renda disponible, segons la Llei d'Ernst Engel.

QUADRE 9

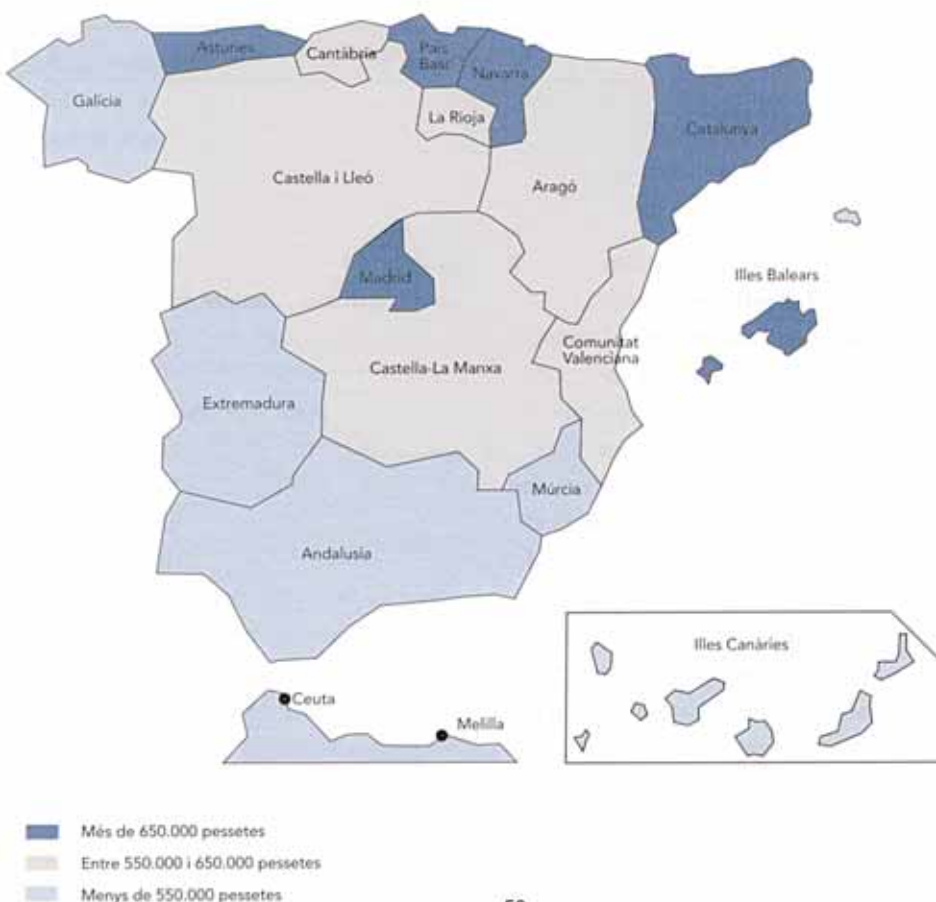
DESPESES ANUALS EN ALIMENTACIÓ SEGONS LA SITUACIÓ LABORAL DE LA LLAR

Despeses de alimentació	Situació Laboral de la llar							Total
	Només CF Ocupats	CF + ESP. Actius	Només CF Actius	CF + ESP. Inactius	Només CF Aturats	CF + ESP. Aturats	Altres situacions	
Fins a 36.000 ptes.	10,1%	9,2%	41,8%	18,3%	17,6%	33,7%	23,1%	15,5%
36.000-55.900 ptes.	21,1%	22,1%	21,4%	32,7%	33,8%	24,0%	41,7%	24,3%
56.000 o més ptes.	58,7%	59,5%	23,5%	38,3%	41,0%	28,4%	26,0%	49,9%
NS/NC	10,1%	9,3%	13,3%	10,6%	7,6%	13,9%	9,3%	10,3%
Total	100,0% (2173)	100,0% (1086)	100,0% (555)	100,0% (964)	100,0% (185)	100,0% (19)	100,0% (68)	100,0% (5050)

Font: Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990

MAPA 1

DESPESA MITJANA DE CONSUM PER PERSONES / COMUNITATS AUTÒNOMES, 1990-91



Això mateix succeeix en els habitants de Barcelona: segons els resultats de les enquestes esmentades, la despesa en alimentació de tenir un pes de quasi el 30% en rendes per sobre de les 100.000 ptes. al mes, passa a ser del 50-60% en les rendes dels pensionistes.

Aquesta elevada proporció en despesa d'alimentació redueix la capacitat de consum en altres béns fungibles.

El segon concepte de despesa més important, llevat el d'«ensenyament», és l'«habitatge». Segons l'Enquesta Metropolitana hi ha dos grans grups, un primer en el qual se situen els lloguers alts que corresponen a joves de classe mitja-alta, i un segon grup que comprèn lloguers baixos.

Entre el grup dels lloguers baixos, el 56,6% diuen que no sobrepassen les 16.000 ptes/mes i, entre aquests, més de la meitat diuen que no els arriba a les 7.500 ptes/mes.

QUADRE 10
DESPESES MENSUALS EN HABITATGE SEGONS EL RÈGIM DE TINENÇA DE L'HABITATGE

Despeses en habitatge	Règim de tinença de l'habitatge							Total
	Propietat herència	Propietat pagada	Propietat ajornada	Propietat donac. fam.	Propietat familiars	Propietat indefinit	Propietat terminis	
Fins 15.000 ptes.	66,0%	73,3%	13,8%	80,9%	75,6%	22,0%	8,7%	51,5%
15.001 - 30.000 ptes.	20,1%	16,6%	27,3%	7,3%	11,6%	44,1%	22,3%	23,9%
Més de 30.000 ptes.	3,3%	3,1%	56,7%	5,9%	2,4%	31,9%	67,3%	19,4%
NS/NC/NP	10,6%	7,1%	2,3%	5,8%	10,4%	2%	1,7%	5,3%
Total	100,0% (149)	100,0% (2694)	100,0% (795)	100,0% (53)	100,0% (141)	100,0% (1006)	100,0% (149)	100,0% (4986)

Font: Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990

Els lloguers baixos corresponen, amb tota probabilitat, a llars unipersonals, segurament de vells i pensionistes que tenen contractes de lloguers antics i indefinits.

D'altra banda, el règim de tinença de l'habitatge afecta la proporció de despesa adscrita a aquest concepte. Així doncs, segons l'Enquesta Metropolitana (quadre 10), els propietaris d'habitatge tenen una despesa inferior a la dels llogaters.

Mentre que el 66% dels propietaris d'habitatge tenen una despesa mitjana de «menys de 15.000 ptes/mes», aquesta despesa s'incrementa fins a 30.000 ptes/mes en el cas de lloguers indefinits.

La consideració que els pensionistes són propietaris del seu habitatge o tenen un contracte de lloguer baix i indefinit, permet pensar que el percentatge de despesa sobre el consum en habi-

tatge és més baix en aquest col·lectiu que en el de persones en actiu.

Això no obstant, si tenim en compte l'alta proporció de despesa en alimentació, sumada a la d'habitatge i la del vestit, hem de pensar que, entre els tres conceptes, el percentatge de despesa representa el 75 % de la pensió, i que resta un baix percentatge per altres conceptes com «transport», «esbargiment» «conservació i reparació de l'habitatge» i «altres».

Atesa l'estructura de la despesa dels pensionistes, si l'única font d'ingressos foren les pensions contributives de la Seguretat Social, de ben segur que els pensionistes situats en les franges més baixes estarien inclosos en les bosses de pobresa.

No obstant, cal recordar que hi ha altres fonts d'ingressos, com els esmentats de caràcter particular, i altres prestacions públiques que s'anomenen «salari social», que complementen les pensions bàsiques.

Salari Social

Les pensions de jubilació són una renda diferida de les cotitzacions que prèviament s'han pagat a la Seguretat Social. Això no obstant, per tenir dret a aquesta prestació s'ha d'haver cotitzat durant un període mínim de 15 anys i, d'altra banda, la quantia de la pensió està en relació amb la base teòrica declarada i no del salari real.

Els requisits esmentats per cobrar la pensió de jubilació, o per tenir una renda elevada, fan que una part de la població no sigui beneficiària d'aquestes prestacions o que li corresponguin quanties baixes.

Atesa la responsabilitat que tenen els poders públics, d'acord amb la Constitució espanyola (art 39), de garantir la suficiència econòmica i condicions de vida digna a tots els ciutadans, el sistema de la Seguretat Social es complementa amb el de Serveis Socials.

El sistema de Serveis Socials finança un conjunt de prestacions en metàl·lic (pensions) o en espècie (provisió de serveis) per tal de cobrir les necessitats de la gent derivades de la insuficiència de recursos.

Aquest conjunt de prestacions del sistema de Serveis Socials és el que s'anomena «salari social», el qual té una clara funció de redistribució de rendes. És a dir, afavoreix els que tenen rendes inferiors.

El finançament i la gestió d'aquest salari social estan distribuïts entre els diferents nivells de Govern, i es poden trobar combinacions de finançament i de gestió entre els diferents nivells de l'Administració. Hi intervenen, a més a més, les entitats no lucratives com a sistema complementari.

Una relació de les diferents prestacions monetàries i dels diferents serveis la podem trobar en el quadre 11, en el qual podem observar l'àmplia gamma de

QUADRE 11
RELACIÓ DE PRESTACIONS ECONÒMIQUES I SERVEIS PER A LA GENT GRAN

Centres residencials
Centres de dia
Casals i clubs d'avis
Menjadors
Colònies
Servei d'atenció domiciliària
Servei d'atenció primària.
Targeta de transport.
Pensió assistencial (Fas)
Pensió no contributiva de la Seguretat Social.
Ajudes d'urgència social.
Noces d'or.
Balnearis.

Font: INITS

QUADRE 12
ESTIMACIÓ DE LA DESPESA EN SERVEIS SOCIALS PER A LA GENT GRAN

	Milions
Pressupost de la Generalitat (1)	3.644
Pressupost de la Diputació (2)	1.404
Pressupost de l'Ajuntament (serveis)	2.124
Programa Concertat (3)	693'41
0'52 IRPF (4)	81'18
TOTAL	7.946'59

Notes: Totes les dades es refereixen als pressupostos de l'any 1991

(1) Inclou despesa corrent i d'inversions. L'estimació de la despesa a Barcelona és proporcional al nre. d'habitants respecte a Catalunya.

(2) Inclou despesa corrent. Les dades referides a la ciutat de Barcelona s'obtenen mitjançant els centres de cost de la ciutat.

(3) La despesa en el programa de vellesa s'estima en una tercera part de les aportacions pressupostàries d'aquest programa.

(4) Estimació de la despesa de Barcelona segons el nombre d'habitatsges.

serveis establerts, que denota les preferències de l'aplicació de la política social en els darrers anys, que ha tendit a afavorir el desplegament d'un sistema públic de serveis.

La diferència principal entre un tipus i un altre és que, en la provisió de serveis, la persona rep una renda indirectament, ja que utilitza un servei gratuït o paga per sota del seu cost real i, d'altra banda, incideix més en la funció de redistribució en favor dels més necessitats, ja que les regles d'accés les estableix l'Administració. En canvi, les prestacions en metàl·lic són una contribució directa a la persona, que decidirà com i en què se les gastarà.

Una aproximació a la despesa en serveis socials a la vellesa, a la ciutat de Barcelona, malgrat que no existeixen dades

desagregades dels pressupostos de la Generalitat, la podem veure en el quadre 12.

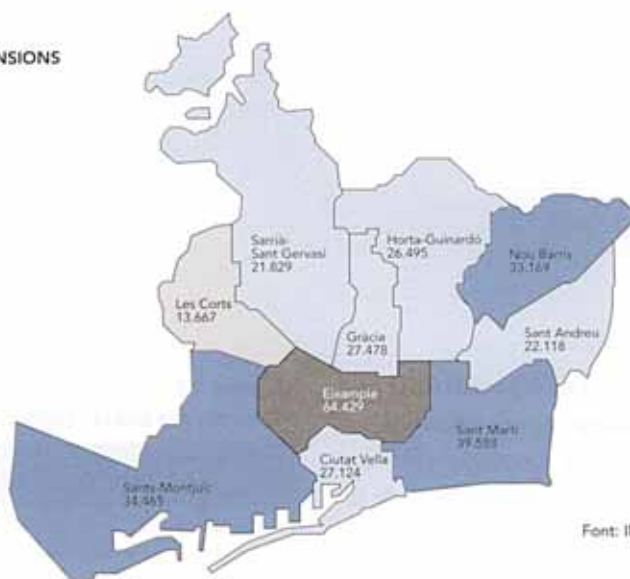
L'estimació efectuada mostra que les administracions públiques gasten en salari social a Barcelona una mitjana de 34.313 ptes per any i persona de més de 65 anys.

Per tant, s'haurien de tenir en compte aquestes despeses socials i afegir-les a la de la pensió mitjana, per tal de conèixer la situació econòmica d'aquest col·lectiu.

Les prestacions en Serveis Socials, tal com s'ha esmentat abans, tenen una clara funció de redistribució de rendes. Això fa que no tothom sigui beneficiari d'aquests subsidis, sinó només els pensionistes que tenen la pensió més baixa i que no tenen altra font d'ingressos.

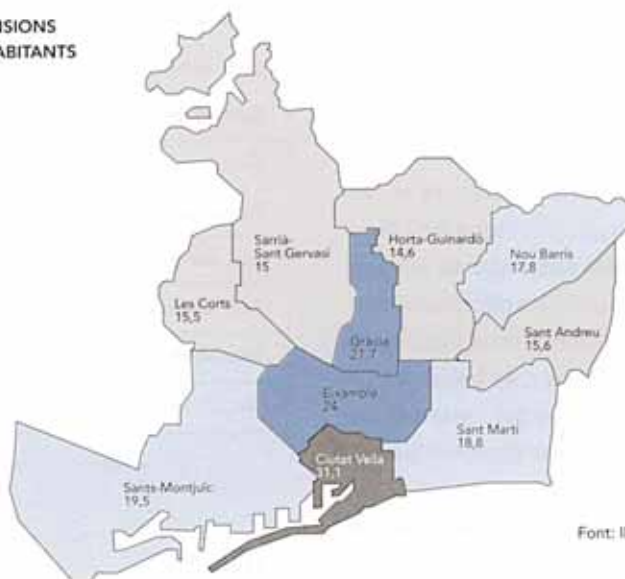
Una anàlisi acurada de l'efecte del

MAPA 2
NOMBRE DE PENSIONS



Font: INITS, 1992

NOMBRE DE PENSIONS PER CADA 100 HABITANTS



Font: INITS, 1992

Nombre de pensions per cada 100 habitants a Barcelona = 21,0

Distribució de les pensions per districtes

La distribució territorial de les rendes de la gent gran és un indicador de la demanda potencial de Serveis Socials.

Atès que les pensions de la Seguretat Social són el principal recurs de la gent gran, l'anàlisi per districtes ens indicarà si el nivell mitjà de pensions concorda amb l'estructura socio-econòmica de la ciutat.

En primer lloc, la distribució del nombre de pensions de la Seguretat Social per districtes ens indica que és l'Ei-

xample el que rep més pensions (64.429). El segueixen Sant Martí (39.588), Sants-Montjuïc (34.465) i Nou Barris (33.169).

Els districtes amb menys pensions són Sarrià-Sant Gervasi (21.829) i, de manera destacada, Les Corts (13.667). Evidentment, aquesta distribució té relació amb la població total de cada districte.

Si es considera el nombre de pensions per cada 100 habitants, els resultats canvien notòriament. Així, el districte amb un nombre més alt de pensions és Ciutat Vella (31,1%), seguit de l'Eixample (24%) i Gràcia (21,7%) (mapa 2). En aquests casos hi ha una relació molt es-

salari social en les rendes de la gent gran mostraria com aquest recurs beneficia el col·lectiu situat en les franges més baixes, i que deixa d'actuar a partir d'un determinat nivell de renda estimat al voltant de les 80.000 ptes/mes (1,5 del salari mínim interprofessional). Aquesta xifra representa el límit a partir del qual, generalment, ja no s'obtenen exaccions en els serveis socials.

Per tant, hi ha una zona de rendes situades entre el límit de les 80.000 ptes. (pensions o pensions + salari social) i el nivell d'ingressos al voltant de les 125.000 ptes/mes-, en la qual la gent gran es pot trobar amb una certa indefensió per disposar de serveis residencials o d'ajuda domiciliària, ja que comprar serveis en el mercat privat és car, i la persona ja no cobra el salari social.

En l'anàlisi efectuada del salari social no s'han inclòs altres serveis públics, com ara els « serveis sanitaris » i la « despesa farmacèutica ». La raó es basa en el fet que, malgrat que la provisió d'un servei públic representa un estalvi en la renda disponible d'una persona, la prestació pública dels serveis sanitaris són un dret per a tots, actius i no actius i, per tant, no ho considerem una prestació diferenciada per a aquest col·lectiu, malgrat que el consum que fan d'aquests serveis és molt elevat.

En definitiva, en la consideració de la situació econòmica del col·lectiu de la gent gran cal tenir present el « salari social » com a renda complementària del sistema de pensions contributives de la Seguretat Social.

treta entre l'índex d'envelliment de la població i el nombre de les pensions, ja que aquests són els districtes amb un percentatge més alt de gent gran de la ciutat (INITS, 1992).

Entre els districtes amb menys pensions per 100 habitants hi ha Sant Andreu (15,6), Les Corts (15,5), Sarrià-Sant Gervasi (15) i Horta Guinardó (14,6). En aquests casos, la relació sembla establir-se amb les variables de població menys envellida i segons l'estructura socioeconòmica de la població (quadre 13).

La distribució territorial de les pensions revela que no hi ha diferències acusades entre ells, essent Ciutat Vella la que té una pensió mitjana més baixa (47.274 ptes/mes), i la pensió més elevada correspon a Sarrià-Sant Gervasi (58.997 ptes/mes) (quadre 13).

Un segon grup de pensions per sobre la mitjana de la ciutat el formen Les Corts (53.098 ptes), Horta Guinardó (52.753 ptes) i Sant Andreu (53.393 ptes). Tal com s'ha esmentat en el segon paràgraf d'aquest apartat, els dos primers districtes corresponen als que tenen una població menys envellida i, per tant, en haver-hi una discriminació prou acusada de pensions per edat (quadre 14), la mitjana de la pensió tendeix a ser més elevada.

Un altre factor que cal tenir en compte és la distribució de les pensions per sexe i edat, ja que hi ha una forta discriminació de la pensió mitjana per sexes (quadre 14), factor segons el qual la diferència de renda pel grup d'edat «65-70 anys» és de 35.251 ptes/mes. Aquesta di-

QUADRE 13
PENSIONS PER EDATS I DISTRICTES

Districte	Pensió Mitjana	Pensió 65-70 anys	Pensió >70 anys	Diferència (2) i (3)
Ciutat Vella	47.274	56.014	42.814	13.200 (30%)
Eixample	51.561	63.062	46.055	17.007 (37%)
Sants-Montjuïc	50.145	59.899	43.200	16.699 (37%)
Les Corts	53.098	64.244	45.247	18.997 (42%)
Sarrià-Sant Gervasi	58.997	71.975	51.996	19.979 (38%)
Gràcia	51.388	62.676	45.310	17.366 (38%)
Horta-Guinardó	52.753	62.111	45.046	17.065 (38%)
Nou Barris	51.404	59.862	44.761	15.101 (34%)
Sant Andreu	53.393	62.755	45.458	17.297 (38%)
Sant Martí	51.168	60.022	44.111	15.911 (36%)
Barcelona	51.303	61.797	45.516	16.281 (36%)

Font: INITS 1992. Les pensions de l'Institut Nacional de Seguretat Social a Barcelona 1991. Consell Municipal de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.

QUADRE 14
PENSIONS PER SEXES I EDATS

	Homes	Dones	Diferència
Pensió mitja (pts/mes)	66.273	39.089	27.184
Pensió 65-70 anys	79.529	44.278	35.251
Pensió > de 70 anys	61.175	35.702	25.473

Font: INITS, 1992. Les pensions de l'Institut Nacional de la Seguretat Social a Barcelona 1991. Consell Municipal de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.

QUADRE 15
ÍNDEX DE LA POBLACIÓ DE GENT GRAN I RELACIÓ ENTRE SEXES

	Índex envelliment	Índex ⁽¹⁾ sobreenvelliment	Relació ⁽²⁾ dones/homes
Ciutat Vella	23,6	43,4	1,85
Eixample	20	47,1	1,78
Sants-Montjuïc	15,1	41,2	1,63
Les Corts	10,5	40,2	1,48
Sarrià-Sant Gervasi	14,8	45,1	1,68
Gràcia	18,1	46	1,80
Horta-Guinardó	10,9	39,3	1,55
Nou Barris	10,5	35,1	1,44
Sant Andreu	11,3	38,6	1,53
Sant Martí	13,1	38,1	1,54
Barcelona	14,8	42,1	1,65

Fonts: Ajuntament de Barcelona. Servei d'Estadística Municipal.
Nota: (1) Proporció de persones "> 65 anys" respecte de la població.
(2) Proporció de persones ">75 anys" respecte del grup "65-75".

QUADRE 16
PENSIONS PER EDATS I DISTRICTES

Districte	Pensió mitjana ⁽¹⁾ anual	ICEF	Renda disponible ⁽²⁾	Relació pensió/renda%
Ciutat Vella	567.288	62,10	916.434	62
Eixample	618.732	114,36	1.343.208	46
Sants-Montjuïc	601.848	86,14	1.033.106	58
Les Corts	637.176	138,80	1.496.725	43
Sarrià-Sant Gervasi	707.964	162,67	1.598.045	44
Gràcia	616.656	100,98	1.214.141	51
Horta-Guinardó	633.036	91,71	996.604	64
Nou Barris	616.848	77,35	824.893	75
Sant Andreu	640.716	88,84	1.002.175	64
Sant Martí	614.016	86,14	998.536	62
Barcelona	615.636	100,00	1.137.156	54

Fonts: Institut d'Estudis Metropolitans: Estimació de la renda familiar disponible per càpita de Barcelona (1985); La Caixa, Ajuntament de Barcelona: Índex de capacitat econòmica familiar, i elaboració pròpia.
Nota: (1) Dades referides a l'any 1991, en ptes.
(2) Estimació de la renda disponible a l'any 1991, actualitzant les dades facilitades per l'Institut d'Estudis Metropolitans (1985), aplicant els IPC.

ferència es reproduïx pel tram d'edat «més grans de 70 anys» on la diferència és de 25.473 ptes/mes.

La discriminació de la quantia de la pensió per sexes, conjuntament amb el factor de major proporció de dones, fa que districtes com l'Eixample o Gràcia tinguin una pensió mitjana més baixa de la que els correspondria segons la categoria socio-econòmica de la zona. Així doncs, veiem que l'Eixample té una proporció de dones respecte als homes (quadre 15) d'1,78 i Gràcia d'1,8, cosa que estableix una mitjana d'1,65.

El mateix argument es pot aplicar al districte de Ciutat Vella, que tot i tenint una relació dones/homes molt elevada (1,85) fa que la pensió mitjana encara quedi més reduïda. A primera vista, les dades indiquen que les diferències territorials que hi ha en un nivell general en l'estructura socio-econòmica de la ciutat es reproduïxen en el sistema de pensions (INITS, 1992). Així, a renda familiar disponible més alta, més alt nivell mitjà de pensions.

No obstant, una anàlisi més detallada de la relació entre «renda» i «pensions» posa de manifest que hi ha una relació inversa entre aquestes dues magnituds (quadre 16). Així doncs, a menor categoria socio-econòmica del districte la proporció de la pensió respecte a la renda mitjana disponible és més alta, i se situa voltant del 62-64% (Ciutat Vella, Horta Guinardó, Sant Andreu i Sant Martí). El cas extrem correspon a Nou Barris, que arriba al 75%.

D'altra banda, els districtes més be-

nestants són els que tenen una proporció de pensions/renda disponible menor, com ara Les Corts (43%), Sarrià-Sant Gervasi (44%) i L'Eixample (46%).

Aquest comportament de les pensions inversament proporcional al nivell de renda del districte no sembla gaire lògic i, per tant, deduïm que la diferència entre el nivell mitjà de les pensions i la capacitat adquisitiva dels pensionistes, segons la categoria socio-econòmica dels districtes, prové d'altres fonts de recursos, probablement d'estalvis, pensions d'assegurances privades, rendes del capital mobiliari o del capital immobiliari.

En definitiva, si considerem que la proporció mitjana entre pensions i renda disponible es pot situar en un 65%, en el pla de les pensions de la gent gran als districtes acomodats s'hauria d'incrementar en un 20% en concepte «d'altres recursos».


Perspectives de futur

La capacitat econòmica de la gent gran a Barcelona està fortament influenciada pel nivell de pensions de la Seguretat Social, principalment per la pensió de jubilació i la pensió de viduïtat.

Entre els dos grans conceptes de pensions hi ha una forta discriminació, ja que la pensió de viduïtat és bastant més baixa que les pensions de jubilació. Aquest fet fa que es produeixi una discriminació envers les dones, ja que són les que, en més alta proporció, cobren les pensions de viduïtat.

No obstant, la perspectiva de futur

és que, a mesura que la dona entri en el món laboral, aquestes discriminacions tan acusades aniran reduint-se al mateix temps que la pensió mitjana general anirà incrementant-se, atès el compromís de manteniment del poder adquisitiu de les pensions, segons la Llei de Pensions, i també a causa d'un procés d'apropament de les bases teòriques i de les bases reals de cotització a la Seguretat Social.

D'altra banda, la capacitat adquisitiva de la gent gran és complementada amb altres fonts d'ingressos derivades dels seus estalvis i del seu patrimoni. Així, en el futur, cada vegada tindran més importància les rendes derivades dels fons de pensions, com un mitjà per complementar les pensions de la Seguretat Social i així poder assegurar un poder adquisitiu més alt a les persones grans quan arriben a l'edat de la jubilació. 

Referències

INITIS S.A. (1992): *Les pensions de l'Institut Nacional de la Seguretat Social a Barcelona en 1991*. Consell Municipal de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona.

INITIS S.A. (1991): *Les expectatives de la població de Barcelona envers la jubilació laboral*. Ajuntament de Barcelona.

Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990. Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona. 1992.

Caixa d'Estalvis de Pensions de Barcelona-Ajuntament de Barcelona (1991): *Índex de capacitat econòmica familiar a la ciutat de Barcelona*.

Institut d'Estudis Metropolitans (1990): *La renda familiar disponible a l'Àrea Metropolitana*.

INE: *Enquesta dels pressupostos familiars. Període 1991*.

Duran, Almudena (1990): *La financiación de las pensiones en una sociedad envejecida*. IV Jornadas de Economía de los Servicios Sociales.

Barrada, Alfonso (1992): *Las tasas de sustitución de las pensiones de jubilación en el momento del abandono de la vida activa. En España y en otros seis países de las Comunidades Europeas*. *Revista de Economía y Sociología del Trabajo*. Nº 15-16. Junio 92.

CONCHA DONCEL BASILLO. Antropòloga. Laboratori de sociologia de l'ICESIB.

Les necessitats socials.

Les necessitats parteixen de l'individu, però estan condicionades per la societat. Així doncs, no són sempre les mateixes ni per als individus, ni per a les poblacions que pertanyen a societats diferents (condicionants històrics, econòmics, de canvi social).

En principi, com a humans, les necessitats de la persona poden considerar-se universals (subsistir, protegir-se, estimar, participar, comprendre, divertir-se, crear, ser lliure...), però la diferència cultural es troba en la forma com aquestes necessitats inherents al fet de ser homes se satisfan⁽¹⁾.

La necessitat com a mancaça d'alguna cosa constitueix una restricció en el pla purament fisiològic o en el dels motius primaris o instintius, i també dels motius secundaris apresos; però també, pot ser un potencial en la mesura que poden comprometre, motivar i mobilitzar.

Una de les classificacions de necessitats podria ser la següent⁽²⁾:

La **necessitat fisiològica** (privació d'elements bàsics per viure) que es pot manifestar tant de forma subjectiva (tenir gana, son, fred...) respon a estímuls primaris, però també es manifesta objectivament en forma de deficiències o excessos que han de subsanar-se per evitar mals crònics o trastorns.

La **necessitat filosòfica**, es pot donar com a vincle entre els éssers i els fenòmens de la natura, o bé en un pla ideal i/o formal entre conceptes i proporcions abstractes.

La **necessitat econòmica**, desig de mitjans per prevenir o satisfer la mancaça de sentiments negatius o de tenir accés als mitjans que puguin mantenir o bé incrementin les sensacions positives.

El vessant econòmic del concepte necessitat està directament relacionat al concepte d'escassetat i també al d'elecció. Els mitjans que són a l'abast de l'home són escassos i, per tant, cal fer una elecció.

Quant a l'objecte d'aquest escrit, entedrem les necessitats en el sentit més econòmic, com a «mancaça d'alguna cosa» que és essencial per a la vida de l'ésser humà i per al seu desenvolupament, tant en el sentit de la naturalesa individual com en l'aspecte més social. Així doncs, ho entedrem com la tendència per obtenir els mitjans que permeten a la persona satisfer, mantenir i desenvolupar les seves aspiracions humanes.

Les necessitats no són estàtiques, per tant, són unes realitats canviants que al mateix temps condueixen a descobrir-ne de noves. Estan condicionades culturalment, és a dir, són diferents segons la societat i el moment històric en els quals es manifesten. També estan condicionades per les estratègies polítiques d'aquestes societats.

En resum, podem dir que la necessitat social, en la perspectiva de la política social, implica determinats judicis de valor; es produeix necessitat (mancaça d'alguna cosa) quan es defineix alguna cosa com a desitjable (necessària). Les necessitats socials no són estables ni evidents ja que, com ja s'ha dit, són can-

vians en el temps, però també segons els grups socials, i a més poden ser definides segons perspectives diverses. Una alternativa d'aquestes perspectives es podria situar entre reproduir les característiques bàsiques de l'ordre vigent, o bé posar-lo en qüestió superant les desigualtats socials⁽³⁾.

Aquesta política social es fonamenta en el fet que, amb l'existència de grups i sectors socials amb necessitats no satisfetes per la mateixa dinàmica social, cal aportar recursos des de les institucions, és a dir, davant d'un problema s'han d'arbitrar respostes per resoldre'l.

A l'hora de definir el binomi necessitat/recurs apareixen diferents tipologies i metodologies; un d'aquests mètodes (molt difós) és el descrit als Instruments de Prospecció de Serveis Socials publicats per la Generalitat de Catalunya⁽⁴⁾. En general, aquests mètodes mesuren, amb criteris objectius (tècnics) l'extensió de situacions prèviament deli-

(1) Elizalde, A. (1992): «Desarrollo a escala humana» a *Perspectivas metodológicas en la política social*. Universitat Internacional Menéndez Pelayo, sept-oct. 1992. València (fotocòpia).

(2) Salinas, F.: «Las necesidades en España» a *La política social en España*, Boletín de estudios y documentación de Servicios sociales, monografía 13. Madrid.

(3) Colectivo IOE (1980): «Las necesidades sociales y el «estado benefactor» a *Bienestar social en los años 80*. Documentación social, 71, abril-junio, Cáritas Española, Madrid.

(4) Bradshaw, J. (1983): *Una tipologia de la necessitat social*. Instruments de Prospecció social de Serveis socials, 1. Generalitat de Catalunya. Direcció Gral. de Serveis socials, Barcelona. Thayer, R (1983): *Com mesurar les necessitats en els serveis socials*. Instruments de Prospecció social de Serveis socials, 2. Generalitat de Catalunya. Direcció Gral. de Serveis socials, Barcelona.

mitades. Així, s'accepta la definició de necessitats a partir de normes institucionals i de criteris professionals, sense qüestionar la pertinença d'aquestes definicions que a vegades impideix captar la complexitat del fenomen.

Les necessitats de la població anciana.

Les dues qüestions que estroben en la base de la problemàtica que plantejem són: la definició de l'ancianitat i les necessitats específiques que té la població anciana. Ambdues qüestions han estat platejades en múltiples ocasions i, a vegades, s'ha fet des d'estereotips que «pretenen» descriure la persona gran en la nostra societat. Alguns dels estereotips són: «les persones que tenen més de 64 anys són velles»; «la majoria d'ancians tenen una salut dolenta»; «la gent gran és improductiva»; «els vells no són atractius»; «tots els vells s'assemblen». Aquestes formulacions no solament no constitueixen a la comprensió del fenomen de l'ancianitat, sinó que contribueixen arguments per justificar un procés de marginació per al col·lectiu definit com a vell.

Hem de partir de dos supòsits inicials. En primer lloc, la vellesa com a decrepitud o pèrdua de capacitats físiques o intel·lectuals, generalment, es produeix molt més tard que la vellesa associada a la jubilació laboral. I, en segon lloc, tots els anomenats ancians no són iguals, procedeixen de contextos socials, econòmics, culturals i polítics diferents.

A més, s'ha d'acceptar l'ancianitat

com un fet en certa manera positiu, ja que és un èxit de la humanitat. Com ja hem dit, avui l'ancianitat social arriba molt més aviat que l'ancianitat fisiològica. Tots coneixem persones que socialment i estadísticament estan considerades com a velles, que tenen una vida absolutament igual, de vegades millor, que la resta de la població. El concepte social de l'ancianitat tampoc no és una realitat constant sinó que passa etapes diferents; es tracta, doncs, d'una realitat social canviant.

Es podria dir que molta població anciana no té necessitats diferents de la resta de la població i, quant a l'assignació de recursos, en alguns aspectes s'haurien de mesurar amb els mateixos bàrums d'altres segments socials.

Malgrat aquesta heterogeneïtat, s'han de delimitar clarament les responsabilitats socials envers la població anciana, ja que l'ambigüïtat únicament afavoreix el més poderós i, per tant, pot donar lloc a situacions greus i generalitzades de marginació.

Els problemes més generalitzats de les persones grans serien ⁽⁵⁾:

– Els que no són més que la continuació dels problemes d'etapes anteriors en la seva vida, però que amb la jubilació poden agreujar-se (precarietat econòmica, solitud, marginació, malaltia, dificultats de relació...)

– Els derivats del deteriorament psíquic i físic, agreujat quan existeixen antecedents de salut precària.

– Els que són conseqüència del procés de suplantació intergeneracional:

– Jubilació.

– Escassetat de papers i activitats que se'ls atribueixen.

– Pèrdua progressiva d'espai social, econòmic, cultural i físic.

– En últim lloc estarien els problemes ocasionats per un discurs paral·lel despersonalitzador de la vellesa, carregat d'estereotips negatius que proclamen la pèrdua de valors socials de les persones grans en tant que persones.

L'assignació de recursos ha de respondre a les necessitats reals observades. Els serveis socials haurien de ser quelcom més que estructures des d'on es distribuïxen serveis. De vegades són sistemes de relacions socials que reflecteixen (fan patents) les desigualtats de poder entre experts i persones (passives), és a dir, els que donen i els que reben el servei. A més, les estratègies dels serveis, en general, i de les persones grans en particular, tendeixen a estigmatitzar els seus «clients» com a receptors o com a persones necessitades, donant la impressió que elles no tenen necessitat d'assumir la responsabilitat de les seves vides. Les necessitats són reconceptualitzades com a deficiències pels professionals encarregats de tractar-hi, sense tenir en compte que l'origen de les necessitats (enteses com a mancances), està en les condicions socials sobre les quals l'individu té poc o cap control, o bé està en les deci-

(5) San Roman, T (1990): *Las necesidades de los ancianos*. Políticas sobre habitatge en l'àmbit local. Jornades celebrades a l'octubre de 1990. Diputació de Barcelona. Barcelona.

sions de la política social que fa que hi hagi aquella necessitat⁽⁶⁾.

Els indicadors de necessitat social de la gent gran⁽⁷⁾.

Utilitzarem el concepte d'indicador com una mesura indirecta, és a dir, com l'instrument del qual disposem per apropar-nos a un fenomen que directament no és aprehensible⁽⁸⁾.

“El término indicador refleja la modestia necesaria con que deben considerarse las estadísticas que pretenden medir uno y otro aspecto del desarrollo: los indicadores no son necesariamente una medición directa y completa de lo que pretenden indicar, sino que son a menudo mediciones indirectas e incompletas (...). Un indicador no es simplemente una serie de estadísticas sino una serie de estadísticas más un conjunto de supuestos; requiere un examen y una prueba cuidadosos antes de ser utilizado⁽⁹⁾”.

L'indicador que ell mateix pot constituir una realitat pròpia no s'ha de confondre amb la realitat del fenomen que es pretén mesurar, cosa que implicaria identificar el senyal amb la cosa significada (el fum és signe de foc, ell mateix és una realitat, però la seva transcendència ve donada per ser un signe de l'existència de foc). És en aquest sentit que desenvolupem els indicadors de necessitat social de la gent gran per a la ciutat de Barcelona.

Tenint molt clar el rerefons exposat fins ara, la noció de necessitat social utilitzada per la construcció dels indicadors que exposarem a continuació, s'aproxima

ria a les denominades necessitats normatives⁽¹⁰⁾ de la tipologia construïda per J. Bradshaw⁽¹¹⁾, que distingeix cinc tipus de necessitats: normatives, experimentades, expressades, i comparatives; i les reals, que serien el resultat d'un consens entre les anteriors. Les denominades normatives, teòricament es poden mesurar a través d'indicadors anomenats «objectius», que mesuren algunes de les condicions objectives de vida.

“Els indicadors socials són utilitzats dins l'àmbit de l'administració per delimitar i ordenar zones segons uns criteris de benestar/necessitat social, detectar l'emergència de noves problemàtiques i identificar situacions de carència en unitats territorials concretes⁽¹²⁾”.

Aquesta afirmació requereix un cop d'atenció sobre la necessitat de plantejar uns criteris diferents i més adequats a la realitat actual.

En la majoria d'estudis sobre indicadors de necessitats socials s'utilitzen dades que no han estat seleccionades específicament, en general són dades provinents de bases de dades creades amb d'altres objectius, com el Padró d'Habitatge, enquestes de població i enquestes de salut. L'argumentació per a la seva utilització és sempre de rendibilitat econòmica i es constitueix com determinant la relació costos (en termes econòmics)/resultats. Aquesta decisió, moltes vegades, implica la realització d'estudis amb resultats molt limitats o bé parcials, amb poca rendibilitat real. Malgrat que es matisi aquesta qüestió, i les limitacions que comporta, la pròpia justifica-

ció actua com a legitimització, i poques vegades es dona un pas cap a formes alternatives que comportin una major

(6) Phillipson, C (1989): «Challenging dependency: towards a new social work older people's» a Langan, M; Lee P: *Radical social work today*. Unwin Hyman Ltd. London.

(7) Aquest apartat conté bàsicament la informació de l'informe DONCEL, C; CAMPAÑA (1993): *Mapa de recursos per a la gent gran de la ciutat de Barcelona*. Laboratori de Sociologia de l'ICESB/ àmbit de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

(8) En aquest mateix sentit s'ha utilitzat el concepte d'indicador en l'informe DONCEL, C. (dir) (1993): *Indicadors d'evolució dels fluxos migratoris a la ciutat de Barcelona i al seu àmbit metropolità. Fase I*. Laboratori de Sociologia de l'ICESB/ Comissionat per a la Defensa dels Drets Civils de l'Ajuntament de Barcelona.

(9) MC GRANAHAN, D; PIZARRO, E; RICHARD, C (1989): *Medición y análisis del desarrollo socioeconómico*, pág 3. Ministerio de Asuntos sociales. Madrid.

Sobre la utilització dels indicadors com a tècnica d'investigació social també pot consultar-se el capítol de metodologia de la publicació DIAZ, A (dir); BARRUTJAN, DONCEL, C. (1992): *The lines of success? A study on the nature and extent of cocaine use in Barcelona*. Laboratori de Sociologia ICESB/ Institut Municipal de la Salut. Barcelona.

(10) «Necessitats normatives, són aquelles que els experts, professionals, administradors o científics socials defineixen com a necessitats en una situació determinada. Es basa, doncs, en l'establiment pretesament «objectiu» d'uns nivells «desitjables» de cada necessitat. Aquests nivells normatius no són, però, «estables»: canvien amb el temps com a resultat tant dels avenços del coneixement, com de la modificació dels valors de la societat. Hem de reconèixer, doncs, que els criteris normatius no detecten les necessitats «reals», sinó les que es perceben a través del paradigma socio-cultural i científic vigents» (Casas, F. (1989) «Necessitats socials i Recursos» a *Treball Social. Conceptes i eines bàsiques*. ICESB. Barcelona.

(11) Bradshaw, J. (1983): *Una tipologia de la necessitat social*. Instruments de Prospecció social de Serveis socials, 1, Generalitat de Catalunya. Direcció Graf. de Serveis socials. Barcelona.

(12) BIOSCA, L; SAMPERE, E; FELIU, T (1991): *Indicadors de necessitat social a la província de Barcelona*, pàg.7. Diputació de Barcelona. Barcelona.

aproximació a la realitat social del grup que s'estudia. Els apartats següents són una actualització d'aquests indicadors⁽¹³⁾ basats en les dades del Padró d'Habitants de la ciutat de Barcelona de l'any 1991⁽¹⁴⁾.

L'edat com a indicador de vellesa.

Una gran part dels indicadors utilitzats més freqüentment per descobrir necessitats socials són basats en l'edat, és a dir, el nombre d'anys viscuts. El llindar de l'ancianitat se situa als 65 anys. Aquesta dada de 65 anys com a «marcador social» avui dia hauria de ser revisada i establir altres indicadors més adients. Les persones que actualment arriben als 65 anys tenen un estat de salut, unes expectatives de vida i unes necessitats d'atenció social molt diferents de fa vint anys. Hi ha propostes d'alternatives basades no sols en el nombre d'anys viscuts sinó en els anys que de mitjana queden per viure. El 1975 N. Ryder va fixar aquesta mitjana d'anys en deu; si s'hagués aplicat aquest criteri a Espanya, l'any 1950 s'hauria aplicat el llindar de vellesa als 70 anys (esperança de vida de 9,82 anys) i el 1980 estaria en els 75 anys (9,83 anys d'esperança de vida).

Una altra alternativa seria la propugnada pe l'OMS (Organització Mundial de la Salut). En el programa "Salut per a tots a l'any 2000" proposa un indicador basat en criteris d'anys de supervivència i de qualitat d'aquesta supervivència, o sigui, l'esperança de vida lliure de discapacitats. Així doncs, la vellesa restaria definida com la població

"que ha superat l'edat en què l'esperança de vida lliure de discapacitats és d'un nombre determinat d'anys" (INSERSO, 1991). Aquesta última definició matisa l'anterior incorporant criteris de qualitat de vida i de salut al ja mencionat del nombre d'anys que queden per viure, la idea base està en la creença que l'esperança de vida s'està perllongant com a conseqüència de la disminució de la mortalitat en edats avançades, però, en moltes ocasions, es perllonga la vida a costa dels anys viscuts amb salut deteriorada⁽¹⁵⁾.

Els indicadors de necessitat social per a la gent gran de la ciutat de Barcelona.

A continuació relacionem a grans trets les característiques de la població anciana de Barcelona. Algunes d'aquestes característiques que descriurem poden consider-se significatives per l'anàlisi de necessitats socials de la gent gran, però seria necessari fer un estudi més aprofundit sobre altres indicadors que aquí no consten, sobretot aquells que fan referència a recursos econòmics dels ancians, xarxes familiars i/o veïnals i també associatives, salut, habitatge, lleure i formació. Aquests indicadors poden ser un punt de partida, però caldria un esforç per fer un estudi real de necessitats, on es puguin combinar les dades ja existents amb d'altres de més específiques. Això comportaria un major protagonisme de tècniques d'anàlisi més qualitatives que recollissin la participació/opinió activa

tant dels tècnics com de la mateixa població afectada.

– **Increment relativament moderat de la població anciana.** La població de 65 o més anys ha augmentat en els últims 5 anys (període de temps entre dos padrons d'habitants), però aquest increment no és rellevant en termes absoluts; si no es compara amb l'evolució d'altres grups d'edat. L'Eixample segueix sent el districte on hi ha més persones grans en nombre absolut, no obstant això, respecte al total de Barcelona, la població anciana del districte ha disminuït proporcionalment. Per contra, als districtes de Nou Barris, Sant Martí i Horta-Guinardo s'ha incrementat (taula 1 i gràfic 1).

– **Predominància de la població femenina.** La població anciana a la ciutat de Barcelona és predominantment femenina, i és superior al 150% de la població masculina; aquesta proporció es manté gairebé en tots els districtes; Les Corts és el districte on la proporció és més baixa, les dones són 1,5 vegades els homes. En

(13) La metodologia utilitzada per la construcció dels indicadors de l'informe mencionat a la nota 7 és essencialment la que consta en la publicació citada a la nota 12.

(14) Servei d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona (1992): *Padró d'habitants de la ciutat de Barcelona 1991. Avanç de resultats*. Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

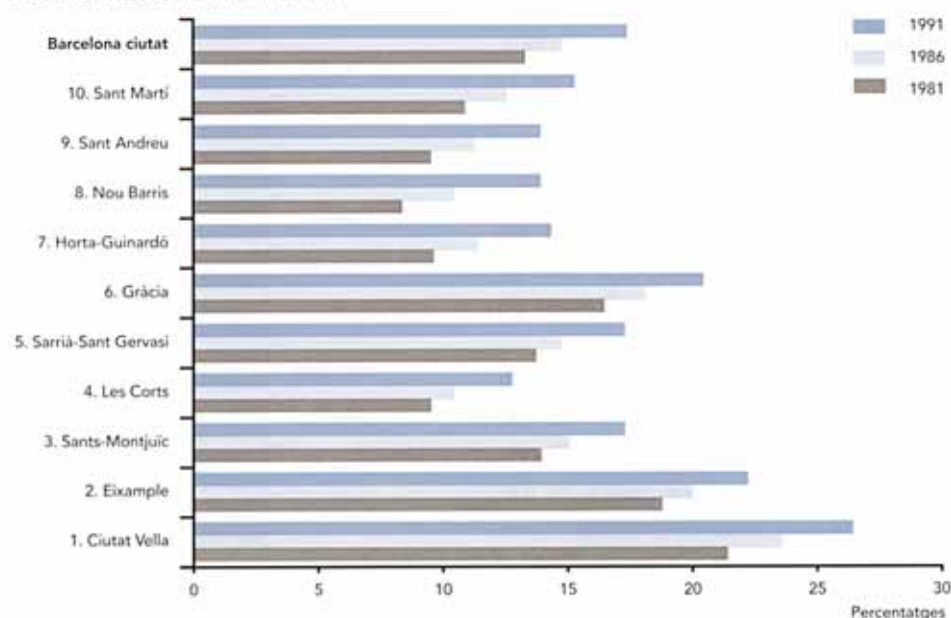
(15) Una ampliació d'aquestes qüestions consten a INSERSO (1991): *La tercera edad en España: Aspectos cuantitativos. Proyecciones de la población española de 60 y más años para el período 1986-2010*. Ministerio de Asuntos sociales. Instituto Nacional de Servicios Sociales. Madrid; Fernández-Ballesteros, R (1992): *Mitos y realidades sobre la vejez y la Salud*. Fundación Caja de Madrid/SG Editores. Madrid; Àrea de Salut Pública de l'Ajuntament de Barcelona (1989): *Enquesta de salut de Barcelona 1986*. Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

alguns districtes, com a Gràcia, s'incrementa pràcticament al 200%. Pedralbes és on la relació homes/dones és més baixa, i l'Esquerra de l'Eixample on és més elevada; el nombre de dones més grans de 64 anys supera el doble del d'homes (taula 2 i gràfic 2).

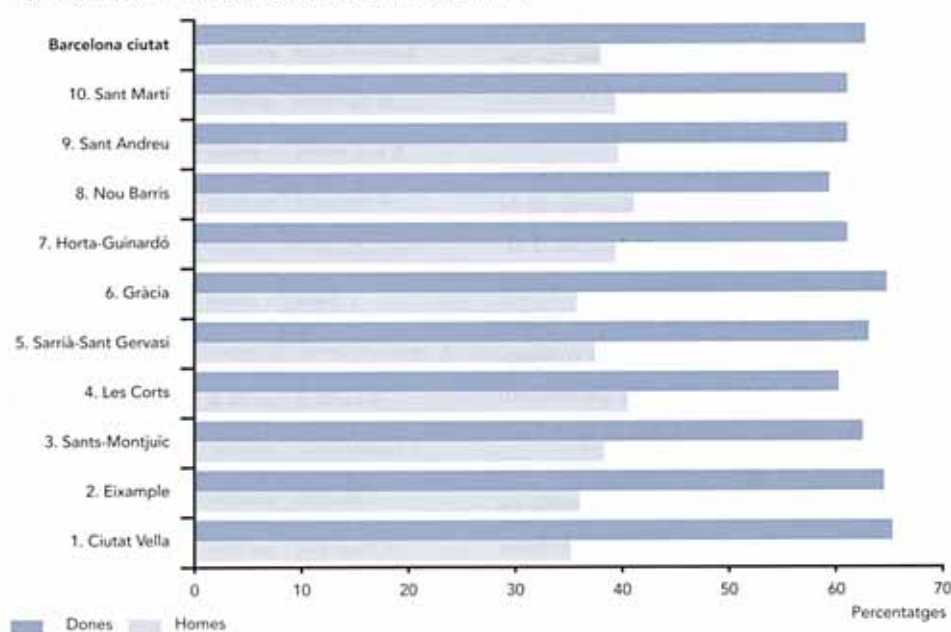
– **Increment alt i constant de l'envelliment de la ciutat.** L'índex d'envelliment (relaciona la població anciana, més gran de 64 anys, amb els més joves, menors de 15 anys) en els últims 10 anys s'ha duplicat per tot Barcelona i gairebé en totes les unitats territorials, districtes i també barris. Així representa un increment de l'índex d'envelliment, en progressió geomètrica, de l'1,5 aproximadament per cada període de cinc anys. Ciutat Vella continua sent el districte més envellit seguit de l'Eixample, Gràcia, i Sarrià-Sant Gervasi, que dibuixen un eix d'envelliment mar-muntanya que concentra els índexs més alts del municipi (taules 3 i 4 i gràfic 3).

– **Tendència a incrementar-se l'envelliment de barris on fins ara no semblava essencial aquesta característica.** L'envelliment més alt està en els districtes d'assentament més antic i els corresponents a les primeres immigracions (Ciutat Vella, Eixample, Gràcia, Sarrià-Sant Gervasi). Però en l'actualitat es percep un increment, també important, de les persones més grans de 64 anys en districtes com Nou Barris i Horta-Guinardó (taula 1, gràfic 1).

GRÀFIC 1
EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE 65 I MÉS ANYS RESPECTE A LA POBLACIÓ TOTAL PER DISTRICTES



GRÀFIC 2
POBLACIÓ DE 65 I MÉS ANYS SEGONS SEXE. PADRÓ 1991



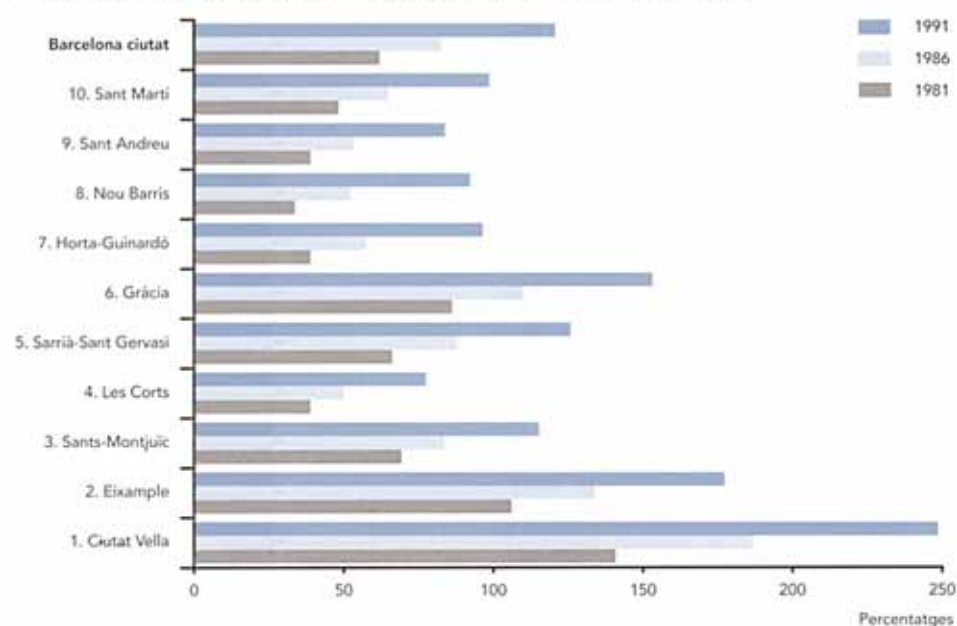
Font: Pla municipal per a la gent gran (Ajuntament de Barcelona, 1991) i elaboració pròpia

– El sobreenvelliment també és molt alt en barris que fins fa poc eren considerats relativament joves. Les tendències de l'evolució del sobreenvelliment (relació de la població major de 74 anys amb la de 64 i més anys) segueixen pautes semblants a l'envelliment. Hi ha una gran regularitat en totes les zones, entorn del 40; els barris antics són els que tenen els índexs més alts (taula 4 i gràfic 4). Són especialment rellevants els índexs de l'Eixample i Gràcia.

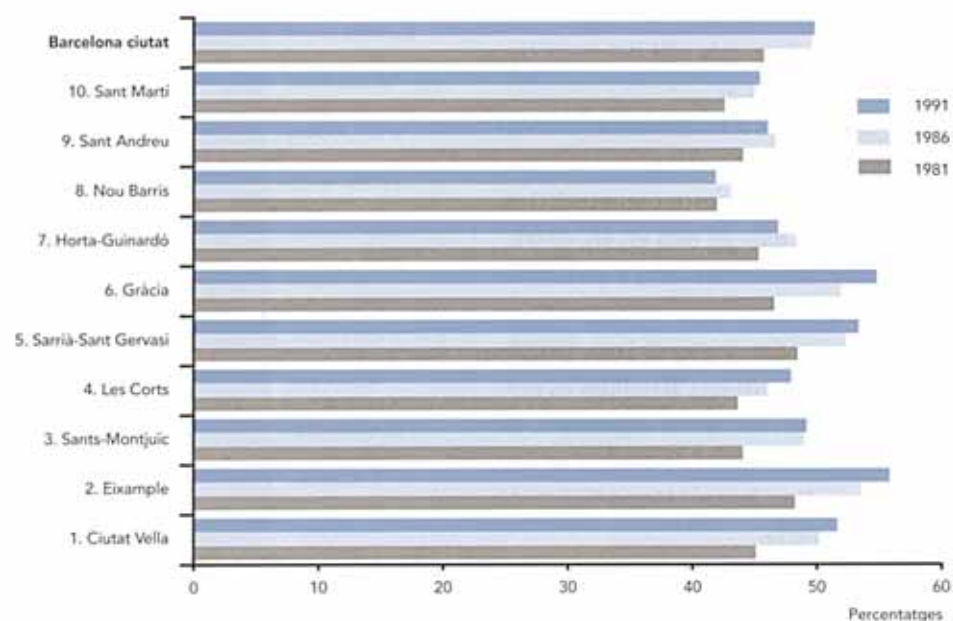
– La població anciana cada vegada té més pes sobre la població en edat laboral. Totes les zones segueixen trajectòries paral·leles; a més índex de dependència, més índex de dependència de l'ancianitat. Això reforça el fet que és la població gran la que cada vegada té més pes sobre el total de la població (escurçament de la base de la piràmide d'edats). Els districtes de Ciutat Vella, Eixample, Gràcia i Sants-Montjuïc estan sobre l'índex de dependència de l'ancianitat de Barcelona, que és del 25,46 (taula 5 i gràfic 5).

– La solitud dels ancians continua sent una constant. L'envelliment de la nostra societat comporta un procés d'aïllament progressiu respecte a les altres persones, i són les dones les que majoritàriament constitueixen famílies unipersonals. L'evolució de l'índex de solitud es manté més o menys igual que fa 5 anys; també els districtes més antics són aquelles en què la solitud dels vells és més important. La mitjana de Barcelona està en el 19%, i a Ciutat Vella arriba prop del 28%. En els districtes considerats més nous o de migracions més re-

GRÀFIC 3
EVOLUCIÓ DE L'ÍNDEX D'ENVELLIMENT PER DISTRICTES. ANYS 1981, 1986, 1991

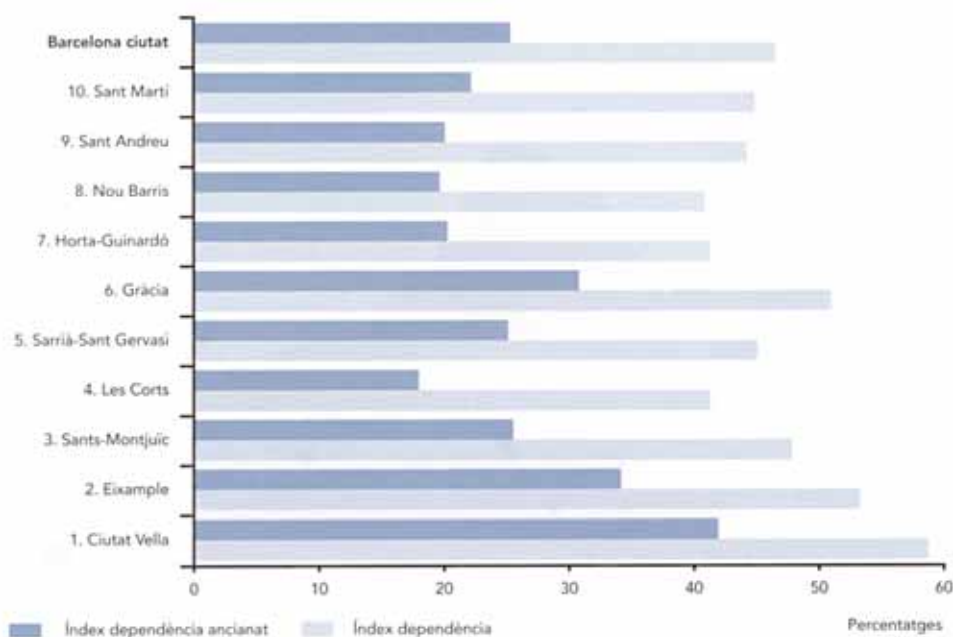


GRÀFIC 4
EVOLUCIÓ DE L'ÍNDEX DE SOBREENVELLIMENT PER DISTRICTES. ANYS 1981, 1986, 1991

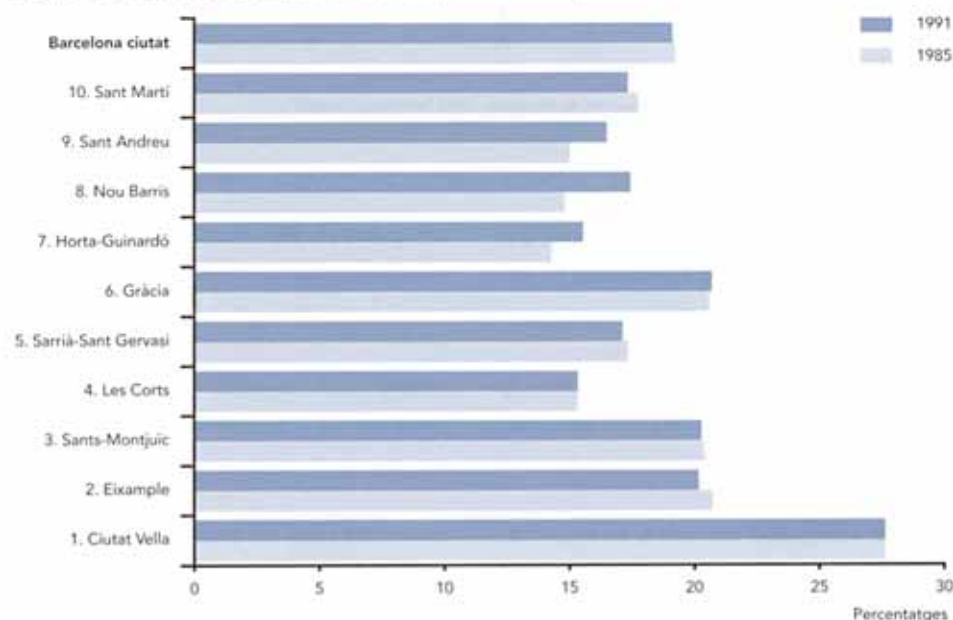


Font: Pla municipal per a la gent gran (Ajuntament de Barcelona, 1991) i elaboració pròpia

GRÀFIC 5
ÍNDEX DE DEPENDÈNCIA I DE DEPENDÈNCIA DE L'ANCIANITAT PER DISTRICTES



GRÀFIC 6
EVOLUCIÓ DE L'ÍNDEX DE SOLITUD PER DISTRICTES. ANYS 1985, 1991



Font: Pla municipal per a la gent gran (Ajuntament de Barcelona, 1991) i elaboració pròpia

cents l'índex de solitud dels ancians s'està incrementant clarament (taula 6 i gràfic 6).

– **L'analfabetisme dels ancians, és un indicador socio-econòmic?** Malgrat que qüestionem l'analfabetisme dels ancians com un indicador de necessitat econòmica, l'hem inclòs pel seu interès quan es compara amb un altre indicador de caire purament econòmic com és l'índex de capacitat econòmica familiar (ICEF)⁽¹⁶⁾. Si comparem l'ICEF amb l'índex d'analfabetisme dels ancians, podem constatar que els districtes amb índexs d'analfabetisme més alts coincideixen amb els districtes amb nivells més baixos de l'índex de capacitat econòmica familiar⁽¹⁷⁾. L'índex d'analfabetisme mitjà de Barcelona és de l'1,15. Ciutat Vella i Nou Barris són els districtes on l'índex d'analfabetisme de la gent gran és més elevat (el doble que Barcelona) i l'índex de capacitat econòmica familiar és més baix. De la mateixa manera, els districtes de Les Corts, i Sarrià-Sant Gervasi són els districtes amb índexs d'analfabetisme més baixos, i per contra ocupen els llocs més alts quant a la capacitat econòmica familiar (taula 7).

Com a síntesi podem dir, a la llum dels indicadors exposats, que els districtes que tenen uns indicadors de necessitat més alts són: Ciutat Vella, Sants-

(16) Aluja, T. (dir) (1991): *Índex de capacitat econòmica familiar a la ciutat de Barcelona*.

(17) La correlació estadística per ambdós índexs està entorn del -0.8577.

Montjuïc, Gràcia i Eixample. Però s'ha de parar atenció a les tendències canviants en els districtes on tradicionalment el problema de la vellesa no era prioritari, com ara Nou Barris, Horta-Guinardó i Sant Andreu.

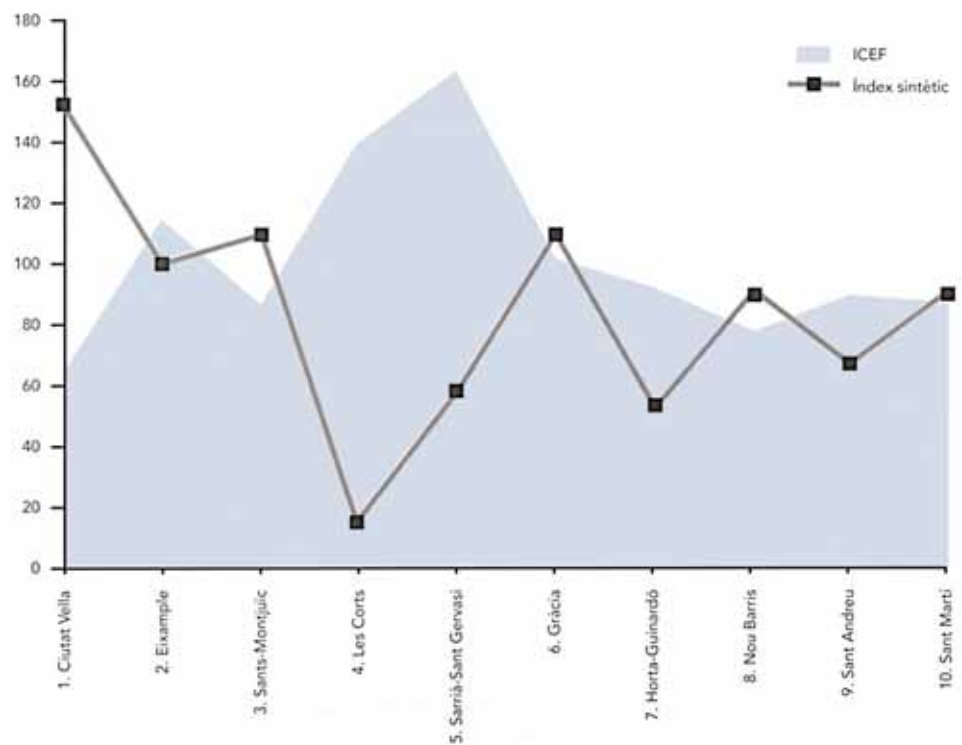
En l'actualitat (gràfics 7 i 8) es podria dir que el districte amb més necessitat (normativa) és l'Eixample i, dins d'aquest, l'Esquerra de l'Eixample i Sant Antoni; seguit de Ciutat Vella (Raval, Parc i Barceloneta) i Sants-Montjuïc, parant especial atenció a Poble-sec i Bordeta-Hostafrancs.

Un bon estudi de necessitats requereix una major aproximació a la realitat social dels barris, que permeti la participació del mateix col·lectiu de gent gran i dels tècnics i treballadors socials. La creació d'una xarxa de col·laboradors del propi col·lectiu (persones de més de 64 anys col·laboradores actives d'entitats o usuaris de casals i centres cívics que estan en plenes condicions físiques i intel·lectuals), facilitaria la detecció de problemàtiques amb uns costos minimitzats i, d'altra banda, el mateix col·lectiu destinatari participaria en l'elaboració, assegurant el màxim apropament a la realitat social dels barris i del mateix col·lectiu de persones grans.

Per acabar direm que l'envelliment de la població de Barcelona no és en si mateix un problema greu, simplement és una realitat que cal assumir, la de l'existència d'aquesta majoria-minoritària (formulació de T. San Roman). A l'hora de planificar la vida de la ciutat s'hauria de comptar amb aquesta realitat; en

GRÀFIC 7

ÍNDEX DE CAPACITAT ECONÒMICA FAMILIAR ICEF I ÍNDEX SINTÈTIC DE NECESSITAT SOCIAL DE LA GENT GRAN (BARCELONA = 100)



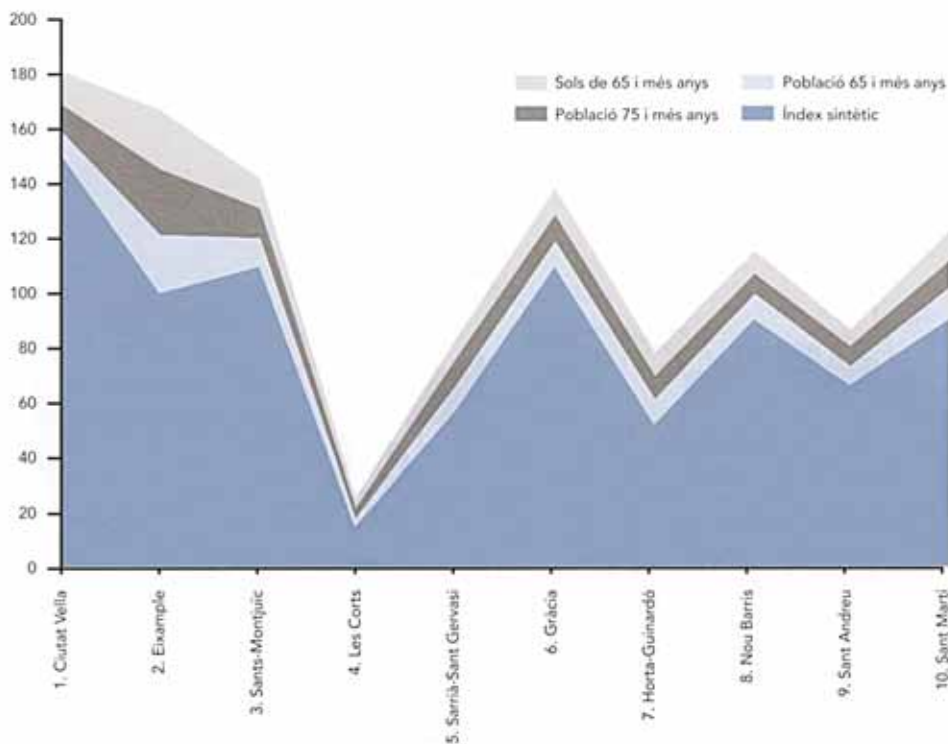
Font: Pla municipal per a la gent gran (Ajuntament de Barcelona, 1991) i elaboració pròpia

tot cas es tracta d'un problema social que requereix una atenció específica. El que considerem realment important és el percentatge de persones grans soles, sense recursos o amb mala salut que no tenen cap xarxa de relació, on els fills i néts han marxat fora de la ciutat buscant una qualitat de vida que a Barcelona no poden trobar.

"L'emigració selectiva, la substitució de la població, si té caràcter continu i acumulatiu, crearà no sols un problema d'aïllament i desarrelament de les perso-

nes grans en els seus àmbits propis (...), sinó que pot originar molt fàcilment una dilució de la cultura barcelonina, una pèrdua del caràcter de la ciutat, una disgregació del seu teixit social tan característic. Portat a l'extrem, podríem trobar-nos amb una ciutat urbanísticament ben pensada, activa des del punt de vista econòmic i des del punt de vista cultural, però buidada de la seva gent. En una ciutat així, forçosament despersonalitzada, tot fóra a càrrec de l'administració: els

GRÀFIC 8
ÍNDEX SINTÈTIC DE NECESSITAT SOCIAL PER A LA GENT GRAN I ALTRES INDICADORS DE POBLACIÓ
(BARCELONA = 100)



Nota: Els altres indicadors de població es refereixen al volum total respecte de Barcelona

serveis socials haurien de substituir la solidaritat natural entre parents i veïns, els serveis de cultura haurien d'inventar a cada moment allò que tradicions, costums i dinàmica popular feien per si mateixes: «la ciutat feliç»⁽¹⁸⁾.

«Sean como sean las unidades de soporte que se proyecten, en ellas los ancianos deben tener la capacidad de controlar su situación hasta el límite mismo de sus posibilidades (...). Si de algo no se trata, es de culminar el proceso de su-

plantación del anciano diciéndole qué debe hacer, cómo divertirse, cuánto gastar y qué actitud adoptar com respecto a la familia. Se trata, por el contrario, de ofrecerle posibilidades existentes y ser capaz de abrirle otras nuevas. (...) Sería necesario volver a decir que cuando se acometen actuaciones específicas dirigidas a los ancianos, hay que contar con el segmento concreto de la población anciana que va a ser el destinatario de la actuación»⁽¹⁹⁾.

(18) Cabré A. (1991): «Algunas reflexions sobre el futur de la població de Barcelona» a *Barcelona: la ciutat central Papers*, 5 pàg 20. Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, Barcelona.

(19) San Roman, T. (1990): *Las necesidades de los ancianos*. Políticas sobre habitatge en l'àmbit local, Jornades celebrades a l'octubre de 1990, pàg. 43. Diputació de Barcelona, Barcelona.

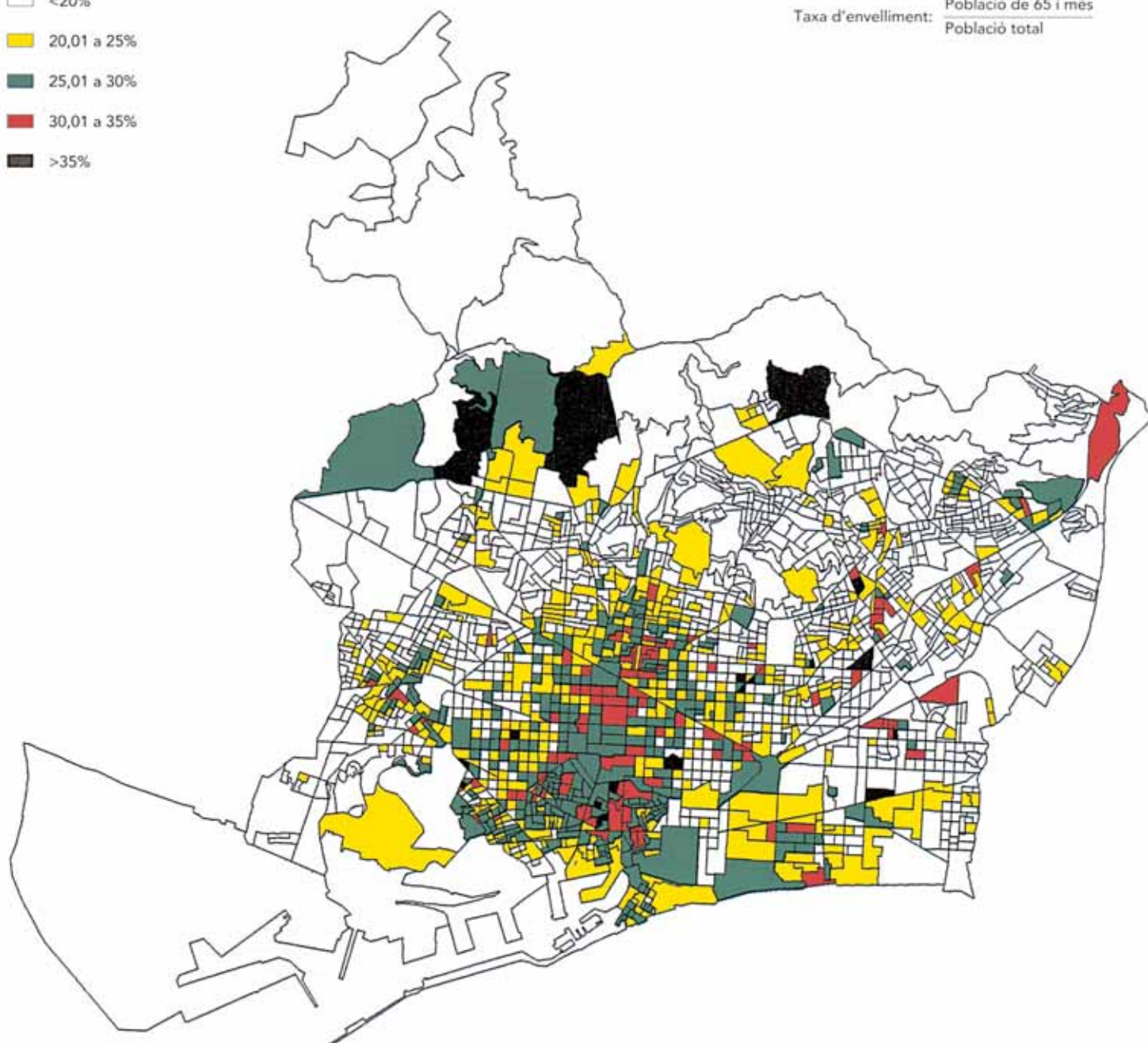
* Totes les taules i gràfics són d'elaboració pròpia a partir de les dades del padró d'habitants de l'any 1991 facilitades pel Servei d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

mapes

LA POBLACIÓ DE MÉS DE 65 ANYS A BARCELONA SEGONS LA TAXA D'ENVELLIMENT, PER SECCIONS CENSALS

- <20%
- 20,01 a 25%
- 25,01 a 30%
- 30,01 a 35%
- >35%

Taxa d'envelliment: $\frac{\text{Població de 65 i més}}{\text{Població total}}$

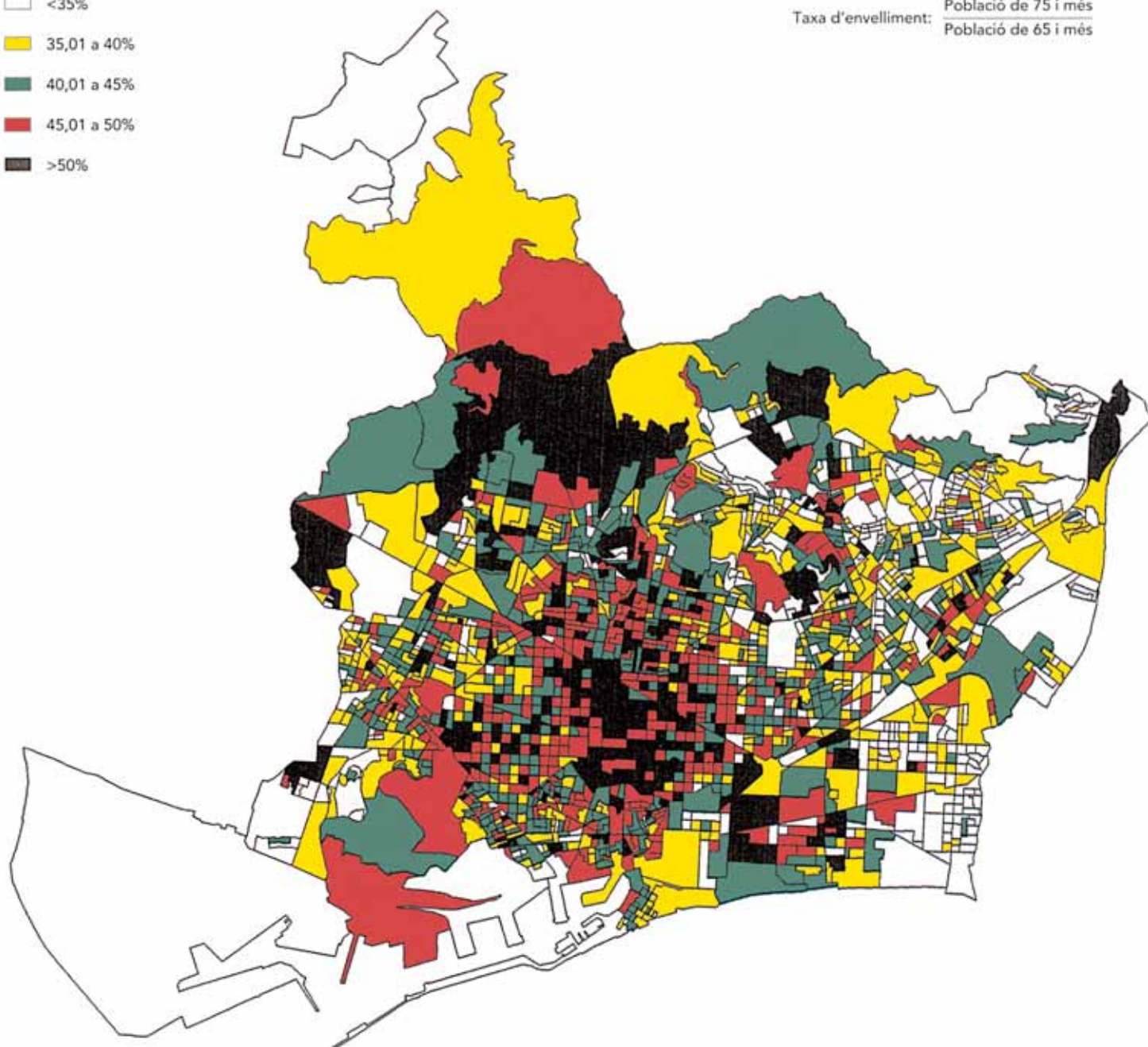


Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

LA POBLACIÓ DE MÉS DE 75 ANYS A BARCELONA SEGONS LA TAXA DE SOBREENVELLIMENT, PER SECCIONS CENSALS

- <35%
- 35,01 a 40%
- 40,01 a 45%
- 45,01 a 50%
- >50%

Taxa d'envelliment: $\frac{\text{Població de 75 i més}}{\text{Població de 65 i més}}$



Font: Departament d'Estadística, Ajuntament de Barcelona.

TAULA 1
GRANS GRUPS D'EDAT PER DISTRICTES. PADRONS 1986 i 1991

Nombre d'habitants	0-14		15-64		65 i més		Total	
	1991	1986	1991	1986	1991	1986	1991	1986
01 Ciutat Vella	9.617	12.729	57.082	64.610	23.913	23.925	90.612	101.264
02 Eixample	34.374	42.708	178.890	187.991	61.018	57.810	274.282	288.512
03 Sants-Montjuïc	26.953	32.787	121.401	122.793	311.114	27.669	179.465	1.831.250
04 Les Corts	14.810	18.774	63.467	61.452	11.473	9.441	89.750	89.668
05 Sarrià-Sant Gervasi	20.427	25.265	102.165	104.132	25.645	22.479	148.237	151.878
06 Gràcia	17.110	21.883	85.225	87.593	26.273	24.127	128.608	133.605
07 Horta-Guinardó	27.409	37.956	130.643	132.088	26.505	21.974	184.557	192.022
08 Nou Barris	28.414	39.386	134.040	137.083	26.327	20.756	188.781	197.228
09 Sant Andreu	24.165	30.741	100.527	100.186	20.306	16.645	144.998	147.575
10 Sant Martí	33.549	42.053	147.793	147.353	32.910	27.400	214.252	216.810
Barcelona	236.828	304.282	1.121.233	1.145.281	285.481	252.226	1.643.542	1.701.801
Percentatges								
01 Ciutat Vella	4,06	4,18	5,09	5,64	8,38	9,49	5,51	5,95
02 Eixample	14,51	14,04	15,95	16,41	21,37	22,92	16,69	16,95
03 Sants-Montjuïc	11,38	10,78	10,83	10,72	10,9	10,97	10,92	10,77
04 Les Corts	6,25	6,17	5,66	5,37	4,02	3,74	5,46	5,27
05 Sarrià-Sant Gervasi	8,63	8,30	9,11	9,09	8,98	8,91	9,02	8,92
06 Gràcia	7,22	7,19	7,60	7,65	9,2	9,57	7,83	7,85
07 Horta-Guinardó	11,57	12,47	11,65	11,53	9,28	8,71	11,23	11,28
08 Nou Barris	12,00	12,94	11,95	11,97	9,22	8,23	11,49	11,59
09 Sant Andreu	10,20	10,10	8,97	8,75	7,11	6,60	8,82	8,67
10 Sant Martí	14,17	13,82	13,18	12,87	11,53	10,86	13,04	12,74
Barcelona	100	100	100	100	100	100	100	100

TAULA 2

POBLACIÓ DE MÉS DE 64 ANYS, SEGONS SEXE PER DISTRICTES I PER BARRIS. PADRÓ 1991

districtes	Homes		Dones		Total	
01 Ciutat Vella	8.388	35,08	15.525	64,92	23.913	100,00
02 Eixample	21.874	35,85	39.144	64,15	61.018	100,00
03 Sants-Montjuïc	11.797	37,92	19.314	62,08	31.111	100,00
04 Les Corts	4.613	40,21	6.860	59,79	11.473	100,00
05 Sarrià-Sant Gervasi	9.561	37,28	16.084	62,72	25.645	100,00
06 Gràcia	9.370	35,66	16.903	64,34	26.273	100,00
07 Horta-Guinardó	10.381	39,17	16.124	60,83	26.505	100,00
08 Nou Barris	10.765	40,89	15.562	59,11	26.327	100,00
09 Sant Andreu	8.005	39,42	12.301	60,58	20.306	100,00
10 Sant Martí	12.922	39,26	19.988	60,74	32.910	100,00
01 Ciutat Vella						
Barceloneta	1.459	36,69	2.518	63,31	3.977	100,00
Parc	1.962	33,53	3.890	66,74	5.852	100,00
Gòtic	1.536	36,62	2.659	63,38	4.195	100,00
Raval	3.431	34,70	6.458	65,30	9.889	100,00
02 Eixample						
Sant Antoni	3.389	36,71	5.844	63,29	9.233	100,00
Esquerra Eixample	8.137	35,50	14.781	64,50	22.918	100,00
Dreta Eixample	3.793	33,18	7.639	66,82	11.432	100,00
Estació Nord	2.291	37,39	3.837	62,61	6.128	100,00
Sagrada Família	4.264	37,71	7.043	62,29	11.307	100,00
03 Sants-Montjuïc						
Poble -sec	3.026	35,79	5.428	64,21	8.454	100,00
Monjuïc	89	37,55	148	62,45	237	100,00
Zona Franca-Port	1.144	41,51	1.612	58,49	2.756	100,00
Font de la Guatlla	622	39,02	972	60,98	1.594	100,00
Bordeta-Hostafrancs	1.116	37,88	1.830	62,12	2.946	100,00
Sants	5.800	38,35	9.324	61,65	15.124	100,00
04 Les Corts						
Les Corts	3.891	39,64	5.925	60,36	9.816	100,00
Pedralbes	722	43,57	935	56,43	1.657	100,00
05 Sarrià-Sant Gervasi						
Sant Gervasi	7.336	37,35	12.305	62,65	19.641	100,00
Sarrià	2.094	37,11	3.548	62,89	5.642	100,00
Vallvidrera-Les Planes	131	36,19	231	63,81	362	100,00
06 Gràcia						
Gràcia	7.452	35,28	13.670	60,56	21.122	100,00
Vallcarca	1.918	37,24	3.233	62,76	5.151	100,00
07 Horta-Guinardó						
Guinardó	4.858	39,44	7.460	60,56	12.318	100,00
Horta	3.845	38,73	6.082	61,27	9.927	100,00
Vall d'Hebron	1.678	39,39	2.582	60,61	4.260	100,00
08 Nou Barris						
Vilapicina-Turó de la Peira	4.813	40,81	6.981	59,19	11.794	100,00
Roquetes-Verdum	5.383	40,98	7.752	59,02	13.135	100,00
Ciutat Meridana-Vallbona	569	40,70	829	59,30	1.398	100,00
09 Sant Andreu						
Sagrera	2.758	39,92	4.151	60,08	6.909	100,00
Congrés	1.411	41,28	2.007	58,72	3.418	100,00
Sant Andreu	2.737	37,91	4.483	62,09	7.220	100,00
Bon Pastor	699	39,76	1.059	60,24	1.758	100,00
Trinitat Vella	400	39,96	601	60,24	1.001	100,00
10 Sant Martí						
Fort Pius	650	40,96	937	59,04	1.587	100,00
Poblenou	3.283	37,28	5.524	62,72	8.807	100,00
Barri Besòs	1.526	40,64	2.229	59,36	3.755	100,00
Clot	3.870	37,93	6.334	62,07	10.204	100,00
Verneda	3.593	41,99	4.964	58,01	8.557	100,00
Total Barcelona	107.676	37,72	177.805	62,28	285.481	100,00

TAULA 3

POBLACIÓ DE BARCELONA PER GRANS GRUPS D'EDAT, PER DISTRICTES I PER BARRIS. PADRÓ 1991

Percentatges Districtes	0-14	15-24	25-64	65 i més	Total 75 i més	
01 Ciutat Vella	10,61	13,40	49,59	26,39	100,00	11,46
02 Eixample	12,53	13,70	51,52	22,25	100,00	10,43
03 Sants-Montjuïc	15,02	14,49	53,16	17,34	100,00	7,15
04 Les Cort	16,50	16,58	54,13	12,78	100,00	5,14
05 Sarrià-Sant Gervasi	13,78	17,03	51,89	17,30	100,00	7,75
06 Gràcia	13,30	14,20	52,07	20,43	100,00	9,40
07 Horta-Guinardó	14,85	17,21	53,58	14,36	100,00	5,65
08 Nou Barris	15,05	17,88	53,12	13,95	100,00	4,90
09 Sant Andreu	16,67	15,79	53,54	14,00	100,00	5,41
10 Sant Martí	15,66	15,67	53,31	15,36	100,00	5,85
BARRIS						
Ciutat Vella						
01 Barceloneta	11,64	14,84	48,91	24,61	100,00	9,87
02 Parc	10,49	13,61	49,30	26,61	100,00	12,09
03 Gòtic	9,57	12,31	50,78	27,34	100,00	12,11
04 Raval	10,67	13,11	49,57	26,65	100,00	11,51
Eixample						
05 Sant Antoni	11,58	13,72	51,33	23,37	100,00	10,52
06 Esquerra Eixample	12,79	13,97	51,76	21,49	100,00	10,06
07 Dreta Eixample	10,82	13,30	50,07	25,80	100,00	13,40
08 Estació Nord	14,12	14,28	51,94	19,66	100,00	9,17
09 Sagrada Família	13,23	13,14	52,15	21,47	100,00	9,39
Sants-Montjuïc						
10 Poble -sec	12,26	13,51	51,41	22,82	100,00	9,82
11 Monjuïc	18,77	19,36	46,33	15,55	100,00	6,50
12 Zona Franca-Port	18,02	17,52	54,91	9,55	100,00	3,05
13 Font de la Guatlla	15,69	14,24	53,94	16,13	100,00	6,65
14 Bordeta-Hostafrancs	16,82	13,54	54,46	15,18	100,00	6,19
15 Sants	14,64	14,04	53,05	18,27	100,00	7,67
Les Corts						
16 Les Corts	16,55	16,03	54,30	13,12	100,00	5,35
17 Pedralbes	16,24	19,34	53,32	11,10	100,00	4,12
Sarrià-Sant Gervasi						
18 Sant Gervasi	13,36	16,91	51,83	17,90	100,00	8,04
19 Sarrià	14,82	17,46	52,10	15,62	100,00	6,86
20 Vallvidrera-Les Planes	17,18	16,16	51,29	15,36	100,00	8,19
Gràcia						
21 Gràcia	12,50	13,40	51,68	22,43	100,00	10,49
22 Valldaró	15,52	16,37	53,15	14,96	100,00	6,42
Horta-Guinardó						
23 Guinardó	14,03	15,29	54,09	16,59	100,00	6,35
24 Horta	16,00	18,63	52,74	12,64	100,00	5,00
25 Vall d'Hebron	13,95	18,19	54,46	13,41	100,00	5,61
Nou Barris						
26 Vilapicina-Turó de la Peira	13,15	16,36	54,49	16,00	100,00	5,86
27 Roquetes-Verdum	16,02	18,31	52,58	13,09	100,00	4,42
28 Ciutat Meridiana-Vallbona	17,98	22,58	49,97	9,48	100,00	3,38
Sant Andreu						
29 Sagrera	17,26	15,89	54,30	12,56	100,00	4,85
30 Congrés	10,52	13,66	53,23	22,59	100,00	7,61
31 Sant Andreu	17,64	15,07	53,55	13,74	100,00	5,83
32 Bon Pastor	16,24	18,19	52,58	12,99	100,00	4,46
33 Trinitat Vella	18,39	19,42	50,58	11,39	100,00	4,07
Sant Martí						
34 Fort Pius	17,41	14,16	54,92	13,50	100,00	5,01
35 Poblenou	14,40	14,68	52,11	18,81	100,00	7,85
36 Barri Besòs	17,13	14,80	54,29	13,78	100,00	4,30
37 Clot	15,88	14,10	53,94	16,08	100,00	6,70
38 Verneda	15,41	18,54	52,87	13,17	100,00	4,39
Total Barcelona	14,41	15,58	52,64	17,37	100,00	7,31

TAULA 4

ÍNDEX D'ENVELLIMENT I SOBREENVELLIMENT PER DISTRICTES I PER BARRIS. PADRÓ 1991.

Districtes	Menors de 15 anys	Més grans de 64 anys	Índex d'envelliment	Índex de sobreenvelliment
01 Ciutat Vella	10,61	26,39	248,65	43,42
02 Eixample	12,53	22,25	177,51	46,91
03 Sants -Montjuïc	15,02	17,34	115,43	41,23
04 Les Corts	16,50	12,78	77,47	40,23
05 Sarrià-Sant Gervasi	13,78	17,30	125,54	44,82
06 Gràcia	13,30	20,43	153,55	46,00
07 Horta -Guinardó	14,85	14,36	96,70	39,31
08 Nou Barris	15,05	13,95	92,66	35,12
09 Sant Andreu	16,67	14,00	84,03	38,61
10 Sant Martí	15,66	15,36	98,10	38,10
BARRIS				
01 Ciutat Vella				
Barceloneta	14,84	24,61	211,32	40,13
Parc	13,61	26,61	253,66	45,42
Gòtic	12,31	27,34	285,57	44,31
Raval	13,11	26,65	249,79	43,19
02 Eixample				
Sant Antoni	13,72	23,37	201,90	45,02
Esquerra Eixample	13,97	21,49	168,07	46,81
Dreta Eixample	13,30	25,80	238,37	51,92
Estació Nord	14,28	19,66	139,27	46,64
Sagrada Família	13,14	21,47	162,25	43,73
03 Sants-Montjuïc				
Poble -sec	13,51	22,82	186,17	43,04
Monjuïc	19,36	15,55	82,87	41,77
Zona Franca-Port	17,52	9,55	53,03	31,89
Font de la Guatlla	14,24	16,13	102,84	41,22
Bordeta-Hostafrancs	13,54	15,18	90,20	40,77
Sants	14,04	18,27	124,86	41,97
04 Les Corts,				
Les Corts	16,03	13,12	79,26	40,76
Pedralbes	19,34	11,10	68,30	37,12
05 Sarrià-Sant Gervasi				
Sant Gervasi	16,91	17,90	133,91	44,93
Sarrià	17,46	15,62	105,36	43,90
Vallvidrera-Les Planes	16,16	15,36	89,38	53,31
06 Gràcia				
Gràcia	13,40	22,43	179,49	46,75
Vallcarca	16,37	14,96	96,42	42,92
07 Horta-Guinardó				
Guinardó	15,29	16,59	118,31	38,24
Horta	18,63	12,64	79,01	39,54
Vall d'Hebron	18,19	13,41	96,10	41,88
08 Nou Barris				
Vilapicina-Turó de la Peira	16,36	16,00	121,66	36,61
Roquetes-Verdum	18,31	13,09	81,75	33,73
Ciutat Meridana-Vallbona	22,58	9,48	52,71	35,62
09 Sant Andreu				
Sagrera	15,89	12,56	72,77	38,59
Congrés	13,66	22,59	214,70	33,70
Sant Andreu	15,07	13,74	77,93	42,38
Bon Pastor	18,19	12,99	79,98	34,36
Trinitat Vella	19,42	11,39	61,94	35,76
10 Sant Martí				
Fort Pius	14,16	13,50	77,53	37,11
Poblenou	14,68	18,81	130,55	41,73
Barri Besòs	14,80	13,78	80,48	31,19
Clot	14,10	16,08	101,25	41,66
Verneda	18,54	13,17	85,47	33,35
Total Barcelona	14,41	17,37	120,54	41,77

TAULA 5

ÍNDEX DE DEPENDÈNCIA I DE DEPENDÈNCIA DE L'ANCIANITAT PER DISTRICTES I PER BARRIS

Districtes	Índex dependència ancianitat	Índex dependència
01 Ciutat Vella	58,74	41,89
02 Eixample	53,32	34,11
03 Sants-Montjuïc	47,83	25,63
04 Les Corts	41,41	18,08
05 Sarrià-Sant Gervasi	45,10	25,10
06 Gràcia	50,90	30,83
07 Horta-Guinardó	41,27	20,29
08 Nou Barris	40,84	19,64
09 Sant Andreu	44,24	20,20
10 Sant Martí	44,97	22,27
BARRIS		
01 Ciutat Vella		
Barceloneta	56,86	38,60
Parc	58,97	42,30
Gòtic	58,50	43,33
Raval	59,53	42,51
02 Eixample		
Sant Antoni	53,73	35,93
Esquerra Eixample	52,15	32,70
Dreta Eixample	57,80	40,72
Estació Nord	51,01	29,69
Sagrada Família	53,15	32,89
03 Sants-Montjuïc		
Poble -sec	54,04	35,16
Monjuïc	52,25	23,68
Zona Franca-Port	38,07	13,19
Font de la Guatlà	46,67	23,66
Bordeta-Hostafrancs	47,06	22,32
Sants	49,06	27,24
04 Les Corts,		
Les Corts	42,19	18,66
Pedralbes	37,63	15,27
05 Sarrià-Sant Gervasi		
Sant Gervasi	45,48	26,03
Sarrià	43,76	22,45
Vallvidrera-Les Planes	48,24	22,77
06 Gràcia		
Gràcia	53,66	34,46
Vallcarca	43,48	21,52
07 Horta-Guinardó		
Guinardó	44,13	23,92
Horta	40,12	17,71
Vall d'Hebron	37,66	18,45
08 Nou Barris		
Vilapicina-Turó de la Peira	41,14	22,58
Roquetes-Verdum	41,07	18,47
Ciutat Meridana-Vallbona	37,84	13,06
09 Sant Andreu		
Sagrera	42,48	17,89
Congrés	49,49	33,76
Sant Andreu	45,73	20,03
Bon Pastor	41,30	18,35
Trinitat Vella	42,41	16,22
10 Sant Martí		
Fort Pius	44,75	19,54
Poblenou	49,72	28,16
Barri Besòs	44,74	19,95
Clot	46,96	23,63
Verneda	40,03	18,45
Barcelona	46,58	25,46

TAULA 6

PERSONES GRANS QUE VIUEN SOLES PER DISTRICTES I PER BARRIS. PADRÓ 1991

Districtes	65 i més	Ancians sols	Índex solitud	Pes relatiu s/ciutat
01 Ciutat Vella	23913	6587	27,55	12,10
02 Eixample	61018	12283	20,13	22,56
03 Sants-Montjuïc	31111	6288	20,21	11,55
04 Les Corts	11473	1753	15,28	3,22
05 Sarrià-Sant Gervasi	25645	4376	17,06	8,04
06 Gràcia	26273	5419	20,63	9,95
07 Horta-Guinardó	26505	4128	15,57	7,58
08 Nou Barris	26327	4578	17,39	8,41
09 Sant Andreu	20306	3335	16,42	6,12
10 Sant Martí	32910	5710	17,35	10,49
BARRIS				
01 Ciutat Vella				
Barceloneta	3977	1076	27,06	1,98
Parc	5852	1660	28,37	3,05
Gòtic	4195	1040	24,79	1,91
Raval	9889	2811	28,43	5,16
02 Eixample				
Sant Antoni	9233	1869	20,24	3,43
Esquerra Eixample	22918	4743	20,70	8,71
Dreta Eixample	11432	2325	20,34	4,27
Estació Nord	6128	1117	18,23	2,05
Sagrada Família	11307	2229	19,71	4,09
03 Sants-Montjuïc				
Poble-sec	8454	2040	24,13	3,75
Monjuïc	237	47	19,83	0,09
Zona Franca-Port	2756	343	12,45	0,63
Font de la Guatlla	1594	302	18,95	0,55
Bordeta-Hostafrancs	2946	572	19,42	1,05
Sants	15124	2984	19,73	5,48
04 Les Corts				
Les Corts	9816	1573	16,02	2,89
Pedralbes	1657	180	10,86	0,33
05 Sarrià-Sant Gervasi				
Sant Gervasi	19641	3444	17,53	6,32
Sarrià	5642	885	15,69	1,63
Vallvidrera-Les Planes	362	47	12,98	0,09
06 Gràcia				
Gràcia	21122	4546	21,52	8,35
Vallcarca	5151	873	16,95	1,60
07 Horta-Guinardó				
Guinardó	12318	2094	17,00	3,85
Horta	9927	1430	14,41	2,63
Vall d'Hebron	4260	604	14,18	1,11
08 Nou Barris				
Vilapicina-Turó de la Peira	11794	2270	19,25	4,17
Roquetes-Verdum	13135	2097	15,96	3,85
Ciutat Meridana-Vallbona	1398	211	15,09	0,39
09 Sant Andreu				
Sagrera	6909	1070	15,49	1,96
Congrés	3418	533	15,59	0,98
Sant Andreu	7220	1281	17,74	2,35
Bon Pastor	1758	273	15,53	0,50
Trinitat Vella	1001	178	17,78	0,33
10 Sant Martí				
Fort Pius	1587	225	14,18	0,41
Poblenou	8807	1743	19,79	3,20
Barri Besòs	3755	634	16,88	1,16
Clot	10204	1988	19,48	3,65
Verdum	8557	1120	13,09	2,06
Barcelona	285481	54457	19,08	100,00

TAULA 7

ÍNDIX D'ANALFABETISME DE LES PERSONES GRANS I ÍNDIX DE CAPACITAT ECONÒMICA PER DISTRICTES I PER BARRIS. PADRÓ 1991

Districtes	65 i més	Ancians analfabets	Índex analfabetisme	ICEF
01 Ciutat Vella	23913	565	2,36	62,70
02 Eixample	61018	283	0,46	114,36
03 Sants-Montjuïc	31111	401	1,29	86,14
04 Les Corts	11473	13	0,11	138,80
05 Sarrià-Sant Gervasi	25645	63	0,25	162,67
06 Gràcia	26273	152	0,58	100,98
07 Horta-Guinardó	26505	272	1,03	91,71
08 Nou Barris	26327	653	2,48	77,35
09 Sant Andreu	20306	320	1,58	88,84
10 Sant Martí	32910	560	1,70	86,94
BARRIS				
01 Ciutat Vella				
Barceloneta	3977	195	4,90	57,96
Parc	5852	98	1,67	67,39
Gòtic	4195	51	1,22	76,39
Raval	9889	221	2,23	56,58
02 Eixample				
Sant Antoni	9233	60	0,65	100,06
Esquerra Eixample	22918	100	0,44	117,93
Dreta Eixample	11432	27	0,24	135,89
Estació Nord	6128	24	0,39	111,94
Sagrada Família	11307	72	0,64	100,97
03 Sants-Montjuïc				
Poble -sec	8454	95	1,12	75,20
Monjuïc	237	1	0,42	66,99
Zona Franca-Port	2756	59	2,14	84,02
Font de la Guatlla	1594	8	0,50	96,52
Bordeta-Hostafrancs	2946	42	1,43	93,22
Sants	15124	196	1,30	89,69
04 Les Corts				
Les Corts	9816	9	0,09	126,13
Pedralbes	1657	4	0,24	215,60
05 Sarrià-Sant Gervasi				
Sant Gervasi	19641	31	0,16	161,79
Sarrià	5642	29	0,51	167,51
Vallvidrera-Les Planes	362	3	0,83	129,32
06 Gràcia				
Gràcia	21122	119	0,56	97,60
Vallcarca	5151	33	0,64	111,75
07 Horta-Guinardó				
Guinardó	12318	5	0,04	99,70
Horta	9927	216	2,18	85,52
Vall d'Hebron	4260	51	1,20	86,37
08 Nou Barris				
Vilapicina-Turó de la Peira	11794	153	1,30	83,45
Roquetes-Verdum	13135	440	3,35	74,13
Ciutat Meridana-Vallbona	1398	60	4,29	66,05
09 Sant Andreu				
Sagrera	6909	95	1,38	96,41
Congrés	3418	28	0,82	91,92
Sant Andreu	7220	96	1,33	89,90
Bon Pastor	1758	58	3,30	64,22
Trinitat Vella	1001	43	4,30	65,57
10 Sant Martí				
Fort Pius	1587	6	0,38	106,25
Poblenou	8807	134	1,52	79,82
Barri Besòs	3755	109	2,90	73,96
Clot	10204	94	0,92	92,39
Verneda	8557	217	2,54	88,93
Barcelona	285481	3282	1,15	100,00

LA JUBILACIÓ I EL LLEURE DE LA POBLACIÓ BARCELONINA

dossier

PEP MARTÍ

Introducció

Que la població d'Europa es troba en un procés d'envelliment és un fet que s'està constatant dia a dia, i no hi ha elements que ens permetin considerar que aquest procés s'aturarà. Ens trobem, doncs, davant d'un col·lectiu de gent gran en creixement, les especificitats del qual són tot sovint ignorades.

La dinàmica del mercat del treball està comportant que cada vegada s'asseixeixi la jubilació en edats més joves, de manera que la identificació entre la jubilació i l'edat legalment estipulada per obtenir-la (generalment els 65 anys) no es correspon a la realitat actual.

D'altra banda, les millores assolides pel que fa a la qualitat de vida comporten que s'arribi a la jubilació en millors condicions de salut que no pas unes dècades enrere.

Arribats en aquests punt cal plantejar-se, doncs, quina és la situació

d'aquest grup poblacional, molt important quantitativament i menys envellit i, per tant, amb més pes específic, tant pel que fa al consum d'oci com per a les potencialitats desconegudes que ofereix a la societat.

Un aspecte important d'aquesta problemàtica és l'òptica subjectiva dels individus d'aquest grup i, un altre, les expectatives que els pre-jubilats es plantejen respecte de la seva propera sortida del mercat de treball.

És en aquest sentit que l'Ajuntament de Barcelona (Àrea d'Afers Socials i Joventut) va encarregar un estudi comparatiu entre les franges d'edat més properes a la jubilació: d'una banda els jubilats i d'altra les persones que es troben en edats que hom pot considerar de pre-jubilació. Aquest article inclou les qüestions més rellevants dels resultats i se centra en els temes que ens han semblat més definidors de la problemàtica que hem analitzat.

L'accés a la jubilació

El primer element que cal destacar és que es produeix un desfasament entre les expectatives de jubilació de la gent que està treballant i la realitat dels jubilats, tant pel que fa a l'edat de la jubilació com a la manera d'arribar-hi. La població que es troba en situació de treball actiu considera que es jubilarà més tard del que en realitat farà (taula 1).

Miitantant la mostra que es va utilitzar en l'estudi citat, compresa entre les franges d'edat dels 50 anys als 70 anys -800 casos per a la ciutat de Barcelona- tenim que el nombre de les persones que es jubilen abans dels 65 anys és molt superior a les que ho fan després d'haver complert aquesta edat.

(1) INITS, S.A. *Les expectatives de la població de Barcelona envers la jubilació laboral*. Consell Municipal de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1991

TAULA 1
EDAT DE JUBILACIÓ

	Jubilat	%	Treballa	%
Entre 50 i 54 anys	21	10,4	-	0,0
Entre 55 i 59 anys	37	18,3	7	2,3
Entre 60 i 64 anys	79	39,2	67	22,3
Entre 65 i 70 anys	65	32,1	194	64,7
No voldria jubilar-me	-	0,0	6	2,0
NS/NC	-	0,0	26	8,6
Total	202	100,0	300	100,0

Són diversos els factors que interveuen en aquesta disociació entre expectatives i realitats, d'entre les quals cal destacar que només un 4 % de la població treballadora considera que s'acollirà a una jubilació anticipada per proposta de l'empresa, quan en realitat es va constatar que aquest concepte va ser utilitzat per un 22 % dels que actualment es troben jubilats (taules 2 i 3).

D'aquesta manera ens troben que,

si bé la determinació de gent gran es produeix per un procés vegetatiu i no es veu incrementat per aquests elements, si que hem de considerar que la població «passiva» post-laboral és molt superior a la que s'estipula mitjançant les ordenances laborals i, en conseqüència, la població potencialment utilitzadora d'equipaments públics adreçats als jubilats supera les previsions que en funció de l'edat es poden plantejar.

Per què la població considera que es jubilarà més tard del que en realitat ho fa? Un dels factors que hi interveuen és la imatge que es té de la jubilació. Es considera massa sovint que aquesta etapa no és altra cosa que una època passiva en la qual ja no hi ha res a fer, perquè la persona quan hi arriba ja ha exhaurit les seves possibilitats de treball.

Es veu, doncs, la jubilació com una etapa passiva en la vida d'una persona i

TAULA 2
MANERA D'ACCEDIR A LA JUBILACIÓ

	Jubilat	%
Perquè tenia l'edat reglamentària	68	33,6
Em vaig jubilar voluntàriament	44	21,8
Em vaig jubilar anticipadament quan ho va proposar l'empresa	44	21,8
Altres possibilitats	46	22,8
Total	202	100,0

TAULA 3
MANERA DESITJADA D'ACCEDIR A LA JUBILACIÓ

	Treballa	%
Quan tingui l'edat reglamentària	175	58,3
Em jubilaré voluntàriament	99	33,0
Em vull acollir a la jubilació anticipada que proposi l'empresa	12	4,0
Altres possibilitats	9	3,0
No voldria jubilar-me	2	0,7
NS	2	0,7
NC	1	0,3
Total	300	100,0

això comporta que, pel que fa a la imatge, es consideri una certa marginalitat en el col·lectiu, des de tots els punts de vista.

La ciutat com a lloc per viure-hi

S'ha de descartar el fet que la jubilació pugui representar un retorn al lloc d'origen de la població quan aquesta és de fora o bé una «fugida al camp». Les respostes obtingudes a través de l'estudi ens demostren que:

D'una banda, la població enquesta-da és originària en un 60% d'altres municipis de fora de Barcelona, és a dir, només un 40 % ha nascut en la ciutat on resideix.

D'altra banda, només un 1,4 % manifesta tenir ganes d'anar a viure a d'altres municipis diferents del de Barcelona. Això ens indica un grau d'arrelament a Barcelona molt important. La ciutat continua sent el lloc per viure a més d'haver estat el lloc de treball.

Així mateix, la majoria dels que volen canviar de zona de residència manifesten interès per altres zones de Barce-

lona. Així doncs, s'ha produït un arrelament a la ciutat. I encara un darrer element ens determina que es tracta d'una població urbana. El percentatge de persones que manifesten interès per anar a viure a zones rurals és mínim.

Aquests fets constaten que, independentment de si es produeix o no un canvi de residència, serà la ciutat la que haurà d'assumir la seva gent gran, i els serveis i equipaments que utilitzaran seran els de la ciutat actual.

El deteriorament físic

Un 40% dels jubilats manifesten patir algun tipus de malaltia. Malgrat això, tots gaudeixen d'autonomia pròpia, si bé en diferents nivells. Tinguem en compte que la mostra comprenia persones fins els 70 anys, i que no es van obtenir informacions de persones d'edats superiors.

Una part minoritària, però preocupant, dels jubilats (4%) manifesta no disposar de cap tipus de cobertura sanitària. Aquest fet és més preocupant, fins i tot, si considerem, com acaben de dir, que la mostra estava feta sobre la població

d'edat compresa entre els 50 i els 70 anys, cosa que pot pressuposar l'existència de persones d'edat superior a l'esmentada, que es troben així mateix mancades d'assistència sanitària.

La nova soledat del jubilat

Una de les conseqüències que sembla comportar de manera directa la jubilació, és l'increment porcentual de persones que diuen que se senten soles. Aquest percentatge és un 10 % més elevat en els jubilats que entre la població treballadora. La relació laboral, doncs, comporta que aquesta soledat no sigui tant manifesta. Considerem, no obstant, una xifra molt significativa el fet que un 84 % de la població jubilada no manifesti sentir-se sola.

Aquests percentatges es veuen augmentats pel que fa a l'existència d'avorriment i monotonia (23 % dels jubilats). Els treballadors en actiu, d'altra banda, estan menys afectats per aquests temes (taula 4), la qual cosa ens permet deduir que la incapacitat de saber substituir les hores que els ocupava el treball actiu per altres

TAULA 4
MANERA DESITJADA D'ACCEDIR A LA JUBILACIÓ

	Manifesten sentiment de soledat	Manifesten sentiment d'avorriment i monotonia	Total
Jubilats	15,8	23,3	202
Treballadors	6,0	8,7	300
Aturats i altres	10,0	35,0	40
Mestresses de casa	14,0	22,1	258

activitats comporta aquest elevat percentatge d'avorriment.

I arribats en aquest punt, sembla que salta a la vista la necessitat d'esbrinar el perquè es produeix aquest elevat percentatge d'avorriment. En aquest sentit, més del 40 % dels jubilats manifesten disposar d'excés de temps lliure (taula 5), fet que en canvi es dona només en un 3 % de la població treballadora. Davant d'aquestes dades hem de considerar que, al jubilat, aquest excés de temps lliure li ha vingut de sobte, i això pot portar com a conseqüència l'existència d'avorriment i la sensació de soledat que anteriorment hem assenyalat.

Les expectatives de la població treballadora respecte de l'existència de temps lliure quan es jubili, és que en disposarà de molt. Pràcticament la meitat de la població treballadora considera que disposarà de tot el dia lliure. Així doncs, l'excés de temps lliure que manifesten sentir els jubilats es podria intuir abans d'assolir la jubilació. El problema rau en el fet que la població treballadora espera disposar de molt temps lliure, sense considerar, però, que aquest temps lliure es

pot convertir en excessiu, amb les conseqüències que això comporta.

Entre altres coses, perquè ells mateixos (més del 50%) ens manifesten que quan assoleixen la jubilació no pensen fer res en especial. La previsió de les activitats que realitzen és pràcticament de les mateixes que realitzen durant el temps lliure de què disposen quan estan treballant. D'aquí es pot deduir que la població treballadora en actiu no considera que la jubilació li permetrà la realització de més activitats. Així doncs, el pas a la jubilació no modifica els costums, tot i que incrementa el volum de temps lliure disponible per fer allò que s'estava avesat a fer (taula 6).

Es dedueix, en conseqüència, que es plantegen la jubilació com una renúncia a la vida activa.

Els serveis públics de lleure

Una quarta part de la població jubilada manifesta no tenir opinió respecte dels serveis públics que per a ells hi ha a la ciutat.

D'altra banda, tant els jubilats com

els treballadors en actiu manifesten de manera majoritària una preferència pels equipaments compartits, enfront dels equipaments específics per a la seva edat.

Pel que fa als Centres cívics, les expectatives d'utilització de la població prejubilada són força superiors a la realitat d'utilització dels jubilats. En aquest sentit, els treballadors en actiu consideren, en un 24 %, que utilitzaran aquests centres i en realitat ho fa només un 13 % dels jubilats.

Tampoc no sembla que els viatges subvencionats gaudeixin d'una acceptació majoritària. Pràcticament la meitat dels jubilats va fer algun viatge durant l'any passat, però només un 6 % van realitzar algun viatge en el darrer any (1989) organitzat per alguna associació o institució, mentre que pràcticament un 30 % ho va fer pel seu compte. No estem, però, en condicions d'afirmar (a partir de la informació disponible) si els jubilats que no varen utilitzar els viatges subvencionats ho varen fer per voluntat pròpia o bé per manca de places (taula 7).

TAULA 5
EXISTÈNCIA D'EXCÉS DE TEMPS LLIURE

	NC	Sí	No	Total
Jubilats	0,5	42,5	57,0	202
Treballadors	0,3	3,0	96,7	300
Aturats i altres	2,5	55,0	42,5	40
Mestresses de casa	0,8	22,8	76,4	258

TAULA 6
ACTIVITATS DE LLEURE MÉS FREQUENTS

	Jubilats		Treballadors	
	Quan treballava	Actualment	Quan es jubili	Actualment
Estar a la llar, ajudar a la família	44,4	39,0	37,7	40,3
Res en especial, descansar	16,2	21,3	14,0	13,3
Veure la televisió	10,0	9,0	5,7	8,4
Reunir-se amb els amics	5,4	4,5	11,0	9,3
Llegir, escoltar música	5,0	5,0	8,0	7,7
Passejar, veure el paisatge	5,0	9,0	7,3	7,0
Altres	4,0	2,5	3,3	2,0
Jugar a cartes, jocs de sala	3,0	2,5	3,0	1,7
Bricolatge, afeccions	3,0	5,0	6,0	5,0
Anar al cinema, al teatre	2,0	1,0	3,0	4,0
Anar al bar	1,0	0,5	0,7	1,3
Jugar a la petanca	1,0	1,0	0,0	0,0
NS/NC	0,0	0,0	0,3	0,0

TAULA 7
MANERA DE REALITZAR EL VIATGE

	Jubilats	Treballadors	Aturats /altres	Mestresses de casa
No ha fet cap viatge	56,0	49,0	57,5	56,2
Pel seu compte	28,2	39,7	40,0	32,6
Agència	9,4	8,7	2,5	8,1
Associació o institució	6,4	2,6	0,0	3,1
Total	202	300	40	258

La inserció social dels jubilats

Un cop acabada la vida laboral, no més queden dues possibilitats de relació social estructurada: la família i l'associacionisme. D'aquí ve que aquesta qüestió fos plantejada com un element clau de l'estudi.

Els jubilats donen menys importància al fet d'associar-se que els treballadors, que tenen una actitud més activa (taula 8).

Sembla deduir-se que els col·lectius, les especificitats dels quals comporten

explícitament poca relació amb altres membres de la comunitat, manifesten una opinió menys favorable envers les qüestions socials.

El grau de pertinença a partits polítics i a sindicats és pràcticament insignificant, la qual cosa ens ve a dir que la participació social, quan n'hi ha, es canalitza mitjançant altres entitats.

Només un 13 % de la població jubilada enquestada es troba integrada en associacions de gent gran. Cal recordar, però, que la mostra analitzada s'aturava als 70 anys i, per tant, les edats superiors

no han estat consultades en aquest estudi (taula 9).

Per ordre de preferències, tant pel que fa a les expectatives de la població pre-jubilada com a la realitat dels jubilats, les associacions que tenen més atractiu, després de les de gent gran, són les associacions de veïns, (un 12 % dels jubilats manifesten pertànyer a alguna AAVV).

Pel que fa al voluntariat -és a dir, la possibilitat de realitzar una activitat socialment productiva- val a dir que els dos col·lectius tenen una opinió molt favora-

TAULA 8
IMPORTÀNCIA D'ASSOCIAR-SE A ALGUNA ENTITAT SOCIAL

	Jubilats	Treballadors	Aturats /altres	Mestresses de casa
Molt	14,3	18,3	17,5	19,0
Bastant	29,7	36,0	27,5	32,1
Cap	56,0	45,7	53,0	48,9
NC	0,0	0,0	2,5	0,0
Total	202	300	40	258

TAULA 9
PERTINÈNCIA A ASSOCIACIONS

	Ag. polítiques o partits	Sindicats	Centres excursionistes	Clubs esportius	Ass. religioses	Ass. culturals	Ass. de gent gran	Ass. de veïns	Total
Jubilats	2,0	3	1,9	6,9	4,0	5,4	13,4	12,4	202
Treballadors	1,0	5,3	4,0	18,6	8,4	11,6	0,7	15,3	300
Aturats	0,0	0,0	0,0	16,0	8,0	16,0	4,0	20,0	25
Mestres. de casa	1,2	0,0	2,7	5,0	11,2	7,3	8,9	7,0	258
Altres	13,3	13,3	6,6	13,3	0,0	0,0	0,0	26,7	15

ble respecte de les tasques de voluntariat social. Amb unes diferències percentuals mínimes, els treballadors en tenen una imatge lleugerament més favorable que els jubilats.

I pel que fa al desig de fer aquestes tasques de voluntariat social, es produeix un desfasament considerable entre el compromís que estan disposats a assumir els jubilats i els treballadors en actiu (27% dels jubilats manifesten disposició de fer treball voluntari i, en canvi, aquest percentatge se situa en un 43% dels treballadors).

Podríem considerar, doncs, que la majoria de jubilats plantegen el voluntariat com una tasca que ells han de rebre i, no tant, exercir.

L'ús del temps dels jubilats

Per concloure, i en un intent de sistematitzar el que fins ara s'ha dit, plantejem les següents qüestions a tall de reflexió: entre la població activa no hi ha consciència que la jubilació pot arribar abans del que un voldria. Aquest fet està molt relacionat amb la dificultat per assumir el final de la vida activa que hom espera, que tardarà molt en arribar, i es manté la idea que darrera de la jubilació no hi ha res més que una etapa d'espera vegetativa.

En part, això s'explica perquè no està en absolut assumit el gran canvi que s'ha produït respecte del temps en què es pot gaudir de la jubilació. En primer lloc, la gent es jubila abans de l'edat estipulada i, en segon lloc, l'esperança de vida és

molt més elevada. En conseqüència, es disposa de molt més temps i en millors condicions que en dècades passades. Aquest procés no ha anat lligat a un canvi de mentalitat pel que fa a la jubilació i, per tant, la població (activa i jubilada) no es planteja un projecte de vida per a aquesta etapa, que en canvi ha passat de ser una etapa de 10 o 5 anys o menys, a ser una etapa de 10, 15, 20 anys o fins i tot més.


Ens atreviríem a dir que, en definitiva, hi ha tres condicionants que determinen la passivitat a què ens hem estat referint:

En primer lloc, hi ha una sensació de por, de desconcert, que comporta poques ganes de pensar en la jubilació per propera que estigui.

En segons lloc i lligat o derivat del que s'acaba de dir, no hi ha un projecte de vida específic per a aquesta etapa, ni individualment (projectes personals) ni socialment (marcs relacionals). Es preveu fer el mateix de sempre amb el doble o el triple de temps disponible.

El tercer element és que no està assumida la conseqüència personal del canvi demogràfic global.

Cal, doncs, al nostre entendre, que els diferents estaments de l'administració, com també els representants de la societat civil i més concretament les organitzacions de gent gran, intensifiquin esforços i col·laborin a dissenyar i planificar programes i projectes adreçats a resoldre aquests problemes per facilitar que aquesta etapa vital pugui ser viscuda positivament i activament en benefici

dels jubilats i de la societat. No ens referim només als aspectes que poden representar millores individuals mitjançant increments pressupostaris destinats als components d'aquest sector de la població, sinó bàsicament a les mesures que puguin generar dinàmiques de vida activa. Potser la millor manera d'il·lustrar això és recollint la ja molt coneguda frase: «no s'han de donar anys a la vida sinó vida als anys». 

IMPLICACIONS SOCIALS I SANITÀRIES DE LA DEMÈNCIA SENIL A BARCELONA

ANTONI ARIAS. Institut Municipal de la Salut. Ajuntament de Barcelona

Introducció

L'Institut Municipal de la Salut, a iniciativa del Consell Municipal de Benestar Social, va encarregar a l'ICESB un informe sobre la situació de la demència senil a Barcelona. Aquest article pretén sintetitzar els aspectes més significatius en l'estudi que ha estat editat per l'Ajuntament de Barcelona⁽¹⁾.

La demència senil és un problema social, sanitari i jurídic que sorgeix com a objecte de creixent interès i preocupació, no només en els medis científics, sinó també en els mitjans de comunicació i entre la població general, arran d'un fet que, paradoxalment, hom pot qualificar de positiu: l'allargament de l'esperança de vida. Efectivament, la demència senil és una malaltia que apareix amb més freqüència en les edats més avançades de la vida, i a Barcelona, com a moltes ciutats d'Europa, el pes de la gent gran en el conjunt de la població va en augment, incrementant-se per aquesta raó el nombre de casos de demència senil.

Què és la demència senil?

Després de revisar les diverses definicions d'aquesta malaltia, l'estudi al qual hom es referia presenta la demència com un conjunt de manifestacions patològiques –una síndrome–, que esdevé després d'un desenvolupament psicomotriu normal de les persones i que es caracteritza per una deterioració persistent i difusa de les funcions mentals superiors, com el llenguatge, la memòria, el

càlcul i la capacitat d'abstracció, el judici, l'emotivitat o les característiques de la personalitat. Un tret característic d'aquesta malaltia és que no s'acompanya d'alteració de la consciència.

Aquesta malaltia té un difícil diagnòstic precisament pel conjunt de manifestacions que pot presentar, múltiples i diferents en cada cas, i pel fet que pot ser degut a diverses causes.

Un primer grup de demències serien les degudes a processos degeneratius del cervell. En aquest primer grup hi ha dos tipus ben diferenciats: la malaltia d'Alzheimer i les demències degeneratives secundàries a processos neurològics definits, com la malaltia de Parkinson. La malaltia d'Alzheimer, molt coneguda avui dia, representa el 39% de totes les demències, i es caracteritza per una pèrdua de memòria dels fets recents, una desorientació en el temps i l'espai, dificultats en la parla, i problemes de reconeixement dels objectes, de les persones i del seu entorn. Aquesta malaltia, d'inici insidiós, condueix progressivament a una pèrdua total d'autonomia psíquica i física.

El segon grup de demències en importància serien les demències de causa vascular degudes a trombosis, embòlies, hemorràgies o isquèmies de les artèries cerebrals. Aquestes representen un 13% de totes les demències.

Hi ha moltes altres causes d'aquesta «síndrome» que aquí no esmentarem, amb una importància numèrica menor.

El pronòstic a llarg termini d'aquesta malaltia depèn de la seva reversibilitat.

Així, el 80% de les demències serien irreversibles, incloent-se la malaltia d'Alzheimer i la demència d'origen vascular en aquest grup. El 20% de demències que seria reversible són les degudes a trastorns específics que presentarien una demència secundària associada com masses intracranials produïdes per tumors, quists i hematomes, toxicitat farmacològica, malalties del tiroides i problemes psiquiàtrics, el més freqüent dels quals és la depressió.

L'estimació exacta del nombre de persones afectades de demència senil és difícil de precisar, ja que els diferents estudis realitzats en diversos països presenten resultats divergents, de difícil valoració a causa de criteris de diagnòstic diferents.

Aquests resultats publicats oscil·len entre el 5% i el 7,1% per a les persones de 65 i més anys, i augmenten fins el 20% en persones més grans de 80 anys.

A Barcelona s'han fet dos estudis en subpoblacions molt definides –residències de gent gran i casals d'avis⁽²⁾–, que tot i donar una informació única sobre aquests col·lectius, són difícilment extrapolables al conjunt de la població.

Com una aproximació orientativa al

1. Laboratori de Sociologia ICESB. *La demència senil a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Consell Municipal de Benestar Social, Institut Municipal de la Salut, 1992.

2. Boada, M; Nebot, C. *Aproximación epidemiológica del deterioro mental en pacientes crónicos y en población autónoma de Barcelona*. A: heyllick, L; Barcia, D; Miguel, F. Aspectos del envejecimiento normal y patológico. Madrid: Ed. Libro del Año, S.L., 1990.

nombre de persones afectades per demència senil a la ciutat, l'estudi que ens ocupa calcula un interval basat en els percentatges esmentats anteriorment. Així, el 1990, a Barcelona podria haver-hi entre 14.000 i 20.000 dements senils en la població de 65 i més anys (gràfic 1).

Les problemàtiques de la demència senil

L'estudi tracta tres tipus de problemàtiques candents que sovint estan interrelacionades: les necessitats sanitàries, les necessitats socials, i la problemàtica jurídica.

Problemàtica sanitària

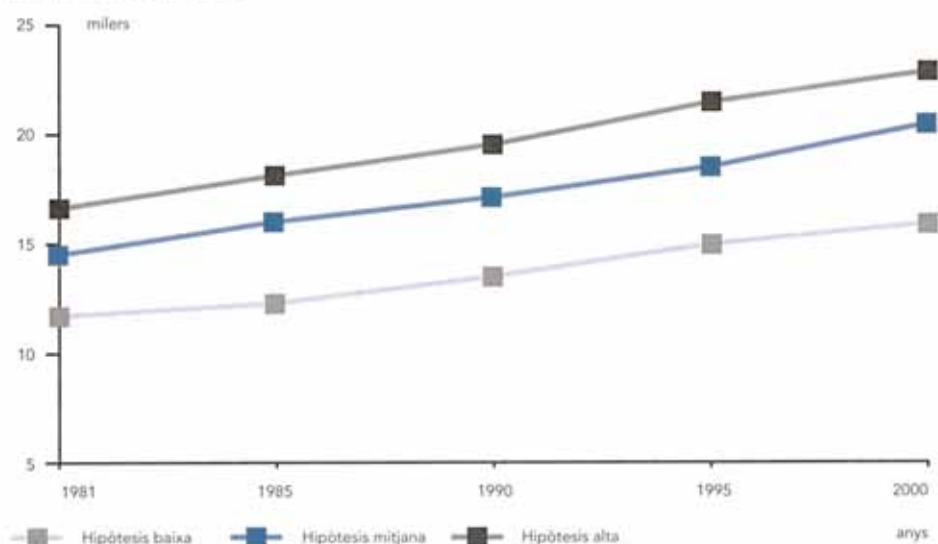
Tant al nostre país com a fora⁽³⁾, els familiars de presumibles pacients afectats per aquest trastorn es fan ressò d'un cert descontentament a causa de la poca atenció que presten els professionals sanitaris a la simptomatologia que poden presentar, cosa que comporta en moltes ocasions un retard en el diagnòstic i àdhuc la manca de diagnòstic a partir dels canals habituals d'assistència. Aquestes mancances en el diagnòstic tenen sovint l'origen en la deficient formació i sensibilització dels professionals sanitaris envers aquest tipus de malalties, que cada cop són més freqüents a la consulta.

Pot passar, doncs, que en molts casos en què el diagnòstic és realitzat pel metge de capçalera, en pacients d'edats avançades i en els quals la família accepta la demència com una cosa pròpia de

GRÀFIC 1

APROXIMACIÓ A LA POBLACIÓ DE BARCELONA AFECTADA DE DEMÈNCIA SENIL

Població de 65 i més anys



l'envelliment, no es busquin altres recursos diagnòstics que permetin seguir les pautes actualment recomanades.

Atès que el 80% de les demències són de caracter degeneratiu i que no es coneix encara cap alternativa de tractament preventiu o curatiu que impedeixi o freni el desenvolupament de lesions cerebrals, l'única possibilitat existent en aquests moments és el tractament paliatiu dels trastorns que presenten aquests malalts, principalment a través de medicaments i mesures d'estimulació neuropsicològica rehabilitadora, com també les mesures de seguretat de l'entorn i d'atenció biopsico-social.

Tan l'estudi que ens ocupa com altres de fora del nostre país, destaquen el suport deficient de l'assistència especia-

litzada als professionals de l'atenció mèdica primària per canalitzar les necessitats d'aquests pacients.

Problemàtica social

A part de la problemàtica personal que suposa patir aquesta malaltia, aquest i altres estudis internacionals^(4,5) destaquen l'impacte que té l'existència d'una persona afectada per la demència senil

3. Warden, I. *Dementia undiagnosed*. BMJ 1990; 300: 1675.

4. O'Connor, DJ; Pollitt, PA; Brook, CPB; Reiss, BB; Roth, M. *Does early intervention reduce the number of elderly people with dementia admitted to institutions for long term care?* BMJ 1991; 302: 871-5.

5. AIPH (editorial). *The public health impact of Alzheimer's disease*. AIPH 1987;77:1157-58.

sobre els familiars que conviuen amb el malalt o la malalta i que han d'afrontar el deteriorament progressiu d'una persona propera que deixa de ser el que era, deteriorament que pot durar deu o més anys fins a la seva mort. Sobre el cònjuge i familiars influeix, en primer lloc, l'ansietat, el cansament i els diversos problemes familiars que es presenten quan la persona dement requereix una atenció cada cop més absorbent que s'ha de compaginar amb les altres tasques, domèstiques i professionals. En segon lloc, influeix l'estancament de la seva vida relacional, social i recreativa. Finalment, poden aparèixer problemes econòmics degut al cost de mantenir les persones dements en els seus domicilis, ja sigui per la constant dedicació del cònjuge o un familiar, o mitjançant la contractació d'un suport extern, i també en els casos d'institucionalització dels dements.

L'entorn social i urbanístic és determinant en els casos de demència senil inicial, quan el malalt encara pot portar una vida autònoma. Una intensa circulació viària, l'existència de desnivells importants, la llunyania de comerços i el desconeixement del veïnat pot complicar que aquests malalts puguin valer-se per ells mateixos.

L'estudi es fa ressò del debat ètic de fons existent entre els límits de l'atenció a domicili i l'internament de l'individu en un centre residencial, debat que sorgeix de qüestions com: quines són les obligacions i els deures dels familiars? Fins on ha d'arribar l'atenció a persones amb demència senil quan comporta

greus problemes d'estabilitat en el grup familiar o repercuteix de manera negativa en el propi benestar? Qui se n'ha de fer càrrec, un membre de la família o tot el conjunt?

Diversos autors afirmen que la institucionalització d'aquestes persones es caracteritza sovint per una manca d'atenció integral, amb una dependència a vegades excessiva dels medicaments per tractar problemes de comportament, amb poca atenció a mesures no farmacològiques que poden ajudar aquestes persones a fer front a la seva malaltia segons les seves possibilitats⁹¹.

A partir de l'anàlisi de la problemàtica que aquí tot just s'ha ressenyat, l'estudi que presentem assenyalava les necessitats que poden presentar el malalt i la família, com també les necessitats quant a l'habitatge i l'entorn, i les necessitats econòmiques.

Problemàtica jurídica

La problemàtica jurídica al voltant de la demència senil ha sorgit com una qüestió clau a partir dels casos en els quals aquesta malaltia no es percep només com un dèficit de salut, sinó també com un perill per a la vida dels propis afectats i per als familiars i veïns pròxims que conviuen amb ells a causa dels accidents de tot tipus que poden ocasionar. Aquest aspecte és especialment rellevant quan es tracta de persones grans que viuen soles i estan afectades per aquesta síndrome.

Segons l'estudi que presentem, la legislació actual és insuficient ja que no

s'atenen amb un procediment ràpid les necessitats primàries d'assistència jurídica i legal del dement senil.

En l'actualitat, el Codi civil no considera una definició específica de la demència senil i, s'apliquen les regulacions referides a tot tipus de malaltia mental i també a deficiències psíquiques greus: « Son causas de incapacitación las enfermedades o deficiencias persistentes de carácter físico y psíquico, que impidan a la persona gobernarse por sí misma» (Article 200, Codi civil).

Un dels problemes que es presenten és que no es tenen en consideració criteris mèdics sobre l'evolució de les malalties i el grau de deteriorament psíquic, i s'apliquen les mateixes mesures a tots els malalts que siguin declarats incapaces. Tret de la simple custòdia física del dement «guarda de fet», només existeix la «tutela» o «curatela» com a mitjà de protecció de l'incapaç, que requereixen la prèvia declaració formal d'incapacitat.

La relació entre l'aparell judicial i els familiars i amb les institucions públiques que ostenten competències sobre la salut mental i assistència social és també insuficient, ja que la declaració d'incapacitat només la poden promoure el cònjuge i els fills. En cap cas es dona entrada directa a treballadors socials, responsables de centres d'assistència o persones que tinguin coneixement del cas. L'únic que es pot fer és notificar al Ministeri Fiscal els casos que siguin susceptibles d'incapacitació, tenint en compte que aquesta notificació només la poden fer les autoritats o funcionaris públics.

De cara a l'atenció d'aquests malalts, l'estudi es fa ressò de la poca clarificació de les competències de les diverses administracions. Si es considerés com un problema de salut mental, llavors la responsabilitat seria del Servei Català de la Salut. Però si hom considera que hi ha un component bàsic d'assistència social, aleshores és el Sistema de Serveis Socials qui ha d'intervenir. La Llei de Serveis Socials promulgada pel Parlament de Catalunya distribueix les responsabilitats en dos blocs. En primer lloc, defineix les funcions d'ordenació i planificació dels serveis, que corresponen a la Generalitat de Catalunya. En segon lloc, defineix les funcions de gestió de centres i serveis, en què són competents tant la Generalitat com les administracions locals. No obstant això, el Pla d'Actuació Social del Govern de la Generalitat assenyala que el programa sòcio-sanitari de Salut Mental és responsabilitat del Departament de Benestar Social, el qual desplega una xarxa específica de recursos pels malalts mentals, a part de les residències assistides per a gent gran.

Reflexions finals


Hom pot copsar a partir del que s'ha analitzat fins ara que la demència senil presenta molts reptes que han d'afrontar-se des d'una perspectiva multisectorial⁽⁶⁾.

Des del punt de vista de l'atenció específicament mèdica, és necessària una major sensibilització i formació dels professionals sanitaris en aquesta malal-

tia de manera que pugui realitzar-se un diagnòstic precoç que permeti el desenvolupament de mesures terapèutiques i rehabilitadores orientades a minimitzar les conseqüències físiques i psicològiques de la malaltia sobre el pacient i els seus familiars. L'atenció sanitària no ha de constituir una actuació puntual sinó que hauria de basar-se en un seguiment periòdic per indicar les mesures pal·liatives pertinents en cada moment del procés de deteriorament progressiu d'aquesta dolència.

La majoria d'autors coincideixen en el fet que, especialment en aquesta malaltia, la fragmentació de l'atenció entre serveis sanitaris i serveis socials origina una deficient i ineficient resposta a les necessitats dels afectats^(6A), pel que es fa necessària una millor coordinació i ruptura de les barreres existents entre aquests sectors per a potenciar una atenció integral d'aquestes persones i dels seus familiars.

Tot i que els serveis sanitaris i socials haurien de donar una resposta més eficient a la problemàtica sòcio-sanitària que implica aquesta malaltia, és segur que les iniciatives de la comunitat, formals o informals, han de tenir un paper essencial en l'atenció de les necessitats de suport humà i emocional de les persones que pateixen aquest trastorn i dels familiars que conviuen amb ells. Les associacions formals creades des de la comunitat per fer front a aquesta malaltia tenen un paper mediador entre els afectats i la societat, amb la funció de reclamar els recursos necessaris per aten-

dre les necessitats de les persones afectades per la demència senil i els seus familiars. 

6. Arias A. La demencia senil: implicaciones sanitarias y sociales. Rev Geront 1991; 3-4:146-55.

ACTITUDS DELS BARCELONINS ENVERS ELS IMMIGRANTS D'ALTRES CULTURES

TONI RAMON. INITS, S.A.

mor

Enquesta realitzada per INITS S.A., l'any 1991, sobre una mostra de la població de Barcelona de més de 15 anys, per encàrrec del Consell Municipal de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.

Objectius i metodologia

L'estudi pretenia assolir els següents objectius:

-Valorar el grau de coneixement que la població autòctona té sobre altres realitats culturals a través de contactes directes o indirectes.

-Conèixer l'opinió sobre l'arribada de nous col·lectius de gent diferenciada procedents d'altres cultures.

-Valorar les actituds davant d'aquest fenomen i d'aquestes persones.

-Facilitar, com a objectiu final, als responsables tècnics i polítics, els elements necessaris per tal que puguin elaborar pautes d'intervenció davant d'aquest tema.

L'instrument metodològic de base per fer aquest estudi ha estat l'anàlisi de la informació recollida a través d'una enquesta sobre la percepció i les actituds que la població barcelonina manifesta envers els estrangers.

L'enquesta ha estat complementada amb treball de gabinet, consistent en la recerca i l'anàlisi d'informacions ja existents, bibliografia i documentació nacional i estrangera, que ha estat bàsica per a la confecció de l'esmentada enquesta i la seva posterior anàlisi.

La mostra utilitzada la componien 900 persones residents a la ciutat de Bar-

celona, d'edat superior als 15 anys. El marge d'error mostral és del +3,25, amb un nivell de confiança del 95%. El treball de camp es va fer durant els mesos de maig i juny de 1991.

Conclusions principals

En l'anàlisi d'altres estudis i documentació que hem utilitzat com a treball de gabinet per situar la problemàtica de la immigració estrangera a Barcelona, s'ha constatat que aquesta població està molt poc representada a la ciutat (segons les dades del padró de 1991 la xifra global d'estrangers residents a Barcelona és de 23.329 persones, cosa que significa un 1,4% sobre el total de la població). Aquesta és una dada que cal tenir en compte, ja que posa de manifest que la població barcelonina és encara relativament homogènia.

La immigració estrangera massiva a Barcelona és encara desconeguda. En aquest context, l'estudi s'avança al problema i estableix un punt de partida sobre el qual fer un seguiment de l'evolució del tema. Potser per la novetat del tema es detecta una manca d'opinió formada respecte als col·lectius diferenciats dels barcelonins.

La manca d'informació sistematitzada i les confusions terminològiques i geogràfiques compliquen enormement l'anàlisi dels posicionaments de la població. A això s'afegeix una falta de conceptualització dels col·lectius diferenciats que, no només dificulten la diagnosi, sinó també les actuacions.

Totes aquestes confusions se sumen a una manca de pràctica de la cultura de la diferència dels barcelonins, que dificulta l'acceptació i l'establiment de mecanismes de normalització dels nous immigrants.

La immigració no és un tema de preocupació prioritària entre els barcelonins, actitud lògica tenint en compte el baix percentatge d'estrangers que resideixen a la ciutat. Malgrat això, la percepció de presència d'estrangers que es té és molt superior al que indiquen les xifres demogràfiques.

Malgrat els posicionaments progressistes o neutres de caire teòric, la concreció indica que la població barcelonina denota certa por i preocupació per tot allò que és diferent i tendeix a rebutjar allò que, a més de ser diferent, considera que comporta problemes econòmics.

Els problemes racials preocupen poc el barceloní

En l'enumeració de problemàtiques que més preocupen els barcelonins, els problemes racials i la immigració estrangera els preocupen relativament poc.

Així mateix, en preguntar per quines causes val la pena arriscar-se, la igualtat entre races només és esmentada per una quarta part de la població, mentre que altres causes, com ara la protecció de la natura, els drets humans i la pau del món, són assenyalats per més de la meitat dels enquestats.

Hi ha una percepció sobredimensionada de la immigració estrangera

La població enquestada té una percepció sobredimensionada de la realitat quantitativa de la població immigrada. Aquesta percepció està en relació directa amb l'espai territorial sobre el que s'opina: com més gran és aquest, més immigrants es considera que hi ha, i a mesura que es delimita el territori, es rebaixen les dimensions.

El fet d'opinar més segons l'audiència que de l'experiència comporta aquesta sobredimensió de la realitat en aquells espais que no formen part de la vivència quotidiana.

La imatge que es té dels immigrants estrangers tendeix a ser negativa

En la determinació d'estereotips per qualificar els immigrants, els enquestats n'han assignat en general més de negatius que de positius, si bé amb diferències percentuals mínimes (19,4% - 18%).

Els col·lectius més desconeguts (sobre els quals costa més d'opinar) són per aquest ordre: hindús, filipins i els procedents de l'Europa de l'Est. Hi ha hagut, en canvi, poca dificultat en qualificar els gitanos, japonesos, alemanys i anglesos.

Els col·lectius als quals s'han assignat més estereotips positius, és a dir, els que millor imatge tenen per part dels barcelonins són, per aquest ordre, japonesos, italians i alemanys. En sentit contrari, és a dir, aquells grups poblacionals als quals de manera espontània els en-

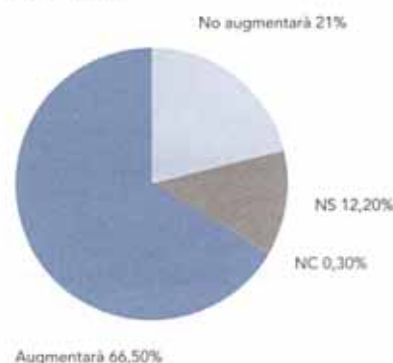
questats han atorgat estereotips negatius són, per aquest ordre, gitanos, marroquins i francesos.

L'increment de la immigració es produirà per raons econòmiques

Tots els estudis que hem revisat, com també la diferent documentació consultada, coincideixen a assenyalar que es produirà, en un futur proper, un increment de la immigració, provinent sobretot dels països del Magreb. L'opinió dels barcelonins coincideix amb les consultes efectuades: la majoria dels enquestats ho han assenyalat, s'ha donat un increment de respostes afirmatives en aquest sentit d'aquells col·lectius que han viscut l'emigració de prop.

Els barcelonins opinen que la immigració augmentarà i que provindrà bàsicament del Magreb, l'Àfrica Negra, Sudamèrica i Europa de l'Est.

OPINIÓ SOBRE L'INCREMENT DE LA IMMIGRACIÓ



CAUSES QUE PROVOQUEN MIGRACIÓ (RESPOSTA MÚLTIPLE)

	Freqüència	%(1)	%(2)
Crisis econòmiques	690	39,1	76,7
Conflictes bèl·lics	248	14,1	27,6
Manca de llibertats polítiques	232	13,1	25,8
Violació dels drets humans	115	6,5	12,8
Tensions racials	62	3,5	6,9
Tensions religioses	27	1,5	3,0
Altres causes	30	1,7	3,3
NS/NC	363	20,5	40,3
Total	1767	100,0	40,3

(1) Percentatge segons el nombre total de respostes donades
(2) Percentatge segons les 900 persones enquestades

Opinió de l'increment de la immigració

Les causes que provoquen la immigració són de caire econòmic per a un 76,7% dels enquestats. Els conflictes bèl·lics i la manca de llibertats polítiques són les causes que segueixen en opinió dels enquestats, si bé en percentatges molt més baixos (27,6% i 25,8% respectivament).

Hi ha elements de preocupació en la visió de les conseqüències de la immigració

Sobre de si els immigrants són o no són un problema per a la ciutat de Barcelona, les opinions es mostren dividides. Un 42% considera que sí que són un problema i un 51% opina el contrari.

Els enquestats han manifestat majoritàriament que els immigrants comporten millores i perjudicis, si bé un significatiu 25% s'ha decantat clarament cap a considerar que comporten perjudicis. Els enquestats que han manifestat que comporten beneficis representen un 18% de la mostra.

Com a principals perjudicis s'han assenyalat els següents: ocupen llocs de treball, comporten inseguretats ciutadana i generen problemes racials i socials.

En la definició de les millores que comporten s'han esmentat: enriquiment cultural, enriquiment econòmic i que fan les feines més dures.

Què comporten els immigrants a la ciutat de Barcelona?

Ens trobem, doncs, que majoritàriament es considera que la immigració augmentarà, i que la quarta part de la població amb la qual hauran de conviure els immigrants considera que aquesta convivència els pot comportar perjudicis.

La convivència no es preveu fàcil

De fet, i això va molt lligat amb el que s'acaba d'assenyalar, la meitat de la població enquestada ha manifestat que els immigrants han d'adoptar els costums del lloc d'arribada. En aquest cas, els nostres.

Tot i això, un 54,2% dels enquestats ha manifestat que és bo que vinguin immigrants. El que ja no consideren tan bo és que es quedin a viure, si bé les diferències percentuals són de l'ordre del 5% (48,6%).

Continuant amb la convivència entre els dos col·lectius, els enquestats han manifestat que aquesta és positiva en un 75%. Al costat d'aquesta xifra majoritària, hi ha un 15,3% que ha manifestat d'entrada que la convivència entre persones d'altres races o ètnies és negativa.

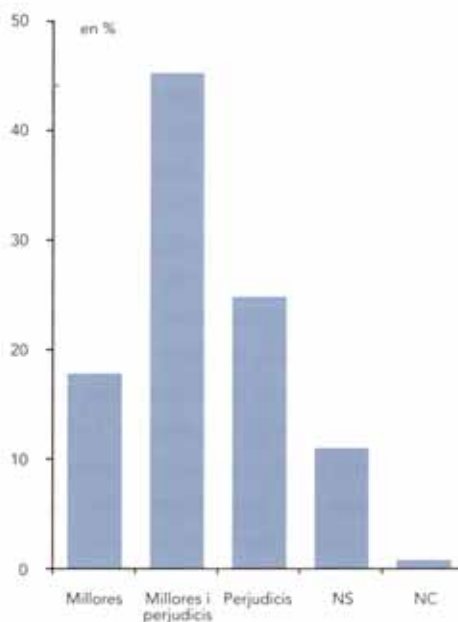
El grau de dificultat per conviure fa rebaixar les xifres afirmatives i augmentar les negatives: un 58% ho considera fàcil i un 30% ho considera difícil. La percepció de dificultats de convivència s'incrementa en preguntar-los quina població no voldrien mai com a veïns; les respostes es concentren sobre alguns

col·lectius: magrebins (32,7%), gitanos (30,8%), àrabs (17,7%), cap estranger (5,3%).

La vinculació familiar (per casament) dels fills dels enquestats amb immigrants segueix la tònica assenyalada. Un 46,8% dels enquestats es declara contrari a una vinculació familiar amb aquests immigrants. D'altra banda, li agradaria molt o li agradaria bastant a un 27,4%.

Corroborant la dificultat de relació que manifesten els enquestats, ens trobem que menys d'un 10% de la població enquestada manifesta tenir amics d'altres països. Aquest percentatge es redueix a menys del 4% per als que manifesten tenir amics d'altres races i/o ètnies.

QUÈ APORTEN ELS IMMIGRANTS A LA CIUTAT DE BARCELONA?



Malgrat això, prop d'una quarta part de la població, un 22%, considera que els immigrants tenen els mateixos drets que els nadius. Els que consideren que són diferents es manifesten a favor d'ampliar-los (56%), mentre que un 13% considera que s'han de limitar (88 persones).

La posició econòmica és determinant

Hi ha un fet cabdal que s'ha posat de manifest en diverses fases de l'estudi. La població enquestada considera majoritàriament que la discriminació cap als estrangers es deu més a la seva posició econòmica que a la resta de característiques (raça, ètnia, país, etc.). Per tant, es pot deduir que el rebuig es basa en la baixa capacitat econòmica d'alguns immigrants.

La discriminació envers els estrangers es deu més a la posició econòmica que a la seva raça, religió o nacionalitat.

L'experiència laboral ha resultat positiva

Un 6% de la població enquestada (54) té o ha tingut una persona estrangera contractada a la llar. Aquestes persones contractades són majoritàriament sudamericans (24%) i magrebins (20%). El tercer lloc és ocupat per filipins, amb un 14,8%.

En general, aquesta experiència ha estat positiva per a les persones que els han contractat. Així, un 81,5% es manifesta disposat a tornar a contractar una persona estrangera.

La manca d'informació és molt elevada.

La població en general manifesta un profund desconeixement de les mesures adoptades per l'Administració respecte els immigrants. Només un 13% ha manifestat conèixer-ne alguna, assenyalant majoritàriament l'establiment d'un termini per la legalització de la seva situació al país.

Coneixement de les mesures adoptades per l'Administració

Més del 80% de la població enquestada no coneix la llei d'estrangeria, mentre únicament un 18% manifesta conèixer-la, i d'aquests la majoria la consideren negativa per als immigrants (un 12% de la població global enquestada).

Només un 16,2% de la població enquestada ha manifestat conèixer alguna

organització de suport als immigrants, i únicament un 8,2% hi ha col·laborat alguna vegada. Malgrat això, un 86% valora positivament que n'hi hagi.

Un dels elements essencials d'informació són els mitjans de comunicació. En aquest sentit, la majoria d'enquestats opina que els mitjans de comunicació ofereixen una imatge imparcial dels immigrants. De totes maneres, són molts més els que consideren que la imatge dels immigrants que donen els mitjans de comunicació és negativa per als immigrants (29%) que els que consideren que és positiva (13%).

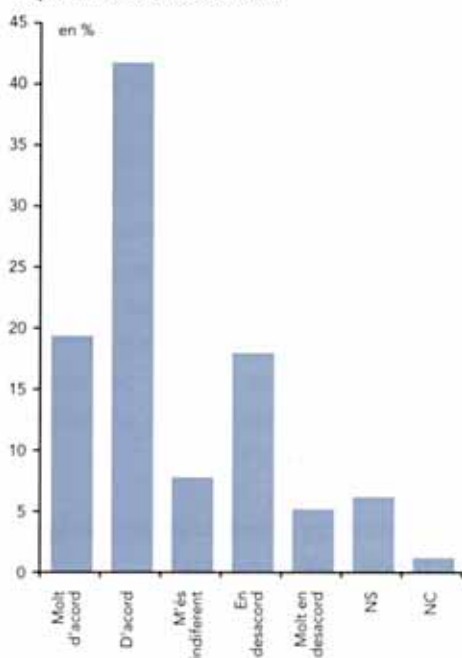
Els elements diferenciadors en les actituds dels enquestats

Hem vist fins ara les opinions que ha nivell general expressen els barcelonins. Passem tot seguit a comprovar si es produeixen diferències d'actitud segons

CONEIXEMENT DE LES MESURES ADOPTADES PER L'ADMINISTRACIÓ

	Freqüència	%
Sí	121	13,4
Demandar la documentació als immigrants estrangers	3	2,5
Termini per legalitzar-se	73	60,3
Enviar aliments/medicació	2	1,7
Altres respostes	29	24,0
NS/NC	14	11,6
No	765	85,0
NS/NC	14	1,5
Total	900	100,0

LA DISCRIMINACIÓ ENVERS ELS ESTRANGERS ES DEU MÉS A LA POSICIÓ ECONÒMICA QUE A LA SEVA RAÇA, RELIGIÓ O NACIONALITAT



les diferents característiques de les persones que han estat enquestades.

En tractar diferents aspectes s'han detectat opinions diverses. Hem volgut esbrinar quins col·lectius manifestaven actituds diferenciades de la resta.

Segons els diversos aspectes tractats, que s'han mostrats diferenciadors d'actituds, i les diferències porcentuals que s'han donat en les diferents categories, s'estableixen tres esglaons segons el grau d'importància. En primer lloc se situen el nivell d'instrucció i el nivell d'ingressos i en menor mesura l'edat com aquelles varibles que mostren una actitud més determinant envers els col·lectius diferenciats. Al costat d'aquests dos

elements, la pròpia experiència migratòria o el posicionament ideològic indiquen una certa diferenciació d'actituds. La situació laboral, el sexe i la religió no semblen característiques determinants en les opinions respecte als col·lectius d'altres cultures.

El nivell d'instrucció

Aquesta característica de la població sondejada és la que s'ha mostrat més determinant a l'hora de valorar en un sentit o altre les persones amb característiques diferenciades. Així, tant pel que fa a la percepció com a actitud, manifesten unes opinions més negatives les persones que tenen un nivell d'instrucció de primària o inferior davant l'actitud més positiva de les persones que disposen de nivell d'instrucció superior.

El nivell d'ingressos

Tot i que el nivell de significació de les respostes disminueix a causa de l'àmplia població que no indica el seu nivell d'ingressos, aquesta variable també s'ha mostrat determinant, posant-se de manifest que a més baix nivell d'ingressos més negativa és l'actitud envers les persones amb característiques diferenciades.

L'edat

Al llarg de l'estudi s'ha pogut observar l'existència d'una relació directa entre les opinions i l'edat de les persones enquestades que les manifesten. Així, les

persones més grans de 45 anys, i sobretot les situades en la franja de més grans de 54 anys, manifesten unes actituds menys favorables envers els col·lectius diferenciats.

L'experiència pròpia

Es denoten algunes diferències entre les opinions de les persones que han viscut l'emigració i les que no ho han fet, a l'hora de valorar en diferents aspectes la població immigrada. Hem constatat, però, que aquesta variable es situa molt per sota de les esmentades anteriorment.

El posicionament ideològic

El posicionament ideològic manté alguns elements diferenciadors, tot i que en el nostre cas es manifesten en la mesura que altres estudis han detectat. Així, es denoten diferències entre les persones que s'han autoqualificat com d'esquerres respecte de les que ho han fet com de dretes, en el sentit que les primeres valoren més positivament els immigrants. Les altres dues opcions, així mateix autoqualificades "apolítiques" i "centre" oscil·len segons els elements plantejats.

Com ja hem esmentat anteriorment, les variables sexe, situació laboral i religió no semblen característiques determinants en les opinions respecte als col·lectius d'altres cultures. **■**

TONI RAMON. INITS, S.A.

Enquesta realitzada per INITS, S.A., el 1991, amb una mostra de població de més de 50 anys del districte de Sant Martí, per encàrrec de l'Àrea d'Afers Socials i Joventut de l'Ajuntament de Barcelona.

Introducció

En aquest article s'exposen les principals conclusions de l'estudi, i es presenta la tipologia de gent gran que es va obtenir mitjançant anàlisi de Cluster.

L'anàlisi pot catalogar-se com un estudi marc, en el qual s'investiguen les característiques generals de la població en un vessant ampli de temàtiques (convivència, economia, habitatge, relacions, mobilitat, etc.).

L'amplitud del segment poblacional estudiat s'adiu amb l'opció que la Comunitat Europea planteja com a «tercera edat» -individus de 50 anys o més-, i té la qualitat de permetre copsar les similituds i diferències entre col·lectius força diversos, que se situen entre la maduresa i la vellesa (individus que treballen, propers a la jubilació, jubilats, persones d'edat molt avançada, etc.).

Conclusions generals

La primera conclusió bàsica que es deriva de l'anàlisi és que el procés d'envelliment es manifesta progressiu en els diversos vessants que aquest fenomen comporta, a mesura que avança l'edat dels individus.

No hi ha punts del procés -edats- en els quals totes les variables canvien sob-

tadament, sinó que en tots els casos es produeixen fenòmens que van augmentant en avançar l'edat i a l'inrevés.

En bona part de les variables estudiades (no en totes) hi ha unes característiques en què es concentren les situacions més desfavorables. Aquestes característiques són: l'edat molt avançada, ser dona, viure sol, ser pensionista, ser vidu.

Tot i això, és aconsellable ser prudent en tractar aquestes característiques com a factors de risc. Primer, perquè en tots els segments d'edat s'observa una proporció de persones en situació desfavorable. En segon lloc, perquè hi ha col·lectius específics que en determinats aspectes també poden considerar-se com a grups de risc: persones que viuen amb els fills però sense la parella, persones que viuen amb altres familiars, solters, mestresses de casa.

En conjunt, de l'estudi realitzat es deriva que el col·lectiu de la gent gran presenta molts matisos que el caracteritzen com a un univers molt diversificat. No retenir les situacions específiques de segments de la població més o menys nombrosos fóra simplificar la situació del col·lectiu gent gran a extrems que podrien desdibuixar-ne la realitat.

Tot i això, per les característiques dels diferents segments de població estudiats es poden distingir tres grups de gent gran, clarament diferenciats però amb límits imprecisos en els llindars d'edat:

Dels 50 als 60-65 anys. L'element bàsic que diferencia aquests segments

d'edat és que les taxes d'activitat encara són relativament elevades (tot i que disminueixen progressivament). Això comporta una sèrie de trets diferencials en moltes altres variables (economia, disponibilitat de temps lliure...).

Dels 60-65 anys als 75-80 anys. En aquests segments l'activitat laboral tendeix a desaparèixer progressivament. Els individus tenen plena independència funcional i són força actius en el pla relacional i en el desenvolupament d'activitats.

A partir dels 75-80 anys. És a partir d'aquesta edat en què augmenta progressivament la dependència funcional de la persona i, com a conseqüència, disminueix el nivell relacional i de realització d'activitats.

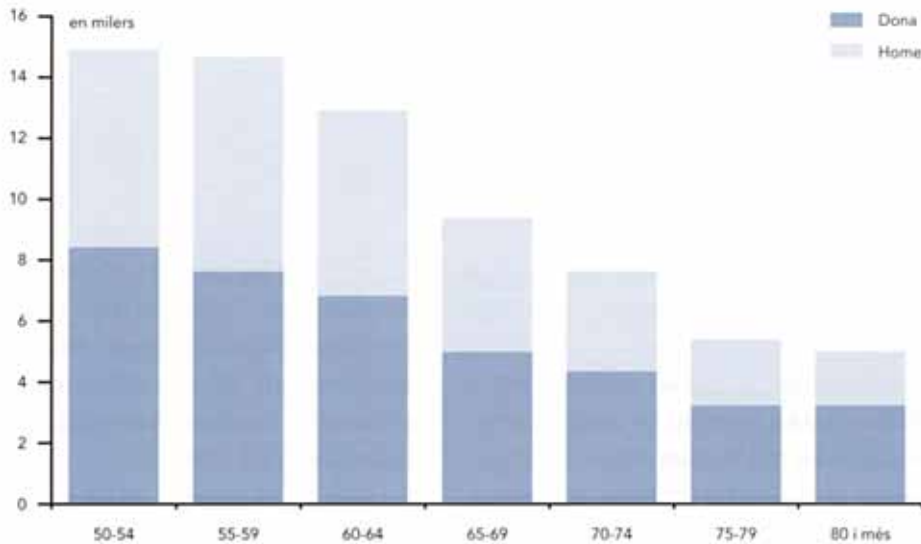
Característiques socio-demogràfiques de la població

La població de 50 anys o més representava el 1988 el 14,4% de la població total del districte de Sant Martí. Dins d'aquest grup, el pes dels segments de població per edats passa del 21% d'individus de 50 a 54 anys fins al 7% dels que en tenen 80 i més. El 56% de la població estudiada són dones, però la proporció augmenta en avançar l'edat fins arribar als 80 anys i més, en què un 70% dels efectius pertanyen a aquest sexe.

La majoria de la població estudiada està casada. En augmentar l'edat, però, s'incrementa la proporció de persones vídues. Així, entre els individus de 80 i més anys, el 60% són vidus. Per raons de

DISTRIBUCIÓ PER EDAT I SEXE DE LA POBLACIÓ DE 50 ANYS I MÉS

Districte de Sant Martí, 1986



DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ SEGONS EDAT I ESTAT CIVIL

Estat civil	Grups d'edat							
	Total	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80 i més
Solter	7,7	9,8	4,8	7,0	7,7	6,9	7,9	12,3
Casat	72,5	81,8	90,5	80,1	71,0	58,0	46,0	25,3
Vidu	17,7	4,2	3,8	12,0	16,9	35,1	45,0	61,3
Aparellat	0,5	1,0	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	0,0
Separat/divorciat	1,6	3,3	0,9	0,9	2,5	0,0	1,1	1,2
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

la diferent esperança de vida entre els sexes, la proporció de persones vídues és molt més elevada entre les dones (27,2% de la població estudiada) que entre els homes (5,8%).

Situació convivencial

La situació de convivència dels entrevistats palesa alguns estadis del cicle vital de les persones, els quals estan estretament relacionats amb l'edat i l'estat civil:

En els segments de menys edat predomina la convivència amb la parella i amb els fills.

Posteriorment, la situació predomi-

nant és la convivència només amb la parella ja que els fills s'han emancipat; és la situació que es coneix com «niu buit».

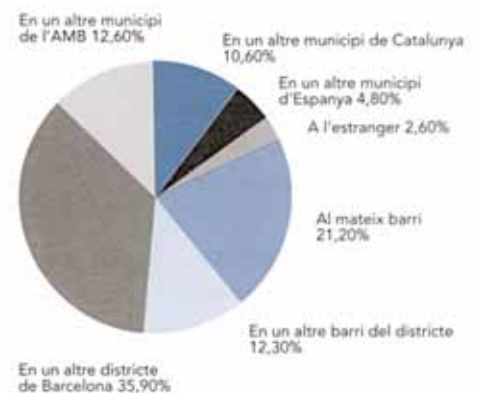
Més tard, són majoritàries les persones que viuen soles per causa de viduïtat.

Finalment, en les edats més avançades, es passa a viure amb els fills casats i amb altres familiars, tot i que una part dels entrevistats continua vivint sol o amb la parella.

Els entrevistats han tingut una mitjana de 2,3 fills. La proximitat de la residència dels fills es manifesta com un element clau entre la població estudiada.

La previsió de canvi de residència davant la jubilació de les persones que encara estan treballant és escassa. No-

LLOC DE RESIDÈNCIA DELS FILLS QUE VIUEN FORA DE CASA EN RELACIÓ AMB LA RESIDÈNCIA DELS PARES



Tipus de convivència	Grups d'edat							
	Total	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80 i més
Viu sol	10,8	3,3	2,0	7,5	16,2	18,2	27,1	25,9
Només amb la parella	26,7	12,6	17,4	30,0	43,7	40,7	36,8	24,1
Amb la parella i fills solters	41,6	62,9	65,4	48,2	25,4	14,2	6,9	0,0
Amb la parella i fills casats	3,6	5,3	6,8	1,0	3,2	1,5	2,3	1,2
Només amb fills solters	5,9	5,2	3,8	5,7	5,2	9,2	7,9	9,3
Només amb fills casats	4,8	0,0	1,8	1,8	1,9	9,2	12,3	25,7
Amb altres familiars	5,6	8,7	2,9	4,9	3,8	5,4	5,6	10,0
Altres situacions	1,0	2,0	0,0	0,9	0,7	1,5	1,1	3,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

més un percentatge molt reduït (al voltant del 3%) es planteja la mobilitat arran del fet de jubilar-se.

Situació laboral, activitats productives i jubilació.

La proporció de població laboralment activa dins del col·lectiu analitzat supera el 50% fins als 60 anys i se situa en un 25% entre els 60 i els 65 anys. A partir d'aquesta edat els actius pràcticament desapareixen.

Entre els 50 i els 60 anys s'observa

una proporció de pensionistes d'entre el 8 i l'11% de la població total. Entre els 60 i els 64 anys aquesta proporció ja arriba gairebé al 50%. A partir d'aquesta edat, la situació de pensionista és clarament la majoritària.

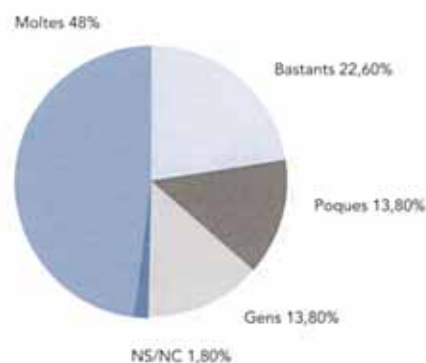
Una proporció significativa dels individus actius que han estat entrevistats no manifesta desig de jubilar-se.

La mitjana d'edat dels pensionistes se situa al voltant dels 70 anys.

L'edat mitjana en què es comença a percebre la pensió, segons les dades, obtingudes està al voltant dels 60 anys.

GANES DE JUBILAR-SE

(n=197 treballen actualment)



Situació laboral actual	Grups d'edat							
	Total	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80 i més
Treballador	26,2	52,5	49,1	24,0	1,9	0,0	0,0	0,0
Pensionista (jubilació)	28,9	0,0	5,0	23,2	56,6	61,4	59,6	66,0
Pensionista (viduïtat)	8,7	3,1	1,8	6,3	9,8	16,9	22,4	23,2
Pensionista (invalidesa)	7,6	5,5	3,9	14,6	11,5	6,3	6,8	2,3
Mestressa de casa	24,7	33,6	33,2	28,9	18,9	15,4	11,2	2,3
Aturat	2,7	4,3	6,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Altres situacions	1,1	1,1	0,9	0,0	1,3	0,0	0,0	6,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Ingressos

Els ingressos totals mensuals disminueixen amb l'edat. Els dels que treballen estan molt per sobre dels que disposen els pensionistes. Es confirma, doncs, la pèrdua de poder adquisitiu que representa la jubilació. A més, els ingressos són marcadament més baixos entre les dones i en els grups d'edat més avançada.

Habitatge

Dues terceres parts dels habitatges són de propietat dels entrevistats o de la parella. Entre les persones de més edat, la proporció d'habitatges dels fills -propietat o lloger- augmenta notòriament.

Dues terceres parts dels habitatges disposen d'ascensor. La manca d'aquesta instal·lació afecta, però, un col·lectiu important de persones que resideixen a considerable alçada.

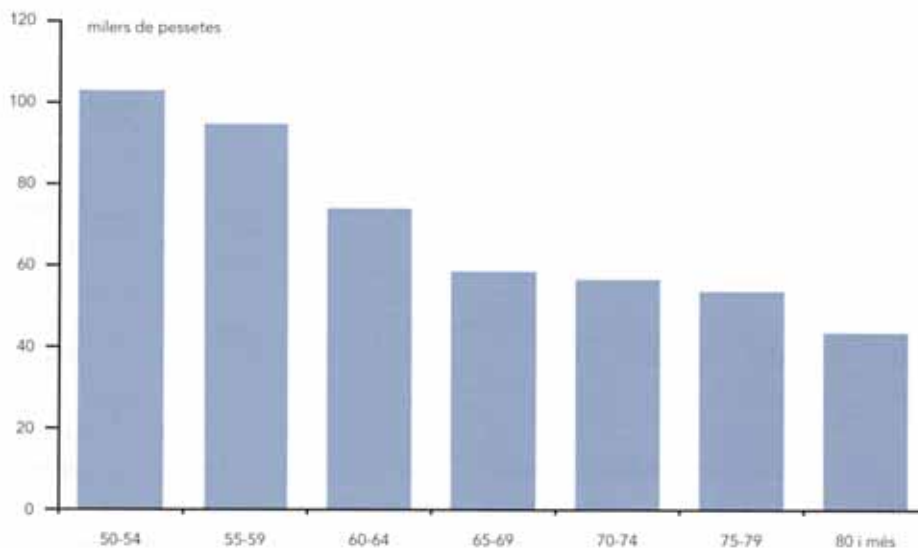
A partir de diverses informacions obtingudes en l'enquesta (equipaments i instal·lacions domèstiques, opinió dels enquestadors i dels enquestats...) la proporció d'habitatges de gent gran en condicions deficientes al districte se situaria en un 5-10%.

Situació relacional

La xarxa relacional dels individus es fonamenta en la família, principalment en els fills. La proximitat de la residència dels fills es manifesta com un element clau de suport entre la població estudiada.

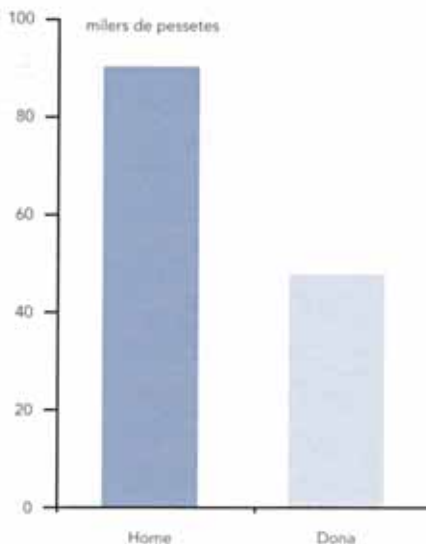
INGRESSOS TOTALS MENSUALS (EXCLOSOS ELS QUE NO EN TENEN)

Mitjana per grups d'edat

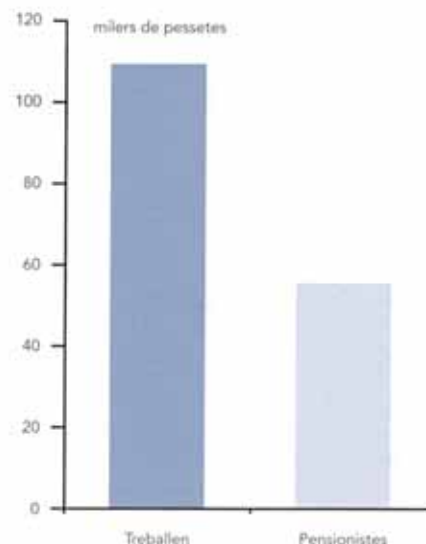


INGRESSOS TOTALS MENSUALS (EXCLOSOS ELS QUE NO EN TENEN)

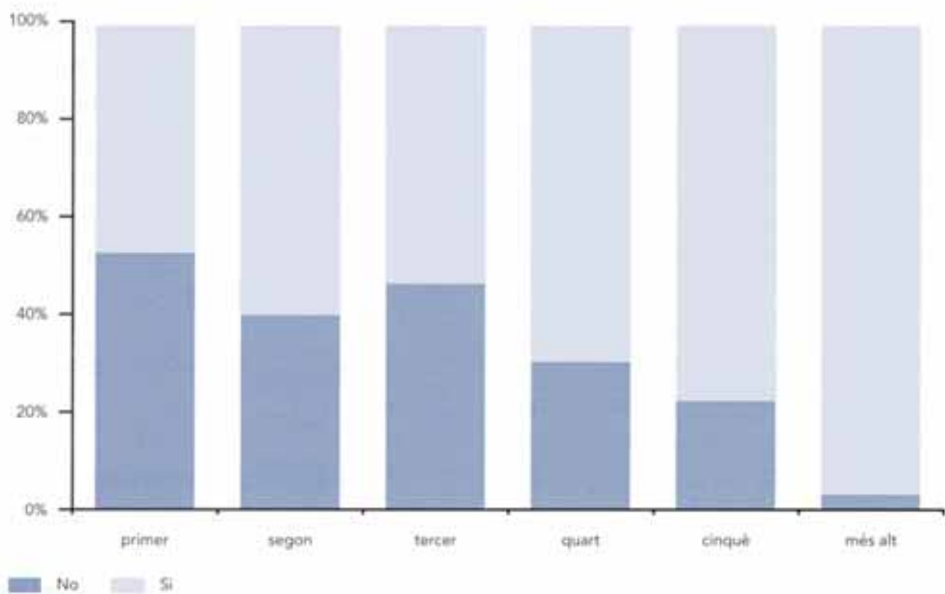
Mitjana per sexes



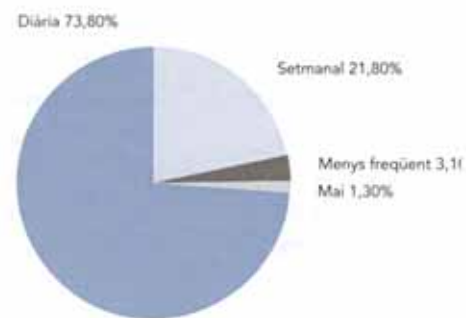
Mitjana per situació laboral



DISPONIBILITAT D'ASCENSOR (SEGONS PIS)



FREQÜÈNCIA DE LES RELACIONS (EXCEPTUANT LES DE CONVIVÈNCIA)



Persona amb qui té més relació	Tipus de convivència				
	Sol	Parella	Parella i fills	Només fills	Altres
Fills	45,5	72,8	60,6	65,4	17,7
Nèts	3,3	2,4	0,2	2,3	4,4
Germans	14,4	5,1	9,1	6,8	26,9
Altres familiars	5,8	4,4	4,8	5,4	12,5
Veïns	11,3	5,5	6,1	8,3	16,5
Amics	18,2	7,9	15,8	6,0	15,3
Altres no familiars	0,8	0,9	0,0	0,0	6,7
NS/NC	0,8	1,0	3,4	5,7	0,0
Total	100%	100%	100%	100%	100%

En les edats més avançades i quan es viu sol o amb germans i altres familiars apareixen amb freqüència relacions importants amb veïns i amics.

La immensa majoria d'individus mantenen relacions diàries amb altres persones, al marge de les relacions de convivència. Es detecta, però, un 1% d'entrevistats que manifesta no tenir mai relacions i un 3% que en té amb molt poca freqüència.

El nivell més elevat, segons les dades de què disposem, es presenta entre els 60 i els 80 anys. Aquest es pot considerar, doncs, un període força actiu en el pla relacional.

Situació socio cultural

De la població entrevistada gairebé el 10% són analfabets i un 5% manifesta no entendre el català.

Els hàbits culturals dels entrevistats se centren en el seguiment del mitjans de comunicació àudio-visual. En canvi, la proporció de lectors és molt baixa: el 70%

no ha llegit cap llibre en el darrer any. L'assistència a activitats culturals també és baixa: el 70% no ha anat cap vegada en el darrer any al cinema, al teatre, a concerts o a exposicions.

Tot i això, hi ha un grup notòriament actiu en el pla cultural en el qual predominen els menors de 60 anys però també hi figuren, amb proporcions significatives, individus de 60 a 80 anys.

La mobilitat més alta per sortides i viatges es produeix en el segment de 50-54 anys i en el de 65-75 anys. Per tant, apareix un col·lectiu d'edat relativament avançada (65-75 anys) que es presenta força actiu. Entre aquest col·lectiu tenen una importància elevada les sortides organitzades, en primer lloc, per una associació i, en segon lloc, per una institució.

L'associacionisme es caracteritza com una activitat clau en la vinculació social de la gent gran. Una quarta part de la població estudiada ha manifestat estar associada. Per tipus d'associació predominen les de gent gran i les de veïns.

Al voltant d'una quarta part de les persones entrevistades manifesta una predisposició positiva al treball voluntari.

Mobilitat i autonomia funcional

Com és lògic, la mobilitat, en general, disminueix amb l'edat. Però fins als 75-80 anys és considerablement elevada, així ho demostren les hores que els individus passen diàriament fora de casa i la freqüència amb què utilitzen els transports públics.

Pel que fa a autonomia funcional,

un 4% dels entrevistats té problemes per tenir cura de la seva persona (rentar-se, menjar...) mentre que del total de la població estudiada entre un 5% i un 10% manifesta dificultats a l'hora de fer els treballs domèstics. Finalment, els problemes menys greus d'autonomia els manifesten al voltant del 10% del total d'individus que tenen dificultats per a desplaçar-se fora de l'habitatge.

Problemes d'autonomia funcional (50 anys o més)

Davant dels problemes funcionals l'ajuda que reben les persones es vehicula molt sovint mitjançant la família, principalment fills i cònjuges. També tenen una certa importància les ajudes rebudes per a no familiars i per a persones contractades.

De les 750 persones entrevistades, un 11% ha manifestat la necessitat de rebre ajuda o més ajuda, especialment dones, d'edat avançada, vídues o solteres.

Tipologies de gent gran

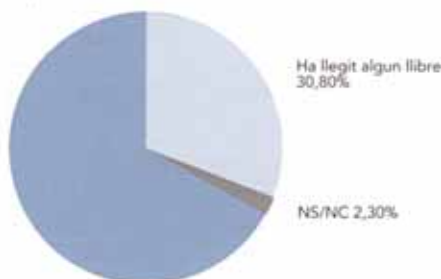
Mitjançant tècniques d'anàlisi de Cluster s'han establert tipologies de població (combinant diverses variables) que permeten formular una visió global de la situació de la gent gran al districte de Sant Martí.

En habitatge, situació relacional i autonomia funcional, la majoria de la població correspon al grup en situació més favorable:

L'habitatge està en bones condi-

LECTURA DE LLIBRES DURANT EL DARRER ANY

No ha llegit cap llibre
66,90%

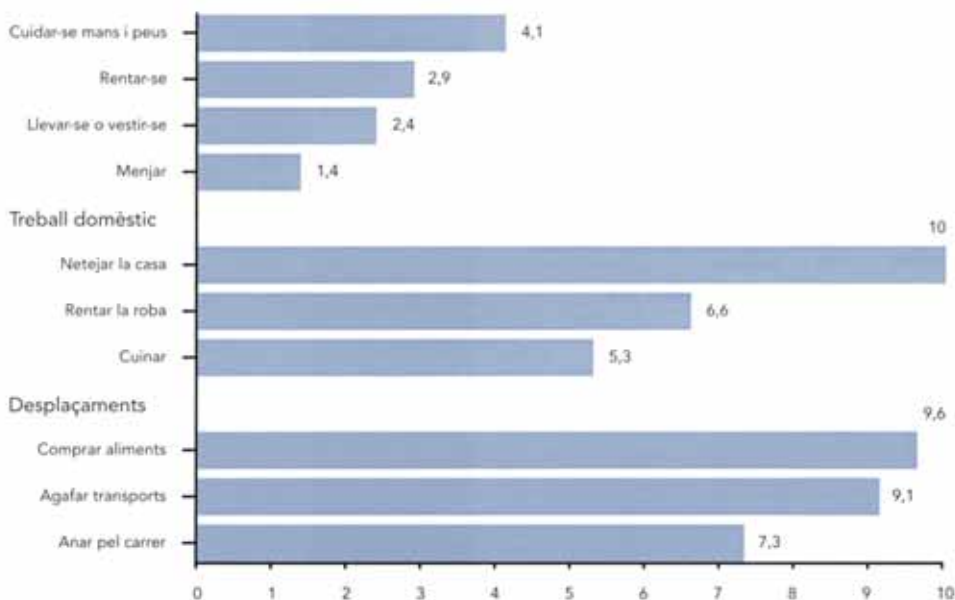


HORES QUE PASSA FORA DE CASA DIÀRIAMENT

	Grups d'edat							
	Total	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80 i més
Una o dues hores	28,2	18,2	25,4	29,6	33,3	30,5	42,4	35,2
Tres o quatre hores	29,5	24,9	28,1	26,2	37,1	41,1	33,1	28,9
Cinc hores o més	37,0	54,7	45,5	42,2	24,4	19,9	14,8	14,6
No surt de cas	4,4	1,1	0,0	0,9	4,7	7,7	9,6	29,9
NS/NC	0,9	1,1	0,9	1,1	0,7	0,8	0,0	1,4
Total n=	100,0 715	100,0 153	100,0 154	100,0 136	100,0 99	100,0 75	100,0 53	100,0 45

PROBLEMES D'AUTONOMIA FUNCIONAL (50 ANYS I MÉS)

Cura de la persona



cions (al voltant de tres quartes parts dels entrevistats). Relacionals estables (un 85%).

No sofreixen cap mena de dificultat funcional (85%).

En aquestes variables, les situacions precàries estan molt delimitades en la proporció de població a la qual afecten, i comprenen entre el 2,1% en situació relacional (viuen sols i no tenen relacions diàries) fins al 4,5% amb autonomia funcional (disfuncions de la cura personal).

La situació de la població en les altres tres variables analitzades és clara-

ment diferent i, en conjunt, força menys satisfactòria:

Pel que fa a la situació econòmica el col·lectiu de gent gran a Sant Martí es distribueix en tres terços: un, força homogeni, que es troba en situació precària -clarament per sota de la mitjana del districte-, un altre que ratlla la mitjana de la població estudiada i un darrer terç en situació més favorable, força diferenciat dels dos anteriors.

Pel que fa a activitats culturals, dues tercers parts dels individus entrevistats es poden considerar inactius socio-cul-

turalment: no participen en associacions, no assisteixen a activitats culturals ni viatgen.

Al marge d'aquest grup, en destaquem tres que es poden considerar actius. Conjuntament representen només un terç de la població estudiada i que es diferencien entre ells pel tipus d'activitat que realitzen els individus de cada grup.

En la definició de grups de població segons el coneixement i ús de serveis d'atenció a la gent gran, hi ha un grup d'al voltant del 15% dels individus desinformatos, que no coneix ni utilitza els serveis.

TIPOLOGIES SEGONS ANÀLISI DE CLUSTER

Gent gran del districte de Sant Martí

Situació econòmica



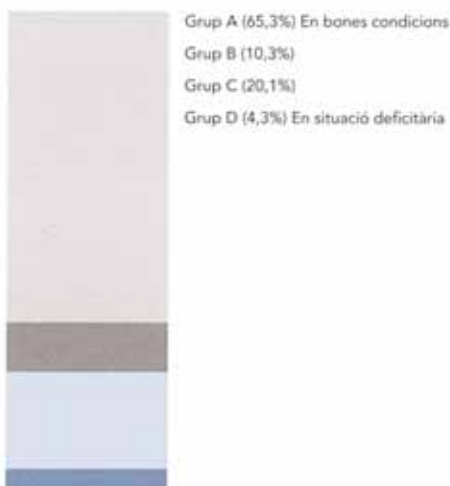
Situació relacional



Autonomia funcional



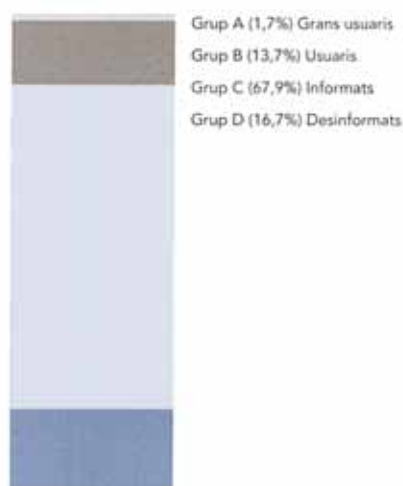
Condicions de l'habitatge



Activitats socio-culturals



Coneixement i ús dels serveis



En aquesta variable, el grup més majoritari és el d'informats: dos terços del total de la població estudiada coneixen força serveis, però no n'utilitzen cap o només n'utilitzen un. Finalment, es detecten dos grups minoritaris que, per l'ús que fan dels serveis, han estat definits com a usuaris i grans usuaris.

La presència, proporcionalment significativa -en bona part de les variables analitzades-, de determinades característiques socio-demogràfiques dins del

col·lectiu en situació més precària, ha permès identificar les situacions considerades tradicionalment com a més vulnerables dins de la gent gran: ser dona, tenir una edat avançada, ser vidu, viure sol i ser pensionista (enfront dels individus que encara treballen).

Al mateix temps, però, l'anàlisi portada a terme descobreix tanta diversitat de situacions que aconsella no reduir el focus d'atenció de l'actuació municipal a uns pocs grups considerats de risc. Dins

de la gent gran hi ha molts matisos -en tota mena de situacions- que requereixen una conceptualització més àmplia del fenomen.

En conclusió, a la investigació portada a terme s'identifiquen grans grups poblacionals dins de l'univers de la gent gran, però també col·lectius reduïts numèricament que presenten situacions molt específiques. 🔑

CARLOTA SOLÉ. Sociòloga.

L'estudi sobre la situació dels estrangers provinents de països del Tercer Món residents al districte de Ciutat Vella va ser encarregat per l'Àrea d'Afers Socials i Joventut. Ha estat dirigit per Carlota Solé, que va comptar amb la col·laboració de Valèria Bergallí, Encarna Herrera, Manuel Muñoz, Enriqué Santamaría i Francesc Tort com a equip d'investigació.

Punt de partença

Els objectius de la investigació s'establiren d'acord amb el que l'Àrea d'Afers Socials i Joventut de l'Ajuntament de Barcelona proposà. L'estudi se centra en l'anàlisi de la realitat de les minories ètniques o, més estrictament, immigrants estrangers extracomunitaris, residents al Districte de Ciutat Vella de Barcelona; per tal d'orientar la presa de decisions que afecten les tasques de planificació i programació. Es parteix de la base que el districte de Ciutat Vella és la zona principal d'assentament de les minories ètniques estrangeres que procedeixen del Tercer Món. Les característiques socials i urbanístiques de la zona afavoreixen la immigració i l'assentament, més o menys precari, dels magrebins, filipins, indis, pakistanesos, centreafricans i altres estrangers immigrants en els barris d'aquest districte.

Metodologia

S'obriren, amb l'aplicació d'una fitxa tècnica, 249 fitxes dels expedients d'estrangers que acudiren en els últims 6

anys als centres de serveis socials del districte de Ciutat Vella. S'intentà també poder explotar altres expedients d'altres programes d'assistència sanitària i social. Les dades extretes dels expedients d'usuaris de Serveis Socials municipals s'explotaren informàticament pel programa SPSS.

Per tal de tenir un coneixement exhaustiu de les condicions de vida dels marroquins, argelins, pakistanesos i altres, es realitzaren 30 entrevistes en profunditat, seguint un guió estructurat, a diversos informants estratègics (professionals dels serveis socials, directores de centres escolars, polítics, etc.) i se seguí la trajectòria migratòria de 4 famílies marroquines a través de les entrevistes biogràfiques.

Síntesi de resultats

El perfil de l'immigrant estranger usuari dels Serveis Socials de l'Ajuntament és el d'homes i dones, joves, solters i arribats recentment a Catalunya. La gran majoria procedeixen del Marroc. En general, es troben en edat escolar o són estudiants; els qui treballen ho fan en l'hostatgeria o el servei domèstic i guanyen entre 35.000 i 60.000 pessetes mensuals en concepte d'ingressos familiars, és a dir, comptant amb la possible ajuda d'altres membres de la família. Les llars són relativament nombroses. El contacte amb els centres de Serveis Socials es realitza a través de familiars (en general la mare), que demanen prestacions per als fills o altres persones. Els usuaris són,

doncs, joves i les demandes prioritàries per als fills dels immigrants estrangers són, consegüentment les d'alimentació, formació i serveis de guarderia. Les persones de mitjana edat i persones grans demanen cobertura sanitària, majoritàriament. Un lloc de treball és la demanda que realitzen els immigrants extracomunitaris en edat laboral, especialment els homes. L'ajut per pagar el lloguer del pis és una demanda significativa per als centreafricans però molt menys per als marroquins.

Els col·lectius d'immigrants estrangers al districte de Ciutat Vella es compon d'una majoria d'homes sols, solters o joves, i d'un nombre més reduït de famílies. Hi ha diversitat en el si del col·lectiu segons el país d'origen, la tradició, cultura i religió, respecte a l'actitud envers la possible integració en la societat receptora. Així, d'acord amb la informació recollida en les entrevistes en profunditat, els centreafricans són en general oberts a aquesta possibilitat, estableixen xarxes de solidaritat i d'ajuda mútua entre ells, conscients dels problemes econòmics que afronten i de la marginació o el rebuig que poden tenir en els barris on viuen. Els asiàtics són molt comunitaris entre ells i estableixen xarxes de suport a través dels lligams d'amistat que faciliten la comunicació amb l'entorn social per solucionar els problemes que afronten. El factor religió i les tradicions i costums dels pobles antigament nòmades poden explicar parcialment l'actitud més oberta dels centreafricans i asiàtics envers les noves formes de comunicar-

se, de treballar, de viure. Els magrebins són el grup més individualista en relació a la comunicació amb d'altres grups d'immigrants estrangers, es relacionen entre ells de forma informal.

El primer problema que cal que resolguin les minories ètniques a Ciutat Vella és, com el de tots els estrangers, el de la situació jurídica. Aquest és el punt de partida per inserir-se en el mercat de treball sense dificultats i poder residir sense entrebanes.

Ara bé, la paradoxa de no poder aconseguir el permís de residència si no es té una feina en el segment formal de l'economia i, a l'ensem, no obtenir un contracte de treball si no es presenta a l'empresari el permís de residència, no es resol fàcilment. La majoria dels immigrants se situa necessàriament en els cercles més perifèrics i marginals del mercat de treball, en activitats rebutjades per la població activa autòctona per les condicions de precarietat en la seva realització i remuneració, activitats pròpies de l'economia submergida. Així, els homes, que constitueixen el gruix de la població immigrada del Tercer Món excepte pel que fa a la immigració filipina, treballen en feines del camp, de la pesca, en la venda ambulants o en mercats de quincalla, en el comerç, en serveis de seguretat de discoteques, en locals d'esbargiment. Els més joves es dediquen a feines de càrrega i descàrrega de mercaderies a Mercabarna o altres mercats municipals, a la restauració en petits bars o restaurants i a feines del camp. Les dones treballen al servei domèstic, a la confecció a domicili,

fan petits serveis remunerats a veïnes o amigues, com ara cosir, i en conjunt no penetren en el mercat de treball industrial o agrícola si no és excepcionalment.

La discriminació en el mercat de treball dels col·lectius d'estrangers que resideixen a Ciutat Vella es constata, en primer lloc, pel tipus d'activitat que realitzen. S'ocupen en activitats (venda ambulants, construcció, servei domèstic), règims laborals (contractes temporals, treballs esporàdics) i condicions de treball (salari inferior al salari interprofessional, treball a preu fet) que els situen en els estrats més baixos de l'estructura ocupacional, en comparació amb la població autòctona.

Pel que fa a les condicions d'habitatge, el col·lectiu d'immigrants del Tercer Món que resideix a Ciutat Vella presenta certa estabilitat residencial en el districte, principalment pel baix nivell d'ingressos que tenen aquestes persones (la gran majoria de centreafricans) i famílies (els magrebins, ja que aquests acostumen a emigrar o es reagrupen amb la família), però també pel rebuig social que pateixen a l'hora de llogar una vivenda propietat d'un espanyol. Les negatives a consentir que magrebins, centreafricans o pakistanesos s'instal·lin en pisos de barris relativament benestants, d'altra banda moltes vegades inaccessibles monetàriament per als immigrants estrangers, fa que aquest col·lectiu s'ubiqui majoritàriament en zones degradades.

Un altre aspecte preocupant és el nombre d'irregularitats que cometen en l'accés a l'habitatge els col·lectius dels

immigrants estrangers del Tercer Món en el districte de Ciutat Vella. Així com a qualsevol treballador espanyol que vol llogar un pis, el propietari li requereix el full de salaris per assegurar-se que podrà pagar regularment el lloguer, amb els estrangers els propietaris especulen demanant lloguers abusius, sense preocupar-se d'on provenen els diners, com afirma un dels entrevistats en profunditat. D'altra banda, la quasi totalitat dels pisos de lloguer es lliuren sense cèdula d'habitabilitat, que concedeix la Generalitat.

El districte de Ciutat Vella compta amb una població marginal reduïda en volum però amb un pes considerable pel que fa al clima i condicions de la convivència en els barris que componen el districte. Moltes institucions i organitzacions acullen tant els immigrants estrangers com la població autòctona o d'immigració interior marginada. La capacitat d'adaptació dels estrangers és notòria en comparació amb els no estrangers marginals, atès que són persones amb projectes de vida concrets (fugir de la misèria dels respectius països, tirar endavant la família o guanyar més diners per una activitat qualsevol) i disposats a pagar el preu de la decisió que han pres en emigrar. Són persones amb xarxes afectives esteses, tenen punts de referència normativa clars, tenen famílies estructurades i comparteixen un sistema de valors que cohesionen al grup i el reforça davant l'hostilitat de l'entorn. L'última situació és, doncs, oposada a la de famílies desestructurades que s'acullen a institucions municipals.

Les actituds xenòfobes es manifesten quan la població autòctona considera lesionats els seus drets a obtenir la totalitat dels llocs de treball, i a gaudir de forma exclusiva de les ajudes, beques o subvencions en serveis socials, i programes d'esbargiment municipal. L'actitud més generalitzada entre la població autòctona és que els immigrants del Tercer Món mantinguin les seves tradicions culturals i religioses però que les pràctiques culturals i religioses s'adaptin al sistema convencional d'organització del treball, al ritme de productivitat i eficiència, a l'estalvi del temps, i a les relacions associatives, segons manifesten els informants entrevistats.

Conclusions

Un dels enfocaments més pregons sobre la discriminació de la població immigrada davant del mercat de treball és la que tracta la immigració com a exèrcit de reserva industrial, tant a nivell del sistema capitalista mundial com de les economies nacionals. En ambdós nivells es pot trobar un mercat dual (Piore, 1984) per als treballadors autòctons i immigrants en diferents zones del món a l'interior d'un mateix país. Es legitima l'existència d'immigració reforçant la dualitat per la conveniència de cobrir totes les necessitats d'una població cada vegada més exigent amb les seves apetències i menys decantada a realitzar tasques manuals, no qualificades, arriscades, brutes, etc.

D'aquí ve que la immigració econò-

mica, de mà d'obra barata, que és la característica del districte de Ciutat Vella de Barcelona, tingui una qualificació professional molt baixa, procedeixi de zones depauperades, no necessàriament rurals, i es trobi amb gran nombre d'obstacles per integrar-se en la societat receptora. Els obstacles més importants són els legals (permisos de residència i de treball a Espanya) i els socio-culturals (acceptació per part de la població autòctona del fet diferencial que implica el fenomen migratori).

Sembla, tanmateix, contradictori que, d'una banda, havent-hi atur, es reclutin treballadors immigrants, generalment poc qualificats, per cobrir una demanda d'un tipus de feines menys tingudes pels treballadors autòctons; i d'altra banda, existeixin actituds hostils i, àdhuc, conflictives, envers aquests mateixos treballadors. De fet, l'accés dels immigrants a treballs poc qualificats i als estrats inferiors de l'escala ocupacional és conseqüència directa de les demandes i polítiques industrials dels països receptors, a l'ensens que en aquests països es produeix el progressiu desplaçament de la força de treball autòctona cap a l'ocupació en activitats més qualificades, de més elevat status social i més prestigi. En conjunt, en actuar com a exèrcit de reserva, la mà d'obra immigrada dels països del Tercer Món té un efecte positiu en la regulació de les fluctuacions de la conjuntura econòmica de la societat receptora, la qual pot fer-ne ús o no segons les necessitats immediates del mercat de treball. Heus ací un altre factor de duali-

tat del mercat de treball.

Aquesta situació posiciona els treballadors immigrants en els estrats més baixos de l'estructura social del país receptor. Prenent en consideració la complexitat de l'estructura ocupacional i social de les societats avançades actuals (en les quals el sistema de classes socials es dissimula amb el sistema de grups d'interessos i el sistema estratificacional més pur) i en virtut de l'acceptació de tipus d'activitats inacceptables per la mà d'obra autòctona, de condicions de treball i salaris inferiors als consensuats pels potents sindicats de la societat receptora i la incapacitat de poder participar sindicalment i políticament en l'establiment d'aquests consens, els treballadors estrangers es troben en una situació d'indefensió, debilitat o vulnerabilitat absolutes.

A més de la discriminació laboral i la discriminació en relació amb la vivenda, la competència lingüística en castellà i/o català és un obstacle per superar. Els immigrants estrangers aprenen castellà com a primera opció i en l'inici de la seva estada a la nostra ciutat. Més endavant, després d'uns anys de permanència aquí comencen a entendre i conèixer el català. L'aïllament en els propis cercles de magrebins, centreafricans, filipins o pakistanesos, i la major concentració d'aquest col·lectiu després de la rehabilitació dels barris del districte de Ciutat Vella i la desaparició de moltes pensions barates, dificulten l'aprenentatge de les llengües.

Potser és cert que no discrimina tant l'estrangeria com la pobresa, però

els immigrants estrangers perceben el menyspreu subtil de la gent del barri on resideixen, que es queixa dels forts olors culinàries, dels cants o converses sorolloses, etc. Tot i que han adquirit costums catalanes i que participen en activitats programades per centres municipals per als joves, associacions o centres d'ajuda o solidaritat, centres religiosos i assistencials; hi ha prevenció davant el fet diferencial d'una cultura desconeguda pels autòctons.

Els prejudicis i estereotips, com a part del sistema de creences dominant en una societat receptora d'immigrants, reforcen la discriminació en el mercat de treball, pel que fa als treballadors estrangers. Reforcen els mecanismes de separació dels immigrants de l'accés a serveis socials que els millorarien les condicions de vida. Legítimen l'estatus de la població treballadora autòctona sense posar en qüestió les actituds insolidàries d'una part de la classe obrera envers l'altra o bé, des d'un punt de vista no marxista i conflictivista, d'un grup d'interessos envers uns altres grups d'interessos. D'aquí ve que els conflictes no siguin només entre classes socials sinó intraclasse i no solament per raons, motivacions o ideologia laboral, industrial o de classe, sinó també per motivacions ètniques i culturals.

Aquests últims tipus de conflictes eren pràcticament inexistents fa deu o quinze anys, pel fet de la poca presència d'immigració estrangera al nostre país. Un cop ha augmentat el nombre de persones procedents dels països del Tercer

Món, han crescut les tensions entre la població indígena o autòctona i l'estrangera immigrada per raons econòmiques, de supervivència o de superació d'unes condicions ínfimes d'existència. Paral·lelament es desenvolupen prejudicis i actituds hostils a la immigració estrangera que duen a constatar brots de racisme en situacions límit. Els prejudicis que es formen es consoliden, a més, a mesura que els immigrants estrangers no tenen cap més alternativa que treballar en ocupacions rebutjades per la població autòctona, d'estatus social molt baix i marginades del cos central de l'activitat econòmica productiva del país. Alhora, la consolidació dels estereotips dificulta la possibilitat d'una major penetració en el mercat del treball i d'una progressiva integració social i cultural en la societat receptora.

L'existència d'una segona generació planteja conflictes intergeneracionals en el si del col·lectiu heterogeni d'immigrants extracomunitaris a causa que els fills d'immigrants nascuts aquí o arribats al districte i molt petits, rebutgen la cultura, en un sentit ampli, dels seus pares, no pensem en el retorn al lloc d'origen i àdhuc perden el coneixement de la llengua materna. Es produeixen situacions d'incomunicació entre pares i fills. Moltes mares marroquines, algerianes, pakistaneses, gambianes o d'altres països no parlen el castellà ni el català; i els seus fills pràcticament no parlen l'àrab, tot i que en molts casos arriben a entendre'l.

El model cultural de l'immigrant, en general, sol ésser el producte de dues for-

ces confrontades: la voluntat de resistir a l'assimilació, per un costat, i la necessitat d'adaptar-se als models de la societat d'acollida, per un altre; si no vol sentir-se desarrelat ni aïllat respectivament en el seu projecte migratori. Qualsevol ajuda en el camp de la formació cultural (alfabetització, ensenyament de l'idioma, etc.) i de la formació professional (reciclatges, accés a cursos de formació ocupacional i de l'INEM, etc.) pot contribuir de manera molt important en l'èxit del procés integrador del treballador immigrant extracomunitari. Pel que fa als components més joves, el grau d'integració no és res més que el producte resultant de la lluita de tensions que les diferents instàncies educatives (fonamentalment escola i família) exerceixen sobre ells i elles. És a dir, l'escola crea un distanciament respecte als valors del seu medi familiar i viceversa. la densitat de les relacions familiars perpetua els vincles primaris alhora que reforça el poder del control dins de la pròpia minoria ètnica, en detriment de l'obertura cap a models més moderns on es dona primàcia a l'individu i als seus drets. Desobeir pot ser interpretat automàticament com una traïció, una ofensa o un mal exemple per als nens i, en el pitjor dels casos, pot comportar una exclusió del grup o l'amenaça de l'ostracisme «dels teus», en un medi social que ja de per si resulta hostil i discriminatori vers aquells que es regeixen per pautes culturals diferents a les dominants o majoritàriament acceptades. ■

JOSEP M^a LAHOSA. Comissió Tècnica de Seguretat Urbana. Ajuntament de Barcelona

Enquesta anual encarregada per la Comissió Tècnica de Seguretat Urbana de l'Ajuntament de Barcelona a l'Institut d'Estudis Metropolitans, dirigida pels professors de la Universitat de Barcelona Anna Alabart, Josep Ma. Aragay i Juli Sabaté.

L'enquesta de victimització i opinió sobre la seguretat ciutadana

L'any 1983 es produí a Barcelona, i arreu de l'Estat, un «episodi d'inseguretat» que no es corresponia amb les dades oficials (estadístiques policials i judicials, activitat dels serveis, etc), les quals, tot i recollir un cert augment de l'activitat delictiva, no podien justificar un increment tant important de la por i de les demandes de control. Es posava de manifest que la por de la gent i l'augment del sentiment col·lectiu d'inseguretat no coincideixen necessàriament amb les dades objectives de la delinqüència.

A finals de 1983 es crea la Comissió Tècnica de Seguretat Urbana, la qual rep l'encàrrec d'elaborar un sistema de coneixement de la realitat criminològica a la ciutat, que tingui en compte tant els aspectes objectius com els subjectius del fenomen. Com a mètode principal d'aquest sistema s'escull el sistema d'enquesta, que ha de recollir i donar informació sobre els aspectes més «objectius» del fenomen (la victimització) i sobre els «subjectius» (l'opinió sobre la seguretat).

La primera enquesta de Victimitza-

ció i Opinió sobre la seguretat ciutadana a Barcelona es realitza l'any 1984, i referida a dades de l'any anterior, és a dir, 1983. A partir d'aquesta primera enquesta s'han desenvolupat medicions cada any, el que representa que en l'actualitat tenim una sèrie d'informació que abasta una dècada.

Consideracions prèvies

És evident que la validesa o no d'un determinat sistema de recerca i anàlisi d'informació, està més en relació a poder perfilar les pròpies limitacions d'aquest que als resultats obtinguts. En aquest sentit sabem que l'Enquesta tenia limitacions importants, ja que la pròpia definició d'acte delictiu o fet victimitzador varia en relació a quina institució el defineixi.

Així doncs, i com que des de l'Ajuntament el que es volia era trobar respostes, per una banda, a les situacions que generaven en la població un sentiment d'inseguretat i, per l'altra, operar en base al territori, l'enquesta opta per la definició popular del delictes, és a dir, allò que els ciutadans consideren com a fets susceptibles d'incidir en la seva seguretat i en la seva presència en el medi. En aquest sentit l'enquesta, i és una de les seves limitacions, no recull aquells delic-

tes dels quals els ciutadans no són conscients d'ésser víctimes, encara que sovint tinguin conseqüències socials més greus (delictes ecològics, econòmics, etc.).

Una altra de les limitacions és la referida a les possibles agressions que es produeixen en l'entorn familiar, així com els delictes que tenen com a víctimes els menors de 16 anys.

La metodologia, la mostra, el qüestionari i el treball de camp

L'estructura de l'enquesta és eminentment urbana, per tant la metodologia de treball, el disseny de la mostra i l'anàlisi dels resultats han de garantir les diferències territorials, evitant «la fal·làcia ecològica» que representa un tractament universalista de les dades.

La metodologia utilitzada ha estat, fins l'any 1990, l'entrevista en el domicili, a partir d'una mostra aleatòria que assegurava la representativitat suficient per inferir els resultats a la població total de la ciutat. A partir de la medicion referida a dades de 1991 l'entrevista es realitza per telèfon. L'univers és el conjunt de la població més gran de 16 anys.

Pel que fa al disseny i grandària de la mostra, cal tenir en compte que la condició de víctima no és quelcom gene-

ENTREVISTES PER DISTRICTE

C. Vella	Eixample	Sants	Les Corts	Sarrià	Gràcia	Horta	Nou Barris	S.Andreu	S.Martí
397	1202	787	393	649	563	808	827	636	938

ralitzat, que es volen estudiar les tipologies delictives i que l'investigació ha de preveure les diferències territorials. Tenint en compte aquests elements la mostra utilitzada ha estat de 7.200 entrevistes, amb un error màxim de 1,2% en termes de victimització. Pels districtes de la ciutat es treballa amb errors entre el 5,5% (Les Corts) i el 2,8% (L'Eixample). (El marge d'error ha estat calculat per un nivell de significació de $\alpha=0,05$ i per $p=q=0,5$).

El qüestionari està dissenyat pensant en economitza el temps de les entrevistes, és força àgil (agrupa les dades sobre victimització en quatre indicadors de seguretat), està precodificat i les escales que s'utilitzen són d'1 a 9.

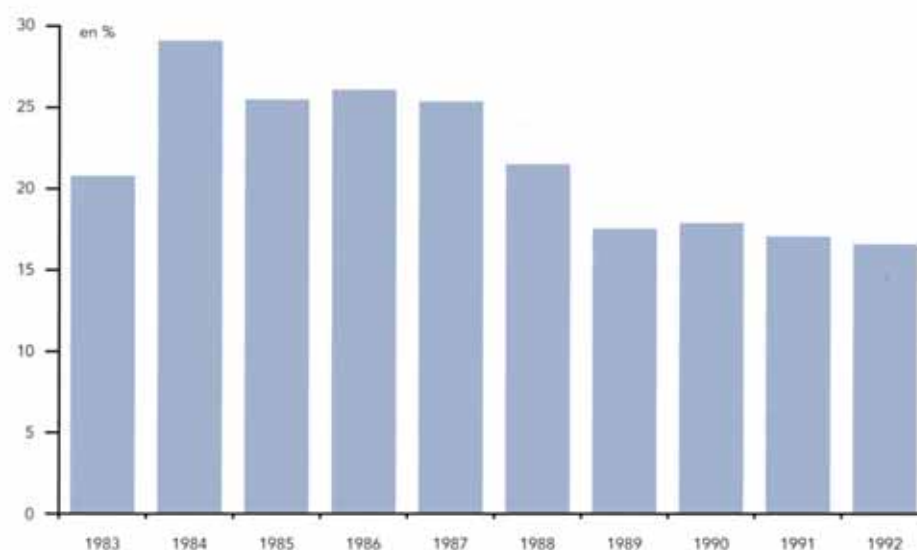
Té dues parts, una que mesura la victimització, que es passa a tota la mostra (7200) i l'altra per l'estudi de l'opinió sobre la seguretat ciutadana que es passa a una part més petita (3.100). Per tal d'optimitzar recursos la resta de segones parts del qüestionari s'utilitzen per desenvolupar altres investigacions col·laterals (1991: Trànsit i actituds dels conductors: 100), (1992: Opinió sobre la seguretat ciutadana: 2.400), Trànsit i actituds dels conductors: 2.400) i Opinió sobre els joves i la seguretat : 2400).

El treball de camp es realitza a partir del 15 de gener, per tal d'evitar l'efecte telescopi dels primers mesos de l'any i la seva durada és de 10 setmanes.

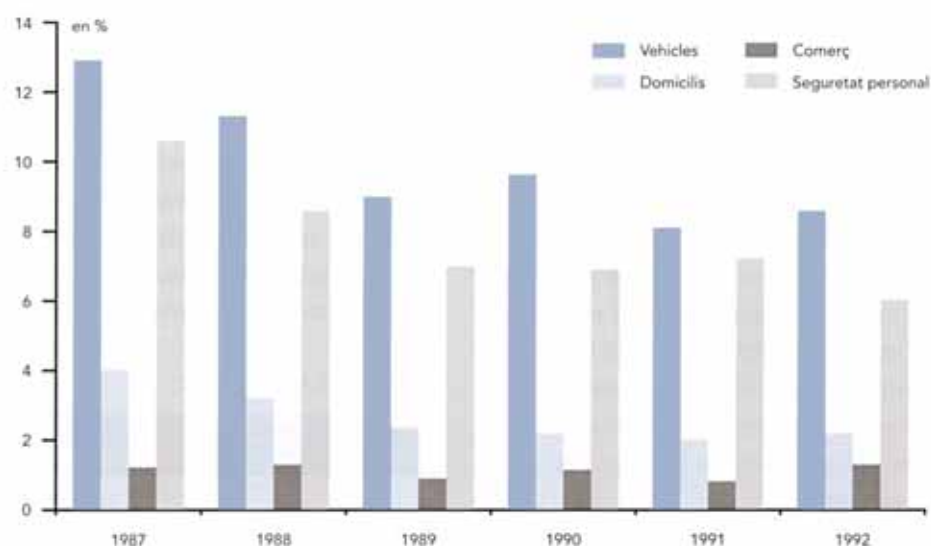
Des de 1989, es desenvolupa la mateixa investigació a nivell de la Mancomunitat de Municipis Metropolitans de Barcelona, amb una mostra de 5.600 entrevistes.

ÍNDEX DE VICTIMITZACIÓ

1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
20,8	29,1	25,5	26,2	25,4	21,6	17,6	18,0	17,1	16,6



ÍNDEX DE VICTIMITZACIÓ DELS QUATRE INDICADORS



Els principals resultats i indicadors de l'enquesta de victimització

L'índex de victimització és el percentatge d'individus que han sofert alguna experiència de victimització, independentment de la tipologia del fet i de les vegades que l'han sofert.

S'agreguen en aquests indicadors els 18 fets delictius més explicats pels entrevistats.

La delinqüència opera com qualsevol activitat econòmica, busca la màxima rendibilitat i els mínims costos, així, les persones més victimitzades són homes

joves amb un nivell de renda mitjà-alt i/o que visquin en un districte central de la ciutat. La centralitat i el nivell de renda són els elements principals de la victimització.

Victimització als districtes. Les rendes altes i la centralitat

Els residents als districtes de Sarrià-Sant Gervasi, Les Corts-Pedralbes, L'Eixample i Ciutat Vella són els més victimitzats. Com dèiem anteriorment la renda i la centralitat són els dos elements principals de l'activitat delictiva; la renda

per criteris de productivitat i la centralitat per criteris d'oportunitat, de concentració de l'activitat i de cost (més anònim).

L'evolució de la victimització als districtes marca, no obstant, una certa homogeneïtzació en la victimització. Així veiem com l'any 1983 les diferències entre el districte més victimitzat (Sarrià-Sant Gervasi) i el menys (Sants- Montjuïc) era de 21,4 punts, en la medició corresponent a 1992, la diferència entre el més victimitzat (Les Corts- Pedralbes) i el menys (Sant Martí) és de 12,4 punts.

ÍNDEX DE VICTIMITZACIÓ, PER DISTRICTES

DISTRICTES	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Ciutat Vella	19,8	29,0	23,9	29,9	25,9	22,4	19,2	20,2	17,9	16,5
Eixample	23,8	33,3	27,2	31,5	29,1	22,0	18,7	19,6	18,9	17,9
Sants-Montjuïc	11,5	23,8	23,2	27,5	20,8	21,0	16,1	14,3	18,7	15,9
Les Corts	30,3	37,8	32,5	30,4	28,9	25,1	14,9	14,5	23,1	15,7
Sarrià-St. Gervasi	32,9	38,6	36,0	31,1	32,2	29,5	22,3	19,8	23,0	21,3
Gràcia	26,0	29,1	26,5	22,4	23,5	19,2	14,9	18,1	14,4	18,2
Horta-Guinardó	19,3	27,9	24,7	20,9	27,9	20,9	16,6	21,0	14,3	12,3
Nou Barris	19,7	20,5	21,1	23,1	21,9	20,2	18,9	15,7	15,2	16,1
Sant Andreu	17,3	28,0	21,3	21,3	25,3	19,3	19,4	16,1	18,3	17,4
Sant Martí	17,4	27,2	22,8	23,2	20,1	18,3	15,1	18,8	10,7	19,0

	C. Vella	Eixample	Sants	Corts	Sarrià	Gràcia	Horta	Nou Barr.	S. Andre	S. Martí
Victimització	17,9	18,9	18,7	23,1	23,0	14,4	14,3	15,2	18,3	10,7
Localització	25,1	18,4	13,6	19,6	15,5	10,6	9,6	9,7	11,2	7,7

RATIO DE PERILLOSITAT, PER DISTRICTES

C. Vella	Eixample	Sants	Les Corts	Sarrià	Gràcia	Horta	Nou Barris	S.Andreu	S.Marti
1,07	1,27	0,83	1,18	0,80	0,98	0,85	0,82	0,81	0,88

L'índex de localització i la ratio de perillositat

Per tal de poder avançar en el coneixement de la realitat criminològica del territori, s'han anat construint un seguit d'indicadors i ratios, un d'ells és l'índex de localització. Aquest permet, posant en relació les enquestes que es fan amb els fets ocorreguts en un mateix territori, avaluar els fets que hi passen. En aquest sentit podem veure com Ciutat Vella, districte paradigmàtic de les contradiccions urbanes, és l'únic que obté un índex de localització superior al dels seus residents victimitzats.

La ratio de perillositat és un altre dels indicadors construïts per l'equip investigador per poder aproximar-nos a la realitat dels diferents territoris de la ciutat. Aquesta ratio pretén conèixer el nivell de perillositat del territori, i posa en relació el nombre de residents victimitzats (a qualsevol indret) amb el nombre de persones victimitzades en el districte de referència. Es confirma una vegada més la centralitat com element de referència de l'activitat delictiva: L'Eixample té la ratio més alta, seguida de les Corts (en l'actualitat s'està convertint en un districte amb força oferta, especialment econòmica i comercial) i de Ciutat Vella.

La imatge d'alguns territoris

De les dades obtingudes, tant de victimització com d'opinió, es fa palesa una certa estigmatització d'alguns barris de la ciutat, en aquest sentit l'imaginari col·lectiu i la construcció social sobre la perillositat i la por generen imatges distorsionades de la realitat, tant positives com negatives, dels territoris. Així, veiem alguns exemples de les freqüències de victimització i d'esment de perillositat d'alguns barris de la ciutat.

La denúncia a Barcelona

A Barcelona cada vegada més els ciutadans denuncien les seves experiències de victimització, així el 1992 un 43,3% d'aquestes van ésser denunciades.

Què és el que més preocupa de cara a la seguretat personal

Esponàniament el que més preocupa als ciutadans, són la violència, els atracaments i les agressions (clarament allò que fa referència a l'àmbit personal). No obstant, posicionats davant d'un llistat de possibilitats, la situació canvia de forma rellevant, en aquest cas el que més

preocupa són els drogaaddictes (en la pregunta espontània és mencionat solament pel 6,6%).

Quins són els grups que fan més por

La concreció de la por està en relació a la construcció social de la violència irracional. En aquest sentit els grups que fan més por són els drogaaddictes (hi ha la creença popular, reforçada pel discurs oficial i els «mass media», que en situació límit actuen violentament), i els cap rapats.

En el cas dels drogaaddictes, més de la meitat dels entrevistats han afirmat tenir-ne en el seu barri i la por que fan s'ha avaluat en un 6,59 (en una escala d'1 a 9)

L'altre grup que s'avalua com el que fa més por, és els caps rapats. Tot i que els ciutadans manifesten que se situen en el 25% del territori, la meitat que els drogaaddictes, l'avaluació del nivell de perillositat arriba al 6,30 punts, o sigui 29 centèsimes menys que els drogaaddictes.

Els altres grups, sembla que fan poca por, i les respectives avaluacions no arriben als 4 punts. En aquest cas hauríem d'anar a veure les avaluacions per districte per poder trobar una puntuació superior al 4. A Ciutat Vella la por als margrebins (4,36); a Sants-Montjuïc, Sarrià, Gràcia i Sant Martí a la prostitució (4,73 - 5,44 - 4,17 - 4,17) i a Sarrià també els gitanos (4,13).

FREQÜÈNCIA DE VICTIMITZACIÓ I ESMENT DE PERILLOSITAT

	% de fets	% esments		% de fets	% esments
Sant Gervasi	8,69	0,77	Raval	3,02	11,54
Esquerra de l'Eixample	8,10	0,69	Rambles	1,93	6,30
Les Corts	6,77	0,54	Barri Xinès	0,25	4,57
Sants	6,64	0,89	El Carmel	0,36	3,92
Gràcia	6,28	2,53	Verneda	1,21	3,47
Casc Antic	1,57	19,58	Trinitat Vella	0,36	2,75
La Mina	0,12	12,16			

Dades 1991

ÍNDEX DE DENÚNCIA

1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
38,0	27,7	27,8	26,1	28,7	33,8	37,0	39,7	37,0	43,3

Dades 1991

PREOCUPACIONS DELS CIUTADANS

Espontànies	%	Suggestides	1 a 9
La violència, atracaments i agressions	53,2	Robatoris, atracaments i agressions	7,70
Els robatoris	14,9		
La inseguretat ciutadana	13,6		
Les drogues	6,6	Els drogaaddictes	7,84
Els accidents	3,0	Accidents de circulació	6,62
El terrorisme	2,8		
L'atur	0,9	Quedar-se sense feina	6,17
El cost de la vida	0,7	L'augment del cost de la vida	7,69
		Contaminació a la ciutat	7,39
		Assistència mèdica	6,88

PERCEPCIÓ DE LA PRESENCIA I LA PERILLOSITAT, PER GRUPS

Grups	% Presència al barri	Avaluació de la perillositat
Drogaaddictes	52,3	6,59
Caps rapats	26,4	6,30
Prostitució	9,4	3,62
Gitanos	25,6	3,61
Magrebins	17,7	3,36
Sudamericans	14,2	2,88
Negres	20,5	2,49
Captaires i rodamons	39,7	2,29

Quines són les causes de la delinqüència, segons els ciutadans

Les respostes dels ciutadans mostren una certa ambivalència entre la recerca de culpables a la situació de la delinqüència i la comprensió dels problemes estructurals que afecten el problema. En aquest sentit, si veiem l'avaluació que fan de les causes de la delinqüència veiem com aquests dos tipus de respostes s'alternen entre les mesures punitivo-repressores i les de caràcter preventiu.

Si analitzem aquestes respostes per Districtes podem apreciar com Ciutat Vella avalua totes les causes per sobre la mitjana de la ciutat; s'aprecia també com els districtes de rendes altes prioritzen més en les qüestions estructurals, potser perquè el problema el veuen com a més llunyà, en especial pel que fa a ser productors de delinqüència. En canvi, si veiem els districtes de rendes més baixes podem apreciar com els problemes són vistos més des de la perspectiva punitiva, també es la població a la qual arriba més fàcilment el discurs i els missatges de control.

Les mesures per solucionar la delinqüència, segons els ciutadans

Si en la identificació de les causes existia l'ambivalència entre postures punitives i estructurals, és lògic que en l'opinió sobre les mesures es continuï produint, encara que en aquest cas les mesures més preventives tenen un

OPINIÓ SOBRE LES CAUSES DE LA DELINQUÈNCIA

Causa	Mitjana
Consum de drogues	8,54
Manca d'educació	7,49
Ineficàcia de les lleis i la justícia	7,40
Atur	7,30
Manca de preocupació dels poders públics	7,07
Estructures socials injustes	6,99
Augment dels preus	6,21
Ineficàcia de la policia	6,09

OPINIÓ SOBRE LES MESURES PER SOLUCIONAR LA DELINQUÈNCIA

Mesura	Avaluació
Perseguir els traficants de droga	8,64
Incrementar la vigilància nocturna zones conflictives	8,07
Incrementar centres assistència víctimes	8,04
Programes ajut i rehabilitació drogaaddictes	8,00
Programes de reinserció de delinqüents	7,67
Que la justícia actui amb més rigor i duresa	7,66
Penalitzar el consum de drogues	7,09
Augmentar la il·luminació dels carrers	6,59
Incrementar el nombre de policies	5,77

caràcter netament instrumental de reducció de la delinqüència.

Si anem a l'anàlisi de les respostes per districtes, veiem com a Ciutat Vella es dona força importància a l'augment de la vigilància nocturna, a l'ajut a les víctimes i a la penalització del consum de drogues. Els districtes centrals homo-

geneïtzen la seva demanda de més efectius policials, mentre en els districtes perifèrics de la ciutat es demana més duresa i rigor en la justícia. 🔑

JOVES SENSE LLAR O ELS ITINERARIS DE POBRESA

ISABEL SÀNCHEZ. Àmbit de Benestar Social. Ajuntament de Barcelona.

monografies

Estudi elaborat per l'Observatori de la Realitat Juvenil mitjançant els Plans d'Ocupació Juvenil. L'informe final va ser redactat per Belén Casanovas i Xavier Martínez. La síntesi ha estat elaborada per Isabel Sánchez Bianchi

Introducció

Aquesta és la síntesi d'un estudi fet per l'Observatori de la Realitat Juvenil durant el curs 1989-90, en el marc del procés d'actualització del Projecte Jove. Es tracta d'un estudi de caire exploratori sobre la realitat dels joves que viuen «sense llar» a Barcelona, que tenen per casa els carrers i places de la ciutat i per sostre el cel obert⁽¹⁾. Aquest estudi es va fer amb la voluntat d'oferir els coneixements i les reflexions necessàries per tal que es prenguin decisions relacionades amb el desenvolupament de programes d'inserció social per als joves.

Es tractava d'estudiar la problemàtica dels joves que, com a resultat dels dèficits, les mancances i les ruptures consecutives en el seu procés d'inserció social i professional, es trobaven en una situació de marginalització, vivint al carrer desarelats de la vida social.

Es pretenia evidenciar una situació encara submergida i confosa dins el complex fenomen de la marginació social.

També es volia cridar l'atenció sobre la necessitat d'abordar la problemàtica d'una manera no estigmatitzadora, dins el plantejament general d'una política per a la inserció social i professional dels joves.

Objectius

Es volia aprofundir en els itineraris d'inserció social dels joves marginals i analitzar des de dins les estratègies individuals i socials que van portar determinats joves a la condició de vida «sense llar».

Analitzar, d'una banda, el sistema de relacions assistencials que constitueix l'única xarxa de suport institucional per a aquests joves i, d'una altra, el conjunt de lògiques individuals posades en pràctica per aquestes persones per tal de sobreviure quotidianament.

Finalment fer més comprensibles per a les institucions assistencials els itineraris personals dels joves que són els seus clients.

Marc teòric

Es té com a referent, d'una banda, la teoria de l'etiquetament, que emfasitza els processos definitoris pels quals certs col·lectius són etiquetats («marginat», «pària», «inadaptat...») i que posa de relleu els mecanismes i les estratègies d'exclusió social que pateixen determinats grups (Becker, Lemmert, Matza, Goffman...). D'una altra banda, es té en compte el paradigma conflictual que a nivell macro-social il·lustra els mecanismes de dominació i desigualtat social que donen lloc als processos de desviació que es troben en l'origen de la marginació (a partir de Marx i desenvolupat per Adorno, Horkheimer, Habermas, etc).

Es considera que el procés de marginació dels joves «sense llar» creix i s'ali-

menta pels mecanismes d'etiquetament i exclusió social que amplifiquen i mitifiquen la seva condició de «marginal», i confirma les imatges culturals construïdes per identificar-los com a elements «fora» del sistema i, en molts casos, com a «irrecuperables».

Metodologia

- Entrevistes amb experts
- Anàlisi dels 51 casos de persones joves contactades pels educadors dels Equips d'Inserció Social EIS en carrers i serveis del centre de la ciutat.⁽²⁾
- Entrevista a 28 responsables de centres i serveis assistencials. Estudi de camp mitjançant l'observació i els relats de vida de joves «sense llar».

Principals resultats

Allunyament de la xarxa socio-familiar, imatge negativa de la llar i pèrdua del sentiment de pertinença.

«Yo a mi casa, no volveré. Lloraré... pero a mi casa no vuelvo. Mi casa está cerrada. Es de mi padre, no mía.» (R3).

(1) El col·lectiu de persones indigents (els «homeless» de la versió anglesaxona o els «sans abris» de la versió francesa) que viuen al carrer sense casa a Barcelona, en situació d'extrema pobresa volten les 600-800 persones, segons estimacions fetes l'any 1992 per l'Àrea d'Afers Socials i Joventut.

(2) Estudi fet, l'any 1990, per l'Àrea d'Afers Socials i Joventut amb la col·laboració dels Equips d'Inserció Social, gestionat per l'Associació Promotora de Treball Social, mitjançant el contacte amb 241 indigents el 20% dels quals, aproximadament, eren persones joves. I. Sánchez «Aproximació a la població marginal» Vegeu *Fer Ciutat*, Barcelona setembre de 1991.

«...no me gusta pedirles ayuda porque ellos no saben que me he drogado ni nada...» (E 1).

Unes xarxes sòcio-familiars febles o deficitàries, la pèrdua, l'allunyament o el trencament radical respecte de la llar i les xarxes de suport primàries, són un comú denominador en les històries de vida dels joves sense llar. L'allunyament de la llar apareixerà sovint com l'inici objectiu de la seva depauperació, vinculat a altres problemàtiques (toxicomania, conflictes generacionals, manca d'ocupació i d'aportació d'ingressos per al grup domèstic).

El conjunt de lligams i de vincles d'interdependència desapareixen gradualment i el sistema de parentiu i d'amistat perd força com a model de pertinença, afiliació i suport social.

L'allunyament de la llar apareix com una solució individual als conflictes de convivència, com una estratègia d'exclusió i d'auto-exclusió (especialment en els casos en què els joves ja han entrat en el món de la delinqüència, la toxicomania, la prostitució...) que generalment s'acompanya d'un procés de pèrdua del sentiment de pertinença i d'afiliació i una percepció negativa de la família i els grups d'origen, que dificulta el retorn.

La vida a la intempèrie i l'adaptació al medi

«Entonces, si no tienes nada, te tienes que amoldar a la situación. No tienes un duro pero aún no estás acabado». (R 3)

« Esto es un círculo vicioso. Es fácil

vivir en la calle, te puedes acostumbrar rápidamente a pedir dinero, ir a comer en el comedor y no hacer nada en todo el día. Si no tienes un algo interior que te vaya dando ánimo y fuerzas para hacer cosas, te puedes llegar a quedar en ese círculo toda la vida y no salir». (R 1).

Els joves sense llar desenvolupen estratègies d'adaptació a la vida a la intempèrie.

Viure a la intempèrie porta implícit l'ús de l'espai urbà com a habitatge, del qual els carrers, els parcs, les places són les habitacions. Els joves «sense llar» fan un ús privat de l'espai públic. El medi urbà serà utilitzat com a espai de subsistència on es desenvoluparà la vida quotidiana, es durà a terme l'activitat diària i és cobriran les necessitats bàsiques (alimentació, neteja, descans, necessitats fisiològiques, etc).

L'ús de les entitats benèfiques com a robers, expenedors d'aliments o lloc on pernoctar, l'aprofitament dels bars i dels jardins com a llocs on anar a orinar, l'ús del sòl urbà com a matalàs i de les papereres com a contenidors de fragments d'aliments i d'altres objectes reciclables, exemplifiquen un cert tipus de recreació cultural de l'espai físic, que és a la vegada el seu únic espai social.

L'espai físic comporta la interiorització d'un camp d'acció i de comunicació diferent en el qual els subjectes limiten les seves xarxes de relació i, per tant, les possibilitats de socialització.

Els usos privats i domèstics de l'espai públic es contraposen amb les pautes de comportament convencionals, consi-

derades cíviques. El carrer és, d'una banda, l'espai anònim on passen desapercibuts, però a la vegada és l'escenari on són forçats a representar públicament la seva marginació, la qual cosa fa que siguin etiquetats com a inadaptats.

L'aprenentatge i l'assumpció d'un rol

«Entonces, si no tienes nada te tienes que amoldar a la situación». (R. 3)

«La gente que estamos en la calle somos lo que la gente, la sociedad nos deja ser. Vivimos al son de la sociedad y no podemos salir de ahí.» (R.1)

La vida a la intempèrie, la precarietat de les condicions de vida, la rutina diària acaben conformant un estil de vida que es perllonga, es reproduïx i se sosté en la inèrcia quotidiana. Es tracta d'un mecanisme captiu que fa que els individus es desculturitzin i que de mica en mica es vagin conformant amb la seva misèria i entrin en un cercle viciós del qual es difícil sortir.

Els joves posaran en marxa tot un seguit de capacitats personals per alliberar-se de necessitats, interessos, hàbits i pautes de comportament inadequats per a la condició «sense llar».

A partir de les noves relacions, donada la distància social imposada pels processos d'etiquetament i identificació, es limiten els recursos a l'abast del jove i el releguen a la xarxa assistencial on acabarà d'assumir el rol d'«assistible permanent», la qual cosa truncarà totes les possibilitats d'inserció social i professional futures.

Itineraris de pobresa diferents i derives singulars

«Cada persona es un mundo. Por qué has caído...se lo tendrías que preguntar a cada uno». (R 3)

« Hay muchos, cada uno tiene sus problemas. Hay tantos casos como problemas. Cada problema, un mundo. Un mundo, un problema». (E 2)

L'emergència del fenomen és el resultat d'un procés social desencadenat per un itinerari de vida marcat de forma diversa per l'atur crònic, les toxicomanies o les institucionalitzacions (penal, psiquiàtrica, assistencial...), processos que han anat fent precari l'estil de vida del jove i han contribuït al seu aïllament social.

Es podrien distingir tants perfils com factors desencadenants o concurrents. L'heterogeneïtat de perfils en dificulta la visibilitat i la identificació. Cadascun dels itineraris apareix marcat per factors desencadenants d'històries de vida on es superposen i s'interioritzen diverses experiències de precarietat, marginadores i multiexcloents.

«El jove aturat crònic» presenta un itinerari marcat principalment per la desocupació o l'ocupació molt precària, l'origen del qual és la pèrdua de la feina o d'una deficitària i feble xarxa de suport social. Aquesta situació pot anar acompanyada o agreujada per problemàtiques psico-socials o socio-sanitàries diverses.

Entre els joves «sense llar» que han viscut un procés de desocupació llarg, es troben els «joves immigrants aturats»,

grup compost per joves provinents d'altres indrets de l'Estat o de l'estranger (sobretot portuguesos o magrebins) a la recerca d'una feina que difícilment aconseguen i que, en qualsevol cas, serà temporal i precària.

«El jove fugit de la casa» representa un col·lectiu per al qual la pèrdua o el trencament radical amb el grup domèstic i amb les xarxes de suport primàries (ja que els han fet fora de casa, els han abandonat o han fugit de la llar per problemes paterno-filials o conjugals) apareix com el factor desencadenant cabdal al qual s'afegiran més tard altres experiències marginadores.

Un altre grup el constitueixen els joves «skidders jonkies»; es tracta de joves vinguts a menys a partir d'una heroïnomania o politoxicomania destructiva que sovint s'acompanya de causes penals i d'una desocupació recurrent. Els casos més extrems són seropositius o arrosseguen la SIDA o altres problemàtiques socio-sanitàries que augmenten el seu estigma i que encara fan més precàries llurs condicions de vida.

No és menys important el grup de joves «sense llar» que han sofert durant un període llarg de la seva vida l'internament en un centre (de salut mental, d'assistència social, de justícia...) i que han estat «des-institucionalitzats». N'hi ha bastants que han patit processos d'institucionalització des de la seva infantesa o adolescència davant la manca de llaços familiars o, abandonats per les seves llars d'origen, resten abocats a un cicle de dependència institucional. D'aquests, cal-

dria destacar els que han sortit de la presó i es troben sense recursos econòmics, sense llar i amb greus dificultats d'inserció laboral.

Estratègies subsistencials en el mercat del viure

«Aquello es sólo un sitio caliente, nada más. Simplemente cuando te conocen un poco, te dejan duchar, te cortan el pelo si quieres...» (R 3)

« De fet estàs sempre fent cues, per dinar, per duxar-te...per tot». (R 4)

« A mi no me des un colchón. Yo con tal de que encuentre dos cartones, ya está bien. Estoy más a gusto, estoy más libre». (R 5)

Entre les estratègies de subsistència dels joves, destaca el que podríem anomenar un aprofitament «predador» dels recursos socials i, especialment, dels que ofereix la xarxa assistencial.

Els imperatius burocràtics que condicionen l'assistència social reglamentada es manifesten com una barrera que dificulta l'accés als recursos. Molts joves obvien i eviten els controls institucionals i opten per quedar-se amb les sobralles dels menjadors o bé dormint al carrer.

El dia està condicionat per aquestes pautes d'aprofitament de recursos de la xarxa assistencial pública o privada.

És a les cues dels menjadors i d'altres serveis i en els parcs i places on es reconeixen recíprocament. Molt sovint seran els iguals que viuen en les mateixes condicions els que els proporcionaran la via d'accés als recursos. Generalment, el

suport social dels altres no passa de la informació sobre els recursos de la xarxa. El mapa de la xarxa és limitat i s'aprèn ràpidament on donen menjar, on un es pot dormir, on es pot dutxar o on subministren targes d'autobús o diners. De la mateixa manera s'aprenen les estratègies i habilitats necessàries per gaudir dels recursos.

Entre les formes de buscar-se la vida, la mendicitat apareix com un recurs que la rutina pot acabar per convertir en veritable ocupació. Els recursos no es donen sinó que es demanen i, per tant, es guanyen.

L'estigmatització i marginalització

«Son despechados porque son vistos como diferentes. No son libres en cierto modo, aunque se salgan del esquema. El esquema de la sociedad es trabajar, dinero y casa». (R 3).

«¿Qué por qué digo? Porque ahora no la veo ya...ya no veo la salida. No tengo fuerzas para ir ni a l'INEM, sé que no me van a llamar». (E 2)

«Estar aquí es como un choque...es como si vas a cien en coche y te pegas un porrazo, hasta que no te arreglan el coche para un tiempo y luego la carrocera nunca te queda igual». (R 3)

La vivència que tenen els joves de la seva situació és com una «caiguda» en una situació des de la qual després es fa difícil «sortir». Es té consciència de vegades ha estat un mateix el que ha obert la porta, però també que és la mateixa societat la que la tanca, dificultant la inserció.

Mitjançant les rutines i els rituals quotidians, els joves es trobaran emprisonats en un «sub-món» espacial i temporal, on el seu repertori d'expectatives i de rols es troba limitat i on es veuran impel·lits a «buscar-se la vida» al marge de la dinàmica social.

El nou rol marginal acabarà per ser interioritzat i cristal·litzarà en un sistema de representacions del món i de si mateix limitat i precari, de manera que sense ajut li serà impossible trobar més enllà d'això altres alternatives i possibilitats d'acció.

L'estigmatització i la instauració d'una autoimatge negativa (incompatible, precària, exclosa...) l'impossibilitarà de ser autònom, i restarà depenent de les instàncies assistencials que li permetran tenir allotjament, menjar i altres recursos que es serien inaccessibles per altres mitjans.

Possibilitats de reinserció i resocialització

«La puerta la abres tu, pero cuando la cierras para luego abrirla otra vez, te cuesta mucho. Se te rompe el molde y has de empezar de nuevo para hacer la puerta. Como no tienes las herramientas te cuesta mucho. Si las tienes sabes seguro que la haces más rápido, pero es difícil y duro».(R 3)

«Por el mero hecho de que te vean en la calle ya piensan que no vas a dar resultado, que no quieres trabajar...Todo lo contrario: te ves así porque has llegado hasta allá y ya no puedes salir y por eso,

porque no te dan una oportunidad».(E 2)

«No hace falta que te lo digan, ya sabes, más o menos, de la gente, por la manera de mirarte y de tratarte que te tratan como un alcohólico, como un drogadicto, como una persona marginada». (E 2)

Els joves sense llar són forçats a dependre de la xarxa assistencial. La xarxa institucional pública o privada es converteix en l'única xarxa de suport social a què els joves s'afiliaran, i se'n faran usuaris assidus.

El sistema de relacions assistencials forma part del problema, i defineix i institucionalitza la figura del jove com «necessitat», «insolvent» i, per tant, «assistible».

Les diverses relacions assistencials contribueixen a cristal·litzar una visió dels joves com a marginats, i la seva situació serà considerada la major part de les vegades com de difícil abordatge o irresoluble. Seran percebuts com a material humà difícil de recuperar i, a través de les diferents interaccions, el jove rebrà una imatge deformada i estereotipada de si mateix i de la seva situació.

Sovint el model assistencial tradicional no s'adequa a les necessitats diverses dels joves. La intervenció social, basada únicament en un model burocràtic de gestió de prestacions i recursos assistencials, es converteix en un mecanisme estigmatitzador del jove més que en un instrument d'inserció social, ja que contribueix a ritualitzar encara més les estratègies de subsistència i a perpetuar les formes de vida, confinant el jove a una lògica captiva que el porta a ser client habitual de l'oferta assistencial. 🔑

DIMENSIÓ I ESTRUCTURA DEL SECTOR CULTURAL A BARCELONA.

Síntesi del resultat de la investigació realitzada, per encàrrec de l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, per les empreses Comedia Consultancy (Londres) i INITS (Barcelona).

En un context de creixent competència entre territoris i especialment entre ciutats, les produccions culturals es consoliden arreu com una via de regeneració urbana, d'expansió i internacionalització de les ciutats. Economia i desenvolupament es lliguen, doncs, més que mai, a cultura. Partint d'aquesta hipòtesi, l'estudi analitza la cultura com a sector de l'economia de la ciutat a Barcelona.

La producció cultural es realitza en una estructura de producció que posteriorment s'introdueix en un circuit de distribució i finalitza el seu cicle en alguna forma de consum. L'estudi analitza aquest circuit per identificar els punts febles i els punts forts de la capacitat cultural de Barcelona. Tanmateix la cultura, com a sector econòmic, no està al marge d'altres sectors productius entre els que s'inclouen indústries químiques, tèxtil, producció de béns de consum...amb els quals s'interrelaciona com a proveïdor i client inserint-se en el sistema productiu de la ciutat, amb un pes determinat dins del conjunt de l'economia de la ciutat.

Un dels aspectes més innovadors i clarificadors de l'estudi és la determinació i l'anàlisi de les cadenes de producció per sectors. S'ha classificat la cultura en diferents sectors i, alhora, s'han analitzat les diferents fases del procés de producció de cada sector, de manera que es pu-

gui determinar quines d'aquestes fases presenten un estadi més desenvolupat, la lògica interna del procés productiu i l'avaluació del nivell de consolidació dels diferents components d'aquest procés.

Els sectors tractats, definits conjuntament amb l'Ajuntament de Barcelona, són els següents:

- Arts escèniques: teatre, òpera i dansa
 - Arts plàstiques: pintura, escultura i fotografia
 - Música: clàssica, pop-rock, jazz, cantautors i folklore
 - Indústries àudio-visuals: indústria cinematogràfica, videoedició, producció televisiva.
 - Indústries de l'edició i arts gràfiques
 - Artesania
 - Disseny: disseny gràfic i industrial
- També s'han considerat de manera parcial la publicitat, la ràdio i la premsa, com a sectors fronterers amb els inclosos dins el sector cultural.

Algunes conclusions

L'anàlisi sectorial de les cadenes de producció que presenta l'estudi permet arribar a un nivell precís de localització de les potencialitats i dels punts febles de la ciutat en matèria cultural, però també permet algunes consideracions de caràcter general com les següents:

- La dimensió del sector cultural de l'àrea de Barcelona es pot resumir en una ocupació de prop de 44.000 persones estructurades en unes 8.500 unitats orga-

nitzatives, amb una dimensió econòmica que se situa al voltant dels 480.000 milions de pessetes. Això representa que el sector cultural ocupa entre 6 i 8% dels treballadors de Barcelona i el seu valor es troba per sobre del 6% de la producció de l'Àrea Metropolitana. Aquestes xifres s'han de considerar com "ordres de magnituds" més que com estadístiques, ja que, com s'ha dit, la quantificació exacta del sector cultural és una tasca avui per avui impossible de realitzar amb els instruments informatius que hi ha. Fiabilitat de les xifres, disponibilitat d'informació, solapaments i dobles comptabilitats, així com absències importants -valor del patrimoni artístic i cultural i el valor econòmic de la seva utilització, dimensió del sector no lucratiu- són elements prou vàlids per insistir que aquestes xifres indiquen magnituds i tenen caràcter d'estimació.

A aquestes xifres cal afegir-hi la inversió pública en grans equipaments, que es valora en uns 40.000 milions per als propers quatre anys.

- Del conjunt analitzat destaca la dimensió -tant en valor com en ocupació- del sector de l'edició, la producció cultural més estructurada de la ciutat. Al seu costat, el sector de l'àudio-visual en totes les seves dimensions -cinema, televisió, vídeo, suports, materials fungibles...- es consolida com l'altre gran productor de l'àrea. En tercer lloc la música, en totes els seus vessants, és el centre d'un complex sistema de producció que presenta nombrosos desequilibris interns.

De fet, es constata que els sectors

més influents econòmicament són aquells que es troben en un estadi més elevat d'industrialització i tecnificació. Tots ells són sectors d'edició seriada, contínua o discontinua, i de difusió dirigits d'una forma o una altra a un consum massiu. Atres sectors com el disseny, el teatre i les arts plàstiques, malgrat la seva consideració social i ciutadana, tenen un pes econòmic molt reduït. Un càlcul acurat hauria d'incloure l'estimació del valor simbòlic, les aportacions d'aquests sectors en la promoció de la ciutat i els avantatges per a la resta de l'economia que representen l'existència d'aquests sectors (atracció d'activitats econòmiques, millora del producte i del procés, etc.).

En aquest conjunt s'ha de destacar la desavantajosa situació de la "balança comercial cultural". Efectivament, la importació cultural és molt superior a l'exportació, excepció feta en el cas de l'edició i les arts gràfiques. Aquesta importació superior a l'exportació es concentra, a més, de forma molt intensa en les produccions culturals més modernes que es realitzen basant-se en les indústries electròniques; i comporta fugues cap a l'exterior de recursos econòmics, i també humans, el component més decisiu de la producció cultural.

Alguns dels handicaps de base amb què es troba el sector cultural a la ciutat són:

– Una concepció idealista de la producció cultural que dificulta l'aplicació de criteris de racionalitat i gestió en la seva producció i comercialització.

– La manca de mitjans de producció bàsics per dur a terme els processos productius (espais, instruments...).

– La falta de canals i sistemes de comunicació econòmica i social eficients i eficaços.

– La manca de coordinació dels diferents agents públics que intervenen en les produccions.

– La mala estructuració d'algunes de les cadenes productives, amb greus llacunes en algunes de les seves fases, manca de sistemes de finançament clars i avantatjosos, debilitat de les xarxes de distribució i comercialització.

Molt sintèticament podem resumir aquesta situació en l'existència d'una concepció poc professionalitzada del procés productiu de béns i serveis culturals.

– Les potencialitats se centren en els següents aspectes:

– Un bon nivell de creativitat en termes generals a tots els sectors, destacant la dansa, les arts plàstiques i algunes individualitats de la música.

– Una demanda en creixement de productes i serveis culturals, que es manifesta més agudament en alguns sectors com ara les arts plàstiques, la música i l'àudiovisual, a causa de la revalorització social del consum cultural i l'augment del nivell de vida a la ciutat.

– Tradició creativa en alguns sectors importants com ara les arts plàstiques, el disseny i la fotografia.

– Certa qualificació dels creadors catalans en el context del mercat espanyol, especialment en teatre i dansa, disseny...

L'estudi constata que el sector cultural és un punt de trobada privilegiat on tres agents actius coexisteixen amb fronteres poc definides: el sector econòmic productiu -la indústria-, l'administració pública, i el sector privat de caràcter voluntari i associatiu. Aquest fet constitueix en si mateix una paradoxa: per una banda, com ha quedat dit, en algun aspecte contribueix a imprimir un caràcter romàntic o dependent de l'acció estatal a les empreses culturals, però per altra banda ofereix una base social tant a la creació com al consum, sense la qual no es pot entendre el fet cultural singularitzat. Aquest fenomen, que podem considerar d'abast universal, contribueix a què Barcelona es trobi en una bona posició relativa pel desenvolupament cultural en aquells subsectors en què la tradició associativa de la ciutat ofereix un bon punt de partida per a la formació de professionals i sobretot de públic demanant de serveis i productes. Darrerament a aquest entramat s'hi afegeix un nou agent, les empreses públiques o privades d'altres sectors productius que intervenen en la producció, difusió i consum cultural, bàsicament com a font de finançament. **I**

LA DIMENSÍO ECONÓMICA DEL SECTOR CULTURAL A BARCELONA

	Ocupació		Dimensió en milions	
Arts plàstiques	1.250	3%	11.000	2%
Fotografia	4.730	11%	18.450	4%
Disseny	385	1%	6.000	1%
Artesania	1.400	3%		0%
Teatre	2.370	5%	1.414	0%
Dansa	150	0%	170	0%
Edició	13.239	31%	259.000	55%
Música	3.719	9%	38.670	8%
Cinema	4.800	11%	28.930	6%
Vídeo	1.000	2%	5.000	1%
Televisió	3.050	7%	48.756	10%
Electrònica de consum	6.000	14%	52.756	11%
Indústria espectacle	1.000	2%	3.000	1%
Total	43.093		473.006	

INFORMACIÓ I BASES DE DADES EN LES CIÈNCIES SOCIALS

LA IMPORTÀNCIA DE LA INFORMACIÓ

MARTA RAFALES, Biblioteca Municipal, Ajuntament de Barcelona.

refer

¿Com es pot planificar un programa d'actuació concret, o bé fer una anàlisi comparativa d'uns indicadors determinats, sense estar informat de l'experiència d'altres països?

El directiu, el tècnic..., tots tenen el dret i el deure d'estar al dia sobre els seus sectors d'activitat i d'endegar estudis, prendre decisions, organitzar i, en definitiva, crear, sabent el que ja ha estat creat i el seu resultat.

Es parla, doncs, de la importància de la informació per poder prendre decisions adequades, però en aquest punt també cal anar amb compte: ¿sabem si la informació rebuda és l'adequada? Si no és així es correrà el risc de tornar a inventar «la sopa d'all».

Avui en dia la manera més ràpida, àgil i fiable per trobar la informació que es busca és la recerca interactiva a les bases de dades documentals.

La ciència infusa: La recerca 'ONLINE' i el CD-ROM

A partir de la dècada dels 70, i sobretot als anys 80, moment en què comença l'expansió de les bases de dades en línia (ASCII), qualsevol persona pot tenir accés a grans volums d'informació si disposa d'un Pc, un mòdem, un programa de comunicacions i una línia telefònica.

De forma simplificada, es pot dir que la indústria de la informació a distància es basa en cinc eixos bàsics:

– Els productors de la informació: són organismes que dediquen grans es-

forços a recollir tota la literatura agrupada al món sobre una o més temàtiques, processar-la (l'organitzen, la indexen, la resumeixen, etc.) i disposar-la en un suport llegible per màquina (mitjançant un ordinador o un lector de CD-Rom). N'hi ha més de 2000 a l'actualitat.

– Els «hosts», també coneguts com els distribuïdors de la informació, de vegades són els mateixos productors, compren la informació als anteriors (tenen el dret de comercialització) i la posen en ordinadors, a disposició de l'usuari, que la recupera usant un Pc, un mòdem i un llenguatge de recerca únic per a cada distribuïdor.

– Les «gateways», cada vegada més exteses, són empreses de valor afegit que fan d'intermediari entre els «hosts» i l'usuari final, ajudant-lo a través de l'ordinador i mitjançant menús, a seleccionar la base de dades més adient i a fer la recerca sense tenir coneixement dels llenguatges d'interrogació.

– Les companyies nacionals responsables dels serveis telefònics, juguen un paper molt important, perquè són les encarregades de gestionar els canals de comunicació entre l'usuari remot i l'ordinador de l'host.

– Els usuaris finals dels serveis d'informació en línia són els bibliotecaris/documentalistes, els investigadors i treballadors en ciències socials, els economistes, els enginyers, els executius, els advocats, etc, que tenen accés als hosts directament, o bé mitjançant les «gateway».

Amb l'aparició del CD-Rom al 1985 (Compact Disc- Read Only Memory), disc compacte de lectura làser, l'accés en línia a bases de dades va deixar de ser l'única font d'informació documental.

El mercat del CD-Rom està tenint una difusió molt gran, a causa, segurament, de les característiques pròpiament intrínseques d'aquest suport:

– Gran capacitat d'emmagatzemar dades: un sol disc permet emmagatzemar fins a 6 milions de registres

– Perdurabilitat de la informació fins a uns 20 anys.

– Independència del cost de les telecomunicacions: l'usuari ja no rep la informació per via telefònica, sinó que la compra, mitjançant una subscripció. El pagament li dona dret a tenir a «casa seva» un o més CD-Roms, que recullen les dades que necessita. La consulta, per tant, es fa localment; només caldrà un Pc i un lector de CD-Rom, durant el temps que es vulgui independentment dels costos telefònics.

– Abaratiment de costos en l'edició de grans volums de dades, cosa que fa que sigui un suport idoni per a la indústria editorial.

– L'únic desavantatge d'aquest nou suport respecte a les bases de dades en línia, és el retard en l'actualització de la informació que conté: per cobrir el desfasament existent entre el darrer CD-Rom publicat i la documentació apareguda a partir d'aquella data, és necessari connectar-se, via mòdem, a les bases disponibles. Per tant, són recursos complementaris.

Bases de dades en ciències socials

La indústria dels serveis d'informació creix a passos de gegant. En finalitzar la dècada dels 70 es comptabilitzaven 400 bases de dades accessibles en línia a través de 59 distribuïdors; avui en dia n'hi ha més de 4500 disponibles, de les quals el 20 % està dins la categoria de ciències humanes i socials.

Pel que fa al CD-Rom, el creixement també ha estat notable: el 1990 s'editaren 816 títols, entrat l'any 1993 han sobrepassat els 2.000, i la seva presència dins de les ciències socials és d'un 2 %. La proporció més gran de títols publicats pertany a la branca mèdica.

Les bases de dades (en línia i en CD-Rom) poden incloure tot a mena de dades: IBM, per exemple, ha publicat els seus manuals tècnics en Cd-Rom aprofitant la facilitat d'aquest suport per integrar imatge; però les que interessin als usuaris de la informació recullen articles de revista, llibres, publicacions oficials, materials audiovisuals, etc. amb la finalitat de donar a l'investigador el màxim de literatura apareguda al món sobre una determinada disciplina.

Les dades que poden proporcionar són bàsicament:

- Bibliogràfiques, és a dir, proporcionen les cites dels documents més el resum.
- Numèriques, amb la possibilitat de recuperar dades estadístiques per manipular-les posteriorment.
- De text íntegre, les quals inclouen el document sencer.

Dins les ciències socials, aquestes bases de dades són les de menys impacte.

Accés a la literatura mundial

Els treballadors de l'Ajuntament de Barcelona poden accedir a diverses fonts d'informació. L'oferta disponible, en el terreny social, arriba a una seixantena de bases de dades que tracten diverses disciplines relacionades: sociologia, infància, educació, sanitat, esports, legislació específica, justícia, subvencions, etc.

Nom	Productor
ABI/INFORM	Data Courier, Inc.
ABLEDATA	Newington Children's Hospital
AgeLine	National Gerontology Resource Center
AVMARC	
BILINGUAL EDUCATION ABSTRACTS	National Clearinghouse for Bilingual Education
BIOSIS PREVIEWS	BioSciences Information Service
BOOKS IN PRINT	R.R.Bowker
BOOKSINFO	Brodart, Inc
BRITISH EDUCATION INDEX	University of Leeds
THE BRITISH NATIONAL BIBLIOGRAPHY	The British Library
CEDEFOP	European Centre for the Development of Vocational Training
CHILD ABUSE AND NEGLECT AND FAMILY VIOLENCE	National Center on Child Abuse and Neglect
COMPREHENSIVE DISSERTATION INDEX	University Microfilms Int.
CCON:SOCIAL&BEHAVIOURAL SCIENCES	Institute for Scientific Inf.
DISSERTATION ABSTRACTS	University Microfilms Int.
DRUGINFO AND ALCOHOL USE/ABUSE(*)	Drug Information Service Center
ERIC	Educational Resources
EUDEISED	Documentation Centre for Education in Europe
EXCEPTIONAL CHILD EDUCATION RESOURCES	Council for Exceptional Children
EXCERPTA MEDICA(*)	Excerpta Medica
FAMILY RESOURCES DATABASE	National Council on Family Relations
FRANCIS	Centre National de la Recherche Scientifique
GPO MONTHLY CATALOG	U.S. Government Printing Office
GRANTS	Oryx Press, Inc.
HEALTH AND PSYCHOSOCIAL	Behavioral Measurement Database

INSTRUMENTS	Services
HUD USER ONLINE	U.S. Dep. of Housing&Urban Development
HUMANITIES&SOCIAL SCIENCES	The British Library Humanities and Social Sciences
INFO92	Comisión de las Comunidades Europeas
INFO-SOUTH: LATIN AMERICAN NEWS	University of Miami
THE INFORMATION BANK	New York Times Information Service
INTERNATIONAL REVIEW OF PUBLICATIONS IN SOCIOLOGY ISOC	Sociological Abstracts
LABORDOC	Consejo Superior de Investigaciones Científicas
LEGAL RESOURCES INDEX	International Labour Organization
LIBRARY OF CONGRESS-LCMARC	Information Access Corp.
LINGUISTICS&LANGUAGE BEHAVIOUR	The Library of Congress
MAGAZINE INDEX	Sociological Abstracts ABSTRACTS
MANAGEMENT CONTENTS	Information Access Corp.
MEDLINE(*)	Management Contents, Inc.
MEETING	National Library of Medicine
MENTAL HEALTH ABSTRACTS(*)	Centre d'Etudes Nucléaires
MENTAL MEASUREMENTS YEARBOOK(*)	National Institute for Mental Health
MISEP	Buros Institute of Mental Measurements
NATIONAL NEWSPAPER INDEX	Comisión de las Comuniades Europeas
NCJRS	Information Access Corp.
NEWSEARCH	National Criminal Justice Reference Service
NICEM	Information Access Corp.
NICSEM	National Information Center for Educational Media
NTIS	National Information Center for Educational Media
PAIS INTERNATIONAL	National Technical Information Service
PASCAL	Public Affairs InformationService
PUBLIC OPINION ONLINE	Institut National de l'Information Scientifique et Technique
POPULATION BIBLIOGRAPHY	Roper Center for Public Opinion Research
PsycINFO	University of North Carolina
REHABDATA	American Psychological Assoc.
RELIGION INDEX	National Rehabilitation Information Center
SCAD	American Theological Library Association
SMITHSONIAN SCIENCES	Comisión de las Comunidades Europeas
INFORMATION EXCHANGE	National Technical Information Service
SOCIAL PLANNING/POLICY	Sociological Abstracts
SOCIAL SCISEARCH	DEVELOPMENT ABSTRACTS
SOCIAL WORK ABSTRACTS	Institute for Scientific Inf.
SOCIOLOGICAL ABSTRACTS	National Association for Social Workers
SPORT DATABASE	Sociological Abstracts, Inc.
UNESBIB	Sport Information Resource Centre
USPSD (U.S. POLITICAL SCIENCE	Unesco
University Center for DOCUMENTS)	International Studies
WHITAKER	Whitaker
WILSON INDEX TO LEGAL PERIODICALS	Wilson Company
WILSON SOCIAL SCIENCES INDEX	Wilson Company

(*) Hi apareixen únicament les bases de dades mèdiques amb més ressò.

Bibliografia

La informació electrònica a Catalunya : anàlisi comparativa / Ernest Abadal, Maria Josep Recoder - Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació, 1991 - p.130

Directory of online databases - New York : Cuadra/Elsevier, 1990 - 796 p.

The CD-Rom directory 1991 - 5th ed. - London : TPFL, 1991 - 608 p.

referències

NOVETATS BIBLIOGRÀFIQUES

RECERCA DOCUMENTAL: LA QUALITAT DE VIDA DE LA GENT GRAN

Biblioteca Municipal. Ajuntament de Barcelona.

El Servei de Teledocumentació de la Biblioteca General confeccionarà regularment l'apartat de novetats bibliogràfiques de la revista BCN SOCIETAT, a partir de les fonts a què té accés. En aquest primer número s'ha elaborat una bibliografia sobre la qualitat de vida de la gent gran.

La recerca recull les monografies més actuals aparegudes al mercat editorial en llengües espanyola i anglesa, i els articles publicats darrerament a les revistes més reconegudes i amb més solvència dins la temàtica específica.

Les consultes s'han fet a les següents bases:

SOCIOLOGICAL ABSTRACTS, base de dades que processa anualment 1600 títols de revistes sobre sociologia i matèries afins. Tracta la sociologia des de diversos aspectes: teoria, metodologia, solucions a problemes determinats, etc.

AGELINE, base produïda per la «American Association of Retired Persons» que ofereix més de 25.000 registres sobre la gerontologia des de diversos punts de vista: social, psicològic, sanitari i econòmic.

ISBN (International Serial Book Number), produïda pel «Instituto Nacional del Libro Español» que recull els llibres editats a Espanya.

BRITISH BOOKS IN PRINT, pels llibres editats en llengua anglesa, especialment a Gran Bretanya.

BOOKS IN PRINT, per les monografies editades a Estats Units.

Monografies

Activities with developmentally disabled elderly and older adults / Editor M. Jean Keller. - New York : Haworth Press, 1991. - 156 p.

Aging. - 7th ed. - Guilford, CT : Dushkin, 1991. - 208 p.

Análisis comparativo de las políticas de vejez en Europa / Anne Marie Guillemlart. - Madrid : Instituto Nacional de Servicios Sociales, 1992. - 188 p. - ISBN 84-86852-20-X

Cold comfort; national survey of elderly people in cold weather / Ann S. Salvage. - Age Concern England, 1993. - 312 p. - ISBN 0-862-42122-5

The Concept & measurement of quality of life in the frail elderly / editor James E. Birren [et al.]. - Academic Press, 1991. - 385 p. - ISBN: 0-12-101275-1

La demència senil a Barcelona/ Laboratori de sociologia de l'ICESB.- Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1992.- 90p. - ISBN 84-7609-572-4

Dementia and mental illness in older people / Elaine Murphy. -

Papermac, 1993. - 192 p. - ISBN 0-333-57969-0. En premsa

Envejecer. Una antropología de la ancianidad/ Josep M^a. Fericgla.- Barcelona: anthospos, 1992. - 380 p. - ISBN 84-7658-362-1.

Evaluación e intervención psicológica en la vejez / Rocio Fernández Ballesteros. - Barcelona : Martínez Roca, 1992. - 264 p.

Facing limits; ethics and health care for the elderly / Gerald R. Winslow ; edi-

tor James W. Walters. - Westview P., 1993. - 250 p.

ISBN 0-813-38504-0. En premsa
From child care to elder care; balancing work and family / Margaret Neal Margaret [et al.]. - Sage Publications, 1993. - (Applications of Family Caregiving Series ; 3). - 292 p. - ISBN 0-803-94282-. En premsa

Life stories; personal construct therapy with the elderly / Viney Linda L. - Wiley, 1993. - 250 p. - (Wiley Series in Psychotherapy & Counselling). - ISBN 0-471-9386-7-x. En premsa

Long term care crisis; elders trapped in the no-care zone / Carroll L. Estes, James H. Swan. - Sage Publications, 1993. - 252 p. - ISBN 0-803-93993-0. En premsa

Making residential care feel like home; enhancing the quality of life for older people / Jeff Garland. - Winslow P., 1991. - 88 p.

ISBN: 0863880959
Mistreatment of elderly people / Peter Decalmer ; editor Frank Glendenning. - Sage Publications, 1993. - 224 p. - ISBN 0803987137. En premsa

Motivación y vejez / María del Carmen García Pérez, Josep Maria Tous. - Barcelona : Fundació Caixa d'Estalvis i Pensions, 1992. - 180 p. - ISBN 84-7664-365-9

New approaches in the care of the elderly and old. - Alice Shepherd Foundation, 1993. - 48 p. - ISBN 0-952-07790-6

Older adults with developmental disabilities; optimizing choice and change / editor Evelyn Sutton [et al.]. -

P.H.Brookes, 1993. - 368 p.

ISBN 1-557-66120-0. En premsa

Older volunteers; enlisting the talent / Lucy Fischer, Shaffer Kay Bannister. - Sage Publications, 1993. - 208 p. - ISBN 0803950098. En premsa

Quality of life: the new medical dilemma / Thomas A. Shannon Thomas A.; editor James J. Walter. - Paulist Press, 1991

ISBN: 0-8091-3191-9

Residents' rights; strategy in action in homes for older people

/ Norma Baldwin [et al.]. - Avebury, 1993. - 215 p. - ISBN 1-856-28366-6. En premsa

Sociologia de la vejez. - Madrid : Unión Democrática de Pensionistas, 1992. - 212 p. - ISBN 84-604-4829-0

Target: tomorrow, quality of life for residential elders /

Thomas F. McDonald. - American Health Care Association. - 60 p.

ISBN 0-318-17115-5

There's nobody there; community care of confused older people / Anne Opie. - Oxford University Press, 1993. - 224 p. - ISBN

0-195-58266-7. En premsa

La Vejez como oportunidad / Joan Subirats Humet. - Madrid : Instituto Nacional de Servicios Sociales, 1992. - 1366 p. - ISBN 84-86852-27-7

With love; manual for those with elderly parents / Osman Streater. - N&P Publishing, 1993. - (Series: Aspects of Life Science). - ISBN: 1-897-63405-6. En premsa

Articles de revista

Community development and government response / Jenny Onyx, Pam Benton, Jane Bradfield.

En: Community Development Journal. - v.27, no.2 (Apr. 1992), p.166-174.

Daily life of the oldest old / Margareta Carlsson-Agren, Stig Berg, Claes-Goran Wenestam.

En: Journal of sociology and social welfare. - v.19, no.2 (June 1992). p. 109-124.

Frail elders and the suburbs / Patrick H. Hare.

En: Generations. - v.16, no.2 (Spring 1992). - p.35-39.

Groupwork in residential settings for elderly people / Audrey Mullender.

En: Groupwork. - v.3, no.3 (1990), p.286-301.

Hassles, uplifts and health status reports by pensioners living in a New Zealand town / Richard John Laird, Kerry Chamberlain.

En: Sociology and social research. - v.75, no.1 (Oct 1990), p. 27-31.

Japan's coming crisis : problems for the honorable elders / Douglas McConatha, Jasmin Tahmaseb McConatha, Bethann Cinelli.

En: Journal of applied gerontology. - v.10, no.2 (June 1991), p.224-235.

The Job satisfaction of elders workers / Douglas M. Eichar [et al.].

En: Journal of organizational behavior. - v.12, no.7 (Dec. 1991), p.609-620.

Quality of everyday life in long stay institutions for the elderly : an observa-

tional study of long stay hospital and nursing home care / Patricia Clark, Ann Bowling.

En: Social Science and medicine. - v.30, no.11 (1990), p.1201- 1210.

Quality of life and charges in private old people's homes in Great Britain / Ian Gibbs, Jonathan Bradshaw.

En: Social indicators research. - v.23, no.3 (Nov 1990), p.269- 282.

Quality of life and social support in the very old / Michael Bury, Anthea Holme.

En: Journal of aging studies. - v.4, no.4 (Winter 1990), p.345- 357.

The Quality of life of the elderly living in institutions and homes in Zimbabwe / A.C. Nyanguru.

En: Journal of social development in Africa. - v.5, no.2 (1990), p.25-43.

Recreation and quality of life in old age : a causal analysis / Ruth V. Russell.

En: Journal of applied gerontology. - v.9, no.1 (Mar 1990), p.177-90.

The Role of residential and nursing homes in the last year of people's lives / Ann Cartwright.

En: The British journal of social work. - v.21, no.6 (Dec. 1991), p.627-645.

Self-esteem and psychological distress in later life / Neal Kraussse, Gwen Alexander.

En: Journal of aging and health. - v.2, no.4 (Nov 1990), p.419- 438.

Siblings, children, grandchildren, friends and social support : a comparison of two british elderly samples (polish immigrant and indigenous) / Rita Braitto.

En: International Sociological Asso-

ciation. Conference. - 1990

Sociodemographic determinants of functional health in the U.S. / Richard G. Rogers, Andrei Rogers.

En: American Sociological Association. Conference. - 1991

Spirituality and aging : activity key to «holiest» health care / Diane S. Martin, Wendy G. Fuller.

En: Activities, adaptation and aging. - v.15, no.4 (1991), p. 37-50.

Using socioeconomic indicators and perceived quality of life as a way of understanding a community / Nils Hovik.

En: American Sociological Association. Conference. - 1992

Perfil social

EVOLUCIÓN SOCIAL DE LA CIUDAD DE BARCELONA DURANTE LA DÉCADA 81-91

La sección "Perfil social de Barcelona" pretende contribuir a facilitar la integración de diversas fuentes de información estadística, para permitir a los responsables políticos y técnicos, a los investigadores y expertos, una visión de conjunto de determinadas tendencias o fenómenos sociales estrechamente interrelacionados.

La sección se alimenta de un sistema de información integrado que agrupa una selección de indicadores considerados los más relevantes para la planificación de políticas públicas. Dichos indicadores informan sobre dimensiones diferentes de la realidad social (demografía, economía, salud, educación, vivienda, deporte y cultura, participación social, protección y seguridad ciudadana), su estructura es territorializada y permite, por tanto, establecer comparaciones entre la ciudad los distritos, los barrios y zonas estadísticas más pequeñas. Por otra parte, también permite su comparación con otras unidades territoriales (Cataluña, España o Europa).

En el primer número aparece una visión panorámica de la evolución social de la ciudad de Barcelona a lo largo de los últimos 10 años, resaltando los cambios importantes de la estructura y dimensión de la población de la ciudad, el cambio en la estructura y tamaño de los hogares, la mejora de los niveles educativos de los barceloneses, la evolución positiva del mercado de trabajo y la reactivación económica a partir de 1986 y el inicio de la recesión económica y el ligero aumento del paro a partir de 1991.

Radiografía

CARACTERÍSTICAS Y CONDICIONES DE VIDA DE LAS MUJERES DE BARCELONA

En Barcelona viven, según el padrón de 1991, 867.554 mujeres que representan el 52% del total de habitantes de la ciudad. Estas mujeres tienen necesidades, intereses y formas de vida diferentes de acuerdo con su edad, extracción social y ciclo de vida. El estudio describe las características de estas mujeres y sus condiciones de vida, y refleja las situaciones de desigualdad a las que están sometidas en lo que se refiere a la distribución del trabajo doméstico, los recursos económicos, la educación, las oportunidades de inserción laboral en el mercado de trabajo y las condiciones laborales.

También revela los procesos de cambio que se están produciendo, especialmente en las generaciones jóvenes, y que se ponen de manifiesto en la

transformación de los niveles educativos y las tasas de actividad, pero especialmente en las estructuras familiares y en los roles sociales

Dossier

REFLEXIONES SOBRE EL CAMBIO EN LA ESTRUCTURA POR EDADES DE LOS RESIDENTES EN LA CIUDAD DE BARCELONA

Se plantea la cuestión del envejecimiento demográfico, no como un problema sino más bien como un logro y un privilegio de las sociedades avanzadas, es decir, el resultado exitoso de la lucha continuada contra la mortalidad y por la mejora de la calidad de vida. Se parte del análisis de la transformación de la pirámide de edades de los habitantes de Barcelona, en su evolución histórica desde 1900 a 1991, para pasar a analizar el importante crecimiento de la población de más de 65 años que ha tenido lugar en los últimos años en la ciudad y profundizar en las diferencias existentes entre los distritos que la componen. Por primera vez en la historia de la ciudad las personas de más de 65 (el 17% de la población) superan a los menores de 15 (que representan el 14,41%), según los datos del Censo de 1991. Hace apenas cinco años, de acuerdo con el Padrón de 1986, los resultados eran inversos (14,85% de mayores de 65 años y 17,63% de niños). Dicha transformación se atribuye al progresivo alargamiento de la vida de las personas, a la disminución de la inmigración y de la natalidad que ha conducido a un crecimiento vegetativo negativo desde 1985. Para contextualizar el caso de Barcelona se comparan los datos de la ciudad con los procedentes de otros contextos (catalán, español, europeo y mundial).

INDICADORES DE LAS NECESIDADES SOCIALES DE LAS PERSONAS MAYORES EN BARCELONA

Se parte de la noción de necesidad, como algo dinámico y cambiante, condicionado por la sociedad. Aunque existan unas necesidades básicas que pueden considerarse universales, éstas se manifiestan de formas diversas de acuerdo con diferencias culturales y condicionantes históricos, económicos y políticos. La concepción de la vejez y de las necesidades específicas de esta edad condiciona la definición y selección de indicadores. Se centran los principales problemas de la vejez en: los derivados de situaciones precarias anteriores que se agravan con la jubilación y la vejez (falta de recursos económicos, soledad, marginación,...); aquéllos derivados del deterioro psíquico y físico que acompañan al proceso de envejecimiento; y los que aparecen como consecuencia del proceso de suplantación generacional (jubilación, pérdida y cambio de roles sociales, disminución de la actividad, falta de espacio

social, económico y cultural). Se aportan datos sobre el aumento del índice de envejecimiento en todos los barrios y el agravamiento en las zonas de asentamiento más antiguo (donde supera el 20% de la población), sobre el peso de los mayores de 75 años sobre los mayores de 65 y más años (alrededor del 40%), respecto el importante índice de soledad (en torno al 19%) y el alto índice de femineidad de la población anciana.

LA SITUACIÓN ECONÓMICA DE LAS PERSONAS MAYORES DE BARCELONA

Este trabajo pretende ofrecer una breve aproximación a la situación económica de las personas mayores en Barcelona. Las principales fuentes de ingresos son las pensiones de la Seguridad Social, sobre las que se analizan las medias del año 1991, detallando su distribución en los diferentes Distritos de la ciudad. Otros ingresos son las rentas de capital mobiliario e inmobiliario, pero las fuentes de información son en estos casos muy escasas. La autora utiliza también el gasto en determinados consumos como vía indirecta de información. Finalmente, se contemplan las prestaciones sociales que pueden ser consideradas como salario social complementario para las personas mayores. Se trata, pues, de un trabajo que recoge y sintetiza algunos de los estudios y fuentes registrales existentes en un campo de gran trascendencia para la planificación de políticas públicas y de los servicios que han de tener mayor carácter redistributivo.

JUBILACIÓN Y TIEMPO LIBRE EN LA POBLACIÓN DE BARCELONA

El artículo destaca, a partir de los resultados de una encuesta realizada entre 800 personas de edades comprendidas entre los 50 y 70 años, algunos de los aspectos más cambiantes relacionados con la jubilación. Del trabajo se desprende que hay más personas que se jubilan antes de lo que pensaban, y muchas más que lo hacen antes de la edad estipulada para ello (65 años). Este hecho, combinado con el aumento de la esperanza de vida, confiere más importancia a la necesidad de disponer de un proyecto de vida para dicha etapa, caracterizada por disponer de mucho tiempo libre.

IMPLICACIONES SOCIALES Y SANITARIAS DE LA DEMENCIA SENIL EN BARCELONA

La demencia senil es una enfermedad que aparece con más frecuencia en las edades avanzadas de la vida y por tanto, se extiende paradójicamente cuanto más mejora y se alarga la esperanza de vida. Por este motivo, también en Barcelona se están incrementando el número de personas afectadas por la demencia senil. En este artículo, se resumen algunos de los contenidos de un estudio encargado por el Ayuntamiento de Barcelona, y re-

alizado por ICESB en 1992. El estudio, elaborado a partir de otros trabajos y consulta a fuentes bibliográficas, analiza las distintas formas de demencia senil, y aborda su tratamiento desde la perspectiva sanitaria, social y jurídica.

Monografías

LA REALIDAD DE LAS MINORIAS ÉTNICAS EN EL DISTRITO DE LA CIUTAT VELLA

Se analiza, a partir de los datos de los centros de servicios sociales, de entrevistas en profundidad y de historias de vida, cuál es la situación de las minorías étnicas o, más estrictamente, de los inmigrantes extranjeros extracomunitarios que residen en el distrito de la Ciutat Vella. Las características sociales y urbanísticas del casco antiguo de la ciudad favorecen el asentamiento, más o menos precario, de los magrebíes, filipinos, pakistaníes, hindúes, centro-africanos y otros inmigrantes. Se trata, por lo general, de una mayoría de hombres jóvenes solos y de un número reducido de familias.

Se analizan las principales dificultades que deben afrontar los inmigrantes. La inmigración económica, de mano de obra barata, como es la característica del distrito de la Ciutat Vella de Barcelona, tiene una cualificación profesional muy baja, procede de zonas muy pobres, no necesariamente rurales, y encuentra muchos obstáculos para la integración. Los principales son los legales, por la dificultad de obtener permiso de trabajo y de residencia en España, y los socio-culturales, por las dificultades de integración y de aceptación por parte de la población autóctona del hecho diferencial que implica el fenómeno migratorio.

LA ENCUESTA DE VICTIMIZACIÓN Y DE OPINIÓN SOBRE LA SEGURIDAD CIUDADANA

La Comisión Técnica de Seguridad Urbana recibió el encargo en 1983 de elaborar un sistema que permitiera conocer la realidad criminológica de la ciudad. Desde entonces se viene realizando cada año una encuesta que recoge información sobre los aspectos objetivos (la victimización) y subjetivos (la opinión sobre la seguridad) del fenómeno de la inseguridad. Así pues, en la actualidad se cuenta con la información sobre la seguridad ciudadana de Barcelona, de toda una década, lo que permite tener conocimiento de cómo evolucionan la victimización y los estados de opinión en los diversos años. Así se observa como ha disminuido el índice de victimización, del 20.8 de 1983 al 16.6 de 1992; cómo hay una tendencia a la homogeneización de la victimización en los diferentes distritos de la ciudad; cómo el mayor índice de localización de delitos se concentra especialmente en el céntrico distrito

de la Ciutat vella; cómo existe una imagen distorsionada de ciertos barrios y zonas de la ciudad, o cómo ha evolucionado el índice de denuncia que pasa del 38.0 en 1983 al 43.3 en 1992.

JÓVENES SIN HOGAR, ITINERARIOS DE POBREZA

Se trata de un estudio de carácter exploratorio a través de la observación y el relato de vida, sobre la realidad de los jóvenes que viven en la calle, sin hogar, en la ciudad de Barcelona. Su objetivo era posibilitar la necesaria reflexión sobre esta realidad sumergida que permitiera elaborar programas de inserción social adecuados. El estudio analiza la realidad de un colectivo de jóvenes, reducido numéricamente pero importante socialmente, que como resultado de los déficits, carencias y rupturas sucesivas en su proceso de inserción social, se encontraban ahora marginados y desarraigados de la vida social. El estudio pone de manifiesto cómo unas relaciones socio-familiares débiles o conflictivas y el consecuente alejamiento o ruptura radical con la familia y las redes sociales primarias son un elemento común en la mayoría de las experiencias vividas. Cómo el tejido urbano y el espacio público obligan al joven a redefinir las pautas de vida diarias y de que manera la experiencia de ser percibido como marginado va influyendo en sus roles y expectativas personales. El estudio también evidencia los diferentes perfiles y trayectorias personales en las que se combinan el abandono del hogar, con el paro, la precariedad económica, el consumo de drogas y otras problemáticas sócio-sanitarias.

DIMENSIÓN Y ESTRUCTURA DEL SECTOR CULTURAL EN BARCELONA

Este artículo es un resumen-síntesis de la investigación llevada a cabo por las empresas Comedia Consultancy (Londres) i INITS (Barcelona), realizada por encargo del área de Cultura del Ayuntamiento de Barcelona. El estudio analiza la producción cultural como un sector de la economía de la ciudad, y por tanto, las potencialidades y debilidades en las diferentes fases de producción, distribución y consumo. La investigación analiza estos aspectos de forma específica en cada sector (artes escénicas, plásticas, música, industria audio-visual, artesanía, diseño...), así como el papel que juegan el sector público, la sociedad civil organizada y las empresas y profesionales del sector. Este trabajo ha sido editado en catalán por el Ayuntamiento de Barcelona, con un amplio resumen en castellano y en inglés.

LA SITUACIÓN DE LAS PERSONAS MAYORES EN EL DTO. DE ST. MARTI

El artículo expone las principales conclusiones que se desprenden de una encuesta realizada en 1991 entre 750 personas de 50 o más años, en el

Distrito Municipal de Sant Martí (Barcelona). La encuesta incluía aspectos globales como la economía, vivienda, relaciones, movilidad, etc. Sus resultados permiten distinguir tres grandes grupos de población, atendiendo las franjas de edad y las características más propias de cada una de ellas. Así en el segmento 50-65 años, las tasas de actividad son relativamente elevadas, aunque con tendencia progresiva a disminuir. La franja de 65-75 años, donde la actividad laboral tiende a desaparecer, las personas tienen plena autonomía funcional y son muy activas en los aspectos relacionales. A partir de los 75-80 años, aumenta la dependencia funcional y, por tanto, disminuye el nivel de relaciones y de actividades.

ACTITUDES DE LOS BARCELONESES HACIA LOS INMIGRANTES DE OTRAS CULTURAS

Este estudio fue encargado por el Consejo Municipal de Bienestar Social, con el objetivo de conocer la opinión y actitudes de la población de Barcelona en relación a personas inmigradas de otros países y culturas. Las conclusiones se basan en el análisis de una encuesta realizada entre 900 personas de la ciudad, durante mayo y junio de 1991. Sus resultados, no obstante, están influidos por la poca presencia numérica (en relación con otras ciudades europeas), ya que según el Padrón de 1991, los residentes extranjeros en Barcelona eran 23.329 personas (un 1,4% del total). Del análisis de las respuestas se puede conocer la opinión de los barceloneses sobre si creen que aumentará la inmigración en el futuro (66,50% afirmativo), sobre las causas que provocan las migraciones (mayoritariamente las crisis económicas), sobre las mejoras o perjuicios que pueden comportar los inmigrantes, así como una valoración de los estereotipos y visión de los diferentes colectivos según la procedencia.

SUMMARY

Social profile

SOCIAL CHANGES IN BARCELONA IN THE 1980S

The aim of the Barcelona Social Profile section is to integrate different sources of statistical information to allow politicians and professionals in positions of responsibility, researchers and experts, to have an overall view of certain closely interrelated social tendencies or phenomena.

The section is based on an integrated information system which brings together a selection of those indicators considered most relevant for the planning of state administrative policies. These indicators provide informations about different aspects of social reality: demography, economics, health, education, housing, sport and culture, social participation, social protection and public security. They are territorialy structured and thus allow comparisons to be made between the city, the districts, the neighbourhoods and smaller statistical areas. They also allow comparisons between other territorial units: Catalonia, Spain and Europe.

In the first issue, there is an overall view of the social evolution of the city over the last 10 years, highlighting the important changes in the structure and size of the city's population, the changes in the structure and size of households, the improvement in the educational levels of the citizens of Barcelona, the positive changes in the labour market, the economic recovery beginning in 1986, and the start of the economic recession and the slight increase in unemployment which began in 1991.

Radiography

CHARACTERISTICS AND CONDICIONS OF THE LIVES OF THE WOMEN OF BARCELONA

According to the council census of 1991, 867,554 women live in Barcelona, which represents 52% of the total inhabitants of the city. These women have needs, interests and ways of life which are different according to their age, social background and life cycle. The study describes the characteristics and social conditions of these women, and reflects the situations of inequality to which they are subjected under the headings of domestic labour, economic resources, education, opportunities to become part of the labour market, and working conditions.

It also reveals the processes of change being produced, especially in the younger generations, and which can be seen in the transformations of the educational levels and the employment rates, but especially in family structures and social roles.

Dossier

REFLECTIONS ON THE CHANGE IN AGE STRUCTURE OF RESIDENTS O THE CITY OF BARCELONA

The question of the aging of the population is raised, not as a problem but rather as an achievement and a privilege of modern industrial societies, which is to say, as the successful result of the continual battle against mmortality and to improve the quality of life. Beginning with an analysis of change throughout this century of the age pyramid ofr the inhabitants of Barcelona, it analyses the important growth in the population over 65 years of age, which has taken place in the last five years, and gives details of the differeces which wixst between the districts of the city. For the first time in the history of the city, there are more people over 65 (17% of the population) than there are under 15 (14.41%), according to the census data from 1991. Barely five years ago, according to the municipal census, the situation was the opposite (14.85% over 65, 17.63% children). This transformation has been caused by a progressive increase in life expectancy, and a decrease in immigration and the birth-rate which have led to a negative growth since 1985. To provide a context for the case of Barcelona the data for the city are compared with those for other contexts (Catalonia, Spain, Europe, the world).

INDICATORS OF SOCIAL NEEDS OF OLDER PEOPLE IN BARCELONA

The notion of need is discussed as something dynamic and changing, conditioned by society. Although there are basic needs which can be considered universal, these are manifested in different ways according to the different cultures, and the different historical, economic and political conditioning factors. The idea of old age and the specific needs of this age group influence the definition and selection of indicators. The main problems of old age are: those derived from previous precarious situations which become worse with retirement and old age (lack of economic resources, solitude, social marginality, etc); those derived from the psychological and physical deterioration which accompany the aging process; and those which appear as a cosequence of generational change and replacement (retirement, change and loss of social roles, decrease in activity, lack of social, economic and cultural space). Data is given on the aging index in each neighbourhood and its accentuation in the areas of oldest settlement (where it is more than 20% of the population), about the proportion of those over 75 about who have 65 or more (about 40%), about the important numbers living alone (around 29%), and the high proportion of women in the elderly population.

THE ECONOMIC SITUATION OF THE ELDERLY IN BARCELONA

A brief summary is given of the economic situation of the elderly in Barcelona. The main sources of income are the Social Security pensions, and the averages for 1991 are discussed.

with details of the distribution throughout the different districts of the city.

Other income is that from capital, but the information sources for this are few. The author uses spending on certain goods as indirect data. Lastly, social benefits are discussed which can be considered as complementary social salary for the elderly. It is, therefore, a study which brings together and synthesises some of the studies and sources of records which exist in a field of great importance for planning public administration policies, and of those services which must have greater distributive character.

RETIREMENT AND FREE TIME IN THE POPULATION OF BARCELONA

On the basis of the results of a survey carried out among 800 persons aged between 50 and 70, the article highlights some of the most changing aspects of retirement. From the study, it can be seen that there are more people who retire earlier than they had expected, and many more that do so before the retiring age of 65. This fact, together with the increase in life expectancy, gives greater importance to the need to have a life project for this stage in life, which is characterised by a large amount of free time.

HEALTH AND SOCIAL IMPLICATIONS OF SENILE DEMENTIA: WHAT WE KNOW ABOUT BARCELONA

Senile dementia is a condition which appears with greatest frequency in at advanced age of a person's life so, paradoxically, the more people's lifespans are extended, the commoner it becomes. For this reason, in Barcelona the number of persons affected by senile dementia is also increasing. In this article, some of the contents of a study done for the Barcelona City

Council by ICESB in 1992 are summarised. The study, on the basis of other research and using bibliographic sources, analyses the different kinds of senile dementia and looks at its treatment from health, social and legal perspectives.

Monographs

"THE SITUATION OF ETHNIC MINORITIES IN THE CIUTAT VELLA DISTRICT"

On the basis of data from social services centres, in-depth interviews

and case studies, an analysis is made of the situation of ethnic minorities or, more exactly, of those ethnic minorities which live in the "Ciutat Vella" district. The social and urban characteristics of the old part of the city attract immigrants from Morocco, The Philippines, Pakistan, India, Central Africa and other countries, in somewhat precarious living conditions. Normally there is a majority of young single men and a lesser number of families.

The main difficulties faced by immigrants are analysed. Economically, this immigration, being cheap labour as is usual in the "Ciutat Vella" district of Barcelona, has few professional qualifications, comes from poor areas, not necessarily rural, and has great difficulty in integrating into society. The main difficulties are legal ones, because of the difficulty of obtaining a work permit and residence permit in Spain, and socio-cultural ones, because of the difficulty of integration and because of the autonomous population's difficulty in accepting the differences which are part of the phenomenon of immigration.

SURVEYS CRIME VICTIMS AND PUBLIC OPINIONS ON PUBLIC SECURITY

The Technical Commission on Public Security was asked in 1983 to establish a system which would produce a description of the situation of crime in the city. Since then, a survey has been carried out each year which gathers information about the objective aspects (victims of crime) and the subjective aspects (opinions on urban security) of the phenomenon of insecurity in the streets. So at present, information is available on street crime in Barcelona over a whole decade, which allows us to know how victims of crime and public opinion have evolved over these years. It can be seen that the crime rate has fallen from 20.8 in 1983 to 16.6 in 1992, that there is a tendency for the different districts of the city to be more similar in their crime rates, that the crime rate is greatest in the central "Ciutat Vella" area, that a distorted image exists about crime in certain districts and neighbourhoods, and that the rate of reported crime has risen from 38.0 in 1983 to 43.3 in 1992.

THE YOUNG HOMELESS: ITINERARIES OF THE POOR

This is a preliminary study, via observation and case studies of the young people who live in the streets of Barcelona, without a home. Its aim is to allow the necessary thinking about this hidden reality which will make it possible to draw up suitable programmes of social reintegration. The study analyses the situation of a group of young people, numerically few but socially important, who as a result of the deficiencies, lacks and continual breaks in the process of their social integration, find themselves now on the outskirts of and alienated from social life. The study reveals how weak and conflictive social-family relations and the resulting distancing or radical break

with the family and primary social networks are a common element in the majority of the lives they have lived; how the urban context and the public space force the young person to redefine the guidelines of his/her daily life, and the way in which the experience of being perceived as an outsider influences their roles and personal expectations. The study also shows the different profiles and backgrounds in which combine leaving home, unemployment, economic scarcity, drug consumption, and other social and health problems.

THE SIZE AND STRUCTURE OF THE CULTURAL SECTOR IN BARCELONA

This article is a summary-synthesis of research carried out by the Comedia Consultancy (London) and INITS (Barcelona) companies, for the Cultural Department of the Barcelona City Council. The study analyses cultural production as a sector of the city's economy, and thus the potential and weaknesses in the different phases of production, distribution and consumption. It analyses specific aspects of these in each sector (performing arts, plastic arts, music, the audio-visual industry, craft, design, etc), as well as the roles played by the public sector, organised civil society, and companies and professionals in this sector. It is published in Catalan for the Barcelona City Council with a full summary in Spanish and English.

THE SITUATION OF THE ELDERLY IN THE "SANT MARTI DISTRICT"

This article describes the main conclusions of a survey carried out among 750 people aged 50 or more in the municipality of "Sant Martí" (Barcelona), in 1991. The survey included global aspects such as economics, housing, personal relations, mobility, etc. The results allow three large population groupings to be distinguished according to their age groups, and their characteristics. For those aged 50-65, the activity rates are relatively high, although with a steady downward tendency. The 65-75 age group, in which labour activity tends to disappear, has full functional autonomy, and is very active with respect to personal relations. As from 75-80 years of age, physical dependency increases and thus the level of personal relations and activity.

ATTITUDES OF BARCELONA CITIZENS TOWARDS IMMIGRANTS FROM OTHER CULTURES

This study was done for the municipal Social Welfare Council, with the aim of describing the opinions and attitudes of the population of Barcelona towards those persons who have immigrated from other countries and cultures. The conclusions are based on the analysis of a survey carried out among 900 residents of the city, in May and June of 1991. However, the results are

conditioned by the small number of immigrants (compared to other European cities), since according to the 1991 municipal census there were 23,329 foreigners resident in Barcelona, 1.4% of the total inhabitants. The analysis of the answers shows whether the citizens of Barcelona believe that immigration will increase in the future (66.5% affirmative), their opinions on what causes migration (mostly economic crises) and the advantages and disadvantages of immigration, as well as a discussion of the stereotypes and views on the different groups, according to where they came from.